224

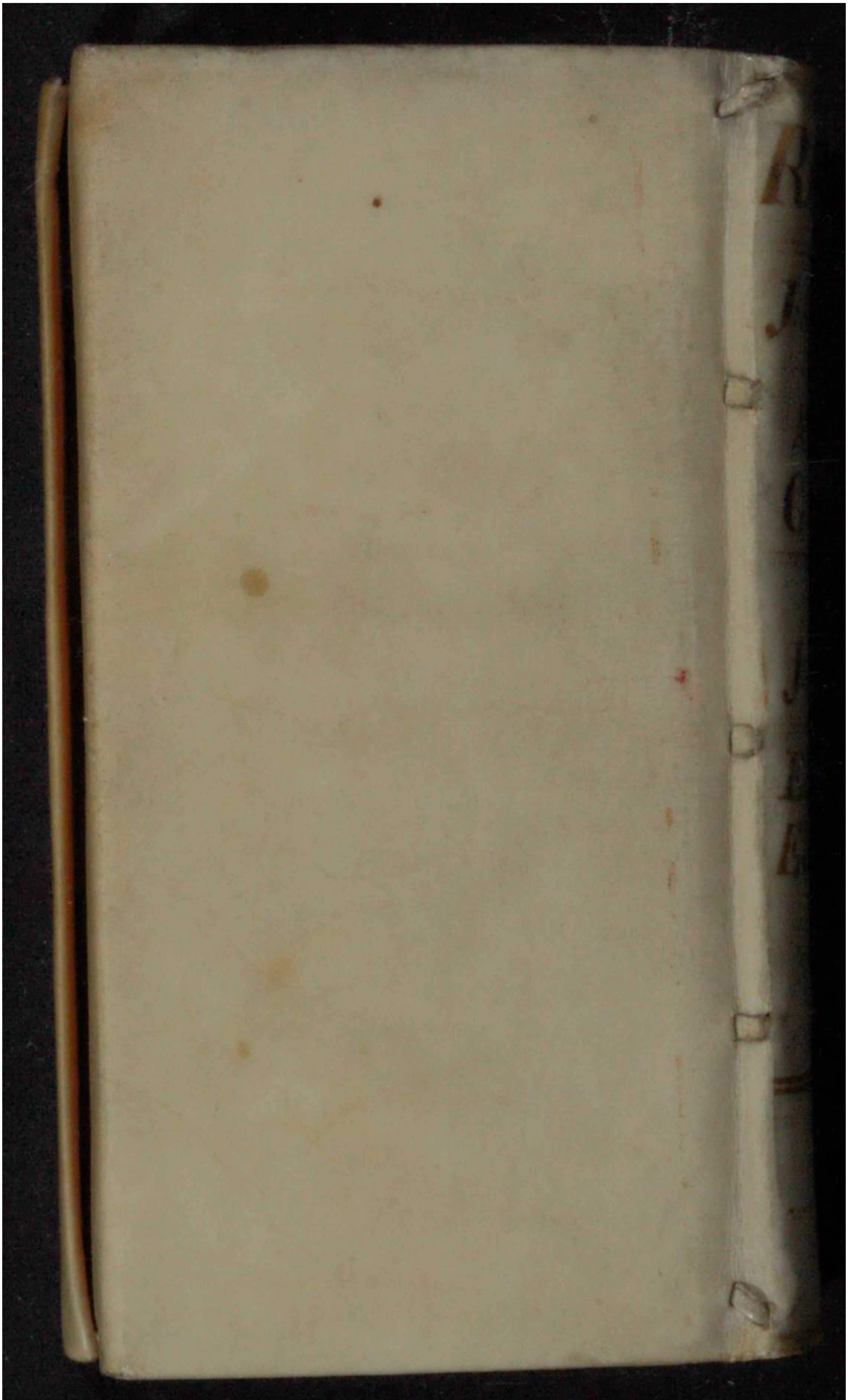
D

9

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

~~Elzevirs~~
~~D. 101~~

KW 224
D 9

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Koninklijke
Bibliotheek
te 's Hage.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Ampliſſimo, Clariſſimo, Doctiſ-ſimoque Viro,

D. IACOBO BALDVINI BERLICOMIO, J.U. Q. Licentiato, Affini ſuo plurimum obſervando & dilecto,

Commentarium hunc de Regno Galliæ

L. M. Q.

Dedicat

IOANNES de LAET,

IV Kal. Iun. cIɔ Iɔ c XXIX.

*2 PRÆ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

PRÆFATIO AD LECTOREM.

B*Enevole Lector, in limine hoc te monendum duximus. Commentarium hunc plane diverſum eſſe ab illo, qui anno* cIↄ Iↄc XXVI *ex eadem hac officina prodiit, ſub titulo;* Reſpublica ſive Status Regni Galliæ, diverſorum authorum. *Nam cum in illo feſtinata opera trium authorum libelli congeſti ſint, qui fere idem argumentum ſibi propoſitum habuerunt; (niſi quod Claudius Seſellius V. C. maxime in eo laboravit, ut oſtenderet, quid in Regimine Galliæ merito deſideraretur:) in hoc eandem pene methodum ſecuti, quam in Hiſpaniæ deſcriptione nuper obſervavimus, illa quæ politices ſtudioſis potiſſimum obſervanda eſſe exiſtimamus, ad certa capita revocavimus, atque ita digeſſimus, ut unicuique proclive deinceps futurum ſit, ea porro addere quæ à nobis forte omiſſa ſunt, quæ-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

que ipſe aut inter legendum, aut peregrinandum obſervaturus eſt. Facies Regnorum atque Rerumpublicarum crebro mutat; itaque perdifficile eſt, præſentem & veram accurate deſcribere, niſi coram inſpicias, & in ſingula diligenter & caute inquiras. Quare monendi ſunt ii, qui aliquando ad Rempublicam accedere meditantur, & in illum finem extera Regna, Principatus aut Reſpublicas inviſunt, ut ipſi diligenter ſingula examinent, & in adverſaria ſua ſecundum noſtram methodum conjiciant, ne temere in poſterum alienis obſervationibus fidentes, aut fallantur ipſi, aut alios fallant. Nos quidem maxime probatis authoribus potiſſimum hic uſi ſumus, & bona fide ſingula expreſſimus; ſed gravibus negotiis impediti, commentarium hunc non potuimus penitus perpolire. quod te, benevole Lector, ut æqui bonique conſulas, rogamus.

Indiculus eorum quæ hoc Commentario continentur.

I.

GALLIAE totius Geographica deſcriptio, è probatiſſimis quibuſque ſcriptoribus collecta: in qua provinciæ ſingulæ hoc ordine deſcriptæ ſunt.

Picardia. pag. 1.
Francia. pag. 10.
Normannia. pag. 14.
Belſia. pag. 19. *la Beauſſe.*
Campania. pag. 24.
Britannia. pag. 28.
Pictones. pag. 33. *Poictou.*
Sanctones. pag. 36. *Xaintonge.*
Bituriges. pag. 47. *Berry.*
Burgundia. pag. 50.
Borbonia. pag. 53.
Lemovices. pag. 56. *le Limoiſin.*
Petrocorii. pag. 58. *Perigord.*
Arverni. pag. 60. *Auvergne.*
Cadurci. pag. 61. *Quercy.*
Rutheni. pag. 63. *Roueigne.*
Aquitania. pag. 63.
Vaſcones. pag. 69.

Lan-

Languedocia. 73.
Lugdunenſis provincia. 78.
Delphinatus. pag. 79.
Provincia. pag. 81.
Sebuſiani. pag. 85. *Breſſe.*
Benearnium. pag. 86. *Bearne.*
II. De cœli ſolique in ſingularibus provinciis qualitatibus. pag. 90.
III. Ducatus, Comitatus, aliaque Dominia Coronæ unita. pag. 96.
IV. De Gallorum moribus, tam in communi, quam particulari. pag. 110
V. Galliæ regimen politicum & civile. quo capite hæc ſpeciatim continentur.
1. De Regimine in genere. pag. 132.
2. De Attributis, amplitudine, præſtantiaque Regum Galliæ. pag. 137.
3. Iura quædam Regalia. pag. 142.
4. De auctoritate & prærogativa Reginarum Galliæ. pag. 143.
5. De filiis Regum, eorum aſſignationibus & beneficiis. pag. 145.
6. De filiabus Franciæ. pag. 150.
7. De Principibus agnatis. pag. 154.
8. De Paribus Franciæ. pag. 156.
9. De tribus Galliæ Ordinibus. 161.
10. De politico regimine in ſingulis civitatibus. 166.
VI. De ſummis officiis Galliæ. ubi
1. De Conneſtabili & Mareſcallis, Magiſtroq; baliſtatiorum Galliæ. 168.

2. De Ammiralio Galliæ. pag. 173.
3. De magno Magiſtro Galliæ. 175.
4. De Archimagiro Galliæ. pag. 176.
5. De maximo à poculis ſeu Pincerna Galliæ. pag. 177.
6. De maximo Franciæ Artocopo. pag. 177.
7. De ſummo Hippocomo Galliæ, qui Gallice dicitur *le grand Eſcuier de France.* pag. 179.
8. De ſummo Venatore & Accipitrario Galliæ. pag. 180.
9. De maximo Pręfecto Cubiculi Frãciæ. Gall. *le grand Chambrier.* 181.
10. De ſummo Cubiculario Franciæ. vulgo *Grand Chambellan de France.* pag. 182.
11. De ſummo Magiſtro, quæſtore & reformatore generali aquarum ſylvarumque Galliæ. pag. 183.
12. De Gubernatoribus Provinciarum, Prorege & Vicariis generalibus. pag. 185.
13. De Conſilio privato Regis. 187.
14. De Equitibus regii Ordinis, & ſtatu Equitum. pag. 192.
15. De Præfecto prætorio Regis, ſive Rege Ribaldorum. pag. 199.
16. De Officiis domeſticis Regis, Reginarumque, item filiorum & filiarum ipſorum. p. 202.

17. De

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

17. De Cancellario. pag. 207.
18. De Magiſtris Requeſtarum. 209.
19. De Parlamentis Regni. pag. 212.
20. De Procuratore generali, & duobus Advocatis regiis. pag. 228.
21. De magno Conſilio. pag. 229.
22. De quatuor Theſaurariis Franciæ. pag. 230.
23. De Camera Theſauri. pag. 231.
24. De quatuor Generalibus Franciæ. pag. 233.
25. De Generalibus Iuſtitiæ Auxiliorum. pag. 235.
26. De Camera Computorum. 237.
27. De Balivis & Seneſchallis. p. 238.
28. De Electis. pag. 241.

VII. De opulentia & potentia Regni Galliæ. pag. 243.

VIII. De re monetaria & computandi ratione. pag. 257.

IX. Reditus Regni quibus rebus conſtet. ubi hæc tractantur;

1. Patrimonium regium. vulgo *le Domaine*, pag. 262.
2. Tributa. *Tailles*, *Taillon*, *Crues.* pag. 265.
3. Auxilia vel ſubſidia, vulgo *Aydes.* pag. 269.
4. Gabella ſalis. pag. 270.
5. *Equipollent.* pag. 272.
6. Vectigal vini. pag. 272.

7. Portoria. *Traitte Foraine.* p. 273.
8. Tributum ad 1. mill. militum ſtipendia. pag. 273.
9. Decimæ. pag. 274.
10. Officia publica venalia. pag. 275.
X. Ærarii regii opus aut anguſtia, & utriuſque cauſæ. pag. 281.
XI. De Comitiis Ordinum Regni. pag. 329.
XII. Familia Regia.
Connubium & liberi Henrici IV cognomine Magni, Franciæ & Navarræ Regis. pag. 352.
Liberi naturales. pag. 354.
Connubium Ludovici XIII. pag. 355.
Connubia & liberi Principum Condæorum. pag. 355.
Connubia Principis Contii. pag. 357.
Connubia & liberi Comitum Sueſſionenſium. pag. 357.
Genealogia Regis & Reginæ; è qua patet quo gradu conſanguinitatis ſe invicem tangant. pag. 358.
XIII. Sylloge Ducum & Parium Franciæ, prout hodie cenſentur. pag. 359.
XIV. Sylloge illorum, qui ſummis officiis in Regno & aula ſub Ludovico XIII ſuperiobus annis præfuerunt. pag. 365.
XV. Catalogus omnium Equitum S. Spiritus, anno cIↃ IↃC XX. pag 368.
XVI. Il-

XVI. Illuſtrium & nobilium Galliæ familiarum, quæ ex Regio ſtemmate per lineam maſculinam aut fæmininam deſcendunt, aut connubio cum Regii ſanguinis Principibus conjunctæ fuerunt, aut alioquin clariores habentur. pag. 376.

XVII. De Præſulibus Galliæ. pag. 399

De perceptione fructuum, ſede vacante; quam vocant Regaliam. pag. 418

XVIII. De Reditibus Eccleſiaſticis. pag. 422.

XIX. Series & Chronologia brevis Regum Galliæ. pag. 425.

XX. De Eccleſiæ Gallicanæ libertate. pag. 442.

CATA-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

CATALOGVS AVTHORVM, quorum ſcriptis in hoc commentario uſi ſumus.

Iacobi Auguſti Thuani Hiſtoria.
Claudius Seſellius.
Ioannes Tilius.
Vincentius Lupanus.
Scævola & Ludovicus Sammarthani.
Ioannes Boterus.
Rudolphus Botereus.
Bernard de Girard. Sr. du Haillan.
Ioannes Bodinus.
Papirii Maſſoni deſcriptio fluminum Galliæ qua Francia eſt.
Ioſephi Scaligeri noticia Galliæ.
Ioannis Chenu Archiepiſcoporum & Epiſcoporum Galliæ Chronologica Hiſtoria.
Les Eſtats, Empires, Royaumes, & Principautés du monde, par le Sr. D.T.V.Y. &c.
Les Antiquités & Recherches des Villes, &c. de toute la France; par André du Cheſne.
Ioannis Barclaii Icon Animorum.
L'Hiſtoire du Roy Louys XIII, *par Baptiſte le Grain.*
Mercure Françoys.
Auguſtin du Pas Genealogie des illuſtres familles de Bretaigne.

I. GAL-

I.

GALLIAE TOTIVS
GEOGRAPHICA
DESCRIPTIO,

E probatiſsimis quibuſque Scriptoribus compendio collecta.

IN Galliæ deſcriptione nihil nobis difficilius erit quam modum tenere, adeo nos hic quod dici ſolet copia inopes facit. quidam ſecundum Parlamentorum diſtrictus, alii ſecundum flumina, alii aliis modis id agreſſi ſunt, & ſatis feliciter perfecerunt; nos ſingulas illius provincias ordine quo jacent delibabimus. Inter provincias autem ut à limite Belgico ordiamur prima ſeſe offert Picardia; itaque ab illa ordiemur.

PICARDIA.

Picardiam, quæ (ut inquit *Thuanus*) præ aliis provinciis & nobilitate & equitatu præcellit, fines habet ad Septentrio-

nem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

nem veteris Belgii regiones, quæ hodie Arteſia & Hannonia appellantur; ad ortum Luxenburgum & Lotharingiam; ad meridiem Campaniam, & nobiliſſimam provinciam quæ ſpecialiori nomine Frãcia appellatur; ad occaſum denique Oceanum Britannicum & Normanniæ partem. Regio eſt fertiliſſima, horreumque Pariſiorum, atque adeo reliquæ Franciæ: vino caret, ignavia potius incolarum, quam vel cœli vel ſoli injuria. Dividitur autem in tres partes, in veram, inferiorem & ſuperiorem. Superior hodie pene tota Belgicis provinciis continetur. Vera ſub ſe complectitur Ducatum *Tiraſche*, cujus præcipua vrbs Guiſa; Comitatum & Vidamiam Ambianenſem, Comitatum Veromanduorum, in quo ſunt alii quatuor Comitatus, *Soiſſon, Noyon, S. Quentin*, & *Laon.* Comitatũ *Rethelois* cujus præcipua urbs *Rethel*, & Vidamias Corbeienſem & Pequignyam. Principales urbes ſunt *Amiens, Soiſſons, Abbeville, Corbie, Peronne, Dorlen, S. Quentin, Noyon, Laon, Boulogne, la Fere, Beauvais.* Inferior complectitur Santerram, ubi eſt *Mondidier, Roye* & *Neſlez* loca ſatis munita. Item Comitatum *Ponthieu.* cujus præcipuum oppidum *Abbeville.* cætera oppida ſunt *Crottoy, Ruë, Treport, Creſſy: S. Paul &*

Mon-

Monſtreul eodem comprehendi credunt. Item Comitatum *Boulogne*, Comitatum de *Guynes*, qui à Comitatu de Oye magno canali dividitur, qui oppidum *Guynes* interſecat: ſub hoc Comitatu ſunt duæ Baroniæ *Ardres* & *Courtembrone*.

Comitatus Oyenſis, qui ſe extendit ad Dunkerkam uſque. caput eſt Caletum.

Præcipui fluvii Picardiæ ſunt Somona vulgo *Somme*, amnis non admodum largus (inquit *Maſſon.*) ſed altus: numquam aſtringitur gelu. uno loco periculoſiſſime navigatur, propter cœcum gurgitem, accolis tamen cognitum. Oritur in vico Veromanduorum Fervaquio, unde S. Quintini municip. petit: inde Peronam progreditur, ubi flumen ponte jungitur; dehinc Corbiam alluit; mox Ambianum; poſtremo Abbatis-villam; egreditur in mare prope Crotoſium Vrbem, Caſtellum, Portumque Pontivii. Oeſia ſive Aiſia vulgo *Oyſe*, cui Fera aſſidet: Profluit è tenui fonte in ſaltu prope Hieſſon vicum, ſupra Veruinium. Matrona vulgo *Marne*. oritur in vico à Lingonum urbe diſtante milliar. uno, qui Baliſma appellatur. Axona vulgo *Ayne*, qui prope Noviodunum fluens, apud villam Epiſcopi vulgo *Pont l'Eveſque* in dextra ripa, lapideum pontem habet: in

Aiſiam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Aiſiam dein illabitur, qui auctus illius aquis recta Compendium petit. oritur in ultimis Rhemorum finibus. Scaldis & denique *Scarpe*. Nunc oppida videamus.

Caletum (inquit *Thuanus*) loco plano poſitum, & tribus amplius partibus, amne, rivis ac paludibus fere inacceſſum, ab occidente portu amplo & mari cingitur, forma quadrata, tribus prominentibus propugnaculis ad angulos diſtinctũ, & quarto, quod Meridiem reſpicit, ubi vetus arx ſurgit; ad hæc pomerio ſpacioſo ex terra ſpiſſa cõgeſta, uti tunc opinio erat, quod poſtea falſum patuit, nam arenoſum toto illo tractu ſolum eſt, quod ad violentos tormentorum ictus inſtar pulveris diſſilit: Foſſa item profunda & ampla, in quam amnis Hamia labens, qui urbem alluit, continuo flexu decurrit, & rivi paludem circumjacentem irrigantes, in eum pariter exonerantur: per paludem ad urbem aditus non eſt niſi per aggerem, cui Novembriga impoſita eſt: per mare navibus in portum ingreſſus non patet, niſi permittentibus Risbani præſidiariis. Ab Anglis receptum oppidum à Duce Guiſio VI Idus Ian. CIↃ IↃ LVIII. Arx forma quadrata IV propugnaculis diſtincta, duobus in portum prominet. Alterum quod contra urbem ulteriorem proſpectum habet, è terra friabili

bili ad primos tormentorum ictus diſſilitura, ab Hiſpanis continuata ad meridiem pulſatione concidit, atque ita captum oppidum anno cIↃ IↃ XCVI. Sed rurſus à Rege recuperatum.

Samarobriga (vulgo *Amiens*) in Ambianis caput gentis, (inquit *Thuanus*) urbs dives ac populo armorum, ut in limite, non inexperto potens, templiſque ac pulchris ædificiis ornata, ob præcipuam in Reges fidem ab antiquo ampliſſimis privilegiis quoque donata fuerat, cuſtodia urbis penes decurionum collegium, quod in ea magnæ autoritatis erat, manente; itaque neque novo tributo ullo neque præſidio tam intra urbem, quam in ſuburbiis accepto, gravari poſſe per privilegia ſua cauſabatur, ut fide, ſic libertate ſemper inviolata ſervata uſque ad poſtremos tumultus Gallicos, à quibus in partes ut pleræque aliæ raptata, tandem Regi conciliata rurſus antiquorum privilegiorum confirmationem impetraverat. Anno cIↃ IↃ XCVII. ab Alberto Auſtriaco ex inſidiis capta; & eodem anno à Rege Henrico per deditionem recepta. Ab ortu Somona ex Corbia deſcendens urbem intrat, & divortio aquarum Septentrionem verſus tendens, arcus ſpecie eam complectitur, ac tandem ab occaſu eam deſerit, Piquigninum &

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Abbatis-villam verſus tendens; tribuſque pontibus in urbe jungitur & cum altero brachio confluens inſulam oblongam efficit, ad Monteſcutanam portam humilior quod editior ſit locus.

Pequigninum infra Ambianorum oppidum eſt trib. mill. ponteque jungitur; inquit *Maſſon.*

Corbia IV. mill. ſuper Ambianum, in limite, ad Somonam ſitu munitum & Cœnobio venerandæ antiquitatis & exquiſita librorum ſupellectili olim inſtructo nobile, (inquit *Thuanus.*) Corbia ſupra Samarobrigam ad Somonam ſitum eſt ſicuti Pequininum infra, ut qui hæc duo loca teneat, taurum id eſt urbem mediam ambobus cornibus tenere videatur.

Bononia Comitatus variis amnibus rivuliſque humectatur; Archia qui per Arquenſe oppidũ, fanumq; Audomari Gravelingam petit. Inde non procul eſt Scalenſe æſtuarium ad uſq; Ardeiam arcem æſtuans. Nec deſunt æquorei rivuli duo, Marquiſianus & Boloniacus. Eſt & Hautia ſive Heſdin amnis Heſdino oppido nomen ſuum cõmunicans. Sequuntur deinceps Põtivorum paludoſa fluenta & Cauchiæ flumen. Horum vero amnium nonnulli, piſculenta efficiunt ſtagna ſeu vivaria à vicinis oppidis denominata; cujuſmodi

juſmodi ſunt *Le vivier de Hames, d'Andre, d'Ardres*. Collibus arenariis univerſus hic tractus ſecundum littus maris ſeptus eſt. In interiore vero regione ſunt, quos ſua lingua vocant *les Monts de S. Ingelvert* & *les Monts de Neufchaſtel & Dannes*. Silvis vero ac lucis omnis fere conſperſa regio, cujus partes *le bois de Surene, Celles*, &c. Indigenæ moroſi habentur, ſibi ipſis plus ſatis indulgentes.

Bolonia oppidum duplex, Superius & Inferius; illud altiore ſitum loco, firmis muris, & profundis foſſis cinctum; hoc Burgus tantum fuit antequam ab Anglis obſideretur; & planiora occupans a mari adluitur. Alterum ab altero paſſibus diſtat centum aut circiter. Oppidum hoc ab Anglis recepit Rex Gal. anno cIↃ IↃ L.

Bononiæ Comitatus ſatis eſt amplus. Totus hic tractus arenoſus eſt, ejus generis arenæ, quam urentem vocant. Initium Boloniæ comitatui à montibus S. Ingelberti, procurritque ad fluvium Caucham, quæ ejus longitudo; Latitudo ad lucum uſque Tournohenſem porrigitur. Dignitatem hic Comitatus adeptus eſt tempore Caroli Calvi. Erectio Epiſcopatus Bolonienſis facta eſt anno cIↃ IↃ LXVI. *Maſſon*.

Portus (*le Portet*) id oppidum duobus à Bolonia milliarib. abeſt, interjecto flu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

mine, quod æſtu maris intumeſcit & lateritio ponte jungitur. *Thuan.*

Bononienſi comitatui ſuccedit Guinenſis, qui diſterminatur à Comitatu Oyo per canalem majorem, qui oppidum ipſum præterlabitur, territorium fere reddens inexpugnabile: primarium oppidum Guines, in duas diviſum partes, quarum una in paludibus ſita, altera in continenti; loci natura munitum & validum. Cepit Rex Henricus II miſſo illuc Franciſco Lotharingo Guiſiæ Duce ann. cIↃ IↃ LVIII. Viſuntur & alia oppida, *Harincourt, Penplinge, Conquelle,* Portus Nivelletius. Continet Comitatus hic ſub ſe Baronatus Ardreſium & Courtembronenſem, ſingulos à ſuis dictos oppidis, quorum unum Ardres vulgo, alterum Courtembrone. Item Fiennenſem Baronatum.

Ardea oppidum licet ambitu parvum, tamen & ſitu & arte munitiſſimum, ab Anglis olim intactum, ideoque vulgo inter Gallos dicebatur, virginitatem adhuc ſervare; clivo inſidet, ex quo ſubjectos campos deſpicit ſpatio leucæ nec amplius qua latiſſime porrecto; planiciei ſylvæ undique circumdatæ, inſidiis opportunæ. Tribus à Caleto, duabus à Guines leucis abeſt & circumdatum Caleto territorium claudit: qua Bononiam itur

ſubur-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

ſuburbium eſt paludibus cinctum, quod urbi ſubeſt.

Abbatis villa (vulgo *Abbeville*) Pontivenſis Comitatus metropolis; ſuper Aiſia ſita. Pontivium dicitur à numero Pontium quibus opus eſt ad trajiciendas paludes, ſtagnaque varia, quæ ſeſe effundunt in Oceanum prope Galarici Monaſterium, atque oppidum nunc Valerii (*S. Valerii* vulgo.)

Pons Remigii ad Somonam locus idoneus ad tuendum illum tractum & prohibendum tranſitu hoſtem. *Thuan.*

Perona munitiſſima ejus provinciæ urbs. hic Somona flu. ponte jungitur.

Noviodunum (vulgo *Noyon*) oppidum Sueſſionum, prope id Arcona fluens apud villam Epiſcopi in dextra ripa lapideum pontem habet; (vulgo *pont l'Eveſque.*) *Maſſon.*

Crotoſium (vulgo *Crotoy*) Vrbs, Caſtellum & Portus Pontivii: Somona flu. haud longe hinc in mare deſcendit. Idem.

Vervinium *(Vervin)* urbis nomen eſt ſitæ in confinio Annovicorum id eſt in regione Tieraſchia; eſtque in edito monte ſitum, quod & natura admodum validum eſt & expugnatu difficile & aliunde ſatis munitum.

Belvacum (*Beauvais*) clariſſima urbs, ſedeſque Epiſcopi: deducitur intra ur-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

bem rivus canali exceptus qui eam perluit. prope fluunt Thara & Therina. Thara autem lapideum pontem habet antequam in Aiſiam labatur, a quo ponte collocatis equis tractoriis efficitur ut facilius magna onera ex Aiſia accipiat, cujuſmodi ſunt navigia ſale onuſta.

FRANCIA.

Picardiam ad Occidentem attingit Francia, provincia peculiariter ita dicta, olim à Bellovacis & Pariſiis habitata, quorum Lutetia hodieque metropolis eſt: continetque Vicecomitatum Pariſienſem; Ducatum Valeſium, campos Vrapiſiorum (vulgo *le Hurepois*) & *les Gaſtinois*.

Lutetia (inquit Thuanus) in Pariſienſi agro ſita, ſolo omnium rerum abundantiſſimo, medio fere fluv. Sequana ſecatur, qui in Heduis ortus, per Tricaſſes acceptis Alba juxta Pontem, & prope Moretum Lupa, Melodunum & Corbolium alluit, & ad confluentem infra Carentonii pontem, Matronam excipit, urbis nutriculam vulgo appellatam, ob copioſum qui eo fluvio ſubvehitur, commeatum; inde infra urbem ſinuoſo adeo flexu labitur, ut Poſſiacum, quo ab urbe itinere terreſtri leucæ VI putantur, navigantibus plus viginti ſex numerentur; di-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

cas flumen invitum abſcedere, ita anfractuoſo ac leni curſu cunctos vicinæ regionis angulos pervagatur, ut annona populoſiſſimam urbem juvet: ad confluentem S. Honorinæ Eſiam excipit, alteram Lutetiæ nutricem, qui flu. in Tiracenſi agro ortus juxta Faram Veromanduorum ac Noviodunum decurrens, Vela ex Remis & Axona è Sueſſionibus labente auctus, Compendium alluit & commoda ſubvectione commeatum ex abundantiſſimis illis Provinciis in urbem importat. Sequana autem adeo miti alveô labitur ut adverſo flumine navigabilis, & navigiorum, grandioribus navibus haud multo inferiorum, capax ſit; quo fit ut ex Rotomago & fluminibus quæ in Sequanam infra Rotomagum exonerantur ſubvectio abundans & commodiſſima ſit. Quibus commoditatibus effectum, ut urbs initio modica in eam magnitudinem qua cum maximis toto orbe certat, excreverit. quam ſi aditibus præcluſis obſtruxeris, dubio procul eſt, quin tanquam inciſis venis validum ac robuſtum illud corpus ſtatim concidat ac exanimetur. Pariſiorum civitas (inquit *Maſſon*) olim inſula quam Sequana facit comprehendebatur: nunc in utraque ripa, in dextra quidem urbs vaſta atque ingens, in ſiniſtra univerſitas appoſita eſt. Inter

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

has media eſt inſula, duplo longior quam latior, quam fluvius ab Oriente labens circumfluit. quadraginta ad ſummum jugera terræ continet ut menſores aſſerunt. Iulius Scaliger duodecim millia domorum intra muros numerat, præter eos vicos qui ſunt in pomeriis, quorum capacitas longe urbem dicitur ſuperare: Maſſon. ſub Henr. IV. civitatem quingentis domibus auctam ſcribit. Pontem qui inſulam & urbem jungit cum eſſet ſublicius & ruinam minaretur Ludovic. XII. lapideum fieri curavit, in quo ſunt ſex fornices præaltæ, & ſupra fornices utrinque domus ejuſdem altitudinis & latitudinis. Henric. III. & alterum pontem lapideum inchoavit, quem Henric. IV. perfecit; qui & plurima magnificentiſſima opera hic fieri curavit. Sed hæc urbs adeo nota eſt ut de illa plura dicere non ſit opus.

Inſula Franciæ ut vulgo vocatur, continet omne id terrarum ſpatium, quod eſt inter S. Dionyſii oppidum & Poſſiacum, quantumque Sequana multimodis gyris complectitur. Dionyſii Fanum (inquit) paulo plus IIII CIↃ paſſ. Lutetia diſtat, ſitu firmum, quippe in loco plano & undique paludibus interſecto poſitum, ſed muro gypſaceo admodum humili & debili, nullo pomerio intus firmato, &

foſſa

foſſa anguſta nec multum profunda olim vallatum. Celeberrimum eſt oppidum opulentiſſimis Regum Franciæ monumentis.

Poſſiacum (*Maſſon*) abeſt ab urbe ſex lucis.

Vexinium, nam & hæc Vicecomitatus Pariſienſis pars, extendit ſe ad Claremontium Bellovacorum; ſed nomen Provinciæ fere exolevit.

Vrapiſiorum ager exordium ſumit à Sequana infra minorem pontem Pariſiorum, & ſecundum ripam fluvii ſe extendit ad Corbolium, Melodunum & Moretum. ubi à Gaſtinenſi agro ſeparatur per Therinam amnem (vulgo *Verine*) qui in Lupam ſe exonerat. In hac provincia jacet magnificentiſſimum Fontis Blandi palatium. Corbolium oppidulum eſt (inquit *Thuan.*) ad Sequanam v. ſupra Lutetiam leucis poſitum in angulo, quem amnis Stampis per Eſſonam proximum pagum in via Lugdunenſi, labens efficit, foſſa ex eo derivata ab altera parte inſulæ ſpecie clauſum. colles duo loco imminent ex quibus tormentis infeſtari poteſt. collique uni ſuburbium ſubeſt quod cum oppido ponte lapideo conjungitur & in imo ponte ſuburbium verſus arx veteri ſtructura debilis.

Melodunum (inquit *Thuan.*) ſupra

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Corbolium ad Sequanam ſitum oppidum, licet ambitu parvum Lutetiæ inſtar triplex eſt & duobus lapideis pontibus conjungitur; in medio arx eſt ſtructura antiqua. ſpatioſius oppidum eſt qua Briam ſpectat. Diſtat à Regia Fontis Blandi IV. paſſ. m. Moreto II.

Gaſtinenſis denique Provincia, complectitur Ducatum Stampenſem & Nemoroſium; Comitatum Rupifortenſem & Moretenſem alioſque; oppida ſunt Milly & montis Argiſi oppidum vulgo Montargis, oppidum (inquit *Maſſon*) cujus pars in edito colle cum valida arce viſitur, unde ſylvas & campos regionis Vrapiſiorum, procul deſpicere facile eſt.

NORMANNIA.

Normannia ampliſſima Provincia, fines habet ad ortum Eptam flu. qui illam à Francia dividit; hic è fonte cognomine oriens duabus leucis aut circiter à Gornaio, ſecat Giſortium & apud Guidonis Rupem (vulgo *Roche Guyon*) ſeptem à Giſortio leucis Sequanæ permiſcetur. Ad Occidentem fluv. Crenonem vulgo *Cenon* aut *Coeſnon*. hic à Fulgeriarum valida munitione fluens Britanniam à Normannia dividit ad pontem Orſon, indeque verſus montem S. Michaëlis deſcendens in mare labitur. Ad Septentrio-

nem

nem mare Britannicum; ad Meridiem Cenomanos.

Dividitur in ſuperiorem & inferiorem: in ſuperiore ſunt tres Ducatus, Alenconius, Aumalius, Longevillanus. Comitatus ſeptem, *Eu* ex parte, nam pars in Francia eſt; *Harcourt*, *Evreux*, *Tancarville*, *Malevrier*, *Mortain*, & *Mongommery*: quibus addunt *Vexin le Normand.* & Baronatus *l'Aigle*. In inferiore cenſentur, *le pais de Caux*, *de Beſſim*, *Conſtantin*, *Hovinet*, *Yvetot*, *Le vaux de vire.*

Metropolis hujus Provinciæ Rotomagus: urbs hæc (inquit Thuan.) à Meridie Sequanæ æſtuario clauditur, quod ponte lapideo eximii operis jungitur, & in ulteriore ripa S. Severi ſuburbium habet; ad Septentrionem præaltos colles impoſitos ſpectat, & ad pedes eorum Albetam amniculum, qui Darnetalium, pãnificio nobile municipium alluit, tum quaſi in ſuburbano poſitos & lætiſſimos paſcuis campos habet. Ad ortum ſupra viam Pariſienſem in præcelſo aliis contiguo colle S. Catharinæ cœnobium eminet à Gabriele Comite Mongomerio quondam munitum: ab eadem parte Robeca amnis influit, & juxta Santhilarianam portam intra urbem receptus XI. molatrinis ſervit, & inter Portuenſem

&

& Guilielmi Leonis portas in Sequanam exoneratur. Vetus Palatium forma quadrata in imo angulo, qui Caletenſe ſuburbium altero latere reſpicit, ſitum eſt, & Sequanæ altero latere imminet: arx ſemidiruta ad occaſum vergit, inter Boveroliam, ſed huic propior, & Caletenſem portam ſita.

Arborica ſive Abrinca vulgo *Auranches*, urbs maritima in edito tumulo ſita, qui Oceano imminet, valido muro & profundiſſima foſſa cincta; ſuburbia habet ampla; denique ſedes eſt antiqui Epiſcopatus.

Eburonicum vulgo *Evreux* urbs Epiſcopalis inſignis, prope quam Audura amnis labitur. hæc comitatui nomen dat, in quo præterea hæc ſunt oppida; *Vernon*, quod egregium pontem lapideum habet; *Aigle* quod Ailla flu. lambit: *Paſſey*: *Iurey*: *Tuillieres*, *Conches*, *Bretueil* juxta pulcherrimum nemus; *Rugles*, *Bruin* & *Hermeinville*.

Bajocaſſium urbs vulgo *Bajeux* ab Oceano leuca & dimidia diſtat, Epiſcopatu illuſtris; alluit ad orientem amnis Aura; itemque Droma una circiter leuca ab urbe labitur, valde periculoſus: portum habet ad mare.

Ad hunc Epiſcopatum pertinent plures urbes, præſertim Cadomum vulgo

Caen,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

aen, quam idem Olena interluit, ponte-
ue jungitur è tribus fornicibus compo-
ito; hic quoque Vdo amnis vulgo *Ouden*
n Olenam confluit. Navigia magna ab
)ceano Cadomum magno ipſius com-
nodo quæſtuque civium, à fluxu maris
mpelluntur.

Seſuvii vulgo *Seez* urbs Epiſcopalis,
uinque leucis diſtans ab Alenconio. in-
erluit Olena fluv.

Sub Epiſcopatu item Seſuvienſi com-
rehenduntur plurimæ urbes tam in du-
atu Alenconio quam ditione Perchenſi.

Vexinenſis agri præcipuum oppidum
ſt Giſortium; munipium (inquit *Maſ-
ſon*) elegans & bene ſitum.

Regionis quam vocant de Caux, (Ca-
etes antiquitus fuiſſe quidam opinantur)
ræcipua urbs eſt Dieppa: Dieppa egre-
dientibus (inquit *Thuanus*) duo colles
occurrunt, à Betuna amne, qui Eſſuo-
rum oppidum alluit & in quem leuca-
rum II. ſpatio maris æſtus refluit; diviſi.
dextrum latus palus occupat & prata fere
ſemper irrigua ab utraque amnis ripa ad
pedem uſque collis porrecta. ad lævam
Arcuenſe municipium jacet & alteri colli
impoſita arx, quæ planiciem ſatis latam
in ſummo colle ſeſe aperientem deſpicit.
Vrbs portum habet ſatis notum. Reli-
qua ſunt; *Harfleu*: Honflorium in æſtua-
rio

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

rio Sequanæ ſitum Caſtellum, collibus undique veluti concluſum.

Portus Graciæ, quem Franciſc. I ædificare cæpit adverſus vim Anglorũ, Henricus vero filius illius egregie munivit.

In Conſtantienſi territorio præter oppidum *Conſtances*, Caſtra Conſtantia vocant, ſunt *Valoigne*, Cheriburgum munitiſſimum oppidum ad mare, & alia quædam minoris momenti.

Iuetotium (inquit *Thuan.*) municipium eſt hodie illuſtriſſimæ & antiquitate & meritis Bellajorum familiæ, regni titulo ex ea occaſione celebre, quod cum Clotharius R. dum Auguſtæ Sueſſionum eſſet, circa S. ann. IↃ XXXIV Valterum loci dominum à bello contra Saracenos bene geſto reducem, ſibi olim inviſum ipſo Paſſionis Dominicæ die, in ſacello agnitum, arrepto unius è ſtipatoribus gladio occidiſſet. Nam Agapeto Pontif. diras interminante, niſi Rex de cæde tanto ſacrilegio patrata uxori liberiſque interfecti ſatisfaceret; ille ut piaculo ſe ſolveret, fidem ratione beneficiarii fundi à Valteri hæredibus ſibi tanquam Regi ac ſupremo domino debitam, remiſiſſe dicitur &c. Et fide huic hiſtoriæ derogata, ita concludit; ut ut ſit hodie, Iuetotium regni nomen retinet, & ab omni fidei præſtatione liberum eſt.

Fale-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Faleſia (vulgo *Falaiſe*) in clivo munitum ſitu oppidum & aquæ inexhauſtæ ſtagno ab ima parte circumdatum arcem ſecundum Cadomenſem omnium provinciæ firmiſſimam habet. Gibræum tanquam ſuburbium illi annexum, nundinis tota provincia celeberrimum.

BELSIA.

Belſia (vulgo *la Beauſſe*) dividitur in tres partes; ſuperiorem nempe, inferiorem & mediam. Superior initium ſumit à vico qui vulgo *Ablys* appellatur, petens porro Carnutum agros & ulteriora. In ea ſunt primo Carnutum regio vulgo *le Chartrain*, ſub qua cenſentur Comitatus Drocenſis & Montifortius; cujus oppida ſunt *Dreux* & *Montfort*. Deinde Andegavenſis Ducatus & ſub illo Comitatus Maine. Tertio Comitatus Perchenſis, in quo ſunt *Perche govet* cujus principale oppidum eſt *Nogent le retrou*, & *Haulte perche* cujus præcipuum oppidum *Mortaigne*. Inferior campeſtris omnino & plana, porrecta inter Epiſcopatus Aurelianenſem & Carnutenſem; ab oppido Stampenſi procurrit verſus Orientem quidem ad Senones uſque, verſus Meridiem ad pontem Aurelianenſem; in ea cenſentur territorium Aurelianenſe, Secalaunia, cujus oppida ſunt *Gergeau*, *la Ferté*,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Ferté, Clery & *S. Laurens*. Mediæ tribuitur quicquid eſt ad utramque Ligeris ripam ab Rotomago Vendocinum uſque, hinc autem in dextra ejuſdem Ligeris ripa quicquid Caſtelloduno porrigitur Bleſas & ad Turonenſium uſque agros. In illa ſunt primo Comitatus Bleſenſis, ſub quo Dunenſis Comitatus cujus præcipuum oppidum Caſtellodunum, & Comitatus Tornodori. Deinde Vindocinus Ducatus; tertio Ducatus Turonenſis.

Belſia Carnutum (inquit *Maſſon*) frumentaria regio eſt, à Ligerique & Aurelia protenditur leucis XV. Stampas uſque, & à Stampis Lutetiam XIV. leuc. minores numerantur, quas ſingulas metimur II paſſ. m. Hæc regio neque montes, neque fluvios, neque ſylvas, neque vites habet, nec prata niſi pauciſſima, propterea putei Belſiani, fontes à prætereuntibus vocantur: in eadem raras arbores naſci nec natas creſcere ajunt propter tophum lapidis genus: puteique in ea regione altiſſimi ſunt, quia regio ipſa alta. *Frumenti* hic ſumma ubertas, & non ſine cauſa urbis Pariſiorum granarium appellatur. Aquas vero pluvias Belſiani habent ad aquandum animalia, eaſque in concavis colligunt locis & reſides arte faciunt, *Maras*que vocant.

Autricum Carnutum (vulgo *Chartres)*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

tres) urbs Belſiæ primaria à planitie ſpacioſa excipitur & præcipiti deſcenſu in vallem ſubjectam porrigitur, ac Dura fluvio interluitur, qui Curtavilla labens intra urbem ad Cereſiacum Blaſiam excipit, & per Drocum & Alnetenſem arcem, tandem ad pontem arcus paulo ſupra Rotomagum in Sequanam influit. Fluvio molatrinæ urbis uſui impoſitæ ſunt, qui in id ab antiquo alveo, qui paulo longius fluebat, derivatus fuit ab oppidanis.

Drocæ (vulgo *Dreux*) urbs antiqua & pulchra; & Druydum quondam conventu nobilis, uti creditur.

Ducatus Andegavenſis incipit à pago *Chouſay*, & deſinit inter *Moncontour* & *Herraut*, ubi Pictavienſe territorium orditur, quod limitem illius claudit ad Meridiem; ad Orientem habet Turonenſem & Vindocinam ditiones; ad Septentrionem Comitatus *Maine* & *Laval:* ad Occidentem Britanniam. Regio fertilis & amœna: colles vitibus conſiti, & vina alba hujus provinciæ optimæ notæ. Metropolis Ducatus Andegavum vulg. *Angiers*, ad utramque Meduanæ ripam ſita, quam pons lapideus jungit. Academia hic celebris.

Sunt præterea in hoc ducatu; Salmurium cum arce ad Ligerim in edito colle

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

poſita; ripæ fluminis lapideo ponte junguntur. *Montreneau*, *Bauge*, *la Fleſche*, *Segre* &c.

Huic Ducatui fidem feudi jure præſtant Comitatus Cenomanenſis (vulgo *Maine*) Vindocinus (vulg. *Vendoſme*,) Beaufortius & *La Val*. Cenomanenſis præcipuum oppidum eſt, Cenomanum vulg. *Le Mans* Epiſcopi ſedes. ad Sartræ fluvii ripam.

Vindocini, nunc Ducatus, præcipuum oppidum Vindocinum vulgo *Vendoſme* urbs ad Ledum ſita, foſſa & firmo muro cincta, in ſummo arcem ſaxo impoſitam habet, undique qua parte urbem ſpectat, prærupto, qua campos foſſa profunda, muro & turribus vallatam. Ejuſdem Caſtella ſunt Laverdinum ac Montorium.

Aurelia antiquis Cenabum (inquit *Maſſon*) urbs pulcherrima & frequentiſſima; pontem habet è quadrato lapide conſtructum per quem in agrum Biturigum tranſitur, in viciniaque ejus Ligerulus (*Loyret*) oritur tantus in oſtio, quantus erumpit è fonte; altum enim fluvium & navicularum patientem emittit; exiguus quidem curſus amnis, ſed liquidus & altus; fons diſtat ab urbe 11. M. paſſ. magna urbi commoda & toti viciniæ adfert quovis tempore & qualibet anni parte, etenim numquam areſcit ne ardente

qui-

quidem Syrio, nec gelu aſtringitur: Itaque cum Lyger glacie dureſcit (ut quandoque accidit) & ob hanc cauſam molatrinæ ceſſant, ad molatrinas hujus rivuli curritur, quæ in illo plurimæ. Territorium urbis multum incolitur, fertileque eſt, & omnibus rebus abundans; uti ſunt omnis generis grana, vinaque præſtantia, prata, paſcua nutriendo pecori, ſtagna in quibus piſces ſervantur, ligna, ſylvæ, lanæ. Vrbs aere bono, puro, nitido & ſano: vinum hic præſtantiſſimum, ſed quod Regiis menſis inferre vetitum, quia natura corroſivum putatur. Vrbs hæc ſub Merovingis Regibus, quum regnum Franciæ inter filios dividebatur, ſecundi Regni metropolis fuit; hodie ſecundo genito filio Regis Ducatus nomine in Appennagium ut vocant attribuitur. In hac celebris eſt Academia.

Comitatus Bleſenſis præcipuum oppidum eſt Bleſæ, vulgo *Bloys*, ad ripam Ligeris, partim in clivo, partim in planicie conditum: cœlum hic ſerenum, ager fæcundus, & tritici vinique ferax, omniumque rerum copia affluens.

Ducatus Turonenſis principalis civitas eſt Cæſarodunum, vulgo *Tours*, quæ ingenti lapideo ponte multarum fornicum excellit. Nec vero (inquit *Maſſon*) tota Gallia regio ulla eſt, ubi ver, ubi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

æſtas atque autumnus ſuaviores ſint, vel pira meliora, cæterique fructus præſtantiores. Cætera oppida ſunt Caſtellio, ſuper Angerem flu. vulg. *Indre*: Amboſia cum ſuo Caſtello ſuper Ligerim, amæniſſima urbs: Mons Richardi: *Chaumont, Cormery, Loches* oppidum atque arx muniti ſſima ſuper Angerem flu. *Paulmy* oppidum & arx: Chinon ſuper Vigennam cum arce in edito monte ſtructa. Inſula Burchardi. *Champigny* oppidum & arx: Laudanum vulg. *Loudun* oppidum partim in clivo, partim in planicie conditum cum munitiſſima arce in edito colle.

Dunum Caſtrum (vulgo *Chaſteau Dun*) in edito ſitum eſt loco (inquit *Maſſon*) unde deſpectus in planiciem eſt: præterfluit Ledus qui paulo inferius Arulam excipit. Duni habitantes feruntur ſubtili eſſe ingenio & ab uno verbo quod protuleris ſenſum animi tui concipere, unde natum proverbium; *Il eſt de Chaſteau Dun, il entend à demy mot.*

Ancium (vulgo *Ancy le Franc*) ad Comitem Tornodori pertinet, eſtque unum ex pulcherrimis ædificiis & ſtructuris Regni.

CAMPANIA.

Campania, campeſtris & plana provincia, unde illi nomen, vulgo dividitur in duas partes, in ſuperiorem & inferio-

rem;

rem : ſub inferiori comprehenduntur Tricaſſes, Ioignii, Baſſignii, Vallage. Superiore territorium Pertenſe.

Metropolis illius Auguſta Tricaſſium ut Thuanus vocat, vulgo Troyes, ad Sequanæ ripam, in planitie ſita; urbs ampliſſima & veterum Campaniæ Palatinorum Comitum ſedes & ſepultura; & locupletum mercatorum familiis nobilis. Arcem habet munitiſſimam.

Baſſiniæ regionis præcipuum oppidum eſt Calvus mons vulgo *Chaumont.* Calvimontis municipium (inquit *Maſſon*) altæ rupi ſuperimpoſitum, cujus radices ſubluit Suiſia limpidiſſimus amnis. Is fluit juxta Calvum montem à Meridie, ut Matrona à Septentrione, ortus quatuor aut quinque milliaribus ſupra id oppidum, in via qua Divionum itur. Arcem habet rupi impoſitam, ita ut & natura & induſtria munitiſſima judicetur. Præterea *Montigny.*

Vallenſis ditionis oppida ſunt, Vaſſeium vulg. *Vaſſy* ad Bloiſæ amnis ripam; ditionis Guiſiæ. Fanum S. Deſiderii, cum ſua arce: *Ianville* Familiæ Guiſiæ oppidum (alii ſcribunt *Iointville*) arx præruptæ rupi inſidet, & ad radicem illius oppidulum ſitum eſt, partim muro partim Matrona flum. cinctum, & alia aliquot ignobiliora.

Superioris Campaniæ ſive territorii Pertenſis vulgo *le Païs de Pertois*, præcipua urbs Victoriacum, non illud (inquit *Maſſon*) quod Hiſpani ſuperioribus bellis incenderunt, ſed quod à Franciſco I Rege nomen accepit, & ab incenſo diſtinguitur hac qualitate (vulgo *Vitry le Francois.*) Victoriaci autem Matrona navigiorum patiens eſſe incipit uſque ad oſtium. Diſtat autem Victoriacum Franciſci R. ab altero non niſi quarta parte leucæ, & Matrona inſtar foſſæ illi ſervit, ut Saltus amnis alteri.

Sub Campania porro comprehenduntur, licet illi minime ſint ſubjecti, Ducatus Remenſis & Lingonenſis; Comitatuſque Catalaunenſis, Lignienſis & Mortenſis.

Remenſis Ducatus & Archiepiſcopatus Metropolis eſt Durocortorum Remorum, vulgo *Reims*; Hic Galliarum Reges inungi & inaugurari ſolent, illiuſque Archiepiſcopus Dux eſt, primuſque Par Franciæ.

Lingonenſis Ducatus Metropolis eſt Andomatunum Lingonum vulg. *Langres*, Epiſcopalis civitas, cujus Antiſtites ſunt Duces & Pares Franciæ, in finibus Campaniæ & Burgundiæ quam vocant *la Franche-Comté* ad clivum Vogeſi montis condita urbs munita

tam

tam ſitu quam induſtria, & loco amœniſſimo ſita.

Catalaunenſis Comitatus caput eſt urbs Catalaunum vulgo *Chalon en Champagne*; Civitas Epiſcopalis ad Matronæ ripam ſita in planitie, egregiis mœnibus & excelſis turribus decorata. Illius Epiſcopus Comes eſt & Par Franciæ.

Lignienſis Comitatus caput eſt oppidum Lignium vulgo *Ligny* ad Saltum fluvium, primæ vetuſtatis.

Campaniæ præterea conjungitur Bria, antiquus comitatus, vulgo *la Brye*: initium ſumit à Cretelio pago, haud procul Ponte Charantonio, ubi Matrona Sequanæ miſcetur; quorum ille Campanos fere, hic Gaſtinenſes à Brienſibus ſeparat. Quicquid enim ferme inter hæc duo flumina ad Burgundiæ uſque Comitatum interjacet, Brienſibus adſcribi ſolet. Hujus provinciæ oppida ſunt, Caſtellum Theoderici, vulgo *Chaſteau Thierry*, dives & frequens oppidum, quod à Blaſia amne alluitur. Meldorum urbs vulgo *Meaulx* ad Matronæ ripam, qui hic ponte lapideo jungitur, urbs amœna & munita ſuper collem ſita, ita ut gratiſſimum habeat proſpectum. Thuanus Meldorum civitatem in Briæ comitatu præcipuam vocat. Provinium vulg. *Provins* oppidum declivi loco poſitum, alioquin po-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

pulosum ; ſæpe inundationibus infeſtatur, amniculo Voſia (vulgo *la Vouſie*) quo alluitur, imbribus intumeſcente.

Campaniç quoque accenſetur Archiepiſcopatus Senonenſis ; cujus principale oppidum Agendicum vulgo *Sens*.

Archiepiſcopalis urbs ad Icaunam amnem (vulg. *Yonne*) ſita, longe antiquiſſima, pulchra, frequens & validis muris munita, ad radicem collis ſenſim verſus ripam fluminis declinans.

BRITANNIA.

Britannia nobiliſſima Provincia fines habet ad Orientem quidem Normanniam & Andegavenſes ; ad Meridiem Pictones ; ad reliquas plagas mari Britannico alluitur, in quod ſupra reliquas Galliæ Provincias ingenti cornu prominet. Eſt autem in duas (ut inquit Maſſon) diviſa partes, in ſuperiorem, in qua Nannetes ſunt & Redones & Veneti ; & in inferiorem, in qua cæteri omnes Britanniæ populi, & maxime ii qui à Britannia majori, nunc Anglia, veniſſe in illas partes exiſtimantur & ſermone & lingua ab aliis Britannis plane differentes. Itaque Britones Gallos vocant ſuperioris Britanniæ populos ; inferiores vero Britones tonantes, quod non loqui, ſed tonare videantur & ſtridorem dentium edere.

Britan-

Britannia Provincia (inquit idem) novem Epiſcopatus habet, quorum ſedes in totidem primariis urbibus conſtitutæ ſunt. Prima ad Ligerim in urbe Nannetum, Secunda Venetum: Tertia Redonum; Quarta Dolenſis, Quinta Maclovienſis; Sexta S. Brioci: Septima S. Pauli Leonenſis; Octava Coriſopitenſis; Nona apud Trecorenſes; quorum alii ad Inferiorem Britanniam pertinent, alii ad Superiorem. Notandumq; eſt, in eadem Provincia homines utriuſque ſexus, cætera animantia nec non arbores minoris ſtaturæ ut plurimum eſſe quam in aliis Galliæ Provinciis ſeu vicinis ſeu procul ab ea diſiunctis: cultioremque ſecundum Oceanum eſſe quam alibi, quod in iis locis frequentior habitatio ſit, propter commoda quæ maris vicinia advehit, ſed in media *Landa* quæ appellatur, cætera infertilia, utilia tamen paſcuis animalium. in eadem Provincia & aliis non adeo remotis à mari Leproſorum copia videtur.

Superioris metropolis eſt Nannetica urbs vulgo *Nantes*, Epiſcopi ſedes & ſingulare hujus Provinciæ emporium. Apud Nannetes (inquit Maſſon) pons Ligeris eſt, omnium quos habet longiſſimus, propter latitudinem fluminis; (centum enim paſſus continere dicitur) lapideus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

ſive ſaxeus; cujus finem in adverſa ripa Pilmium parochia attingit. A S. Nazario ejuſdem fluminis oſtio ad Nannetas leucæ ſunt circiter duodecim. Hanc urbem etiam interluit Ardra amnis Ligerim petens : Hic Principes ampliſſima arce conſtructa manere conſueverant.

Proximum locum occupat Condate Redonum: (vulgo *Rennes*) vel potius primum; nam Thuanus Provinciæ caput vocat; & in ea hodie Senatum Semeſtrem reſidere ſcribit, qui alias ad Condivicinum Nannetum habebatur.

Tertium eſt oppidum Dolum, olim arx: vulgo *Dol* ſive *Doul.* Epiſcopum habet.

Quartum oppidum Fanum Briocenſe vulgo *S. Brieu*; oppidum non ignobile & ſedes Epiſcopalis : Rupes ibi excelſa tutam præbet navibus ſtationem; in ea arx urbi protegendæ excitata.

Quintum Fanum S. Maclovii vulgo *S. Malo* : urbs Epiſcopalis & ſingulare Emporium, in inſula ſita ad mare Britannicum; diſtat ab Aletha 11 millib. paſſuum, è qua ſedes Epiſopalis huc tranſlata.

Sextum *Dinan* oppidum pulchritudinis eximiæ, & in deliciis aliquando Britanniæ ducibus, præterfluit fluvius Rinctius, vulgo *Rance*, qui oritur prope locum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

cum cui nomen Landæ Menaiæ & influit in mare prope Maclovium.

Sunt & ſuperioris Britanniæ alia oppida, *Rieulx*, *Chaſteau-Bryant*, *Lamballum*, *Vitray*, *Iugon*, *S. Aulbin du Cormier*, *Montcontour*, *Plorel*, *Iocelin*, *Maleſtroit*, *Pontingi*, *S. Iulian*, *Encenis*. Ancenifium (inquit Maſſon) portorium magni nominis, quod tributa rerum quæ extra Regnum per Ligerim & Oceanum evehuntur, ibi ſolvi præſtariq; oporteat.

In inferiore Britannia urbs & oppida celebriora ſunt; Venetia vulgo *Vannes*, olim maxima & potentiſſima urbium Britanniæ, ad intimum maris receſſum poſita; in regione olim Venetia dicta. E regione cujus jacet inſula Caloneſus vulgo *Belle iſle* à pulchritudine ſic dicta: remota eſt à continenti leucas ferme ſex, & quatuor à portu cui nomen Tiberoni; ſepté in circuitu aut circiter, tres & mediam in longitudine, duas in latitudine leucas complectens. Propria eſt grano nutriendo, maxime frumento & avenæ; nullæ ſunt in ea arbores proceræ, & ceduæ ſylvæ, quia ſub terræ ſuperficie rupes tegitur. In ea ſunt Parochiæ quatuor, compoſitæ ex viculis centum quadraginta; quorum quilibet ædificia habet tria aut quatuor. In ea nutriuntur lepuſculi pene innumeri. Munitio in cavata ferro

rupe

rupe eſt, ubi præſidium quinquaginta peditum vigilias agit.

Vrbes vicinæ ſunt (inquit *Maſſon*) Hanneboutum & Kimperle quod abeſt decem leucis. Kimper Britannica lingua oppidum ſive urbem ſonat, qualis olim fuit, clauſa antiquitus, muriſque cincta, populo tamen parum abundans. interluit amnis Oderus. Aon alius amnis per Caſtrum Lini fluit (vulgo Kimpercorantim) ſalmonibus abundans, atque in inſulam nomine Rotundam excurrit, in quam vicinus Elænia quoque labitur.

Sequitur inſignis portus nomine Breſtius; mox Gabeum promontorium vulgo *S. Mathé* id eſt S. Matthæi, appulſu difficillimum. E regione ejus Oeſſanti inſula poſita eſt, magnitudinis & pulchritudinis ad habitandum idoneæ, licet paucos incolas habeat, propter piratas qui illam crebro infeſtant. Alia parte objacet inſula Sena vulgo *Sayn*.

Sequitur deinde ad oram quæ Septentrionem ſpectat S. Pauli Leonenſis oppidum, Epiſcopali ſede ornatum. Dein Trecorenſe oppidũ vulgo *Triguier*, quod marini fluctus circundant & non raro diluunt, & ipſum Epiſcopatu celebre. In Mediterraneis adhuc aliquot ſunt oppida ſed ignobiliora.

PICTO-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

PICTONES.

Pictonum Provincia vulgo *Poictou* fines habet, verſus Septentrionem Britanniam & Andegavenſes: verſus Ortum Turones Bituriges, & Lemovices; verſus Meridiem Sanctones & Angoliſmenſes; verſus Occaſum denique Oceanum. Patet in longitudinem LXXX leucas & complectitur CIↃ CC Parochias ſub tribus Epiſcopatibus, Pictavienſi, Malleacenſi & Lucionenſi.

Metropolis hujus Provinciæ Auguſtoritum vel Pictavium vulgo *Poictiers*. Vrbs ea Pictonum metropolis (inquit Thuan.) vaſto ambitu porrecta, clivoſo montis dorſo inſidet, & præruptis collibus undiquaque cingitur, intermedia anguſta valle, ex quibus intus in Vrbem deſpectus eſt, ita ut ſclopetarii ad angulum urbis imo loco citra periculum in urbanum militem ejaculari poſſint. Tantum ad Portam Valli vulgo dictam, planicie ſpatioſa excipitur. Inter Ortum & Meridiem Clanius è Lemovicibus deſcendens pedem clivi alluit, & Porta Valli ad lævam relicta per canaleis diviſus inſulas quaſdam non minus amænas, quam oppidanorum uſibus utiles efficit, & infra vallum ad Cypriani Fanum rurſus finditur, parte alvei ſecundum muros Vrbis, parte longius fluente, quæ tandem ad Io-

berti

berti pontem jungitur, & pratum Abbatiſſæ vulgo dictum prætervectus, inter Rupirolium & arcem triquetra forma olim à Ioanne Biturigum Duce Caroli V. fratre conſtructam exit. Dein haud longe à Caſtro-Eraldi Vigennæ miſcetur. Vltra arcem ſuburbium S. Lazari porrigitur in imo urbis loco. Inde ad Hilarii fanum Septentrioni & Occaſui objectum pars ſuperiore non minor extenditur, cujus muris ſtagnum vulgo Sant Hilarianum dictum ſubjacet, ponte, cui Achardo nomen, diviſum, ex quo ſurſum enitendo ad Valli Portam aſcenditur. Habet Academiam ſatis celebrem.

Reliqua oppida ſunt: Nyortium munitum oppidum (inquit Thuan.) & nundinis toto Regno maxime famoſum, ad Suram amnem ſitũ, qui inde navigabilis per Almetenſem agrum decurrens ſupra Maranum in mare exoneratur, alius ab eo, qui ex Gaſtinenſis regionis ſtagnis ortus ſilvam vicinam permeat & Pomeræi ponte junctus per Mortanium & Cliſſonem labens ad Condivicinum Nannetum Ligeri mergitur.

Fontenæum Comitis ad Vandelam amnem ſitum oppidum, cum arce, ſed invalida.

Luſinianum v. ab Auguſtorito leucis: arcem habet, ſaxo undique præru-

pto

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

to & lato impoſitam; qua extra Vrbem
rominet, duplici muro firmiſſimæ ſtru-
turæ ac craſſitudinis circumdatur, ut à
ormentorum ictibus nihil aut parum la-
efactetur; ad hæc foſſa admodum pro-
unda, ut quanquam ex collibus immi-
entibus in eam deſpectus ſit, difficilli-
no acceſſu adeatur: qua oppidum reſpi-
it, triplici muro ac duplici foſſa cingitur.
hæc arx jam ab anno cIↃ IↃ LXXIV fuit
verſa.) Reliqua ſunt *Montmorillon*, *la*
Baſſe marche, *Dorat*, *S. Maixan*, *Sivray*.
In eadem Pictonum Provincia eſt
rincipatus Talmon; Talmundus oppi-
um (inquit *Maſſon*) in ſublimi colloca-
um promontorio mari imminet; qua
ero parte tellus continenti adhæret, ex-
iſum eſt promontorium, adeo id mare
irca id oppidum ob æſtum influentem
c refluentem locum natura munitum
rte munitiſſimum reddidit; iſque locus
ortum habet conventu mercatorum ce-
ebrē. Et principat. Rupiſurionenſis, præ-
erea Ducatus Eraldi Caſtrenſis. Ejus op-
idum Caſtrum Eraldi, vulgo *Chaſtelle-*
aut; Vrbs (inquit Thuanus) in plano ja-
et, muro debilis, nec ſatis profunda foſſa
allata aut pomerio firmata ad Vigen-
am, cui & pontem impoſitum habet.
Verum inter murum & domos oppidi
patium licet vacuum interjacet.

Item

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Item Vicecomitatus de *Thoüars*, Ambosianæ familiæ quondam hæreditas, hodie Tremolii poſſident. & Baronatus de *Mainlers*, *Partenay*, *Meile*, *Chizay*, *Chauvigny*, *Luſſac*, *Chaſteneraye*. *S. Mexmin*, *S. Guilles* &c.

Pictonibus ad Meridiem adjacet Angoliſmenſium Provincia vulgo *l'Angumois*, quæ fines habet ad Occaſum Sanctones, ad Meridiem Burdigalenſes & Petrocorios; ad Ortum vero Limoges. Longitudo illius inter Ortum & Occaſum XXIV. mill. latitudo XVI. Principalis illius civitas Engoliſma: Ea ad Carantonum poſita (inquit Thuanus) Lemovices ad Ortum, Pictones ad Septentrionem, Sanctones ad Occaſum, Petrocorios ad Meridiem circumjectos habet; prætalto colli inſidet, Arce & Caſtello minime munito, ſed amplis ædificiis commodo nobilis, & circumpoſitas Provincias quaſi ſuperbe deſpiciens. Reliqua oppida ſunt *Martou*, *Chaſteu-Neuf*, *Blaiſſæ*, *Chabannes*, *Confolant*, *Ruffec*, *Aigres*, *Courville*, *Rochefoucant* Comitatus caput: *Marevil*, *Lanſac*, *Villebois*, Marvelliorum familiæ: *Monberon* & *Bouteville* familiæ Monmorranciæ.

SANCTONES.

Sanctonum Provincia (vulgo Xainctonge)

ctonge) fines habet ad Septentriones Pi-ctones, ad Orientem Encoliſmos & Pe-trocorios; ad meridiem Garumnam flu. ad Occaſum Oceanum.

Principale illius oppidum eſt Santonum (vulgo *Xainctes*) quod à Carantono flu. alluitur. In hac urbe plures Romanarum antiquitatum reliquiæ videntur, ut Amphithearum, aquæductus, pons que lapideus quo Carentonus alluens cernitur.

Reliqua ſunt Fanum Ioannis Angeriaci (vulgo *S. Iean d'Angely*): cui à cœnobio venerandæ antiquitatis nomen, (inquit Thuan.) Oppidum eſt humili loco ſitum ad Botonam, quæ ex Engoliſmenſi agro deſcendens per Chiſæum & Tonæum, quod ad diſtinctionem alterius ad Carentonum poſiti, ad Botonam vulgo cognominatur, alveo anguſto, ſed profundo, labitur, & foſſam Vrbis majorem partem alluit, ac ſuburbium S. Crucis ab ea dividit; de cætero turribus ac mænibus ſtructuræ optimæ firma urbs: & ſuperioribus annis bello civili ardente magis firmata.

Lorgaire, Archaut, Pont Loublez,e: Talliaburgum oppidum cum arce egregia, Carentono alluitur. Talliaburgum (inquit Thuan.) haud longe abeſt à Fano Ioannis, oppidum arce munitiſſimum ad

Carentonum ſitum, Tremollianæ ditionis. Arx ſatis ampla ſaxo pluribus partibus prærupto inſidet, cui circumdatur oppidum minime firmum, ita ut oppidanorum domus ad radices fere rupis ſitæ eam quaſi corona cingant: deſuper ſpatioſis à natura complanatis in ipſo ſaxo areis, quæ in oppidum & campos ſubjectos deſpiciunt: ab una parte Carentono alluitur, cui pons firmus impoſitus eſt.

Iarnacium incinctum oppidum.

Barbeſieux, Ioſac, & *Broagium:* à fluvio in Santonibus (inquit Thuan.) cui à turre cognomine intra terram III circiter leucas retracta, nomen Broagium dictum eſt, municipium paucis abhinc annis conditum ſolo paludoſo & accedente mari fere immerſo; quod Septentrionalium populorum iſtuc ad ſalis, cujus illis locis optimi copia eſt, ſubvectionem commeantium appulſu crevit, ſaburra, quam in naves vacuas imponebat, eo loco exonerata, ita ut tumulus tractu temporis in mari excitatus ſit forma quadrata XXC circiter paſſuum amplitudine, qui vallo & palis initio à Iacobo Pontiano, à quo & Iacopolis nomen, cinctus eſt, aſſeribus abietinis & malis navium introrſum ductis & ceſpitibus ac lignorum faſcibus firmatus. Dein poſt Mon-

con-

onturianam pugnam Hardoinus Ville-
ius Riverius locum Proteſtantibus ere-
tum propter ſitus commoditatem fir-
niore vallo & propugnaculis munivit,
ed Franciſco Rupifocaudio Comite ſu-
erveniente, cum inde Dorienna & Han-
ibal Coconacius dejecti eſſent, Miram-
ellus rurſus loco muniendo animum
djecit; & Inſulanis vicinis illuc commo-
itate & Domini ipſius popularitate &
umanitate invitatis, loca ad habitan-
um volentibus diſtribuit. Ita urbs in
am quam videmus, magnitudinem ex-
revit. Occidentem verſus haut hinc lon-
e objacet Vliarus inſula omnium rerum
raciſſima, quæ ſeptem fere leucas in cir-
uitu patet, & ipſa Pontianorum ditio-
is, ex qua commeatus quotidie Broa-
ium comportatur.

Ab Santonica urbe (inquit *Maſſon*)
on diſtat Broagium pluribus quam ſe-
tem leucis, totidem à Marennis in vici-
ia ſitis, ubi campanile altiſſimũ viſitur,
quo Pharam noctu prælucentem quo-
die collocant in gratiam nautarum qui
rocul adhuc ab optato portu abſunt.

Ac prope Marennas (inquit *Maſſon*)
ta eſt Peninſula Arvertum, cæteris ſal-
s paludibus latior, ubi ligna pinea viſun-
r iliceſque perpetuo virides, quibus
bundat: & quia oleagineoſa omnia fa-

cile ignem viridia concipiunt, ardentque, idcirco à rei proprietate Santonica lingua peninſula illa Ardverd nuncupatur.

Vliarus inſula Plinio, hodie *Oleron*, abeſt à Broagio ſecundo vento duabus horis aut circiter, caſtro natura loci egregie munito, Canonicorum collegio, & Franciſcanorum conſpicua; Parochiis ſex & opimo Benedictinorum cœnobio diſtincta eſt. Frumenti, vini, ſaliſque in hac Inſula tanta eſt ubertas, ut nihil ad vitæ hujus uſum deſiderari poſſit, aditumque ſatis facilem habet.

Roianum oppidulum antiquum, & in eo arx tam à natura quam arte munita.

In iiſdem Santonum finibus (inquit Maſſon) eſt urbs Pontium à pontium ſubliciorũ ingreſſu appellata: vulgo *Ponts*. diſtat à metropoli IV leucis, colli inædificata, cujus pedem lambit fluvius vulgo *Seugne*; qui inferiorem urbis partem ſecat, & pluribus pontibus ſternitur; jugo collis inſidet arx muro & foſſa bene munita.

Solbizia quoque (*Soubize* vulgo) oppidum & arx nobilis quam Carentonus præterfluit.

Denique de Santonum Provincia uſurpant Galli,

Si la France eſtoit un œuf,
Saintonge en ſeroit le moyeuf.

id eſt,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

d eſt, ſi Galliam ovum ſtatuas, Santones ovi vitellum ſunto. Nam præterquam (inquit Maſſon) quod cœli clementia, ſoli ubertate & aquarum bonitate præſtant, non datur in Gallia regio quæ vicinarum dotes minus deſideret, ſive generoſas vites ſive frumentorum leguminumque copiam, ſive ſalem, qui illis magis eſt peculiaris, ſive portus tutiſſimos & commercia ſpectes.

Porro ad Santonicam Provinciam pertinet regio, quam incolæ Alneſium (vulgo *Aulnis*) vocant, vitibus abundans quæ vinum ſatis generoſum præbent.

Hujus præcipua urbs eſt Rupella (vulgo *Rochelle:*) urbs Santonum (inquit Thuan.) in agro pingui ad mare ſita, portus commoditate & maritima negotiatione dives, ad hæc privilegiis & immunitatibus magnis à Principibus donata, in hanc quam videmus opulentiam ac potentiam per hæc bella civilia, quæ fere alias aut afflixerunt aut penitus deſolarunt, excrevit: ea Bretoniaca pacificatione poſt Ioannis R. captivitatem ann. cIↄccclx cum Pictonibus, Lemovicibus, Santonibus, Engoliſmenſi agro in Anglorum poteſtatem conceſſit: quam ægre id Rupellani fecerint, indicium fuit, quod anno duodecimo poſt rebellarunt & Anglis ejectis rurſus in verba Regis jura-

runt, antiquis immunitatibus ac privilegiis confirmatis ac novis additis. ab eo tempore in fide Regum noſtrorum urbs manſit; aliquandiu tamen cum cætera Aquitania Carolo Ludovici XI fratri paruit. A c. viris adminiſtratur, qui Pares & Scabini vulgo vocantur, ex iis quotannis poſt ferias Paſchaleis Major eligitur, qui ſummus ſecundum regium Præfectum & ejus legatum magiſtratus eſt, maximaq; in urbe poteſtate pollet, ideoque ſtatutis antiquis cavetur, ne plus anno magiſtratum gerat. Moris autem eſt, ut ex omni numero tres deligantur; quorum nomina ad præfectum Regium, aut ad Regem ipſum deferuntur, qui quem vult ex iis ſumit, & inaugurandum in annum inſequentem mandat. Vrbs in Alnetenſi pago, qui ad Santones pertinet, ad Oceanum patenti planicie ſita eſt, quæ paulatim tamen ut vix ſentiatur, ad eam partem quæ Orientem & Septentrionem ſpectat, aſſurgit. Mare quod urbem alluit, alveo facto cIↄ paſſuum latitudine porrigitur, & dimidium in longitudinem patens portum efficit, tutiſſima ad naves tam longas quam onerarias capiendas ſtatione, in cujus faucibus binæ turres ingentes erectæ ſunt, lateritio ſolidiori opere ſtructæ & feneſtratæ in mare proſpicientes, tormentis in latera directis fir-

matæ,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

matæ, quæ vel minimas ſcaphas ſubeuntes portu ſubmovere poſſunt: atque is locus quod catena utrimque ducta ingreſſum à mari prohibeat, Catena vulgo appellatur. Præterea à Rupella duobus milliaribus Boſium promontorum vulgo dictum aſſurgit, quod ſinu vaſto, ſed à ventis & omni tempeſtate tuto, cujuſmodi ſinus toto illo tractu *Bajas* vocant, imminet, cujuſvis claſſis magnæ capax. turribus iis quæ portum claudunt, murus magna craſſitudine jungitur, rectoque ductu novo & in orbem exſtructo mediocris magnitudinis propugnaculo occurrit, Garrotio vulgo dicto, quod totius alvei imperium obtinere videtur & pro armamentario urbi eſt. inde murus trans portus alveum qui hic vado tranſiri poteſt, ad portam S. Nicolai producitur, quæ altiſſima foſſa & compluribus propugnaculis ac lateribus munita ingenti mole exſurgit: murus deinde paullum oblique propugnaculo Dominarum, ita dicto, quod ſuperioribus bellis matronæ nobiles terræ in illud comportandæ operam navaverant, conjungitur, & ibi angulo facto introrſum curvatus, rurſum cubiti ſpecie longo ductu porrigitur, ſubjectaſq; ab ea parte ſalinas habet, deinde ad alteram portam, quæ à Mariæ delubro præter turrim omnino diruto & nova mu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

nitione occupato Cunea vocatur, paullatim aſcendendo extenditur. hujuſcemodi muri poſitus, quod crebris ſinubus ſe invicem ſpectantibus diſtinctus, forcipis ſpeciem referat, vulgari architectorum noſtrorum conſuetudine de forcipis nomine appellatur. Foſſa toto eo tractu profunda & æſtu maris per ſalinas vicinas reſtagnantis impletur, dein paulatim aqua deſtituitur, ſcalpellis in ea parte quæ Septentrionem ſpectat, foſſa excavata. Cunea autem porta hac arte munita eſt, ut terreo eoque acuto propugnaculo contineatur, quam novæ è lapide quadrato munitiones excipientes ad pomerium introrſus continuato muro ductæ tegunt. Delubri turris ſtudioſe ab oppidanis dejecto faſtigio murus extat, ex eaque tanquam oppidi ſpecula in ſubjectos campos, diſpoſitis campeſtribus tormentis libera ejaculatio eſt. huic murus aggere introrſus adjecto & extrorſum profunda foſſa ad terreum munimentum, cui veteri Fortunæ nomen, oblique paulum jungitur, unde in campos proſpectus eſt. inde ad inſigne Euangelii propugnaculum declivi paulum poſitu deſcenditur, ubi aqua foſſam complere incipit, à Vido Dallonio Ludæ comite provinciæ præſide olim conſtructum. eam molem frequentibus turribus interſtructis mu-

rus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

rus excipit, qui angulo facto oblique ſenſim introrſus ad arcem veterem extenditur, & inde ad portam novam pertinet, quæ duplici foſſa eaque aqua æſtuario regurgitante plena, magno inſuper adjecto propugnaculo præmunitur. inde murus rurſus cubito facto ad Molinæam portam ac poſtremo fauces portus ducit. ea porta ſi ulla alia munitiſſima eſt, duplici foſſa, totidemque propugnaculis vallata, quorum alterum altero continetur, non orbiculari ſed triquetra forma, eaque amplitudine ſingula conſtructa ſunt ut duarum cohortium prædium facile capiant. in his feneſtræ, quibus globi emittuntur, ſibi invicem reſpondent; mediocri magnitudine fabricatæ, ut in hoſtes quoquo verſus libera ejaculatio ſit. Oppidi totius ambitus III cIↃ paſſ. amplectitur, quadrangulari pene forma. Muro magna ex parte rupes pro fundamento eſt, ejuſque ac foſſæ pleriſq; locis altitudo ſcalas non admittit. Cuniculi ne agantur, æſtuaria prohibent, uno tantum loco excepto qui à Cunea porta ad Euangelii propugnaculum porrigitur. Contra tormentorum ictus interioribus tam veteribus quam novis exſtructis munitionibus defenditur. Mœnia foſſæ labrum exterius altitudine ſuperat, ita ut ab eo contegi videantur. æſtuario bis quotidie

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

foſſæ alluntur, quo recedẽte aqua ad non exiguam altitudinem clauſtris retinetur, per urbem ad molas farinarias & ſordes purgandas eadẽ arte multis locis derivata.

Reta (vulgo *Iſle de Ré*) à continenti unius, à Rupella duarum leucarum ſpatio diſſita, per v. in longum exporrigitur, leucam & ſeſqui qua latior; aliis locis multo minor, ſalis & vini abundans & aliarum rerum ad vitam neceſſariarum, portum & ſtationes tutas habet qua parte Septentrionem ſpectat; ad Meridiem, qua mari inhoſpitali alluitur, penitus inacceſſa, populo ob commercium & vicis frequens, ſub præfectura Rupellæ cõprehenſa. Inſula ad S. Michaelis cœnobium pertinet, unde cœnobium ipſum Retenſe etiam cognominatur. Martini-Fanum primarium & maxime populoſum tota Inſula municipium. *Thuan.*

Maranum IV à Rupella leucis. locus ſitu ſolo munitus (inquit *Thuan.*) utpote nullis mœnibus cinctus, arce ſi tormenta non admoveantur adverſus hominum impetus firma; de cætero vaſtis & ſpatioſis paludibus, in quibus hyeme aqua reſtagnat, omni fere ex parte clauditur, ad Septentrionem à Beraldino canali vallata. ad eam per aggerem ſilicibus munitum Surgeria & fano Ioannis ad municipium tendentibus aditus patet.

BITV-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

BITVRIGES.

Biturigum provincia (vulgo *Berry*) fines habet à Septentrione Secalauniam Belſiæ partem, à qua Caro fluv. dividitur, ab Ortu Vreposios, Nivernenſes & Borbonios, ubi limitem conſtituit Rivulus vulgo *la Faye*; à Meridie Lemovices; ab Occidente Furones & Pictones, à quibus fluviolo, *Clery* vulgo, ſeparatur.

Hujus provinciæ atque Ducatus metropolis eſt *Bourges* quam Avaricum Biturigum vocant; Archiepiſcopi Sedes; & Academia celebris: Hanc quinque amnes (ut ait *Maſſon*) acceſſu ſuo plurimum ornant Avaricus & Avvreta & Elaveriolus ex una parte, Eura & Molus ex altera. Avaricus autē à Meridie fluens juxta muros urbis quos alluit, ad portam ut nunc dicitur Avvroniam lapideum pontem habet ex quatuor aut quinque fornicibus conſtructum: Cæterum urbs ſita eſt in planicie nonnihil edita, muro & LXXX turribus cincta.

Secunda urbs eſt *Iſſondun* Vcellodunum antiquis; Theolius modicus amnis juxta oppidum decurrit; hic vina viginti & amplius annis ſervari volunt: urbs validis muris & arce munita, & profunda foſſa circumdata. Sub hujus Balivatu cōprehenduntur *Chaſtean-roux* Caſtrum Rodul-

Rodulphi ſuper Angerim, XVI leucis ab Avarico Biturigum ad fines Limogum & Blœſenſium.

Argentonium ſuper amnem Crauſiam, Philippi Cominæi quondam oppidum; arcem habet ſeptem grandibus & tribus minoribus turribus munitam.

Caſtra (vulgo *Chaſtres en Berry*) ſuper Angerim, (vulgo *Indre*) & mœnibus foſſiſque & arce firmum oppidum.

Tertia urbs eſt Dunum Regale, vulgo *Dun le Roy*.

Quarta Virſion vulgo *Vierzon*, IV milliar. ab urbe Biturigum: quondam Comitatus titulo ornata: de hac ita teſtantur verſus portæ illius inſcripti;

Verzio villa virens, aliunde pauca requi-(rens,
Sylvis ornata, vineis, pratis decorata.

Quinta Mediolanum vulgo *Mehun* ſuper Ievvram.

Reliqua ſunt *Aubigny*, quod oppidum Ludovicus XI donavit Beraldo Stuarto prætorianorum præfecto, à quo familia d'Aubigny deſcendit. *Concreſſant* olim parvum oppidum, nunc tantum municipium, cum arce perpulchra & bene munita. *Dangilon*; *S. Aignan* comitatus ad limitem Turonenſis provinciæ; *Leuroux*; *Vatan*.

Biturigibus annumeratur primo Comitatus Sancerranus, cujus præcipua urbs

San-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Sancerra; de qua ita Thuanus: Sancerra in Bituricenſi agro ſive Sancertium Caſtrum, ſicut vocat Sigebertus, quod olim Rogerio Epiſcopo Bellovacenſi patrimonii jure competebat, ann. Chriſti cIↄxIIII Odoni Campaniæ Comiti pro comitatu Bellovacenſi compenſationis titulo attributum, jure ſucceſſionis tandem ad illuſtrem Buelliorum familiam pervenit cum eadem comitatus prærogativa. oppidum Iↄ à Ligeri ſubjecto paſſibus monti uberi ſolo & tritici ac vini, quod inter generoſa Galliæ vina numeratur, feraci, præalto & omni ex parte arduo inſidet, poſitu ideo firmiſſimum, ovali forma ac pene rotunda, ſed infirmo à munitionibus exterioribus muro, qui VIII aut ad ſummum IX turribus, etiam comprehenſis iis, quæ portas urbis tegunt, diſtinguitur. ambitu cIↄ cIↄ Iↄ paſſuum ſpatium complectitur: quatuor portis, Cæſariana, Vetere, Andreana & Anſerina intratur. pars quæ magis declivis & acceſſu facilis Africo obverſa Avaricum Biturigum provinciæ metropolin ſpectat: in ſummo arcem habet Cæſareæ & Anſerinæ portæ interjectam, cui alterum montis jugum de nomine ulmi lupini dictum ad Meridiem oppoſitum imminet.

Deinde Comitatus S. Aignan.

Denique Baronia Montis Falconis, ſub qua cenſentur *Baugy* & *Gron.*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

BVRGVNDIA.

Burgundia quondam regnum, hodie bipartita eſt in inferiorem & ſuperiorem. Inferior hodie Ducatus ad Regnum Galliæ pertinet. Superior Comitatus nomine Regi Hiſpaniarum paret. Burgundia inferior ſive Ducatus, fines habet ad Orientem, interfluente Rhodano, Sabaudiam & Comitatum Burgundiæ; ad Meridiem Lugdunenſe territorium; ad Occaſum Nivernenſium Borboniorumque agros; ad Septentrionem Campaniam.

Metropolis illius Divio, vulgo *Dyon*, parlamentum regium; urbs ſita in planicie amœniſſima, duobus fluminibus Suzione & Oſcara (vernacule *Suſon* & *L'ouche*) utrimque muros alluentibus; ille quidem periculoſiſſimis exundationibus urbem infeſtare conſuevit, hic piſculentus admodum alveo fluit quietiore, rerum multarum uſum ſubminiſtrare ſolitus: muri alti & turribus propugnaculiſque muniti.

Epiſcopales porro hujus Ducatus urbes ſunt Auguſtodunum & Caballinum.

Auguſtodunum (inquit *Thuanus*) vulgo *Autun*, principem Heduorum civitatem & Epiſcopali ſede decoratam, Bibracte olim Iul. Cæſ. temporibus fuiſſe quidam putant; poſtea de ſucceſſoris ſui nomine

nomine ita dictam, & tandem Flaviam Heduorum cognominatam à Conſtantino Claudii filio, ut ex panegyrico Eumenii Rhetoris conſtat. Vt ut ſe res habeat, tam quæ nunc eſt, ampliſſimam olim & populoſiſſimam fuiſſe arguit circuitus murorum, qui ſeptem miliaria complectitur, & theatri, columnarum, pyramidum, ſtatuarum, & antiqui operis innumera monumenta, vaſcula, numiſmata & id genus, quæ in ea viſuntur & cottidie effodiuntur. verum hodie majorem partem vaſta & hortis ac campis conſitis occupatur. Ad Auſtrum habet Ceniſium montem miti jugo aſſurgentem, ad cujus radices arx eſt. inter Meridiem & Occaſum muro cinctum, qui eam à reliqua civitate ſeparat, in cujus medio Martis campus eſt, qui & nunc nomen retinet cIↃ paſſ. ſpatio, novo murorum ſpatio circumdatus, oppidanis frequens. ad Septentrionem Arotro amne clauditur, ab eaque parte firmior eſt.

Caballinum vel Cabillionum Heduorum (vulgo *Chalon ſur Saone*) ad dextram Araris ripam, agro uberrimo & cœlo ſaluberrimo. Majorem olim fuiſſe rudera teſtantur; cæterum mercimoniis ſecundo Arari convehendis admodum opportuna eſt.

Belna (vulgo *Beaulne*) urbs propugnaculis

culis egregie munita & foſſa centum paſſ
ubique lata & aqua plena; loco admo-
dum fertili & irriguo ſita; ubertate ſoli
& vini generoſitate præſtans; ubi arx im-
minet quinque propugnaculis firmata.
Thuan.

Tinurtium vulgo *Tornus* ſolo ſitum
fertiliſſimo, & ab Arari undique cin-
ctum: *Maſſon* Turnochium vocat. Mo-
naſterium Benedictini ordinis & oppi-
dulum illi adjunctum.

Sunt & plura Burgundiæ oppida, ſed
ignobiliora.

Burgundiæ concenſeri ſolent aliæ tres
urbes epiſcopales, *Nevers*, *Auxerre*,
Maſcon.

Nivernia Ducatus celebris; cujus me-
tropolis eſt Niverſium, à tribus fluviis
qui naves patiuntur rigatur, Icauna, Ela-
vere, Ligeri: (vulgo Yonne, Allier &
Loire) juriſdictionemque exercet in xxx
ut vocant Caſtellanias: abundat metallis,
Ferri potiſſimum.

Noviodunum (inquit *Maſſon*) Heduo-
rum appoſitum ripæ, ubi pons è lapi-
de longiſſimus eſt magno tranſeuntium
commodo à majoribus conſtitutus, ac
videtur pro Novioduno urbs illa aliud
nomen ſumſiſſe. Niverniæ enim numero
multitudinis dicuntur à minoris famæ
fluvio qui prope illum pontem in Lige-
rim

rim effunditur. oppidum eſt omni ex parte firmiſſimis mœnibus cinctum, turribuſque ampliſſimis & altiſſimis foſſis munitum.

Reliqua hujus Ducatus oppida ſunt; Chariteum ad Ligerim ſitum; Deciſa vulgo *Dezize* Inſula & oppidum; ad eundem fluvium: VII ab oppido Nivernarum leuc. Clameciacum: Douzyum: Milinium; (vulgo *Molins*) Angilberthum, Corbignium; *S. Saulge, Luizy, Premery, Chaſtel-chinon, Lornie* & *Coſne*; denique *S. Pierre le Monſtier* balivatus & oppidum ſitum ad Elaverem flu. verſus Borboniam.

Autiſſiodorum, cujus territorium dicitur *le païs d'Auxerre.* pulcherrimum oppidum, ſolo ſitum fœcundo, inprimis vitium, & partim ad clivum montis, partim in valle conditum, quam Icauna alluit, Niverniam à Burgundiâ dividens: oppidum eſt epiſcopale & antiquum.

Matiſco vulgo *Maſcon* epiſcopalis civitas Arari (vulgo *Saone*) appoſita pontemque habens fornicatum. quondam caput Comitatus inprimis celebris.

BORBONIA.

Borbonia modica provincia fines habet ad Occidentem Bituriges & Limo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

ges; ad Septentrionem Nivernesium; ad Orientem Burgundiam; ad Meridiem Lugdunenſem provinciam. dividitur in ſuperiorem & inferiorem.

Superioris principalis urbs eſt Molinæ: (vulgo *Moulins*) poſita ſuper fluvium Elaverem piſcoſum admodum & ſalmonum præcipue copia nobilem; pulcherrimam habet arcem, & hortos longe amœniſſimos, rariſque arboribus conſitos.

Reliquæ ſunt, *Bourbon l'Archambaud*, urbs quidem exigua, ſed quæ toti provinciæ nomen dedit; in valle ſita quam montes undique cingunt, v leuc. à Molinis. Verſus Occaſum arcem habet ſuper clivum rupis, difficilis acceſſus, & XXIV grandibus turribus circumdatam. In medio oppidi ſunt Thermæ celeberrimæ.

Borbon l'Ancy Caſtellum (inquit *Maſſon*) in Heduorum finibus, quod à Ligere alluitur. *Montmeraut: Mont Luſſon:* Cuſſetium validiſſima urbs: (inquit *Maſſon.*) *Chancelle: Charroux: Vernevil* hodie marchionatus titulo nobilis: *Varennes: Genat* ad limitem Arvernorum; & alia ignobiliora municipia.

Comprehendit præterea hæc provincia Comitatum Bellojocenſem, (alii vocant præfecturam,) vulgo *le Beauiolois*; qui complectitur quicquid terrarum inter Ligerim & Ararim (vulg. *la Saone*) inter-

interjacet; principale illius oppidum appellatur *Beauieu.* Itemque Comitatum Forenſem vulgo *deForeſts*,qui fines habet ad Ortum quidem Bellojocenſem comitatum, ad Occaſum autem Arvernos: ad Meridiem Vellaunos; ad Septentrionem denique Borboniam. Ampliſſimus eſt comitatus, quique circiter quadraginta oppida muris cincta & triginta ſeptem municipia complectitur. Inter oppida eminent *Monbriſon*, quod Veſeſia amne alluitur. pars oppidi in planicie, pars in edito monte poſita eſt: prætorium eſt regiæ juriſdictionis. Forum vulgo *Feurs* unde toti regioni nomen, & incolæ Forenſes dicuntur, qui (ut ait *Maſſon*) antiquitus Seguſiani dicebantur. S. Stephani Furiani oppidum ad ripam Ligeris; Furaniam vocat Maſſon. ad radices montis à Barbara martyre virgine dicti. Iuxta id oppidum aſſurgunt tres alii montes, in quibus perpetuo æſtuantes flammæ conſpiciuntur, unus eorum Mina alter Viala tertius Buta appellatur. In iis naturalis & lapidei carbonis fodinæ ſunt, tam commodæ ut eo pro lignis aut carbonibus ex eo factis ſinguli oppidani in focis ſuis atque tabernis quotidie utantur. Ignis ille vehementior ardentiorque eo qui è ligno fit, deprehenditur. Ex quo carbone artifices calcem optimam faciunt. Habent

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

iidem oppidani lapicidinas, unde lapis exſcinditur colore cinericio, quo tota regio importato velut ornamento & decore ædificiorum utitur. Quin ann. cIↃIↃCV excisus eſt lapis altitudinis ſtupédæ prorſuſque inuſitatæ, unde ſolertia artificum, egregia crux in inſula cui Pratum fori & nundinarum nomen eſt, extra murum poſita erectaque aſpicitur, è regione præcipuæ portæ oppidi illius, tota Europa celebris ob artificum induſtriam copiamque qui ferream ſupellectilem & arma, bellicaque inſtrumenta fabricant in tabernis & officinis ſuis. *S. Galmier*, in cujus ſuburbio fons eſt aluminis qui vulgo *Font-forte* dicitur. *S. Germain Laval* in ſolo fœcundo & generoſi vini feraci. *S. Bonet le Chaſtel. Roanne* ad Ligerim, in via quæ Lugdunum ducit. Denique monaſterium & oppidum S. Ragneberti vulgo *S. Rambert*, ubi pons lapideus viſitur, & quidem primus qui ab origine ſuper Ligerim ſtructus eſt.

Superior Borbonia tantum complectitur regionem, quam vocant *Combraille*, in qua eſt urbs *Montagu*; magis autem montoſa eſt quam inferior Borbonia.

LEMOVICES.

Lemovicum provincia vulgo *le Païs de Limoiſin* fines habet ad Septentrionem

nem & Aquilonem Bituriges; ad ortum Borbonios; ad Meridiem & Vulturnum Arvernos; ad Africum & Occidentem Petrocorios; ad Caurum denique Pictones. Hæc provincia vulgo dividitur in ſuperiorem & inferiorem. Superioris metropolis eſt Lemovicum vulgo *Limoges*, quæ urbs eſt ad Vigennam amnem, partim in valle, partim in monticuli faſtigio ſita arce muriſque bene munita; aquis abundans, quas limpidus fons, qui in ſuperiore urbis parte eſt, ſuppeditat; Epiſcopatus gaudet dignitate.

Reliqua oppida ſunt *Salongnac*, *la Soubſterraine*, *le Boiſſon*, *Barat*, *Dorat*, *Confoulat*, *S. Trier la perche* hodie urbs muris clauſa quæ habet Eccleſiam collegiatam; oppidum S. Iuniani: oppidum S. Leonardi pulchra & divite Abbatia nobile: Chaluſium denique nundinis celebre.

Inferior Lemovicum provincia, ſuperiore nemoroſior, vulgo *la marche de Lemoiſin*, ad limitem Arvernorum & Petrocoriorum.

Ejus præcipua urbs Tutela vulgo *Tulle*, civitas exigua (inquit *Thuan.*) à Ioan. XXII anno cIↃ ccc xviii Epiſcopali dignitate, territorio à Lemovicenſi avulſo, ornata, negotiationibus dives, tribus ſuburbiis, quæ ipſam magnitudine vincunt,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

ampliata & montibus præaltis undique circumdata, amne alluitur, qui ſecundum mœnia labens ſuburbium inferius urbe ipſa majus ac mœnibus cinctum interfluit.

Reliquæ ſunt Vſarcha non inamœnum oppidum, grati aëris, ad flumen Vezeram, quod expugnari non poſſe fama jactitat. Proverbio quippe fertur, cui Vſarcha eſt domus, arcem eum poſſidere in Lemovicum ditione.

Briva oppidum in læta fertilique planicie ſitum, ſilvis obſitum, vinetis non deſtitutum; ſedes eſt Seneſcalli.

Sunt & alia, Treignacum, Donzenacum, Allaſſacum, Bellus-Locus, (vulgo *Beau-lieu*) Meiſſacum, Vſſetum, Bellomontium.

PETROCORII.

Petrocoriorum provincia vulgo *Perigord* fines habet ad Orientem Lemovices, ad Occidentem Encoliſmenſes & Sanctones, ad Septentrionem item Encoliſmenſes, intra quorum fines penetrat; ad Meridiem Aquitaniam ſecundũ flumen Dordonam. Ea (inquit *Thuanus*) eſt nobilitate innumera, quam vix capit, fœta; & ingenio loci, quod velnomen ipſum indicat, dura, & rixarum ac novarum rerum ſemper cupida. ad quoſ-

quoſvis rumores facile commoventur. Provincia hæc ſolo eſt aſpero & montenſi, ſed cælo perquam amæno & ſalubri.

Præcipua hujus provinciæ urbs, vulgo *Perigeux*, in planicie quidem ſita, ſed undiquaque viniferis collibus & tumulis circumcincta; in duas diviſa partes, quæ circiter centum paſſibus à ſe invicem dirimuntur; Epiſcopum ſuum habet.

Cætera ſunt *Sarlat* oppidum Epiſcopale: Bergeracum novis munimentis validiſſimum & frumenti generoſique vini & aliarum frugum copia lætiſſimum. Riberacum: *Noneron* ſive *Nontron: Lunel: Biron: Branthomme* oppidum peramœnum & in agro ſatis fertili ſitum ſuper amnem Drunam vulgo *Dronne: La Roche: Miraumont*. Quibus addunt Lindum oppidum fonte miræ ſcaturiginis turri incluſo famoſum.

Limolium in ſolo prædiviti ſitum, ipſumque ſuper rupem conditum, cujus radices Dordonna amnis lambit. Liburnum (inquit *Thuanus*) in Petrocoriis, oppidum ſitu opportunum, ubi Iſula ad Duranium influit, & ex æſtu maris per Duranium in ipſam regurgitante & vento incumbente tam ſubito ac vehementi turbine aqua nonnunquam glomeratur, ut navigia niſi experti nautæ id caverent,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

parum ab ſubverſionis periculo abeſſe videantur; eum turbinem vulgo Maſcaretum vocant, & inter admiranda & peculiaria loci illius tota Aquitania celebrant.

ARVERNI.

Arvernorum provincia vulgo *Auvergne* fines habet ad ortum Forenſes & Lugdunenſes; ad occaſum Lemovices: ad Meridem Velaunos: ad Septentrionem Bituriges & Borbonios.

Dividitur in ſuperiorem & inferiorem. Superioris quæ fere montenſis eſt oppida ſunt *S. Flour* urbs in edita & undique prærupta rupe ſita, & Epiſcopi ſedes.

Aurilac vel *Orillac* quæ arcem habet intra mœnia editæ rupi impoſitam, ita ut toti urbi imperet. Cætera fere ſunt, *Charlat: Murat. Billon.*

Inferior (quæ Limaniam complectitur vulgo *la Limagne,*) patet in longitudinem à veteri ponte Brivatenſi ad Ganat circiter vinginti leucas; in latitudinem à monte qui vulgo *Poi de Dome* appellatur, uſque ad oppidũ quod vulgo *Thiers* dicitur circiter octo. Principalis ejus urbs Claromontium, amœniſſima & pulcherrima ſitu & fontibus abundans: quam Cæſaris Gergoviam fuiſſe volunt. Extra mænia Abbatia S. Illidy (vulgo *S. Allyre*) jacet

cet primæ vetuſtatis. *Hanc modicus* *mbit veniens de montibus amnis, Iuxta* *fons ſalſus pontem lapideſcit in altum.* ic quippe cernitur pons è lapide ſtru-us concreto ex aquis vicini fontis, inſi-ni naturæ miraculo.

Cæteræ ſunt *Rion* (Ricomagum vocat *Maſſon:*) Montferrant in vertice editi montis ſita; olim tantum caſtellum: Iſ-dorum (vulgo *Yſſoire*) urbs in planicie ta quam Elaver flu. præterfluit. *Briou-e, Aigueperſe* & plures aliæ.

Ad hanc provinciam pertinet Duca-us Montpenſier.

CADVRCI.

Cadurcorum provincia vulgo *le Quer-y* fines habet ad Occidentem Petroco-ios, ad Orientem Arvernos, ad Septen-rionem Lemovices, ad Meridiem Vaſ-cones. Duas Diœceſes complectitur, Ca-durcenſem & Montalbanenſem.

Principalis civitas eſt Cadurcorum urbs vulgo *Cahors*.

Divona olim (inquit *Thuanus*) ut qui-dam putant, appellata, Oltæ (vulgo *Lot*) impoſita eſt, qui in Gabalis ortus per Ru-tenos in Cadurcos deſcendit & urbem tribus partibus alluit; nam quarta tan-tum per terram & Barrenſem portam aditur. Fluvius tribus pontibus frenatur,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

vetere, Celandrio & novo; qui rurſu duabus portis clauditur ſine ullo ponte penſili; tantum in medio duobus propugnaculis ſe per latera invicem ſpectantibus firmatur.

Altera Mons Albanus (vulgo *Montauban*) ſuper Tarnum fluvium, qui à Cevennicis montibus profluens, per Gabalos & Ruthenos labitur; urbs hæc (inquit *Maſſon*) dives, populoſa & egregie munita, ſalubris quoque tabidis, ut medici ajunt. Habet Epiſcopum decreto Io. ann. XXII & fontem mirandæ ſcaturiginis, tantaq; eſt hujus ſoli ubertas ut cum feraciſſimis poſſit contendere. Sita eſt urbs in faſtigio editi collis, & verſus pontem ſuper Tarnum declinat: pons hic elegantiſſimæ eſt ſtructuræ.

Reliquæ urbes ſunt *Caſtel Sarrazin* in declivi loco ſita, ſed bene munita. *Montech* exiguum oppidum.

Moiſſiacum vulgo *Moiſſac* opulento Benedictini ordinis cœnobio illuſtre, & amœniſſimo ſitu; nam ad Septentrionem & Occidentem colles jacent vinetis culti, ad Orientem campeſtris regio paſcuis & fructiferis arboribus abundans, ad Meridiem Tarno rigatur, qui mœnia illius lambit. Olim longe majorem fuiſſe quam eſt hodie veterum murorum veſtigia teſtantur.

Louſerte

Louſerte oppidum ſuper rupem condita.
Souillac ſuper Dordonam amnem ad
tremum hujus provinciæ limitem.
Quibus alii addunt *Burelle*, *Naza-
th*, *Gourdon* & *Martel*.

RVTHENI.

Ruthenorum Provincia vulgo *Rover-
e* fines habet ad Occidentem Cadur-
s, ad Septentrionem Arvernos; ad O-
entem Velaunos, ad Meridiem Albi-
nſes & Gabalos. principalis illius urbs
hodes. reliquæ ſunt *Ville-Franche de
overgne*, *Eſtauges*, *Eſpeyron*.

AQVITANIA.

Aquitania olim fere tertiam Galliæ
artem complectebatur, & à montibus
yrenæis ad Ligerim uſque pertine-
at, hodie longe ſtrictius ſumitur & fere
arumna terminatur; à nonnullis &
uiennæ finibus concluditur. Atque ita
rictius ſumta, primum habet ad Ocea-
um *le païs de Medoc*, (Medullorum lit-
us appellat Thuanus,) ad Garumnæ o-
ium. id pulcherrimum toto mari Ocea-
o & ſpacioſiſſimum dividit ſcopulis im-
oſita turris Cordoana, iter naviganti-
us interdiu noctuque accenſis ignibus
onſtrans. Comprehendit autem hæc
Medulorum provincia quicquid terra-
rum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

rum inter Burdigalam & Garumnam O-ceanumque concluditur; ſolum arenis & pulvere ſquallidum; Bernardus Allianus Hiſtoriæ Gallicanæ Scriptor (inquit Maſſon) apud Medulos natus mihi retulit Medulos non eſſe Inſulam, ut fere opinio eſt, ſed continentem regionem planam infertilem, abundare tamen ſubere, pice, reſina, tædis & ejuſmodi rebus; nec ea pars quæ littori proxima eſt caret vitibus, ſicut & prope Solacum non deſunt ſalinæ, nec non quam proxime in ipſo Garumnæ oſtio frequens eſt oſtreorum piſcatus ſingularis & ſuaviſſimi ſucci, quæ Burdigalenſes glareoſa & Solacenſia appellant. Medulis contigui Boii, quos Paulinus Piceos nominat, infœliciſſimo ſolo habitant, in quo nihil præter arenam, ſabuleta ac pineas ſilvas invenias: quibus tamen ex pinetis, quæ reſinam & picem ferunt, uberem quæſtum faciunt: vulgo *le Païs de Bouch* appellatur, ejus Dominus olim *le Capital* dicebatur, hodie ad Comitem Candalæ pertinet.

Burdigalenſis provinciæ vulgo *le Bordelois* caput eſt Burdegala celeberrimum Aquitaniæ emporum; de qua Michael Hoſpitalis;

Terraque marique potentem
Burdegalem, portus ubi fluminis unda capaces

Mille

Mille carinarum facit aſtu inflata marino.

ta enim eſt ad Garumnam fluv. om-
ium qui èPyrenæis montibus effluunt,
aximum : qui ab hac urbe, ubi oceani
ſtuantis acceſſibus auctus eſt, iiſdem
ttro remeantibus, ſuas illiuſque aquas
git, aliquantulum plenior; & quanto
nagis procedit, eo latior magnique freti
milis : nec majora tantum navigia to-
rat, verum etiam more pelagi ſævien-
s exurgens navigantes jactat : vento
bi paululum ſpiraverit, mirum in mo-
um commoveri ſolitus.

Reliqua oppida ſunt Blavia vulgo *Bla-
e* oppidum & arx munitiſſima, quatuor-
ecim à Burdigala & ab oſtio Garumnæ
riginta milliaribus; cuſtodes vigileſque
habet perpetuos (inquit Maſſon) qui tan-
quam è ſpecula quid tota Garumna re-
rum afferatur diligenter obſervent, ino-
levitque mos ab expulſis Aquitania An-
glis, in hunc diem, ut minime his liceat
navibus Burdigalam tendere, niſi prius
ante Blaviam ſupparum & reliqua vela
ſubmiſerint & poſitis anchoris tormenta
ænea conſignarint, arciſque præfecto
ſingularum navium ergo aureum perſol-
verint.

Liburnum oppidum ſitu firmũ ad Inſu-
læ amnis & Duranii confluenté poſitum.

Burgum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Burgum Pontii Leontii vulgo *Bourg ſur mer*: antiquum & validum bello oppidum (inquit Maſſon) à Paulinis ejus authoribus ad confluentem Ellæ in Garumnam.

Quibus addunt *Condat*, *S. Macaire*, *Larmont*, *Carbonnieres*, *&* *Carbon blanc*. *Fronſac* è munitiſſimis hujus provinciæ oppidis, quippe vertici montis impoſitum, & amœniſſimo proſpectu: caput eſt marchionatus qui vulgo dicitur *Fronzadez*.

Vaſatenſis provinciæ vulgo *le Baſadois*, caput eſt Vaſatum vulgo *Baſas*, urbs antiqua & Epiſcopalis, loco arenoſo poſita. unde Sidonius lib. 8. epiſt. 12. Tantum ne te Vaſatium civitas non ceſpiti impoſita, ſed pulveri tantum, ſyrticus ager ac vagum ſolum & volatiles ventis altercantibus arenæ ſibi poſſident &c. Coſtio antiquis dicitur.

Reliqua oppida ſunt *S. Bazeille* ſive S. Baſiliæ oppidum, quod Baliſa amnis attingit vulgo *la Baiſe*.

Regula vulgo *la Reolle* ad Garumnam cœnobio nobile ac ſitu opportunum oppidum (inquit Thuanus,) ſuperioribus annis à Rege ſecuritatis cauſa Proteſtantibus conceſſum.

Monſegurium, oppidum tumulo, in quem à nulla parte deſpectus eſt, inſidet,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

et, in planicie porrectum eſt anguſtius, ua Regulam oppidum ſpectat, qua Du- acium ſpatioſius & domibus magis fre- uens, eaque parte duas turres habet am- liſſimas, porta media, quæ propugna- ulo è terra ſtructo defenditur, ſubjecto roto amne, qui tumuli radices ab uno tere alluit.

S. Ferme, Caſtel moru, Geronde: Sal- aterra vulgo *Sauveterre* &c.

Ora autem Aquitaniæ (inquit Maſ- on) maritima à Burdegala Baionam ten- entibus protenditur in leucas triginta & ioquin infructuoſa & ſterilis: abundat amen melle, lacte, ſubere. Quod ſpatium t longitudinem itineris incolæ atque xteri appellant Hiſpanica voce *llanas* id ſt planiciem ſeu Aquitanicas Landas, teriles & infructuoſas.

Sequitur Lapurdia vulgo *Lapord* aut *ourde*, quæ duas diœceſes complecti- ur, Baionam & Aquenſium civitatem *ille d'Acqs.*

Bajona murorum & aggerum firmata unimentis (inquit Maſſon) tutiſſimum ſt Galliarum propugnaculum, & ſede piſcopali & Seneſcalli prætorio & por- u celebri (ad quem naves ex tota Euro- a conveniunt) non levem eſt conſecuta nter reliquas Aquitaniæ dignitatem. Ati- us (inquit Thuanus) per aquas Tarbelli- cas

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

cas labens, incidente Gavio, qui à Petra forata loco egregie piſcoſo deſcendit, decuſſatim eam interſecat, & plerumque intumeſcentibus ex vicino Pyrenæo ingruentibus aquis parum à ſubmerſionis periculo urbs erat, oſtio Atiri fere arenis oppleto, & parte ejus non recta per oſtium, ſed per canalem, qui ad promontorium vulgo Britonum dictum cubitali flexu decurrebat, in mare ſe exonerante. Itaque pridem tentatum ſublicis in terram fiſtucatis & lapideo muro oppoſito, ut canali illo obſtructo, Atirus per oſtium ſuum aquas emitteret, & recto curſu labens profundiorem alveum ſibi foderet. quod tamen caſu potius quam hominum induſtria accidit, tãta vi aquis recedente æſtu erumpentibus, ut disjectis hinc inde arenis, quæ oſtium oblimabant, & canali ipſo Britonum per eas plus quam per ſublices obſtructo, oſtium tanta capacitate fuerit apertũ ut rarius aqua in urbem regurgitet. nec tamen omni metu propterea urbs liberata, quippe arena rurſus per ęſtum maris ſenſim oſtii alveum replente, unde nuper factum, ut exitum non habentibus aquis, magna pars murorum disjecta ſit.

Aquenſis urbs, quadrata forma condita, & muro foſſiſque munitiſſima; Epiſcopali dignitate & Seneſcalli prætorio nobi-

nobilis; haud longe ab illa labitur Atius, egregio ponte junctus.

VASCONES.

Vaſconum provincia hodie fere complectitur haſce Provincias, Aginnenſem, Armeniacam, Bigerrones, Convenas.

Aginnenſium provincia fines habet ad Orientem Cadurcos, ad Septentrionem Petrocorios, ad Occidentem Guiennam, ad Meridiem Armeniacos. complectitur duas Diœceſes, Aginnenſem & Condomenſem.

Aginnenſis civitas ſita eſt in regione pulchra, amœna, pingui ac fertili, judicaque una ex ditioribus & uberioribus Aquitaniæ totius quod eam irrigeant (inquit Maſſon) tres amnes, Oltus, Duranus & Garumna, eſtque poſita in patentibus & latiſſimis campis.

Reliqua hujus Provinciæ oppida ſunt *Villeneufve*, *Clairac*, *Marmanda*, *Tonens*, *Caſtel Moron*, *le Maſt*, *Ville Franche*, *S. Foy*, omnia muris cincta. & alia minoris momenti.

Condomum (vulgo *Condom*) ampla quidem urbs, ſed non tam amœna aut frequens, neque tam omnibus rebus ad vitam neceſſariis abundans quam Aginnum; ſita eſt ſuper amnem Baliſam vulgo *Baiſe*, & undique vitiferis collibus ſepta.

 Epiſco-

Epiſcopum habet & Seneſcalli prætorium. Ad illius Diœceſin pertinet Valentia non longe à Baliſa ſita; *Layrac* ſuper Garumnam; & alia.

Aginnenſi provinciæ adjacet Ducatus Labretanus vulgo *d'Albret*, cujus præcipuum oppidum eſt Neracum in præpingui agro ſitum.

Armeniacus Comitatus duos complectitur Diœceſes, Auſciorum & Lactoratenſem.

Auguſta Auſciorum, vulgo *Auch*, (inquit *Thuanus*) in Armeniaco principatu, Archiepiſcopali dignitate cum ampliſſimis reditibus ornata civitas & olim Novempopuloniæ caput: partim ad clivum duræ & modice editæ rupis condita.

Lactoratum vulgo *Lectoure*; Epiſcopalis civitas & Armeniaci principatus caput; in vertice montis ſita difficilis admodum acceſſus, & triplici muro cincta, unico tantum aditu juxta portam qua Tholoſam itur; cæterum foſſis, mœnibus & propugnaculis ita munita ut ægre expugnari poſſe credatur.

Reliqua hujus principatus oppida ignobilia ſunt, præter Inſulam Iordani, quam Thuanus, validum, haud longe à Tholoſa, Proteſtãtium præſidium vocat.

Bigerronum Comitatus, vicinus Py-

renæo,

enæo, inter Benearnum & Convenas: jus præcipua urbs eſt Tarbea vulgo *Tar-* *e* Epiſcopalis, ſuper amnem Aturrum vulgo *Adour*) ſita, & in aliquot partes iviſa quæ ſingulæ ſuas portas & mœnia abent; ut diverſis temporibus condita c aucta fuerit.

Reliqua oppida ſunt *Trie*, *Ravaſtenis*, *Maubourget*, & *Baigneres* à Thermis ca-idis ita dictum, ad radicem editi montis quo fontes iſti calidi ſcaturiunt.

Convenarum provincia vulgo *Comin-es* fines habet ad Ortum Fuxenſem Co-nitatum; ad Septentrionem Languedo-iam; ad Meridiem Pyrenæum, ad Occi-lentem Armeniacos: vulgo dividitur in uperiorem & inferiorem. Superior tota montenſis, in qua ſunt urbes Epiſcopales *S. Bertrand* & *Coſerans*, reliqua oppida *S. Beat*, *S. Fregeou*, *Monregeau*, *Saliers*, alia. Inferior magis plana, complectitur Epiſcopatum *de Lombers*, *l'Iſle de Dodon*, *Samathan*, *Muret*, *Riumes*, & magnum numerum municipiorũ & Caſtellorum.

S. Bertrandi urbs è veteris convena-rum urbis ruinis ædificata, in valle Ca-praria; Epiſcopum habet.

Coſerans urbs valde antiqua & Epi-ſcopalis.

S. Fregeou oppidum in editiſſimo colle & difficillimi acceſſus poſitum, qui ta-

men collis vinetis conſitus eſt. valles fru-
menti feraces, & compaſcuæ.

Lombres Epiſcopalis civitas, partim vinetis, partim fertilibus frumenti arvis, atque paſcuis cincta.

Inſula Dodonis edito loco ſitum oppidum, juxta amniculum qui vulgo *Sava* appellatur.

Samathan in profunda valle ſita, quam Sava dividit; arcem habet, edito & prærupto undique colli impoſitam, adhæc muris & propugnaculis munitiſſimam.

Muretum v leuc. à Samathan, III à Tholoſa, ſuper Garumnam, editum collem própinquum habet, è quo in urbem deſpectus eſt, ideoque bellicis inſidiis obnoxia eſt urbs.

Ad limitem provinciæ Bigerronum jacet Comitatus Gaurenſis, cujus præcipua oppida ſunt Granatum vulgo *Grenade*, ſuper Garumnam, qui in hujus vicinia Savæ fluvioli aquas, cujus ripæ fertiles ſunt, ſuis admiſcet.

Bellomontium vulgo *Beaumont*, in planicie ſitum oppidum, procul ab amnibus.

Gimontium ad ripam fluvioli qui vulgo *Gimoe* dicitur, partim in clivo prærupto, partim in planicie poſitum.

Iuxta Samathanum & Gimontium porrigitur Comitatus d'Eſtrac, cujus præ-

cipua

[...]ipua urbs Miranda; reliqua *Pavie*, *Caſtel-*
[...]au locus munitus & difficillimi aditus,
[...]c aliquot alia.

LANGVEDOCIA.

Languedocia nobiliſſima Provincia fi-
[...]es habet ad Occidentem Vaſconiam &
[...]rmeniacos: ad Septentrionem Cadur-
[...]os & Arvernos, ad Ortum Provinciam;
[...]d Meridiem mare Mediterraneum. Am-
[...]liſſima hæc Provincia complectitur vi-
[...]inti duas Diœceſes & plurimas Provin-
[...]ias. Quarum prima eſt Velaunorum
[...]rovincia vulgo *le Velay*, quæ fines divi-
[...]it cum Arvernis. Cujus præcipua urbs
[...]ſt Anicium vulgo *le Puys*, Epiſcopalis
[...]ivitas. Secunda Tauredunum vulgo
[...]ournon, juxta quod oppidum Dulcis
[...]ulgo *le Doux*, præceps rapiduſque tor-
[...]ens Rhodano permiſcetur.

Secunda Gabalorum provincia vulgo
[...]evoudan, cujus præcipua urbs eſt Mi-
[...]nate vulgo *Mande*; reliqua ſunt *Queſac*
[...]x *Chirac* & alia ignobiliora.

Tertia Albigenſium provincia quæ ab
[...]rvernia montibus Gabalis ſeparatur:
[...]ujus primaria urbs Alba Auguſta ſive
[...]elviorum vulgo *Alby*; Epiſcopalis &
[...]alde antiqua.

Secunda Caſtra vulgo *Caſtres*; urbs ad
[...]udum amnem ſita, in cujus adverſa

ripa (inquit *Thuanus*) eſt villa ad Gudum quæ hodie cum urbe conjungitur, amne medio, & duabus molatrinis ad utramque ripam exſtructis. quarum ea quæ villam reſpicit cum munimento connectitur muro intermedio. De cætero locus haud admodum firmus, muro è terra fere, nam rari ibi lapides ſunt, cinctus, & turribus per intervalla diſpoſitis diſtincto, & foſſa haud admodum profunda vallato. Præterquam quod ipſe ager Caſtrenſis fertiliſſimus ſit; vicinam habet Vallem Mazametanam (vulgo Valon de Mazamet) omnis generis frugum feraciſſimam; cum oppido ejuſdem nominis.

Quarta Toloſatum Diœceſis; cujus caput uti & reliquæ provinciæ Tholoſa, in latiſſima planicie ſita, toto regno (inquit *Thuanus*) ſi Lutetiam excipias, ampliſſima, ſi multitudinem & pulchritudinem ſacrarum ædium, Senatus poſt Pariſienſem primatii dignitatem, ſcholarum frequentiam, civium opes & ædificiorum ſplendorem ſpectes, aut par aut paulo inferior: ut non minus quam olim Palladiæ nomine hodie gloriari & poſſit & debeat. Garumna illam pene circumvallat, ut non ſolum (inquit *Maſſon*) quadraginta aut plures ante ejus mœnia frumentarias molas circumagat, ſed etiam jumentis & hominibus ſalutarem potum

præſtet;

ræſtet; & ab ea ingentibus pene par flu-
iis omnis generis merces Burdigalam
ſque devehat.

Quinta Lauracenſe territorium vulgo
avaur; cujus ſedes Epiſcopalis eſt ad
Papulum, vulgo *S. Papoul* VII à Tho-
oſa leucis; caput autem Caſtrum Arrii
ulgo *Caſtelnau d'Arri*, urbs ſatis vaſta
(inquit *Maſſon*) multoque populo af-
uens, IV leuc. à Tholoſa.

Sexta Fuxenſis Comitatus nobiliſſi-
nus; cujus principalis urbs eſt Fuxum,
ulgo *Foix*, præfecturæ Iudicialis ſedes.
Reliqua ſunt Apamia, vulgo *Papiers* Epi-
copali dignitate clara, & fœcundis colli-
us undique cincta. *Saverdun* & *Maſe-
res*; Comitum Fuxenſium antiquæ ſedes
ob amænitatem vicini agri. Ad hunc Co-
mitatum referuntur Comitatus Carma-
niæ, & Mirapincenſis; poſterioris caput
eſt Mirapincum vulgo *Mirepoix* urbs E-
piſcopalis.

Præterea inter Tholoſam & Provin-
ciam Convenarum ſunt oppida Caſeres
ſuper Garumnam; & Rivenæ vulgo *Rieux*
Epiſcopalis urbs.

Carcaſſona Epiſcopalis urbs, quæ du-
plex (inquit *Thuanus.*) medium Atacem
(vulgo *Aude*) ſatis amplo inter utram-
que urbem ſpatio interjecto habet: à Me-
ridie Ortum verſus in colle ſuperior urbs

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

ſita eſt, in eaque Epiſcopus ſedem habet: in ima urbe in plano poſita juriſdictio regia exercetur.

Narbona Archi-Epiſcopalis urbs, dignatione & antiquitate, cujus paſſim in ea monumenta viſuntur, præcipua, ut quæ non ſolum Septimaniæ, ſed vicinæ trans Rhodanum provinciæ toti olim nomen dederit: ſita eſt agro fertili & omnibus rebus abundante, ad fluvium Atacem, qui haud longe hinc deſcendit in mare Mediterraneum.

Alecta vulgo *Aleth* urbs Epiſcopalis ad radices Pyrenæi.

Agatha vulgo *Agde* urbs Epiſcopalis ſuper amnem quem vulgo vocant *Erhaud* & non longe ab oſtio Atacis.

Biterrenſis urbs vulgo *Beſiers* urbs Epiſcopalis, ad cujus radices (inquit *Maſſon*) Orgius ſive Orgio, vulgo *Orb*, amnis decurrit; quam quaſi bis terram dictam volunt ob annonæ copiam.

S. Pontii Tomeriacum vulgo *S. Pons*, Epiſcopalis urbs.

Ledovenſis urbs vulgo *Lodeve* itidem Epiſcopalis, ad Orgii ripam.

Civitas Magalonenſium, Epiſcopatus Magalonenſis, vulgo *Mompelier*, urbs Epiſcopatu & præcipue Academia celebris, ſalubri cœlo, ſoloque amœniſſimo juxta & fœcundiſſimo.

Nemauſus

Nemauſus vulgo *Niſmes*, ea (inquit *Thuanus*) Narbonenſis Galliæ præcipua civitas eſt, præter opes & alia hujus ævi decora ſupra omnes, quæ toto orbe Romano fuerunt, ſi Romam unam excipias, antiquitatis venerandę monumentis ſpectanda, Amphitheatro, palatio, delubro Veſtæ extra urbem, & admirandæ paſſim pulchritudinis ruderibus ac fragmentis, quæ cum recentibus regum noſtrarium ædificiis etiam hodie certant, ac poſtremo fonte cognomine veterum teſtimoniis famoſo, qui tanta aquarum copia fluit, ut molatrinis compluribus extra & intra urbem ſerviat, inter arcem & Carmelitanam portam decurrens, in quam per canalem admittitur, porta humili clathris ferreis obſerata.

Vcetica vulgo *Vſez* Epiſcopatu inſignis.

Elnenſis urbs vulgo *Eaulne* Epiſcopalis itidem.

Vaurum vulgo *la Vaur* Epiſcopalis urbs quæ ab Aculo amne vulgo *Aigu* alluitur.

Montalbanum vulgo *Montauban*. urbs dives & populoſa hodieque inprimis munita.

Vivarenſis pagus, qui ſecundum Rhodanum circiter viginti leucas in longitudinem protenditur, in montes colleſque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

aſſurgens, in qua plura oppida, Vivarium præcipuum, in ripa Rhodani poſitum, ad quod Epiſcopatum Helviorum urbe everſa traductum volunt. Cætera ſunt *Nonnay*, & pons S. Spiritus qui Langedociam à Provincia ſeparat, oppidum mœnibus clauſum, quod pontem habet longe pulcherrimum ſuper Rhodanum, longum cIↄ cc paſſ. viginti duab. fornicibus firmiſſimis & pavimento decenter ſtrato. Et alia minoris momenti.

In eadem Provincia ſunt & Aquæ Mortuæ vulgo *Aigues mortes* locus olim portu celebris, nunc prorſus oblimato & inutili.

LVGDVNENSIS PROV.

Lugdunenſis provincia vulgo *le Lyonnois*, limites habet ad Septentrionem Breſſiam, ad Ortum Sabaudiam; ad Meridiem Delphinatum; ad Occidentem Arvernos & Forenſes. Hujus metropolis eſt Lugdunum vulgo *Lyon*: urbs antiqua & nobilis. interfluit fluvius Arar, ſuper quem pons ex nové fornicibus ſtructus magno urbis commodo, & haud longe ab urbe in Rhodanum influit. Emporium eſt celeberrimum; de quo plura dicere brevitatis cauſa ſuperſedeo: Qui accuratiſſimam illius deſcriptioñe deſiderat legat Guilielmum Paradinum.

Lugdu-

Lugdunenſi provinciæ adjacet princi-
atus Dombenſis, regio collibus & mon-
bus aſpera, regiæ familiæ Montpenſe-
æ peculium. Vmbarum regionem vo-
nt Maſſon. cujus caput eſt Trivoltium
ulgo *Trevoul*, edito ſitum loco ad ripam
raris. Regio denique Vmbarum Lug-
uno utiliſſima eſt propter viciniam &
erum quibus abundat affluentẽ copiam.

DELPHINATVS.

Delphinatus nobiliſſima provincia fi-
es habet ad Meridiem Provinciam, ad
Occidentem Rhodanum; ad Septentrio-
em Lugdunenſes; ad Orientem Sabau-
iam & Alpes. Dividitur vulgo in ſupe-
iorem & inferiorem. Superioris metro-
olis eſt Ebrodunum, vulgo *Ambrun*,
naritimarum alpium (inquit *Thuanus*)
netropolis: ſita eſt in tumulo, qui extat
n media valle paſcuis læta, rigante illam
mne Druentia; & undiquaque collibus
incta, qui egregia fertilitate & frumenta
erunt & vites, & omnis generis arbori-
bus abundant. Archiepiſcopum habet.

Reliqua oppida ſunt Valentia Cava-
rum (ut vocant docti) vulgo *Valence*, ad
Rhodanum ſita, in ſolo fœcundo, duplici
muro cincta, & diverſis propugnaculis
æquali intervallo diſtincto. Epiſcopum
habet; & Academiam celebrem in qua
Cuja-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Cujacius jus civile cum ſumma gloria illuſtravit.

Dia vulgo *Die* urbs item Epiſcopalis: ſed quæ unitur (ait *Maſſon*) cum Valentiæ Epiſcopatu.

Vapincum vulgo *Gap*. Epiſcopalis urbs, & antiqua.

Inferioris hodie metropolis eſt Gratianopolis vulgo *Grenoble*, plano loco ſita, & in agro fœcundiſſimo; interluit illam Iſara, cujus ripæ hic pulcherrimo ponte junguntur; alluit Draco, rapidiſſimus torrens. Epiſcopum habet, & Parlamentum totius Provinciæ hic reſidet.

Proxima eſt Vienna quondam primaria, & hodieque Archiepiſcopi ſedes, ad Rhodanum ſita. Eadem urbs (inquit Maſſon) alluitur à Gera fluviolo (vulgo *la Gere*) qui inter Lugdunum & Viennam decurrit ſatis altus amnis, Symphoriani oppidum interluens & ligneo ponte ſtratus.

Reliquæ ſuntRomanus vulgo *Romans* urbs (inquit *Maſſon*) ſitu Hieruſalem valde ſimilis; ubi lapideo pōte Iſara tranſitur: hæc inter opulentiſſimas cenſetur.

Montilii Ademari oppidum vulgo *Mont-Limar*, mediocre (inquit *Maſſon*) at pulchrum & placidum, muriſque & foſſis egregie cinctum, circumdatumque virentibus hortis.

Mura

Mura (inquit *Thuanus*) oppidum eſt loco inæquali ſitum cui ſuperimpoſita eſt arx, tumultuario opere à Diguierio munita; de cætero foſſa profunda vallatum, & in angulo qui Meridiem reſpicit ampliſſimo propugnaculo firmatũ. Sunt & alia quam plurima quæ brevitatis cauſa prætereo.

PROVINCIA.

Nobiliſſima Galliæ regio quæ vulgo Provincia dicitur, fines habet ad Septentrionem Delphinatum, à quo Velæis montibus & Druentia amne ſeparatur, ad Orientem Alpes & Varum fluvium, ad Meridiem mare Mediterraneum; ad Occidentem partim Arauſiorum principatum, partim Avenionis & Veniſſæ Comitatum, denique Rhodanum. Sunt in illa præter minora oppida, duæ civitates Archiepiſcopales & undecim Epiſcopales.

Archiepiſcopales ſunt Aquæ Sextiæ & Arelate.

Aquæ Sextiæ vulgo *Aix,* Parlamenti Provincialis ſedes, intra cujus muros multa venerãdæ antiquitatis monumenta viſuntur.

Arelatum vulgo *Arles,* loco paludoſo ſitum (ait *Thuanus*) qua flumen reſpicit, ad Auſtrum & Ortum ſaxoſus campus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

excipit antiquis memoratus, qui derivato ex Druentia canali nonnihil cœpit miteſcere, & qua parte colitur, inter ſaxa illa optimum & puriſſimum frumentum producit. Turonus amnis ipſam urbem circuit: ceterum ad ſiniſtram Rhodani ripam ſitam. Ab Arelate Maſſiliam xv provinciales leucæ numerantur.

Maſſilia vulgo *Marſeille*, Epiſcopalium prima, antiquiſſima urbs, undis Gallici maris (inquit *Maſſon*) tribus partibus abluitur. Quarta pars illa eſt, per quam ad eam acceditur per continentem. Quo in ſpatio quicquid ad arcem pertinet, expugnatu difficile eſt, natura difficilem expugnatum reddente, nam vallis altiſſima & longa & aſcenſu ardua eſt.

Dina vel Dinia, vulgo *Dine*, vel *Digne*.

Graſſe vel Graſſenſe oppidum.

Glannate vulgo *Glandeves*.

Senas: Veſdantiorum oppidum in Alpibus maritimis Ptolom.

Sant Paul de Vences in Alpibus maritimis oppidum.

Apta Iulia vulgo *Apt*.

Reienſium civitas vulgo *Reius*, diſtat ab aquis Sextiis XVI mill. Franc.

Forum Iulii vulgo *Freiuls*, urbs Epiſcopalis & antiqua in qua multa vetera monumenta viſuntur.

Ceſtero vulgo *Ciſteron*, urbs item Epi-
ſcopalis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

copalis ad ripam flu. qui vulgo *Durance* icitur. Ciſtertio (inquit Thuanus) urbs ſt acceſſu difficilis, quippe duobus am-ibus circumdata, ab ortu Druentia, à eptemtrione Buedia, dorſo colliculi ad-ærés, cui arx impoſita eſt, & quia intra nęnia urbis clauditur inter duos pręcel-os montes, Mollarium & Balmæum ulgo dictos, quos Druentia oppidum ræterlabens media amne dividit, ita ut n colliculum illum mænibus incluſum iverſis partibus verberatio dirigi poſſit, c præſertim ex planicie Druentiæ vici-a, quæ Arnoldi caſtrum & provinciam nferam verſus dimidię leucæ ſpacio por-igitur, &c. lib. XXXI.

Telonum vulgo *Tolon*; oppidum in in-eriori maris receſſu novem leuc. à Maſ-ilia.

Præter has Epiſcopales urbes ſunt & liæ non minoris notæ.

Antipolis vulgo *Antibe*, antiqua urbs; quæ (inquit *Maſſon*) ob vicinam Nicæ quæ ad Ducem Sabaudiæ pertinet & pro-ter prædonum injurias hodie propugna-culis munitur.

Olbia hodie Yeres vel Hieres ad mare tribus à Telono leuc. Huic in mari Me-diterraneo objacent Stœchades Inſulæ hodie Hieres vel Yeres, circa quas præ-ſtantiſſimum Coralium colligitur.

S. Ma-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

S. Maximini oppidum, ſex grandioribus leucis Maſſilia verſus Boream.

Martigia urbs eſt (inquit *Thuanus*) cum inſula cognomine in Iſthmo ſinu qui vulgo Martigium mare ob id dicitur. Inſula ponte cum continente conjungitur. Infra eam altera inſula in oſtio maris ſita eſt, in eaque turris Hircina conſurgit pro ſpecula navigantibus poſita.

Bariolium oppidum (*Thuanus*) ad radices ardui montis loco depreſſo ac præcipiti ſitum, à tergo aſperis collibus, à fronte præruptis fere clivis cinctum vel. uti forma theatrali; de cætero mænia firma, quæ rivo convallem admodum anguſtam præterlabente alluuntur; & arcem oppido imminentem habet.

Porro in Rhodano inſula eſt (*Maſſon*) *Cay maray* nomen ferens quæ Camarga corrupte ab incolis dicitur. Ea ſeptem provinciales leucas amplectitur, frumentoque, pabulo, fructiferis arboribus, aliiſque ad victum neceſſariis rebus abundat. Poſtremo pars Rhodani mare petens duas inſulas facit, unam Salinarum quæ Pequentium dicitur, aliam Marticarum multo ſpatioſiorem & ſponte illi cedentem, in qua Salinæ penitus admirandæ viſuntur. Pequentium autem (vulgo *Iſle de Pequais*) longior quam latior. O quantas opes, non provinciæ in qua

ſita

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

ta eſt, ſed Regi Galliæ Chriſtianiſſimo ffert propter ſalinas, ſaliſque conficien- i rationem.

SEBVSIANI.

Anno demum cIↄ Iↄ c I Regno Gal- æ acceſſit Sebuſianorum provincia vul- o *Breſſe*, à Rege primum armis occupa- ,dein à Duce Sabaudiæ pro Saluciarum rincipatu tradita.

Hujus præcipuum oppidum eſt Bur- us, vulgo *Bourg en Breſſe*, quod forum ebuſianorum, & Tanum olim dictum olunt: oppidum (inquit *Thuanus*) loco aluſtri ſed fœcundo poſitum, ad ortum uræ montes & molli clivo deſcendentes mœniſſimos colleis vitibus conſitos ha- et, Septentrionem verſus Sequanos, ugdunum ad Meridiem reſpicit; ab oc- aſu lata ſe planicies pandit & ad Ararim ſque porrigitur. Vt autem melius pateat uæ loca Sabaudus Regi Galliæ tradide- it; ipſas conditiones attexam. Pacta (in- uit *Thuanus*) hujuſmodi fuerunt, ut mnis intra Rhodanum à Geneva urbe ractus ipſo fluvio comprehenſo ad di- ionem Francicam cum omni jure ſupre- ni dominii deinceps pertineat, tantum ro tranſitus in Sequanos commoditate ons Greſini inter Cluſuras & Arbiæ pon- em cum deſignatis aliquot pagis Sabau-

do reſervatus, ea lege, ut nullum vectigal imponere aut toto illo tractu ullum propugnaculum exſtruere poſſit. Burgi arx bona fide Regi tradatur, cum tormentis & omni bellico apparatu & annona. Trans Rhodanum præterea Seiſſellium, Daira, Chauſſium, Arlæ-pons, Chava, Caſtellum cum omni juriſdictione ſua Regi cedant. Præterea Gexenſis præfectura cum omni territorio ac pleno jure; ſicuti iis Sabaudi deceſſores uſi ac fruiti ſunt, &c.

BENEARNVM.

Benearnum vulgo *Bearne* Navarræ Regni appendix ad Regem Galliæ hodie pertinet. Hæc Provincia licet haud multum ſupra quindecim leucas in longitudinem, & pene totidem in latitudinem pateat; tamen ad quadraginta qua oppida, qua municipia & pagos complectitur. Ejus metropolis hodie eſt Pavium vulgo *le Pau*, ubi parlamentum eſt illius principatus: Vrbs ad ripas Gavi ſive Gaberi fluminis ſita, ſeptem leucis à Pyrenæo tantum diſſita, ſed in ſolo plano, pulchroque poſita. Subeſt Benearnenſis provincia duobus Epiſcopis Eloroni & Laſcurræ. Oleronum vulgo *Oleron*; ad radices Pyrenæorum ſita, populo abundans & mercibus, juxta muros illius duo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

...nnes fluunt *Oſavus* & *Aſpeus*. Quorum ...c Oleronum ſeparat ab urbe *S. Mariæ*, ...æ ſedes eſt Epiſcopatus illius, tam ſtri...o trajectu ut pons qui eſt inter has duas ...bes, ex una tantum, ſed longiſſima tra... ſit compoſitus, quæ attingit utramque ...am. Laſcurra vulgo *l'Eſcur*. Reliqua ...pida ſunt *Serrances*: Ortes vel Hortes ...ademia ubi literæ docentur, Horteſii... e ſubſunt Epiſcopatui Laſcurrenſi: ...orlas, ubi moneta cudebatur. Pontac: ...deich: & Navarrinum.

Atque hæc quidem de provinciis quæ ...opriis Galliæ limitibus continentur; ...nricus II adjunxit bello acquiſitam ...etim cum ſuo territorio; itemq; Toul ...Virodunum.

Virodunum (inquit *Thuanus*) urbs illa ...tio ſub Merovingorum imperio fuit, ... lachrymis & precibus Exuperii à va...tate & incendio aſſerta, quod pro Gil...e Romano contra Clodoveum Fran...cum regem ſtetiſſet; poſtea ſub Caro...ingis fuit, inque ea Auſtraſiæ Reges ...dem imperii ſui habuere. Sed inclinan...us Carlovingorum rebus ann. Iↄ cccc...xiv. Othoni II à Carolo Simplice jus, ...od in ea regibus noſtris erat, emtionis ...ulo conceſſum fuit & transactione in... Othonem III & Ludovicum IV. Cæ...es facta, omnino alienata eſt, hoc ad-

 dito,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

dito, ut nuſquam deinceps Francorum regibus eam repetendi jus eſſet. ab eo tempore ſub Germanis fuit à Comitibus adminiſtrata uſque ad Godofredi Barbati F. qui LXVI annis poſt, ſuſcepta in terram Sanctam profectione, cum ſe & ſua omnia Deo devoviſſet, jus quoque omne in ea ſuum in Aimonem Epiſcopum ac ejus ſucceſſores tranſtulit, cum poſtea Lotaringiæ duces, in quorum finibus Virodunenſe territorium eſt, potentia ſua freti jus in eam ſibi tempore quçſiviſſent. Richerus Epiſcopus cẽteſimo anno poſt, eam à Balduino Godofredi Bullionenſis fratre magno pretio redemit, cum ille cum fratre ad Hieroſolymitanam expeditionem proficiſceretur. Deinceps inſtitutus in ea Senatus, qui immunitatibus ac privilegiis ab Imperatoribus conceſſis paulatim, ut in reliquis Imperialibus civitatibus hodie videre eſt, Epiſcoporum juriſdictionem ad ſe traxit. Hanc urbem Rex Henricus II anno cIɔ Iɔ LII ſatagente Carolo Lotaringo Cardinali in poteſtatem redegit, ſalvis privilegiis & immunitatibus. Sed Cardinalis ſubito poſt Regis diſceſſum vocatis in ædes privatas civibus, quos rebus ſuis favere cognoverat, ex ſuggeſtu magnificam & luculentam orationem apud ipſos habuit, & laudata egregia Regis voluntate, ac damnata publica

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

ublica ſub ſenatu adminiſtratione, quã
piſcopis juriſdictione erepta gravem
dmodum hucuſque experti fuerant, no-
am adminiſtrationis formam inſtituit,
ujus capita ſcriptis mandari jubet; tum
ircumſtantes rogat, placeretne ut dein-
eps reſp. hiſce legibus cum Regis patro-
inio & Epiſcoporum juriſdictione re-
eretur: cumque voce ſublata omnes
onſentirent, leges recitatæ ac promul-
atæ ſunt.

Metis (inquit *Thuanus*) vaſto ambitu
irciter IX mill. paſſ. complectitur, ab Oc-
idente & Septemtrione Moſella fluvio
incta, qui prope urbem in duos canales
iviſus, altero muros alluit, altero in ur-
em per Barrenſem pontem, qui altior
ſt, accipitur & per alterum qui humilior
ſt exit: tum Saram fluvium excipit, qui
pariter à Meridie & Oriente urbem cin-
git, & bifido curſu muros, ut & Moſella,
atque urbis partem alluit. Ita undique ſe-
re civitas fluuiis illis ambitur, nullis præ-
terea pomœriis firmata, quod cives na-
turali ſatis ſe munimento tutos exiſtima-
rent. Ab ea parte, quæ inter Occiden-
tem & Meridiem jacet, quod neque Mo-
ſella Sarâve allueretur, pomœriis utcun-
que & ingenti propugnaculo, ſed undi-
que obtuſo, quod ante Campanam por-
tam prominet, eam ab antiquo cives mu-

 nivere,

nivere, ad hodiernos uſus fere inuti
Sed Guiſius & alii poſtea urbem egreg
muniverunt.

Ludovicus XIII anno 1632 adjec
munitum oppidum *Moyenvic*, idq
pluribus operibus roboravit.

II.

DE COELI SOLIQV
in ſingularibus provinciis qualitatibus.

PRo diverſitate Climatum, cœ
ſolique in Gallia qualitates d
verſæ ſunt. Circa Lutetiam ſo
lum non modo frumenti, vin
cæterarumque frugum egregrie ferax, ſe
& amœnum inprimiſque riguum: Be
ſia frumenti feraciſſima; Secalaunia ar
noſo licet ſolo, ſecalis tamen uberrim
proventu dives. Blæſenſis ager præter fr
menti, vini, aliarumque rerum ad vita
humanam neceſſariarum abundantiam
proceris arboribus luxuriat: multis am
nibus, rivulis, ſtagnis rigua, eaque r
Belſia potior. Aurelianenſis ager aucu
pio, venationi piſcationique peroppo
tunus, ſed generoſi vini copia laudabilio
Vaſtina regio, ſylvis luciſque amœna
cæte

eterum arenoſo ſolo & fere effœto. Se-
onenſis omnibus rebus ad vitam huma-
am neceſſariis affluens, vino inprimis
elicato; ob nucum item copiam etiam
eo. Autiſſiodorenſis vino abundat, ita
Lutetiæ omnibus anni menſibus ma-
nam copiam ſubmittat. Campania læta
anicie ideoque ſementi aptior, ſed tel-
ris in quibuſdam partibus levitate, agri-
olæ minus ex voto reſpondet. Brya ſe-
eno admodum cœlo gaudet & licet ne-
oribus abundet nullius tamen annonæ
diga eſt. Picardia nullius rei indiga præ-
erquam vini, cætera non modo ſuis ſed
c vicinis abunde ſubminiſtrat. Niver-
ium, fluminibus multis dividitur, &
cet ſylvoſior ſit, tamen paſcuis egregie
ives eſt. Metallis quoque abundat, præ-
ertim ferri, quod hic præſtans & magna
opia effoditur. Lapicidinæ quoque illius
elebrantur. Biturigum provincia nul-
us quoque rei indiga, amnium oppor-
unitate qui conjuncti ſe in Ligerim præ-
ipitant, varias quoque fruges cum aliis
rovinciis facili commercio commutat.
Tota autem Gallia nulla eſt regio, ubi
er ubi æſtas atque autumnus ſuaviores
int, vel pira meliora cæterique fructus
præſtantiores, quam in agro Turonum.
Cœnomanorum ager inprimis riguus,
deoque paſcuis quam arvis melior; licet

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

nonnullis partibus ne vini quidem optimi, aut frumenti ſit inops. Andegavenſis provinciæ colles quidem vinetis, campi proceriſſimis arboribus veſtiuntur; vina alba inprimis laudantur: opportunam autem commerciis faciunt flumina, quæ nuſquam toto regno frequentiora aut majora reperiuntur: Linum quoque & cannabis hic abundat. Normannia licet neque paſcuis neque arvis deſtituatur, tamen maris vicinia, incolarum ingenia magis mercatura quam agricultura delectantur: neque tamen propterea aut vino aut frugibus aut ullo alio annonæ genere deſtituitur; vini quoque inopiam ſupplet Pyraſium aut Sicera: vicina autem mari fere ſterilia ſunt, aut cultoribus ſuis ingrata. Britannia inſignis provincia, & paſcuis læta & frugum copia dives; vina minus laudata: Metallorum variæ venæ, ferri, plumbi atque etiam argenti: commerciis præterea dives; & maris fluminumque opportunitate nullius rei indiga. Pictonum provincia pingui admodum gleba; frumentis, vino, lana, lino, variiſque fructibus ſupra modum abundat; quemadmodum & proxima Sanctonum provincia, quæ non modo ſuis abunde ſufficit, ſed & vicinis Anglis, Hiſpanis, Belgiſque mittit. Petricoriorum ager montoſus, aſperque, & magnis ne-

mo ribus

moribus opacus, in quibus præter quercus, quas ipſi vocant *Iarrie* innumeræ Caſtaneæ viſuntur, inſigni tam hominum quam porcorum paſtu. nec tamen aut frumentis, aut vino carent, quantum indigenarum uſus poſtulant. Cœlo gaudet inprimis ſalubri, ita ut raro peſtis hic ſæviat. Fontes habet ſulphureos & aluminoſos: nec medicis herbis, aut terris caret, cum non procul ab urbe primaria gleba quædam rubra effodiatur boli Armeniæ æmula. Limogum provincia, cœlo frigidiuſculo & ſolo haud ſatis fœto, triticum admodum parce, ſecale & hordeum paulo fert largius: Nec vina ſatis laudata præterquam in inferiori provinciæ parte. Cæterarum rerum & ſumma hic copia & vilitas. Arvernia ſuperior, vini indiga, ſed paſcuis dives: inferior nullius rei indiga, etiam venis auri argentique & aſuli lapidis celebratur. Borbonia & Forenſis comitatus arenoſo ſunt ſolo & pleriſque locis effœto, unde frumenti hic inopia; vinum quoque niſi parce admodum incolis ſuis indulgent; Forenſis tamen Comitatus longe aſperior eſt Borbonia. Burgundia vario eſt ſolo: neque tamen fruges tanta copia ubique producit, ut incolis ſuis abunde ſufficiant: vina magis laudata: cœlo gaudet clementi, abundatque amnibus. Lugdunenſis ager tellure non-

nihil macra & ſoluta levique; ſecundum ripas tamen Araris & vinetis & paſcuis amœnus eſt. Delphinatus montana frumento, præſertim ſecali abundant; nec minus paſcendis armentis & pecori ſunt opportuna: vinetis inidonea. Campeſtria qua Rhodanum attingunt ſupra modum fœcunda, & vini laudati feracia; paſcua præterea amœniſſima, & variis amniculis & torrentibus rigua. Provincia longe fertiliſſima regio, non modo iis fructibus, quos cæteræ provinciæ ferunt excellit; ſed & Aurantiis malis, limonibus, granatis, olivis. Etiam croco, & oryza abundat. Sed ſuperior illius pars, vites maligne, fructiferas arbores benigne admodum nutrit, ob montium enim vicinitatem, qui jugi nive teguntur paulo frigidior eſt: incolæ tamen non ſecus quam reliqui & opibus pollent & armentis, pecoreque abundant. Languedocia haud dubio inter Galliæ provincias glebæ pinguedine, & omnium frugum feracitate eminet: licet nonnullis locis occurrant terræ effætæ & arenoſæ, prope Peſenas & Nemauſum atque alibi. Vivarenſium ager ſecundum Rhodani ripam omnibus rebus ad vitam neceſſariis abundat. Et licet magna illius pars editis montibus obſita ſit, incolarum induſtria & laborum patientia fit ut ne hæc quidem pars

ſqual-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

ſqualleat. Velaunorum & Gabalorum agri ſecale tantum & legumina abunde ferunt: hæ incolarum unicæ opes, niſi quod lacte, caſeiſque abundent; quos rum vicinorum vinis commutant. Ruthenorum provincia montenſis, aſpera, & ſterilior: ſed quercetanorum non modo frumenta ſed & præſtantiſſimum vinum producit. Hic & armentorum copia, & ligni cædui abundantia, atque carbonum foſſilium; amnes illius piſcoſi, præſertim Tarnus, qui optimos ſturiones nutrit quos indigenæ appellant *Creacs*. Fuxenſis regio montana paſcuis dives, ditior tamen metallis, nuſquam enim præſtantiores ferri fodinæ reperiuntur; nuſquam meliora marmora & id genus lapidum. In montanis Lauedani optimi & robuſti equi nutriuntur, qui Hiſpanienſibus nequaquam cedunt, ſi non ſuperant: ſed minor ob anguſtias loci hic eſt copia. Convenarum provincia Fuxenſi par, ſi non potior; tanta frumenti, vini, olei & aliarum rerum copia affluit. Bigerronum varia eſt conditio. nam qua declinat ad amnem *Aulbe* inter fertiliora Guyennæ loca cenſeri poteſt; qua vero attollitur, ſolo arenoſo eſt & pene ſterili. Burdegalenſis ager optimum fert vinum non tantum ſuis ſed & exteris: aër tamen hic ob maris viciniam & alias cau-
ſas

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

ſas inſalubrior, & præſertim Burdegalæ incolarum valetudine infamis. Benearnum vinum fert optimæ notæ; milio abundat inprimis, licet ne reliquarum quidem frugum ſit inops.

III.

DVCATVS, COMITAtus, aliaque Dominia Coronæ unita.

ANdes (vulgo *Anjou*:) Hugo Magnus Comitatum Andium dedit Gaufrido Griſegonnello fortiſſimo equiti ut ipſi auxilio eſſet in Regno recuperando: is genuit Fulconem; Fulco Gaufridum Martellum; qui cum liberis careret Comitatum reliquit cognato Gaufrido Barbato; quo itidem ſine liberis defuncto ſucceſſit frater Fulco Rechinus aut Rudis; qui ſuſtulit Gaufridum & Fulconem qui ambo Comites Andium fuere. Fulco genuit Gaufridum V. cui è Mathilde Henrici I. Angl. R. filia natus Henricus Rex Angl. Dux Norman. & Guiennæ, Com. Andium &c. huic in Comitatu ſucceſſit filius tertio genitus Gaufridus, qui è Conſtantia Comitiſſa Britanniæ reliquit filium poſthumum

numum Arthurum; qui cum Richardo patruo in Regnum Angliæ deberet ſuccedere, à Ioanne patruo crudeliter trucidatus fuit. Quare Philippus Auguſtus Rex Franc. omnes terras quas Ioannes Rex Angl. jure feudi in Gall. poſſidebat, ad Coronam revocavit. Poſt illa Ludovicus Sanctus Comitatum Andium fratri ſuo Carolo conceſſit, qui poſtea Rex Neapolis fuit. Ioannes autem Gall. R. in Ducatum vertit, & filio ſuo ſecundo Ludovico attribuit; huic ſucceſſit F. Ludovicus; illi rurſus filius Ludovicus; cui frater Renatus, Rex Siciliæ; quo defuncto rurſus ad Coronam rediit. Denique anno 1568 Carolus IX. attribuit Ducatum hunc fratri ſuo Henrico; Henricus regni compos factus fratri Franciſco, qui ſine liberis diſceſſit.

Normannia diu penes Reges Angliæ fuit, & in eundem modum ob ſcelus Ioannis ad Coronam Franc. retracta fuit; à quo tempore diu multumque de ea certatum inter Gallos atque Anglos; donec tandem Carolus VII. Anglos pene tota Gallia pelleret. Ludovicus XI. dedit Ducatum hunc fratri ſuo Carolo, ſed paulo poſt ipſi rurſus fuit ereptus & Coronæ reunitus.

Aquitania, quondam Regnum, à Carolo Calvo Ducatus titulo tradita Ranulpho,

pho, per Leonoram ad Henricum Angliæ R. devenit, & uti ſupra à Philippo Auguſto Anglo fuit ademta: cujus tamen poſtea partem ſub Ducatus Guyennæ nomine Henricus IV. Angliæ R. à S. Ludovico accepit. Eduardus primus Henr. fil. cùm Philippo Pulchro homagium facere, uti convenerat, recuſaret, poſt varia certamina Ducatu excidit. Sed filius illius Eduardus II. eundem recepit, facto homagio & Iſabella Philippi filia in uxorem accepta. Poſt illa Ducatus Guyennæ ab Angliæ Regibus poſſeſſus fuit uſque ad Henricum VI. Angl. R. qui cum ſe Pariſiis in Francorum Regem coronari curaſſet, quæcunque in Gallia poſſidebat & nominatim ann. 1453 Ducatum hunc amiſit, regnante Carolo VII. qui illum ſecundo genito Carolo pro Normannia conceſſit; quo Burdigalæ mortuo Ducatus Coronæ inſeparabili in futurum nexu eſt conjunctus.

Touraine, Pictavium & Cenomania diu in Anglorum poteſtate fuerunt, & ejuſdem Regis Ioannis culpa fuerunt amiſſæ. Comitatus autem Pietavienſis à Carol. VII. anno 1436 inſeparabili nexu Coronæ Franciæ fuit annexus.

Aurelianum; primo Regnum; deinde Coronæ Franciæ connexum: primum à Philippo Valeſio Ducatus titulo conceſ-

ſum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

um Philippo ſecundo genito ſuo, qui ſine liberis diſceſſit. Dein Carolus V. eundemLudovico fil. attribuit; ex quo Carolus Dux Aurelianenſis natus, pater Ludovici qui poſtea XII. illius nominis regnavit. Franciſcus I. eundem primo Henrico qui poſt illum regnavit, dein Carolo attribuit, qui ſine liberis diſceſſit. Carolus IX. & Henricus III. eumdem antequam regnarent obtinuere. Falluntur tamen qui ſecundo genitis Regum Gall. filiis hunc titulum neceſſario deberi putant, nulla enim id lege cautum aut conſuetudine firmatum, cum, præter jam dictos nulli illum obtinuerint.

Delphinatus Viennenſis à Philippo Valeſio R. maximo Regum filio comparatus fuit: atque hinc factum eſt ut omnes hoc nomen habuerint, etſi non eſt primum neque præſtantiſſimum: nam qui Ducatus habuerunt ut Carolus maximus natu Caroli VI. fil. Dux Aquitaniæ & alii, primum Duces ac Delphini dicebantur; idque merito, cum Ducis dignitas Delphino anteponenda ſit. Sed tamen memoria noſtra aliter Henric. II. Rege factum, cum Delphinus Viennenſis eſſet & Dux Britànniæ, idque præteritæ hiſtoriæ ignorantia & eo quod maximi natu inde ab ortu Delphini dicerentur. Paulus Æmilius ſcribit, Vmbertum ex

filii

filii unici morte tantum dolorem concepiſſe ut ſæpius cogitarit monaſticam vitam amplecti, adhæc Sabaudo à quo bello premebatur imparem, dum ſuis conſultum vult, omni dominatu Philippo Valeſio ceſſiſſe. Nicol. Gil. Imbertum ſtomachoſo animo erga ſuos hæredes, religionis tamen ſpecie, univerſæ ditionis ſuæ jus, quadraginta ſcutatorum millibus Philippo vendidiſſe, ea conditione ut Regis proximus hæres Delphinus diceretur.

Burgundia olim Regnum, anno 809 Richardo Ducatus titulo conceſſa. Richardo duo fuerunt filii, Radulphus qui ſe Burgundiæ Regem tulit, & poſtea Rex Francorum fuit per renunciationem à Carolo Simplici invito expreſſam; & Gilbertus Dux Burgundiæ, cujus filiam Otho Hugonis Magni Comitis Pariſiorum filius duxit uxorem; qui cum ſine liberis diſceſſiſſet, Henricus frater Ducatum ſibi vindicavit, & poſt illum Robertus Rex Franc. qui eundem Roberto filio attribuit. Rediit dein ad Ioannem Francorum Regem jure hæreditario, nam mater illius Ioanna filia erat Roberti III. Ducis Burgundiæ. Carolus deinde V. Ioannis filius, eundem Ducatum fratri ſuo Philippo aſſignavit. Philippo ſucceſſit Ioannes; Ioanni Philippus bonus; Philippo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

ippo Carolus audax, quo defunɛto Lu-
dovicus XI. maximam Ducatus partem
ibi vindicavit, jure reverſionis, quo A-
pennagia deficientibus maſculis ad Co-
ronam redire cautum eſt.

Campaniæ primus Comes fuit anno
99 Hugo vel Eudo Theobaldi Blæſen-
ſis fil. è ſorore Conradi II. Imp. Idem-
que Comes Bryæ, Blæſenſis, Caſtrenſis
& Turonenſis. Comitatus autem hic Co-
ronæ Franciæ primum acceſſit ſub Phi-
lippo Pulchro per connubium cum Ioan-
na Henrici Comitis Campaniæ, qui erat
filius Theobaldi, nepos Theobaldi Regis
Navarræ. Philippo nati ſunt Ludovicus
Hutinus, Philippus Longus, & Carolus
Bellus, qui omnes ſucceſſive in Gallia re-
gnarunt. Ludovicus autem unicam fi-
liam reliquit, quæ patri quidem in Re-
gnum Navarræ ſucceſſit, non autem in
Comitatus Campaniæ & Bryæ, quia Co-
ronæ dicebantur annexi: quemadmo-
dum poſtea anno 1361 Ioannes Rex in-
diſſolubiliter univit.

Matisconenſis Comitatus Coronæ fuit
adjunɛtus poſt mortem Comitum Ma-
tisconenſium. Ludovicus Bonus Imper.
eundem Varino conceſſerat. Carolus V.
eundem poſtea fratri ſuo Duci Bituri-
gum aſſignavit cum conditione, ut maſ-
culis deficientibus ad Coronam rediret.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Deinde per articulos pacis Attrebatenſis Duci Burgundiæ attributus, cum conditione ut tam ad mares quam femellas deſcenderet; quod cum contra jura patrimonii regalis factum eſſet, Ludovicus XI maſculis deficientibus Coronæ applicavit.

Raymundus Comes Tholoſanus cum Gaufrido Bullionenſi in Aſiam profectus eſt: ei ſucceſſit frater Comes S. Ægidii, cujus tres filii, Bertrandus, Guilielmus, Alphonſus, ſucceſſive Comites Tholoſani fuerunt. Alphonſus filium habuit Raymundum; cui Raymundus V. ſucceſſit; cujus filia nupſit Alphonſo Comiti Pictonum fratri S. Ludovici; quo ſine liberis decedente, Comitatus Coronæ Francicæ fuit unitus.

Blœſenſis Comes primus fuit Geilon anno 920: qui Comitatus anno 1291 per connubium devenit ad Caſtillioneos; & in eadem familia per ſeptem Comites manſit uſque ad Guidonem ſecundum, qui illum anno 1391 vendidit Ludovico Aurelianenſi avo Ludovici XII, qui eundem Coronæ addidit.

Carnutum Comitatus diu in familia Geilonis manſit & demum anno 1286 à Ioanna Comitiſſa Alenconii Philippo Pulchro venditus fuit. Franciſcus I. eundem Ducatus titulo Herculi Duci Ferra-

riæ,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

riæ, Renatæ Ludovici XII. filiæ marito conceſſit.

Borbonium Ducatum Philippus Valeſius primum inſtituit in gratiam Ludovici, Roberti Claromontani filii, anno 1317; in cujus familia duravit ad Carolum Ducem qui in Romæ expugnatione anno 1527 periit. quo defuncto Franciſcus I. eundem Ducatum & alias terras multiplici jure ad Coronam retraxit. *Tilius*, Ioannes Dux Biturigum & Arverniæ, Pictonumque Comes, cum Mariam Bituricam filiam Ioanni I. Duci Borboniorum traderet, egit cum Carolo VII. Franc. R. ut mares ex illo matrimonio deſcendentes hæredes eſſent Ducatus Arverniæ; quæ conventio plurimum auxit Regnum, quia Ducatus Borboniorum, qui non erat aſſignationis, hac conventione in aſſignationis naturam tranſiit. quam conventionem Rex Ludovic. XII. revocavit.

Bituricenſis (vulgo *Berry*) primo Comitatus, ab Harpone Philippo I. ſexaginta mill. coronatorum fuit venditus: à Ioanne R. Ducatus titulo inſignitus & tertio filio ſuo Ioanni aſſignatus; quo ſine maſculo hærede defuncto ad Coronam rediit. Mox & à Carolo VI Ioanni filio attributus, & ipſo defuncto, Carolo qui VII nomine Rex Franc. fuit. Henri-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

cus II Margaritæ ſorori Emanueli Philiberto Sabaudiæ duci enuptæ; & illa defuncta, Henricus III Franciſco fratri ſuo aſſignavit.

Angolismenſis provincia poſt Carolum Simplicem Comites hæreditarios habere cœpit: quorum duodecimus Aymarus, cujus filiam unicam Iſabellam Hugoni Comiti Luſignani & Marchiæ deſponſatam Ioannes Rex Angl. rapuit; quo defuncto eadem Hugoni prædicto nupſit: à quibus deinceps quinque Comites deſcenderunt; quorum poſtremus Guido; qui cum liberis careret, jam ſenior à Philippo Pulchro coactus fuit comitatum ſibi teſtamento donare; quod Teſtamentum quum Guido frater Comes Luſignani & Marchiæ, ut fertur, reſcidiſſet, ab eodem Rege Comitatu Marchiæ privatus fuit anno 1302. Poſt aliquot annos Ioanna Ludovici Hutini filia & Navarræ Regina, Philippo Comiti d'Evreux nupta in Apennagium accepit: qua defuncta Ioannes Franc. R. qui urbem Angoliſmam Anglis paulo ante eripuerat, veritus ne liberi hujus Ioannæ Francico nomini infeſti eſſent, ut revera fuerunt, Comitatum illis ademit & Comiti Stabuli attribuit: Poſtilla fere in familia regia manſit: Franciſcus autem I qui Comes erat Angoliſmę cumRegnum adiret,

adiret, in ducatum erexit. Henricus II filiæ ſuæ Dianæ, quam legitimam fecit, eundem aſſignavit.

Marchiæ Comitatus, Guidoni Luſignano, ut ſupra dixi, ereptus; Carolo tertio genito Philippi Pulchri fuit aſſignatus; qui cum Regnum Franciæ adiiſſet, eundem pro Comitatu Claromontano in Bellovacis Duci Borbonio attribuit: atque ita in familia Borboniorum manſit ad Iacobum de Armignac Eleonoræ filium; qui cum Pariſiis capitali ſupplicio eſſet affectus ann. 1477, Comitatus Fiſco acceſſit; verum filia illius Ioanna, Ioanni II Duci Borbonio nupta, eundem à Ludovico XII recepit.

Autiſſiodurum dudum proprios dominos habuit, & à Philippo Auguſto Comitatus titulo inſignitum, tandem ad familiam Cabilonenſem devenit: Carolus autem V Rex Franc. anno 1370. eundem emit à Philippo Cabilonenſi; & fratri ſuo Burgundiæ Duci donavit: poſtea Reges eundem ſibi vendicarunt & Coronæ univere.

Sueſſiones olim regnum; ſub Hugone Capeto Comitatus factus; poſt varios Comites ad familiam Ducum de Bar pervenit, & per connubium Ioannæ Roberti D. Barrenſis filiæ ann. MCCCCXXXV ad Ludovicum Luxenburgicum Comitem

S. Pauli & Franciæ Comitem Stabuli; & deinceps per connubium ad Franciſcum Borbonium Comitem Vindocinum; pars aliqua à Carolo Septimo anno 1436. Coronæ annexa.

Veromanduorum provincia diu poſſeſſa fuit per Comites particulares; Herbertus unam tantum filiam reliquit nomine Adelam ſive Aliſam, quæ Hugoni fratri Philippi I nupſit, genuitque tres filios & totidem filias: major natu Radulfus Comes Veromanduorum ſuſtulit filium ſibi cognominem, qui ſine liberis diſceſſit, & duas filias; quarum major natu Iſabella, nupſit Philippo Alſato Comiti Flandriæ, qui cum nullos liberos ex illa ſuſtuliſſet, Comitatum hunc ſibi donari fecit à Ludovico Iuniore; donumque à Philippo Auguſto adhuc minore ſibi confirmari; verum Iſabella defuncta bellum inter dictum Philippum & Regem Philippum Auguſtum exarſit; & pace tandem facta convenit inter illos, ut Comitatus Philippo Alſato defuncto ad Coronam Franciæ rediret.

Sylvanectenſis Comitatus, ſuos particulares Comites habuit, & per connubium ad Wilhelmum Ducem Normanniæ pervenit; Philippus autem Auguſtus cum decreto militari & ſatis obſcuro, omnes terras quas Angli in Francia tenebant

pant fiſco adjudicaſſet, hunc quoque Comitatum arripuit; licet poſtea plurimi titulo Comitatus hujus uſi fuerint.

Bononienſis Comitatus à Balduino I Flandriæ Comite in gratiam Adolphi filii ſui ſecundo geniti inſtitutus. Diu in illa familia permanſit, donec per connubium Mariæ filiæ Godefridi Comitis Bononienſis cum Bertrando Barone Turrenſi in familiam Turrenſium (*de la Tour*) tranſiret; in qua manſit donec per articulos conventionis Atrebatenſis Carolus VII Franc. R. eundem Philippo Burgundo ejuſque filio traderet, ea conditione ut ipſis defunctis ad proprios dominos reverteretur. Burgundus autem anno 1463. Comitatum Ludovico XI Franc. Regi vendidit, Carolo denique Burgundo, cui uſufructum ad vitam reliquerat, defuncto Rex anno 1477. oppidum vi cepit, & Coronæ univit; Turrenſibus illius loco Comitatu de Lauragnes conceſſo; quod tamen factum quidam Carolo Septimo tribuunt.

Picardia pulcherrima & ampliſſima provincia plures Comitatus atque dominia complectitur, à particularibus olim poſſeſſa; quæ omnia tandem ad Coronam Franciæ, aut per connubia, aut jure belli aut aliis modis devenerunt. Quædam autem oppida à Carolo VII Franc. R. Bur-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

R. Burgundo fuerunt conceſſa: Carolo vero poſtremo duce defuncto, Ludovicus XI eadem occupavit, & Coronæ Francicæ poſtliminio reunivit.

Britannia quondam regnum; deinde Comitatus; à Carolo Simplici Rolloni Duci Normanniæ fuit conceſſus; à quo tempore Britanniæ Comites Duci Normanniæ homagium fecerunt, uſque ad Petrum Mauclerc filium Roberti Drocenſis, qui Comitatum immediate à Rege Franciæ recognovit. Cujus filius Ioannes Ducis titulo auctus fuit, atque ita Ducatus in Petri familia manſit ab anno 1250. ad annum 1488. quo Franciſcus poſtremus Dux diſceſſit. cujus filia Anna primum Carolo octavo, dein Ludovico XII enupta Ducatum Coronæ Francicæ adjunxit, cui rogatu Ordinum Britanniæ anno 1532. regnante Franciſco I fuit unitus & ut vocant incorporatus.

Monfortenſis Comitatus una cum Britannia ad Coronam Franciæ pervenit.

Comitatus in Brya, vulgo *Braye le Comté*, per Petrum Drocenſem Britannicæ familiæ acceſſit: per Blancam autem Ioannis II Ducis Britanniæ filiam ad Philippum Arteſium, è quibus Margarita nata uxor Ludovici Comitis Ebroicenſis. Poſt mortem Philippi Ducis Aurelianenſis qui hæredem duxerat, Carolus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

us VI eundem fratri ſuo Ludovico Duci Aurelianenſi conceſſit; atque ita per Ludovicum XII cum regio patrimonio confuſus fuit.

Alenconius Comitatus primo; deinde Ducatus, dudum à Normannis poſſeſſus, qui è Dania in Galliam venerant. Helia ſoror & hæres Roberti Comitis Alenconii eundem donavit Philippo Auguſto illiuſque hæredibus: S. Ludovicus filio ſuo Petro aſſignavit, qui ſine liberis diſceſſit: Philippus III ſecundo genito ſuo Carolo: Philippus Valeſius Carolo fratri ſuo cum Comitatu Valeſio & Perchenſi, à quo per quinque maſculos hæredes deſcendit ad Carolum ultimum Ducem, quo anno 1525 ſine maſculo hærede defuncto, Ducatus ad Coronam rediit.

Gaſtinenſis regio, Comitatus poſtea à Fulcone Rude filio Comitis Andegavenſis, Philippo I Franc. R. donatus; ex quo tempore Coronæ Francicæ patrimonio connexus manſit.

Amboſia oppidum, Caſtellum & Caſtellania ad Ligerim diu penes Comites Andegavenſes fuit: Philippus Valeſius accepit per commutationem: alii dicunt dominum Touarſii, imaginario contractu Ludovico XI vendidiſſe odio hæredis ſui domini Tremollii: Regem autem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

oppidum quidem & arcem amœnitate loci captum retinuiſſe, cætera Tremollio reſtituiſſe.

Provinciæ Comitatus dudum penes particulares dominos fuit, qui deſcendebant à Regibus Italiæ aut Balearum; quorum poſtremus fuit Raymundus pater Margaritæ conjugis S. Ludovici, & Beatricis conjugis Caroli Com. Andegavenſis, quæ ad maritum Comitatum Provinciæ attulit; manſitque in illa familia ad Ioannem Reginam Neapolitanam, quæ eundem Ludovico primo Andium Duci donavit: & Renatus Andegavenſis Ludovici nepos, Ludovico XI Regi Francorum.

IV.

DE GALLORVM MORIBUS tam in communi quam particulari.

IVlius Scaliger. Gallos video ad omnia momenta vel eventuum vel diſciplinarum promtos, paratos, verſatiles, ut ſemel quicquam vel viſum vel auditum, illico apud illorum ingenia & deponat & amittat novitatem: in eo ipſo penitus exem-

xemplo videntur nati & educati: qui
nimorum vigor ingens, maturaque ce-
ritas nulli alii nationi data eſt à natura.
uoquo incubuere, feliciſſime ſeſe dant,
ciſſime proficiunt. gnaviter exercent
ercaturam, artes, arma, literas, erudi-
onem, ſubtilitatem; atque nationum fi-
e ſunt maxime integra & conſtanti.

Thuan. lib. XVII. ex Italorum Iudi-
io. Id fere uſu venire cernimus & in
Gallis veriſſimum eſſe confirmat anti-
quitas, quæ illorum impetus initio pluſ-
quam viriles, ad extremum minus quam
œmineos eſſe prodidit.

Apud eundem lib. XXIII. Momoran-
ius Reginam viduam admonet: memi-
niſſet præeſſe ſe genti, quam ſuorum Re-
gum ac principum imperii numquam,
alieni ſemper tædeat.

Idem lib. LI. Gallis hoc inſitum eſt ut
ſemel ſumta arma ægre deponant, &
cum hoſtem extra fines non habeant in
commilitones ſuos & concives ſæviant.
Cumque Itali, Germani, Helvetii pace
facta domum quiſque repetant; Galli do-
mum, otium & omnes alias artes peroſ-
ſi, aut in longinquo bellum ſectantur, aut
plerumque ne armorum tractandorum
deſit occaſio, ſcelerata mente viatores
hoſtiliter aggrediuntur.

Ioannes Barclaius in Icone Animorum
cap. III.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

cap. III. Gallico populo ingens amor, & patientia dominantis. Apud illos vere regnatur, nefaſque quantum Regi liceat dubitare. Gens armis ſtrenua, ſed equeſtri certamine melior; ignara perfidiæ, publico præſertim conſilio: indomitæ intra ſe molis; at ubi in exteros exundat, ſtatim impetus ſui oblita: eo modo nec diu externum imperium tenuit, & ſola eſt in exitium ſui potens. Longobardiam, Neapolim, Siciliam, & pleraſque alias per orbem terrarum provincias, frequentibus victoriis ſubegere. Sed mox hoſtes male domitos fidentius quam par erat contemnere, aut ſimulantibus obſequium, credere, inconſulta laxaque bonitate. Tum licenter uti victoria, & præter illarum gentium indolem laſcivire: Ad extremum obliviſci armorum, aut ad patriam ſuam reſpicere, cujus diu abſentiam ferre non poſſunt. Per hæc vitia ceſſere in prædam his ipſis de quibus triumphabant; læta ſemper bellorum initia atroci exitu corrumpentes.

Nullis mortalibus indoles ad ſpeciem virilis elegantiæ magis facta. Oris intrepidi habitus, motuſque, atque geſtus, qui totum corpus decent. Et hic decor virtutem ingentium virorum adornat; exiguis autem animis pro fuco eſt, ac veluti naturali munimento, quo ſuam humili-

tatem

rem abſcondant, aut mitigent. Sic ve-
ſte compoſiti, qualemcunq; veſtitum
ſuæ mutationis infinita ſerie, tanquam
inexhauſta penu deprompſerint, quo-
nque ſalutationis artificio corpus in-
ctant, putes nihil magis illa inſtitutio-
convenire. Vicinæ autem gentes ridi-
lo errore deceptæ, ad illorum quoque
ores, per earundem veſtium ac mo-
um variam imitationem putant acce-
re; ignaræ, leporis & gratiæ virtute in
onnullis hominibus uno genio cuncta
acere; in aliis autem, in quibus Natura
l hos mutabiles habitus propitia non
t, ejuſdem venuſtatis imitationem &
aram, ingratam ac ludicram eſſe. Nam
rtutes, & vitia, & quicunque alii mo-
ıs ipſis animi receſſibus inhærent, poſ-
int à nobis non multum operoſa ſimu-
tione effingi; quia adeo ingentibus late-
ris reconduntur noſtri ſenſus, ut vix
llus deprehendat, veris, an extempora-
eis affectibus deducamur. Sic facile hu-
hilitatem ſimulabis, ſic odium, amo-
em, pietatem. At vero quæ non ma-
is imperio animi, quam uſu, & externo
orporis obſequio perficiuntur, eorum
maginem in te transferre, reluctante na-
ura, non poteris; ut eſt aptitudo corpo-
is prompto habilique decore idonea, ut
hilaris jocandi facilitas, & omnino elo-
quentia

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

quentia non in præcordiis, ſed ſummo ore nata. Hæc autem cum in Gallica conſuetudine emineant, ægerrime te ad illius ſimilitudinem transferes, niſi ſe tuus genius huic indoli ſponte admoverit.

Cæterum, nunquam Orbis dignas gratias hoſpitali Galliæ habebit, quæ humanitatis templum videtur aperire, quo ſe omnium externorum fortuna conjiciat. Animum in hominibus, non patriam æſtimat. Neque communi cæterarum regionum errore, in inquilinis, ac advenis, naſcendi ſortem punit. Ita candido ſimplicique amore virtutis, eximios viros undequaque prodierint ſine invidia miratur, & ſua opulentia gaudet augeri; & in tantæ humanitatis præmium habet publicam primum laudem; tum etiam tot hoſpitum fortunam, ac famam, qui Gallico corpori, non indigna aut inutili adoptione, inſerti ſunt. Neque illic hoſpitibus dediſcendi ſunt patriæ ſuæ mores, aut ad Gallicam ſimilitudinem flectendi; dum ſuperbia abſit, aut inculta barbaries. Quippe ipſa veluti profeſſione exteri moris, ſollicitabis curioſæ gentis ſtudia, ſimplicius peregrina quam ſua æſtimantis; etiam quædam vitæ aut corporis vitia, ſi modo aliunde advehantur, trahentis in laudem. Nam & peregrini hominis eloquentiam vidimus crebro

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

ro linguæ errore favorem meruiſſe, : grandis opinionem ſcientiæ, quod on intelligeretur.

Plebis in amplioris fortunæ homines era, nec ex metu, aut ſola inſtitutione, everentia: Rurſus primi Optimatum odem genio culti ab illis, qui gratia aut enere perinde non excellunt. Sed ſuper- iam, faſtumque non ferunt: Si videris ominari, ſervire erubeſcunt. Comitas, uæ frontis artificio, luminumque cle- nenter vibrantium, vel per ſermonum amiliaritatem blanditur, fidelius pur- uratorum latus clientibus cinget, quam otentiæ magnitudo. Opes omnes, & pſe vilior honoribus ſanguis. Præcipue Patriciorum ſpiritus in ſuum aut patriæ lamnum ſæpiſſime excreſcunt, dum ne- mini eorum mercaturæ aut artificiorum itiliſſimam diſciplinã capeſſere ipſa ino- piæ experientia perſuadet. Æmulari præ- poſtero ambitu magnitudinem placet a- vorum, & fœdari gentilitium ſanguinem putant, ſi ad populum vivendi conſuetu- dine acceſſerint. Ita vanum nobilitatis nomen, & magnifici ocii improba ſpe- cies, ad patientiam triſtium curarum ſuf- ficit, & in ſola exeuntium morte. Et hæc animorum celſitudo, quamvis ſibi pla- ceat, adeoque ab omnis generis ſordibus videatur abire, tamen interdum pene neceſ-

neceſſariis facinoribus corrumpitur, in miſerorum penatum anguſtiis turbulentam induſtriam exercens, ut vel publica violentia, vel arcanis ſceleribus inopiæ ſqualorem repellat.

Mercatura illic vilior quam tantæ utilitatis rem eſſe deceret, & quæ prima humanitatem per Orbem circumduxit. Solon quidem qui Athenis leges condidit, & plerique Græcorum, uſque ad nos fama durantium, illo commercio ſuas res tulerunt ad exteros, viciſſimque fecerunt ut exotica ſui cives viderent. Nec abhorret ab hoc more Italia, in illuſtribus familiis opes eadem induſtria late componens. Britannia quoque ſanguinis claritatem illo vitæ genere fœdari non putat. At in Galliis hanc mutuæ utilitatis rationem non modo ſtirpes antiquæ aſpernantur; ſed & quaſi mercatores ſui puderet, ubi illis largius fortuna indulſit, ſtatim in aliam diſciplinam filios ſuos agunt, jubentque majorem paterno faſtigio ſcenam ſperare.

Et quidem magnitudinem Gallicorum animorũ nullibi efficacius videas, quam in ambitu magiſtratuum, à quibus pervicax licitatio jamdiu egentium virtutes excluſit. Exhaurire familias, nomina facere, rem fidemque conſumere, decorum, dum inter æquales emineas vel ſte-

rili

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

ili dignitate, vel pretio furtivorum mu-
erum patrimonii ruinam reparante.
Nec dubium quin illa libido titulorum,
iſi ipſa ſe frangat, curias, tribunalia, præ-
ecturas, tandem ſit viliori ſanguine, an-
uſtiſque animis, maculatura. Quippe è
ordidiſſimis artibus multi compendio-
ius ad divitias properant, quam antiqua
obilitate ſpectabiles, paterniſque opibus
tentes ex majorum dignitate. Hoc mo-
lo, dum ad emendæ Curiæ, aut Præfe-
turæ ambitum, nummorum pugna ini-
ur, ſæpiſſime ii vicunt qui ut ſanguine
ic & indole & ingenio cedunt. Accidit,
uod vetuſtarum ſtirpium viri non tam
ervicaci ſtudio ſuas opes dignitatibus
lis donant, quam homines adhuc novi,
qui è latebris quas auro condiderunt e-
uere filios properant, & eam nobilitatis
gloriam ſuæ genti emere, quam abſque
ullo ſumptu in hæreditatis partem Patri-
cii habent. Sic paulatim hi honores ſor-
didiorum eſſe poſſunt, (ſi pecuniæ tan-
um conceditur) & forſan aliquando in
gnobilitatis ſuſpicionem, eorum nomi-
nibus cenſeri. Neque ideo fiſci induſtria
maligna criminatione carpenda eſt, qui
le ejuſmodi Candidatorum bonis excre-
ſcit. Nam cui non ſatius videatur profeſſò
precio dignitates à Principe molem pu-
blicam ſubeunte proponi, quam avaris

H Pur-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Purpuratorum ſuffragiis in prædam concedere? qui ubi hæc publica licitatio non eſt, obtrudunt Regibus Candidatos, quos ſibi munera chariſſimos fecerint; & quod à domino impetrant, deinde clientibus vendunt. Vt nec meliori ſortitu delectos Reſpublica accipiat, nec interſit eorum qui ad tribunalia ſubvehi ambiunt, utrum cupiditatem dignitatis ſub Principe an ſub Optimatibus luant; utrimque pari ſydere in patrimonii ruinam percurrente. Hæc igitur tolerabili inſtituta conſilio, jam ipſo furore licitantium in præceps abiere, qui & mediocris cenſus virtutem excludunt, & tota opum mole eos honores redimunt, quibus ipſi tam immodicum precium fecere.

Vt vero quo generoſius vina adolitura ſunt, eo adhuc recentia turbulentius deſpumant; ita iſtius gentis, ad humanitatem, & cum ſenuerit prudentiam factæ, adoleſcentia ac juventus, inſano incautoque impetu ut plurimum fervet. Vana in ejuſmodi ætate libertas, nunc jocandi, nunc ignotos pariter notoſque laceſſendi, & ubique titulos nimiæ ſecuritatis affectans: Leves animi, & rumoribus rapti, jam impatientes ocii, moxque tumultus. Oſtentatio libidinis ſupra naturæ deſiderium inepta; tum inconſulti riſus, neminique parcentes; vis etiam intra ſe irrequie-

rrequieta, per varium ac multiplicem umultum erumpens. Quidam tamen in omnium exordiis rerum induunt non veram, & ideo majori ſpecie ſuborna-tam prudentiam: Veluti matura ſapien-tia compoſiti, verba tarde euntia dedu-cunt, lento vultu, & aſtum cum huma-nitate fingenti. Ex re quoque factum no-men, ut appellent frigiditatem. Sed & virtutis ſimulatio tunc eſt ingrata; nec diu tam ſcenica perſona impatientem o-mnis veli levitatem abſcondit. Media au-tem indoles, quæ nec Galliis certe deeſt, lætitia capacis animi exuberans, eique non efficta prudentia frenum imponens; ea demum omni precio major, & ad ſa-pientiæ ſimulque hilaritatis imaginem exacta eſt.

Illud autem in Gallicis moribus, ac veluti fatis triſte, quod benevolentiam quam in ſua regione hoſpitibus indul-gent, extra patriam vix in ſuos cives ex-promunt. Quis credat in exteris terris tam humano populo non ſatis conveni-re? Aves quoque in caveam deductæ ro-ſtra & iracundiam vix ſtringunt; & ſo-cietas fati peregrinationem ferarum con-ciliat extra ſylvas quærentium prædam. Soli Galli quacunque in peregrino ſolo conſederint, præſertim ſi miſeri, & ad opem alienam converſi, ſæviſſima æmu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

latione decertant. Tum occulta ludibria, livorque deformis, tum profeſſa odia, & rixarum etiam ad peregrina tribunalia concives vocantium deriſa improbitas. Sic inter ſe certantes neſcio qua infamia apud imperitos inundant ſuam gentem, quaſi in invidiam nata ſit, exorſque quietis, ac amoris, quo unius patriæ cives arcana vi Natura conjunxit.

Et hæc Gallorum extra patriam ſuam labes. Adhuc autem fædius in Galliarum viſceribus peccant, qui paſſim tanquam gladiatores ad arenam damnati, ſubditis odiis, armiſque privatis, ad ultima diſcrimina committuntur. Rem immanem, & ad iſtius ſeculi probrum! leve jurgium, ſolaque altercantium ambitione increſcens, aut revera innocens jocus, plerumque autem turbulenti ingenii præcipitatio ad famam, ſæpe ad triſtiſſimas cædes, & familiarum orbitatem, lymphatam juventutem propellit. Hinc toties miſerorum parẽtum intercepta conſilia, ſpeſque occiſæ; & propemodum fruſtra pax in Galliis, quæ vix minus patricii ſanguinis quam ſi bello certatum publice eſſet in hac arena hauſit. Quæ hæc autem dementia? ritu ferarum, non ratione, ſed impetu injurias ulciſci, rerumque ſuarum judicium permittere pene ſcenicæ arti, fortunæque ſæpe fallenti ipſam artem;

em; ut quicunque felicius, ille & juſtius
rma ſuſtulerit? Feræ gentes & ab ipſa ve-
ientes barbaria, Orbem ſupra aliquot
ecula ſuis moribus polluerunt. His au-
noribus quondam factum, ut in dubiis
udiciis, cum utrimque argumenta eſ-
ent obſcura, armis litigantium credere-
ur. In circum arenamve dimiſſi pugna-
ant; victus pro nocente habebatur. &
nde veſaniæ origo hanc ætatem infe-
rans. quæ jam auctis finibus, cum olim
n Magiſtratuum arbitrio eſſet, hodie ad
rivatorum libidinem deſævit. Iſti tamen
ladiatoriæ arti prætextus eſt, neſcias ma-
nificentia an utilitate acceptior, peritia
ugnandi. Nam cum arte gladio ferire,
el deflectere deſtinatos ſibi ictus, quis
eget ad rem militarem pertinere? Hoc
Græci, Romanique, & omnis gens ar-
nis ſtrenua cum ambitu quæſivit. Nunc
ero non tanquam in anguſtia ſeſe pre-
nentium cuneorum (ut in juſtis prœliis
olet) ſed veluti in apertæ arenæ liberta-
e, per curſus recurſuſque, per omnem
orporis habitum, per longam & diſpa-
em oculorum manuumque fallaciam,
quis non potius privatorum odiorum
rudelitatem erudire, quam publicæ pie-
ati ſuam fortitudinem parare videatur?
Et vero nihil jam ad amentiam aut im-
pietatem reſiduum in propinquos ami-

coſque ſævientibus. Sive ſanguinis, ſive familiaritatis jure conjuncti, non atrocibus injuriis, ſed inani ſuperſtitione verborum, & propemodum gratis, diſſociati, alterno cruore imbuuntur: quodque ultimum furoris gradum putes, ne inter ſe quidem læſi, ſæpe aliorum inimicitiis tantum nefas tribuere amant, & in gratiam nihil ad ſe pertinentium odiorum ſe ipſos & amicorum chariſſimos immolant. quippe à pugnaturis qui perire ſoli nolunt, veluti ad theatrum aut cœnam, ita ad hunc feralem ludum invitati, ultro ſubeunt; & quicquid hominibus aut dulce aut charum eſt violare non dubitant; ineptiſſimo deſiderio famæ; ut jactentur magno vitæ contemptu in arenam proceſſiſſe, id eſt, truculentiſſimum facinus auſi eſſe barbara ignoratione virtutis.

Sed hæc mala, & ſi quæ præterea maculæ ſe Gallicæ indoli interſerunt omnino donari eorum virtutibus debent, quos vel ætatis, vel ſapientiæ pondus ita compoſuit, ne æſtu patriorum vitiorum diripi poſſint. In iis egregia comitas; non fucata, aut inſidioſe in hos ipſos quibus blanditur collocata. Non fraudibus, non ſecretis odiis vacant: Dignari ſingulos qui acceſſum aut notitiam petunt, & pro ſua ſorte unumquemque mulcere. Ex-
terno

erno homini ad illorum conſortium ad-
miſſo ſatis erit, aperto ſcelere, aut nimia
ineptia, non peccare : ut quidem alibi in
alienos mores , ne tibi noceant, intentus
ſis; cum maturis autem & caſtigatis Gal-
lorum animis te ipſum reſpicias. Nec ali-
quid in humana ſocietate felicius , quam
conſuetudinis tam politæ erecta viriliſ-
que ſuavitas.

Atque hæc de moribus Gallorum in
commune dicta ſunt , nunc & particu-
laria quædam ex D. T. V. Y. proſe-
quamur.

Pariſienſes ingenio ſunt humano , ſed
admodum mobili; lucri avidiſſimi, cujus
cauſa nihil non aggrediuntur. Olim qui-
dem ſtupidi audiebant , verum nunc ita
aſtuti ſunt ut aliis illudant, quod an inge-
nii mutatione an vero crebris parentum
monitis, ob impoſtorum qui in illa urbe
nidulantur frequentiam, accidat, difficile
dictu fuerit. Fœminæ ſplendoris in veſti-
bus , ad maritorum uſque perditionem,
avidæ; & virorum ut plurimum poten-
tes. Vtrique tam mares quam fœminæ
novitatum ſupra modum avidi. Atque
hæc de oppidanis. ruricolæ autem ſupra
modum feroces & injuriarum impatien-
tiſſimi , ob viciniam Parlamenti , cujus
opem ſibi paratam putant: iidem & pere-
grinos & iter agentes argento emungere

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

operæ pretium exiſtimant, quare nuſquam annona carior eſt quam in agro Pariſienſi.

Carnutes humani ſunt, inter ſe amantes & peregrinis propitii; religionis antiquæ tenaces; munifici in pauperes; & mercaturæ ſtudioſi. Belſii à Carnutum moribus non multum abludunt, laboris tolerantes & agriculturæ dediti.

Blœſenſes à cœli clementia, ingeniorum uti videtur amœnitatem, humanitatem, & elegantiam trahunt, domi concordes & peregrinis hoſpitales; denique morum elegantia nullis Galliæ indigenis cedunt. Vindocini proxime ingenio & moribus ad illos accedunt. Aurelianenſes comtis ſunt moribus, & idiomate utuntur eleganti, verum ſunt ingenio petulanti & mordaci, quod ipſis nomen *de Gueſpins* meruit. Senonenſes facili ſunt ingenio nec ita aſtuto ut reliqui Galli, ſuperſtitionum retinentes. Antiſſiodorenſes ingenio quidem minime ſunt malo, ſed facile irritabili & ad ſeditiones proclivi; & rei faciendæ avido.

Campani & Bryenſes ingenio dicuntur eſſe pertinaci, quare vulgo Capitones appellantur; ſed qui hoc vitium diſciplina exuerunt humani ſunt, & facile omnes patiuntur, omnibuſque gratum faciunt.

Picardi non deteriori ingenio & moribus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

bus ſunt quam reliqui Galli, ſed ſupra
nodum prompti ſunt, qua cauſa factum
t iracundiores habeantur; genio amant
ndulgere, & ebrietate delectantur: inge-
io ſunt minime fucato, ita ut ipſis fidere
ceat.

Turones non magis morum elegan-
a, quam fide in principes ſuos laudan-
ır; cujus tempore Caroli VII. & nuper
Henrici IV. luculentum vidimus experi-
nentum. Cenomani laborum ſunt tole-
antes, induſtrii, nec facile capiuntur do-
s, attenti ad rem; cæterum inter eos no-
iles naſcuntur tam præſtanti virtute
uam uſquam in Gallia.

Andegavenſes & Pictones, eleganti
unt ingenio; ſed maxime Pictones; nam
ocos ferunt cum quadam dexteritate:
uricolæ autem ſunt aſtuti, & ſi verum
dicendum eſt, ſceleſti.

Normanni cauti & doloſi; nullas ex-
ernas leges ferunt, ſuarum ad pertina-
ciam uſque retinentes: litium avidi, &
omnium ambagum ſcioli; quare à pere-
grinis vitantur: cæterum ingenio urbano,
& ad omnes artes & ſcientias idoneo.

Britones (licet Auſonius dixerit, Ne-
mo bonus Brito eſt) pro varietate loco-
rum plus minuſve ſunt urbani; Nam qui
maritima loca incolunt, paulo ſunt ru-
diores: cæterum omnes aſtuto ſunt in-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

genio, etiam cum non videntur eſſe. Attenti ſunt ad rem, & vini avidi, quem in finem popinas & cauponas frequentare ſolent: Natura autem videntur comparati ad odium Normannorum, uti illi ipſorum.

Petricorii corpore ſunt agili, ingenio ſobrio; paucis contenti; neque inurbani, ut à quibuſdam judicantur, ſed ad omnes artes juxta atque literas promti. Nobilitas inprimis omnium virtutum & humanitatis exemplar, oppidanos ad ſui æmulationum provocat: fœminarum genus caſtum, & familiaribus negotiis attentum, nequaquam vagum aut otioſum, idque magis ſua ſponte quam maritorum diſciplina.

Limoges ut plurimum ſobrii, & vini abſtinentes, præterquam in oppidis. Attenti ſunt ad rem. Cæterum valde unanimes inter ſe, ita ut ſæpe videas ſupra centum unius cognationis in unis ædibus degere, tanquam in Cœnobio: laboris ut plurimum ſunt tolerantes: ſed unum & magnum illis eſt vitium quod litium ſint appetentes, & quod falſos teſtes mercari non vereantur: ſed hoc Tullenſibus potiſſimum imputatur. Nobiles ut plurimum inimicitiis inter ſe certant, cætera magnifici & generoſi; quod poſtremum etiam oppidani imitantur.

Arver-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Arverni ſupra modum callidi ſunt, la-
borioſi, lucri cupidiſſimi, ideoque mer-
turæ dediti; ut plurimum doloſi, rixoſi
 violenti, & cum quibus nolis tibi ne-
otium eſſe. Nobilitas tamen humana,
que magnanimis. Borbonii qua Ar-
ernos attingunt iiſdem pene moribus
uunt; qui longius abſunt ſunt huma-
iores.

Burgundiones, ingenio ſunt aperto &
cili minimeque maligno; ſeſe invicem
nter amant, nec peregrinos dedignan-
ur; affabiles atque honoris appetentes:
œminæ munditiarum & ornatus cupi-
æ, caſtæ tamen & maritorum amantes.
/ulgus vino nonnihil largius indulget &
ene ad Germanorum modum.

Lugdunenſes moribus ſunt gratioſis,
& licet ſimpliciores videantur, ſatis cati.
Nullibi plures peregrini præſertim Itali
Gallis permixti degunt quam in urbe
Lugdunenſi; unde indigenæ plurimum
mores quoq; peregrinos imitantur, præ-
ſertim ſplendorem Italorum.

Forenſes ſupra modum cati ſunt, &
ſubdoli.

Delphinates, qui in oppidis degunt,
ingenioſi ſunt, affabiles, curioſi rerum
indagatores; ſimulare & diſſimulare ſue-
ti; glorioſi & oſtentatores. Qui extra op-
pida degunt fere duplicis ſunt generis.
Nam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Nam qui montana incolunt, rudes ſunt, armis & laboribus non inidonei, ad literas neutiquam habiles. conſuetudo illis eſt ſub exitum autumni pleroſque qui laboribus apti ſunt dimittere in varias partes, (*Bics* aut *Biſoüards* vocant) ut labore rem faciant, & ſub Paſcha revertantur; atque ita ſedulitate ſua nonnumquam divitias acquirunt. Qui inter eos degunt è nobilitate, poſtquam Gratianopolitanorum conſuetudine uti cœperunt, reliquæ nobilitati jam nihil concedunt, quæ patentibus & planis campis degens inter nobilitatem Galliæ urbanitate morum præcellit. Ruricolæ porro qui planicies incolunt, urbanioribus quidem ſunt moribus, ſed pigri & fugientes laborum. Nobilitati plurimum deferunt : apti militiæ magis quam agriculturæ. Virginum denique & fœminarum Delphinatium ſummum decus eſt, quod quum ingenioſiſſimæ & maxime affabiles ſint, paucæ aut nullæ inter illas reperiantur impudicæ.

Provinciales ſupra modum ſobrii ſunt domi, fortes, verum inconſtanti ingenio, avari, verſipelles, & infidi. Loquaces ſunt & meri oſtentatores; arrogantes quoque & feroces, ſuperiorumque minus obſervantes. Fœminæ pompoſæ ad Italicum pene modum. Ruricolæ quoque ſatis cati, ut ad res gerendas nati videantur. Ma-

ritimi

itimi commerciis ſunt deditiſſimi. In ommuni autem rhythmis & cantile-is deditiſſimi ſunt, & religionis ſuæ re-inentes.

Linguæ-Occitanorum præcipui Tho-oſani, ad litteras nati videntur, ingenio-que eleganti, ſed moveri faciles & ſedi-ioſi; peregrinis parum humani: Catho-icæ Romanæ religioni addictiſſimi, cæ-erum moribus minus caſtigatis. Carcaſ-ſonenſes, Montis-Peſſulani, & Nemau-ſenſes ut plurimum ſunt vani, oſtenta-tores, & in ſe ipſis extollendis nimii; ſe-creti prodigi, & nimium aperti. Viri jux-ta ac fœminæ comti & in veſtitu atque ornatu ad vanitatem nimis ſumtuoſi.

Vivarenſes qui planiciem incolunt, quæ anguſtis ſatis limitibus continetur, ſeduli ſunt agricolæ & vinitores, ita ut ne fœminæ quidem à laboribus vacent: nec deeſt vulgo induſtria, qua tam dextre u-tuntur, ut vix ullis Galliæ indigenis con-cedant. Nobiles inprimis ita comes ſunt, & peregrinis quoque, præſertim iis qui virtute ſua merentur, ita addicti, ut nuſ-quam major honor virtutibus habeatur. Sed unum & maximum vitium in iis qui montana incolunt inolevit, ut nuſquam majora latrocinia, nuſquam frequentiora duella audiantur.

Velauni & Gabali à moribus monti-

colarum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

colarum Vivareſii neutiquam diſcrepant. Velauni quoque violentia & legum deſpectu Vivarenſes ſuperant. Cæterum ſatis induſtrii, & gnavi ad rem faciendam.

Fuxenſes laborum ſunt tolerantes juxta atque inediæ; ad quæ agrorum infœcunditate indurantur. Verum multi laborum pertæſi, turmatim ſeſe latrociniis dedunt, iis tamen qui ſponte ſeſe ſpoliari patiuntur minus metuendi, nam non raro tales ultrò per avia in tutum deducunt.

Convenæ magis armis quam litteris dediti ſunt, licet ingenio non minus valeant quam cæteri Galli; nec veſtium apparatum aut pompam amant, mediocritate contenti, vulgoque omnia fugiunt quæ viros effœminant: fœminæ hic caſtæ, ſobriæ, & domeſticis negotiis ſedulo vacant, deſidiam vitant, & conjuges ſuos unice amant; iiſque obſequuntur.

Bigerrones ad arma nati videntur, ferox hominum genus & inurbanum, prꝫterquam in convallibus: vulgus injuriarum impatientiſſimum ob leviſſimas cauſas in cædes & mutua exitia ruit. Nobilitas tamen comis & manu promta.

Vaſcones ſummo ſunt ingenio, & qui quocunque ſe applicant, facile eminent; ſed arrogantia intolerabili: quam licet interdum tegere cogantur, ubi ſe ſuperatos vident, ægre tamen diſſimulant. Decora

ſua

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

ia & ipſi prædicant & lubenter ab aliis rædicari audiunt. Magnifice ſe extol- unt, ubi ſe ignorari ſentiunt. Avari ſunt, c bonis juxta ac malis artibus rem ſtu- ent augere. Invidi quoque ſunt, contem- ores aliorum, atque adeo ingrati, cum bnoxii eſſe deſierunt: & contra erga os quibus opus habent ſupra modum ejecti. Nobilitas ſatis humana, & inpri- nis hoſpitalis inter ſe & erga peregrinos, ed feroci illorum irritabilique ingenio it, ut convivia illorum plerumque in ri- as & mutuas cædes deſinant.

Bearnenſes eleganti ſunt ingenio, humani & ſuo idiomate ſatis diſerti, for- es & libertatis amantiſſimi; cæterum arrogantiores & aliorum contemtores. Nobilitas comis, bellicoſa: quæque non tam veſtium ſplendorem, quam veram virtutis laudem aucupetur; & non raro aſſequatur.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

V.
GALLIÆ REGIMEN Politicum & Civile.

1. *De Regimine in genere.*

Bernard de Girard Seigneur de Haillan. lib. III.

RESpublica Galliæ licet Monarchia ſit, tamen propter inſtitutionem infinitarũ perpulchrarum rerum Politicarum, quæ illam florentem faciunt, ex triplici reipublicæ forma videtur compoſita; nimirum Monarchia, quæ eſt unius; & Ariſtocratia, quæ eſt regimen virorum gravium & prudentum, qui ad gubernationem electi & admiſſi ſunt; & Democratia ſive regimine populari.

Primo itaque habet Regem, id eſt, Monarcham abſolutum, quem ſui non minus amant quam metuunt: & licet omnem habeat poteſtatem & authoritatem imperandi, & faciendi quod lubet, nihilominus ingens & abſoluta illa libertas, limitata & conſtricta eſt bonis legibus & conſtitutionibus, & multitudine ac diverſitate Officialium, qui illi aſſiſtunt & in diverſis regni provinciis conſtituun-

ituuntur : quo fit ut ipſi liceant, non
uidem omnia, ſed ſolum quæ ſunt juſta
: rationi conſentanea, atque adeo con-
itutionibus præſcripta, cum conſilio Se-
atorum. Ita ut (quemadmodum loqui-
ır Claudius Seſellius in ſua Franciæ Mo-
archia, è qua hæc mutuati ſumus) vix
oſſent Reges quicquam violenter aut in
ræjudicium ſuorum ſubditorum per-
etrare : quia circa ſe habent plurimos
rincipes & viros Illuſtres, qui veluti
enum injiciunt, & detruncant quic-
uid ſuperfluum eſſe poſſet in ipſorum
oluntate, aut noxium Reipublicæ. Duo-
ecim Franciæ Pares, Conſilium ſecre-
um, privatum, magnum : Parlamenta,
amera Rationalium, Generalitates ſunt
riſtocraticæ. Ordines qui quotannis in
ngulis Provinciis conveniunt, Majora-
us oppidorum, Scabinatus, Conſulatus,
urati, Capitulati, &c. ſunt Democra-
ica. Quumque honores & munia ita di-
iſa & partita ſint in Francia inter omnes
rdines hominum certa proportione ſe-
undum illorum qualitates, & ſinguli in
ua præeminentia & qualitate cuſtodian-
ur ; ſequitur harmonia quædam, quæ
Rempublicam hanc perennem & floren-
em fecit, adeo longo tempore inter cæ-
era regna orbis Chriſtiani. Dicimus au-
em Rempublicam hanc ita videri divi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

ſam, non autem ita diviſam eſſe. Nam poteſtas Regis ita abſoluta eſt, qualis vix alibi ulla reperitur; ſed Regum bonitate, & zelo juſtitiæ factum eſt, ut ultro ſibi hoc veluti frenum impoſuerint.

Claudius Seſellius. Illud inprimis magni eſt momenti, Regiam poteſtatem, ac reliquos omnes Regni ordines, adeo commodis & æquis rationibus inter ſe devinctos eſſe, ac velut coagmentatos, vix ut ullum poſſit inter ipſos magnum diſſidium oriri. In Galliis, in promtu ſunt remedia quibus & Regem immoderate dominantem, & ejus qui per ætatem regere non poteſt, nutritios & procuratores, coërceamus, ita quidem ut Regi conſtet ſua dignitas, & non quodlibet, ſed quod juri ac æquitati conſentaneum eſt, ei liceat. Optimis enim legibus ſanctiſſimiſque decretis huic rei proſpectum eſt, quæ non niſi magno negotio violari poſſunt, tametſi vis nonnunquam intentatur. Sunt autem tria tanquam frena, quibus Galliæ Regum ſumma poteſtas temperatur. Religio, Iuriſdictio & Politia. Ad primum quantum pertinet, Galli præ cæteris valde fuerunt dediti religionibus, etiam tunc cum Dei nullam haberent notitiam: Noſtrorum quoque Regum ſemper maxime fuit inſignis ac memorabilis diligentia & aſſiduitas, & ardor,

dor, in profligandis hæreticis & defendenda Eccleſia, quibus de cauſis nomen *Chriſtianiſſimi* huic regno attribuitur. Qui ergo acceptus eſſe populo, ſuumque ſtudium illi vult approbare, hunc oportet religionis diligẽtiſſimum eſſe cuſtodem. Niſi enim hoc interveniat populi de ipſo judicium, minus amant & invitiſſimi dicto ſunt audientes, & ſiqua calamitas regnum affligat, totum hoc tribuunt Regis impietati, ut non ſemel eſt compertum, tametſi nõnunquam in aliis potius quam in Regibus culpa reſidere ſolet. Cum autem ad præcepta religionis vitam accommodat, nihil agit ſuperbe, nihil avare, nihil injuſte: ſin minus, jam cuivis Epiſcopo vel Eccleſiaſtici ordinis homini, qui ſit inculpatæ vitæ & acceptus multitudini, reprehendere illum & palam admonere officii ſui conceſſum eſt abſque ullius metu periculi: quandoquidem Regi verendum eſt, ne ſi quid gravius in illum ſtatuat, populi voluntatem alienet. Ejuſmodi libertas nullo eſt in alio regno, quod ſciam, aut certe non æque magna. Alterum frenum eſt Iuriſdictio, quæ in Galliis maxime viget: ideoque inſtituti ſunt Senatus atque Iudicia quæ noſtra lingua vocantur *Parlamenta*, ut ne plus quam jure conceſſum eſt, illis liceat. Eorum enim judicum is eſt numerus, eaque

poteſtas, ut decretis ipſorum Rex quoque pareat & in controverſiis aliquando cauſa cadat, neque ſuis adverſariis, quibuſcum litigat, præjudicare poſſit. Ab his etiam expenduntur litteræ Regis ac interceſſiones, & ſi quid eſt in iis vitioſum aut ſuſpectum repudiatur. Quantum ad crimina & maleficia pertinet, etiamſi Rex alicui ignoſcat & pœnam remittat, tanta eſt tamen illorum in hiſce rebus ſeveritas, ut ſpe impetrandæ gratiæ, nemo fere audeat aliquid gravius deſignare. Quamvis enim victi aliquando Regis authoritate, nimioque favore, diſſimulare & actionem intermittere cogantur: tamen ubi favor ille paulatim deſiit, eum qui deliquerit, gravius multo puniunt, quam ſi interceſſionem nullam obtinuiſſet. Accedit quod perpetua eſt ipſorum functio, & niſi propter atrox aliquod facinus, non removentur loco; quod cum objicitur, ad reliquum Senatum ejus rei quæſtio defertur. Quod ſi forte non ſervata juris formula de gradu quis dejicitur mandato Regis, tum qui vel detulit, vel qui locum alterius vacantem occupavit, non eſt quod ſolidum ſibi gaudium illud polliceatur. nam ut ſui facti rationem accuratiſſimam aliquando reddat oportet. Quo fit, ut propter hanc muneris perpetuationem, quando ſciunt, nihil ſibi poſſe

præter

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

præter ſua ipſorum maleficia fraudi ac detrimento eſſe, majori tum fide, tum diligentia jus reddant.

Tertium frenum eſt Politia. Hæ ſunt leges atque decreta, quæ Galliæ Reges, alii poſt alios, fecerunt ac confirmarunt ſingulis temporibus. neque temere illis derogant: ac ſi faciant, populum non ſunt habituri obſequentem, inprimis quantum pertinet ad ipſorum, hoc eſt, Regni Galliæ patrimonium: quod ipſis alienare non licet, niſi magna cogantur neceſſitate, quæ multa Senatus deliberatione adeo curioſe examinatur & diſquiritur, ut propter incertitudinem venditionis, pauci earum rerum aliquid ſibi emendum & ſubeundum periculum eſſe putent.

2. *De attributis, amplitudine, præſtantiaque Regum Galliæ.*

Ioannes Tilius. Non poteſt ulli Principi aut Reipublicæ nomen attribui honoratius quam CHRISTIANISSIMI: quod Regibus & regno Galliæ merito conceſſum eſt. Etſi autem à principio in probatioribus ſcriptis (quæ quidem viderim) non exſtat attributum iſtud, habet tamen vetuſtatem magnam. Carolus Calvus Rex & Imperator, quando Lotario ſecundo mortuo Rex Lota-

ringiæ factus eſt Meti die nono Septembris, anno IↃ CCC LXIX, CHRISTIANISSIMVS appellatur: cujus conſecrationis habetur formula in pervetuſt libro Bellovacenſis Capituli & in Aimoini hiſtoria. Innocentius & Honoratus tertius Philippum Auguſtum & Ludowicum octavum S. Ludowici patrem Reges appellant Chriſtianiſſimos: & legat quoque Romanæ Sedis cum tribus Epiſcopis quorum adjecta ſunt nomina, ſuis litteris Auguſtum Regem appellant regnum Galliæ Chriſtianiſſimum. Alterum Regum & regni Gallici attributum eſt, quod illi Imperatores, hoc Imperium (ſi placet) appellatur, æque ac Romanum & Græcum ante caſum ſuum dicebatur. Infinita ſunt quibus ſecundum hoc attributum confirmatur; ſed non præſtat appellationi Regis, quæ certe ſuaviorem ſonum obtinet. Omnibus autem notum eſt, Reges Galliæ temporalem dignitatem ſuam ſoli Deo acceptam ferre, neminem alium ſuperiorem agnoſcere. Ex eo ſequitur hoc quoque, Reges & regnum Galliæ quod ad res temporales attinet, non teneri jure ſcripto, ſed tantum accipere quantum ratione, bonoque & æquo nititur, cui tanquam naturali & divinæ luci omnes homines juſtum eſt conformari. Propterea ubi Academiæ & pro-

feſſiones

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

feſſiones juris in Gallia inſtitutæ ſunt, & ornatæ privilegiis, nominatim proteſtati ſunt Reges ſe jura illa non auctoritatis loco, ſed rationis tantum accipere. Inter archiva privilegiorum à Philippo Pulcro Rege conceſſorum in Aurelienſibus ſcriptis menſe Iulio milleſimi trecenteſimi duodecimi, Rex Philippus narrat, regnum ſuum conſuetudine, non jure ſcripto, gubernari, præterquam Provincias quaſdam, ubi proſpicientibus Regibus anteceſſoribus populares plurimum utuntur jure ſcripto: non quod obſtricti ſint, ſed quia illud ſibi continuandum aſſumpſerunt. Præterea Reges pro ſummo imperio ſuo ſuperiores ſunt legibus & conſuetudinibus regni, de quibus poſſunt ſtatuere, mutare eas, atque abrogare, tanquam miniſtri Dei & vicarii, rationem reddituri ei & pœnas ab eo luituri propter commiſſam ipſis adminiſtrationem populi, ſi ea abuſi fuerint. Reges, cum placet, conſuetudines abolent in contractibus ipſorum, non autem in ſubditorum conventionibus ut jura ipſorum adimant: nam conſuetudines ſubditorum conſenſu ſtatuuntur, non auctoritate Regum. Reges quoque Galliæ, ut qui nemini pareant, de ſuis ipſorum cauſis judicant. Maria Valeſia Duciſſa Calabriæ cum de rebus, quarum nomine cum Philippo

Valeſio Rege contendebat, in arbitrium cõſenſiſſet, ceſſit ultro, & rem detulit judicio Regis, dicens, alienum ſibi à ratione & decoro videri, ut inter ipſos interveniat ullus; & tanti fecit præſtantiam Regis, ut ſe putaret illi in cauſa ſua debere confidere: quæ ſubmiſſio extat in chartophylaciis. Decreta judiciaque in cauſis Regis fiunt ipſius nomine, & ſe quando injurius fuit, per judices ſuos damnat: quod deficientibus juris adminiſtris mutatum eſt. Ioannes vero Magiſter advocatus Regis in Parlamento Pariſienſi, vir exiſtimatione & doctrina maxima, XXI Maii CIↃ IↃ I, cum de matrimonio Caroli Ducis Alenconii & Suſannæ Borboniæ lis eſſet, confirmavit, Regem Chriſtianiſſimum erga ſubditos ſuos nunquam alio jurejurando uti quam ſolenni conſecrationis ſuæ; ſi quid vero deinceps promittit, hoc promittere verbo Regis: quemadmodum in conſecratione & coronatione verbum ejus habetur pro fide certiſſima. Cum olim Reges cum exteris conventiones certas faciebant, non jurabant ipſi: ſed ii quibus ſpeciatim fuerat demandatum, jurantes per animam & perſonam Regum. Regni corona eſt ſphærica, ut figuretur eam diviſionis expertem eſſe; quæ ſi diviſa eſſet, conſpicua eſſet figura ejuſmodi. Coronæ

inſunt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

inſunt flores, prærogativas & jura ad Regem ſolum pertinentia deſignantes, ut Baldus Iuriſconſultus ait. Amplitudo Regum Galliæ in toto Chriſtiano orbe diu confirmata eſt, cum præter Reges alios, Antiſtites omnes, Principes, Equites, & quicunque exteri beneficia ab eis, pactis, conventionibus, aut rationibus aliis acceperunt, fidem Regibus de eis præſtiterunt, ne in tributum aut aliud onus cogerentur: quæ fidei præſtatio in totum beneficii tempus protendebatur. Exſtant in chartophylaciis infinita eorum exempla: Archiepiſcoporum Colonienſis, Moguntini, & Trevirenſis; Leodienſis & Metenſis Epiſcoporum: Iuliacenſis & Geldrenſis Ducum: Marchionis Montisferrati: Comitis Vallemontenſis, Genevenſis, Wirtenbergenſis, Naſſovii, Magdeburgenſis, Namurcenſis, Clivenſis, & aliorum quibus nulla injuria facta eſt, cum voluntariæ ad tempus obligationes, non autem ex naturali officio eſſent. His ſolis Regibus competit, ut cera alba obſignent diplomata, Principes vero reliqui obſignant aliis coloribus: ut nominatim oſtendunt privilegia duo Renato Siciliæ Regi poſteriſque ejus recta linea deſcenſuris à Ludovico XI. Rege XXIII Ianuarii M CCCC LXVIII & menſe Maio M CCCC LXIX attributa, ut alba

cera liceret ipſis obſignare in regnis Hieroſolymorum, Siciliæ, & ditionibus aliis tum in Gallia, tum extra Galliam.

3. *Iura quædam Regalia.*

Ioannes Lucius Pariſienſis, lib. III. *Placitorum curiæ*, § VI. In adeſpota bona, inque res mortui allophyli, indigenæ jure minime donati, ejuſve quem juſtæ nuptiæ non ediderint, ſi ſine liberis deceſſerit, manum injicere, Regii non ſolum eſſe juris, verum etiam cujuſcunque, meri imperii faſcibus præditi. XI Calend. Febr. M CCCC XXII.

Bodinus. Teſtamenta civibus, non item peregrinis condere licet; aut ſiquid cui à peregrina legatum eſt, earum rerum quæ extra patriam quæſitæ ſunt, caducum fit legatum ac Principis fiſco cedit: idque Albinagium noſtro ſermone vocatur.

Idem. Peregrinorum morientium pecunia fiſco vindicatur, datum tamen, ut ſi extra Galliam moriantur, teſtamentum condere, ac filios in Gallia ſuſceptos ab uxore quæ civis eſt, hæredes ſcribere poſſint. Filii etiam peregrinorum in Gallia ſuſcepti patris hæreditatem non quidem teſtamento, quod peregrinis condere non licet, ſed ab inteſtato capiunt, ſi mater civis fuerit, cum hæreditas defertur. Hoc amplius à regibus noſtris ſingulari

jure

jure tributum eſt mercatoribus peregrinis qui ad nundinas Lugduni & Campaniæ proficiſcuntur, ut nihil de bonis eorum ſi interim moriantur, decerpere fiſco liceat.

Du Haillan. Penes Regem belli paciſque arbitrium eſt. Convocat ordines Regni cum neceſſe videtur. Confert omnia officia & beneficia electiva, tam politica, quam civilia atque militaria. Cognoſcit de omnibus judiciis omnium Magiſtratuum; conſtituit & deſtituit omnes Officiales; imponit aut adimit tributa & ſubſidia; impartitur gratiam à pœnis & mulctis legalibus; valorem numiſmatum aut intendit aut remittit. Nullus præter ipſum aut natalibus reſtituere, aut legitimos facere, aut denique equeſtri ordini aſſcribere quemquam poteſt. Solus monetæ cudendæ poteſtatem habet: ſolus per Officiales ſuos quædam crimina quæ *Cas Royaux* vocantur, ſuntq; numero XXIV, poteſt punire: ſolus ærarii compos eſt, & expenſas moderatur uti lubet. Solus fert leges, eaſque explicat.

4. *De Auctoritate & Prærogativa Reginarum Galliæ.*

Ioannes Tilius. Reginæ, Regibus jus dicentibus aſſidere poſſunt, ut fit in judi-

ciis

ciis Parium. Præterea habent juriſdictionem, & (ſi placet) conventus maximos in agris ſuis & propriis & dotalibus, ut de primis provocationibus cognoſcant; & ab earum conventibus ad conſilium Parium Galliæ provocatur, quamvis agri ſint juriſdictionis alterius. Item Reginas oportet binis literis vocari in jus, prout ſolenne eſt in citandis Paribus Galliæ. Ne plura; prærogativæ omnes quæ Paribus competunt, ad Reginas quoque Galliæ pertinent; noluerunt Reges majeſtatem matris aut uxoris regiam (quæ multis modis anteit dignitatem Parium) minoribus uti privilegiis: quamobrem etiam in Parlamento, velut Paribus, ipſis dies ex catalogo aſſignantur, ut ex actis Parlamenti apparet confectis VIII Maii M CCCC & XXVII Iunii M CCC XII. Quamvis ex jure & conſuetudine donationes inter virum & uxorem conſtante matrimonio ſunt irritæ, valent tamen eæ quas Reges Reginis faciunt: ratio ſuperiore capite dicta eſt. In Parlamento diſputatum eſt XIX Maii & XVIII Septembris M CCC LXXXV, eſſetne privilegium Reginæ dotatæ æque ac Regis, ut anteferretur aliis creditoribus. Henricus II Rex, III Octobris M D XXXVIII & XVIII Ianuar. M D XXXIX hanc dubitationem ſuſtulit, par Reginarum privilegium ac Regum ipſorum pronuntians,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

nuntians. Reginæ quoque in omni jure mmunes ſunt, ne corpora ſua cogantur ſtere, & à teloniis omnibus liberæ. Cum ivitates regni primum ingrediuntur, eos olvunt qui ſunt in vinculis (ut etiam Re-es) per generales procuratores ſuos: non tempore ſolum declarationis quam Rex Henricus edicto fecit ultimo Novembr. ɪ ᴅ xʟɪx, ſed etiam antea; ut ex actis Parlamenti confirmari poteſt. Item ad honorem ſuæ domus & cultus habent Officiales maximos. Domeſtici Regina-rum Officiales, itemque matrum Re-gum, eadem habent privilegia, quæ re-gum ipſorum domeſtici: Atque etiam ſe-cundum reginas pronuntiatum eſt, ſen-tentias à judicibus ipſarum latas eandem auctoritatem obtinere, quam eæ quas di-cunt judices regii, & certis in cauſis ſu-pra provocationes obtinere. Reginæ o-mnes viduæ vulgo appellantur Blancæ, ex duarum nomine quæ vixerunt diutiſ-ſime: quarum altera fuit Regina Blanca Sancti Ludowici mater; altera Regina Blanca Regis Philippi Valeſii vidua.

5. *De Filiis Regum, eorum aſſignationibus & beneficiis.*

Ioannes Tilius. Olim familiæ Franci-cæ filii ex æquo inter ſe dividebant, nullo primo-

primogenitorum jure: etiamque nothi accepti hæreditatem adibant cum legitimis, tenebantque ſinguli appellatione regni. Singuli Reges ſe Franciæ Reges inſcribebant, tum diſcretionis ergo addebant, ſe prætorium ſummum habere Pariſiis, aut in alio ſuæ partis oppido: ex quo tandem factum eſt ut Reges Pariſiorum, Aureliæ, &c. dicerentur. Tertia hæc familia plane dejecit nothos non tantum regno, ſed etiam cognomine Francico, quod prius commune erat nothis. Obſervandum tamen quoſdam fuiſſe acceptos, cum in regia educati, probati, eoque nomine honorati eſſent, alios vero acceptos ſcripto. In hac quoque filii Regum minores natu ſingulares tantum aſſignationes habuerunt invecta ſingulari quadam lege & conſuetudine, quæ narratur in decreto facto ſecundum Regem Philippum pro Comitatu Pictonum & tractu Arverniæ contra Carolum primum Siciliæ Regem, Sancti Ludowici fratrem, in Parlamento, Novembri ineunte MCCLXXXIII. Cavetur enim ne minores natu poſſint contendere, aut certam partem in jus ſucceſſionis à parente Rege ſibi aſſerere; ſed tantum quod ad victum & alimentum ipſorum pertineret, ſive ex voluntate & arbitrio parentis Regis, ſive fratris obtinentis regnum,

gnum, ſi teſtatio defuerit: nec licere minori fratri de tenuitate cõqueri, quamvis ſi amplius eſſet, Rex ſuccedens pro authoritate poſſit decidere. Hæ autem aſſignationes maribus deficientibus ad regnum recidunt, prout ſtipulatione factum eſt ad tollendam omnem dubitationem. Ea autem lege ſeu conſuetudine proprietas aſſignationum ad regnum pertinet, eſtque verum dominium illius: nam filii qui uſumfructum obtinent in partibus, Regis proprietarii numerantur. Ideoque hæc aſſignatio non appellatur pars, quaſi dominatus eſſet & certa debitæ partis proprietas, ſed Apennagium: Aſſignationes quædam, ac veteres maxime, filiis Regum hæredibuſq; competunt. Hæredis autem vocabulum, ut late ad mares fœminaſque pertinet, multas contentiones excitavit immerito, cum ex lege fœminæ aſſignatione de bonis regni facta excludantur. Hæredes autem quoties pure ſcribuntur aut enuntiantur, ſoli mares intelliguntur, cum de rebus agitur quæ ad alios minime tranſeunt: quod ſi res ad fœminam æque ac marem tranſmitti poteſt, vocabulum ut late patet, de utriſque intelligitur. Primus Rex Philippus Pulcher ex conſilio ſtatuit ut Pictonum Comitatus cum aliis agris Philippo minori filio (qui poſtea fuit Rex Phi-

Philippus Longus) aſſignatus, deficientibus maſculis hæredibus rediret ad regnum, ea lege ut Rex qui tum viveret, filias ex certorum hominum ſentẽtia elocaret, eæque inter cætera patri ſuccederent. Hæc lex excludit fœminas tantum nomine hæreditario in ſucceſſionibus, non autem impedit quin alio jure agros obtineant ex voluntate Regum qui aſſignationis fuerint: hoc enim utile potius eſt quam damnoſum regno, ut ab exemplo Margaritæ Siculæ, & Mariæ Bituricæ conſtat. A tempore Ludowici Ducis Aureliani, qui frater fuit Caroli VII, in omnibus minorum natu aſſignationibus diſerte cautum eſt de reverſione ad regnum, ſi mares hæredes matrimonio legitimo prognati deficerent, ut ſublata eſſet omnis controverſia. Quamvis plurimi Galliarum Reges ſuperſtites ad confirmationem dignitatis filios maximos coronari curaverint, perpauci tamen regiam autoritatem eis commiſerunt, ex quo regnum in poſteris erat ſtabilitum. Rex Carolus VI affecta valetudine Carolum Delphinum præfecit ærario regni, XXIV Septembris M CCCC IX, & facultatem dedit gerendi vices ipſius, eoque abſente aut occupato præſidendi conſilio ipſius. Delphinatus Viennenſis à Philippo Valeſio Rege maximo Regum filio com-

paratus

paratus eſt: atque hinc factum eſt ut omnes hoc nomen habuerint, etſi non eſt primum & præſtantiſſimum. Nam qui Ducatus habuerunt, ut Carolus maximus Caroli VI Regis filius, Dux Aquitaniæ, & alii, primum Duces ac Delphini dicebantur; idque merito, cum Ducis dignitas Delphino anteponenda ſit. Sed tamen memoria noſtra aliter Henrico II Rege factum eſt, cum Delphinus Viennenſis eſſet & Dux Britanniæ: idque præteritæ hiſtoriæ ignorantia, & eo quod maximi filii inde ab ortu Delphini dicerentur. Confirmant quidam tã eſſe improprium ſi Dominum Delphinum dixeris quam Dominum Regem, & ſimpliciter Delphinum ut Regem appellandum. Sed tamen diſcrimen intervenit: nam ut deſtinata ſit Delphini appellatio, non tamen eſt præſtantiſſima, verum iſta, maximus Regis Galliarum filius, antecellit omnibus. Regis nomen eſt excellentiſſimum; ideoque ſi non eſt Delphinus, quiſquis regno eſt proximus, ſemper appellatus eſt κατ' ἐξοχὴν & appellatur ſimpliciter Dominus: maximus autem regis filius, Dominus Delphinus, ut oſtendatur maximus eſſe filius Regis, & conditione ampliſſima. Antehac maximi Regum filii habebant Officiales ſummos: ſuos item Cancellarios præter Cancellarios Galliæ

 habue-

habuerunt. Reges cum ex maximis filiis ſuis Equites faciunt, ſubditis dominio ſuo indicunt penſitationem: quod jus tribus decretis Parlamenti comprobatur, factis ineunte Februario anno M CC LXX. Minoribus autem filiis prærogativa juriſdictionis eſt per comitia magna, fora, aut rationum cognitiones; quemadmodum ex conceſſu Paribus Galliæ laicis tribuitur. Itaque aſſignationes fere cum dignitate Parium conjunguntur. Regalia quidem jura regno adhærentia & indiviſa reſervantur, & ſemper in Ducatibus Comitatibuſque fuerunt integra: nunquam enim tradebantur illi quin Rex oppidum ſibi aſſervaret, ubi regale judicium inſtitueret ad cognitionem cauſarum regalium: prout Montargii factum eſt, cum Ducatus Aurelianenſis in aſſignationem traderetur. Poſtea vero facti ſunt exemptionum judices. Minoribus item prærogativa eſt, quod aſſignationum cauſæ in Parlamento Pariſienſi ſolum aguntur, licet non adjuncta ſit Parium dignitas: nam hoc Parlamentum etiam, ac non alterum, de proprietate ad dominium regium pertinente poteſt cognoſcere.

6. *De filiabus Franciæ.*

Ioannes Ti[illegible]. Fœminæ omni tempore

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

pore regno Galliæ fuerunt excluſæ, non tamen ex lege Salica; quæ generatim ſtatuit, ſi mares filii erunt, ut fœminæ tantum ſuccedant in bona moventia, non autem in vetus patrimonium, quod priſca appellatione terram Salicam dixerunt: atque hac appellatione veteres diu uſos fuiſſe conſtat ex inſtrumento Agoliſmenſis cujuſdam Archidiaconi facto 1251, ubi hæc habentur: Cui dedit ſuum allaudium vel hæreditatem Salicam ibi nominatam, in agro Santonum ſitam. Idem legis caput aliis legibus continetur quæ Ripuariæ dicta ſunt, ubi terra Salica exponitur. Ex lege Salica (quæ pro ſubditis tantum conſcripta eſt) deficientibus filiis hæredes erant filiæ veteris patrimonii. Si quis ergo regnum ex ea vellet inſtituere, filiæ deficientibus filiis ad regnum pervenirent: quæ tamen ſemper conſuetudine fuerunt excluſæ, & ſingulari Galliarum lege, quæ magno Gallorum animo nititur dominatum muliebrem minime ferentium, tum etiam ratione hac, quod regnum ad exteros perventurũ fuiſſet matrimonio; etſi interdum mulieribus jus ſummi imperii aut legis habentibus ad tempus parent. Fuit tempus, cum filiæ Francæ inferioribus nuptæ quam Regibus, regiam tamen appellationem uſurpabant & Reginæ dicebantur: qui

honor in vitam ipſis concedebatur, ut oſtenderetur ipſas Regum eſſe Gallorum filias. Hanc conſuetudinem veriſimile eſt introductam eſſe, ut æquiore animo ferrent, ſi quando nubebant viris qui non eſſent Reges, ut cum ſua dignitate conſervarent nomen. Sed hæc conſuetudo (quam Bartolus ex jure aſſerit) obſoleta eſt, quia tempus in ludibrium abiit. Cognomen Francarum ad filias Regum pertinet, ſi ante natæ ſunt quam patres ſint Reges. Hoc cognomen tum demum obtinent, cum illi ad regnum pervenerunt. quod ſi filiæ ſunt maximo Regis filio, unde ab ortu vocantur Dominæ ad confirmationem regni patri ipſarum hæreditarii, niſi occupetur morte: aliæ vero tantum dicuntur Domicellæ, & percepto regno Dominæ cum Francarum cognomine. Hoc Francarum cognomen ad filias tantum Regum Gallorum pertinet. Filiæ Francæ plurimum pecunia fuerunt elocatæ. Rex Carolus V anno 1374 inſtituit centies mille Francos aureos, id eſt, coronatos, in matrimonium cujuſque filiarum ſuarum, Mariæ & Iſabellæ, & ſingulis poſtea naſcituris ſexagies millenos francos aureos ſive coronatos: Carolus VII Rex menſe Martio 1395 promiſit octies centies mille francos Iſabellæ filiæ nupturæ Richardo II Regi Angliæ.

Ita

Ita dos incerta eſt: interdum etiam agri ad dominium pertinentes ipſis & ipſarum liberis aſſignantur: quod fit liberis tantum natu minoribus. Reges quidem agros ad regnum pertinentes filiabus oppignorant; ſed non poſſunt amoveri: quod autem ipſis dotis nomine tribuitur, improprie vocatur aſſignatio. Solebant Reges penſiones ſubditis dominii ſui imponere nupturis filiabus, eamque exegit Rex Philippus Pulcher, cum ſecunda ipſius filia nuptura eſſet Iſabella Regina Angliæ. Atque hinc Vaſſalli Regis percipiebant lucrum: nam à ſubditis ſuis ita exigebant, ut partem ipſi perciperent præter id quod dabatur Regi. Nortmanni ſummam totam Regi in matrimonium illud ſpoponderunt, qui menſe Octobri MCCCVIII ſtatuit ne illa liberalitas ipſis in poſterum damnoſa eſſet. Quod autem ad jus Vaſſallorum partem indictionis ex conſuetudine ſibi retinentium, fuit jus illud jam olim receptum, confirmaturque tribus decretis ſub tempus (ut vocant) Candeloſæ factis MCCLXXI, & habent idem memoria noſtra Vaſſalli quam plurimi in agris ſuis naſcente aut nubente maxima Regis filia: pro aliarum vero matrimoniis facultas tribuitur inſtituendi opificia in civitatibus regni, in quibus juratæ Phratriæ receptæ ſunt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Thuanus lib. XXII. Eliſabethæ filiæ Philippo Hiſpan. R. nubenti, Rex Henricus II dotem cccc aureorum millium dixit.

Thuan. lib. LXXII. Legibus noſtris filiæ Regum pecunia tantum, numquam rebus fundi, donantur: novo tamen more Henricus III ſorori ſuæ Margaritæ Cadurcorum & Aginnenſium præfecturas dotis nomine attribuit, & jura etiam regia & coronæ, ut vocant, eis unita privato diplomate tranſſcripſit.

7. *De Principibus Agnatis.*

Ioannes Tilius. Ad conſervationem familiæ Francæ Principes agnati à certamine immunes ſunt, & diſerte in ſubditorum actis hac lege ſoluti poſt Regem inſcribendi ſunt. Atque ut ut gravem indignationem ſua culpa Principes fuerint meriti, non tamen legimus in tertia hac familia ullum eorum contumaciæ damnatum eſſe, niſi Ioannem Ducem Alenconium, in quem ſententia lata poſtea reſciſſa eſt: nam juſtitiam Reges temperarunt clementia, qua cognatio tota in ſtudio officioque contineri, & ad illud revocari poteſt commodiſſime.

Thuanus lib. XXVII. Regii ſanguinis Principes abſque ullis titulis & patritiorũ privilegio gaudent, & patricios omnes nata-

natalium prærogativa, non patriciatus ratione præcedunt. Inter ſe vero hunc ordinem ſervant, ut qui ſuccedendi ordine prior eſt, poſteriorem antecedat.

Idem lib. LXIII. Rex Henricus III anno 1572 edictum condidit, quo ſancitur, ut conſanguinei Principes Franciæ Pares cæteros, quantumvis dignitatis anteriores prærogativa aut alio titulo nitantur, ubique in Regum inaugurationibus, in ſupremis Regni curiis, conventibus, locis ac cæremoniis publicis præcedant; id fixum ac ratum ſit in poſterum; quod edictum magno conſenſu VI Eid. Ian. promulgatum in Senatu.

Ioannes Tilius. Quiſquis principum proxime ad regnum pertinet, etſi non eſt Regis regnantis filius, tamen quia ſecundus eſt à Rege, poteſt ex autoritate Regis opificia in civitatibus regni ſtatuere, ubi ſunt jurata corpora; & alia privilegia prærogativaſque, ut ſecundus à Rege, obtinet. Edicto Caroli VI Regis promulgato cum ipſe juri dicundo præeſſet in Parlamento XXVI Decembr. M CCCC VII, Principes agnati regno proximi à conſiliis ſunt in adminiſtratione regni, cum Reges minores ſunt annis. Singularibus vero inſtitutis quæ ante facta fuerant, Principes agnati conſilio ſemper interfuerant ſecundo à Reginis loco: nec immerito,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

rito, cum illa regni quæ edicto tollitur rectio ad proxime neceſſarium pertineret, niſi aliud defuncto Regi, ad quem electio pro minore filio libere pertinebat, placuiſſet. Principes agnati agnatæque immunes ab omnibus regni vectigalibus pronuntiati ſunt decreto, die octavo Iunii MCCCLXXXVII, cum adverſus Ioannem Grandecortenſem Equitem, Maſionum ad Sequanam Dominum, fuit ſecundum Blancam Aurelianam Ducem, filiam Caroli Pulchri Regis, judicatum. Iidem diploma Regis exorantes, nihil tenentur ad pretium ſigilli pendere. Ex quo in regno Galliæ obſequium uni redditur. Nomen Latinum Principis, quo primum caput ſignificatur, ad eos pertinuit qui ex ſtirpe Regis ſunt, & primum caput, id eſt regnum, ex jure poſſunt percipere. Qui autem exteri ex familiis ſummis acceſſerunt, Principes quidem ſed adjecta familia nominantur.

Thuanus lib. XXVIII. Principibus agnatis ſingulari prærogativa jus eſt, ne de eorum capite & exiſtimatione apud alios judices, quam coram Rege in Patriciorum curia, quæri poſſit.

8. *De Paribus Franciæ.*

Thuanus lib. XXVII. Pares Franciæ, ſive eorum originem ad Carolovingos ſive ad

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

...e ad Capevingos referas, XII antiquitus ...uere. Sacri ordinis Archiepiſcopus Rhe...menſis, Epiſcopi Lingonenſis & Laodu...nenſis Duces; Epiſcopi Bellovacenſis Ca...alaunenſis & Noviodunenſis Comites: ...acris ſoluti, Burgundię, Aquitaniæ, Nor...manniæ Duces; Flandriæ, Campaniæ ac Toloſæ Comites. Eccleſiaſtici tempore minime mutaverunt. Cæterorum ditio...nes tempore partim Regiæ coronæ ac...creverunt, partim perierunt, & inſtituti paulatim alii, qui juxta creationis tem...pus, in publicis regni ſolemnitatibus ac conſeſſibus ordinis prærogativam ſer...vant. Eorum numerus minime definitus eſt; titulis illis honorificis pro Regum arbitrio præcipuis dignatione aut gratia viris ſemper attributis: ſicuti Lotharin...gis accidit, qui omnes ea dignitate hone...ſtari ſtudioſe affectarunt. Sed cum in in...augurationeRegum prętér Eccleſiaſticos, VI tantum adhibeantur qui veteres illos repræſentent, id ſemper obſervatum fuit, ut inter eos creationis tempus in ince...dendi aut ſedendi ordine inſpiceretur.

Ioannes Tilius. In eo inſtrumento, quo Matiſconenſi Comitatui dignitas Paris pro Tholoſano adjecta fuit, anno 1359 per Carolum V Regem pro fratre ipſius Ioanne, qui poſtea Dux fuit Biturigum, diſerte ſcribitur, à Regibus Galliæ ad

 conſer-

conſervandum honorem ſui conſilii & juvandam Remp. duodecim Pares fuiſſe conſtitutos, qui in maximis conſiliis fidelibuſque inter ipſos aſſiſtant Regi, eumque primi ex ordine comitentur, & res ſtrenue gerant ad Regis ipſius regnique defenſionem. Ac propterea minime ferendum eſt excommunicari unum ex Paribus, quia verſandum eſt cum ipſo ad conſilia Regis: nam Rex ipſe, ſi Pari non eſſet unde viveret, eum teneretur alere. Quanquam Scripturæ ſacræ armis toti clero interdicunt, tamen Antiſtites Pares Galliæ pro dignitate Parium temporaria tenentur Regibus miniſtrare & eos ſequi cum equitum ſuorum ac militum comitatu, ſi quando Reges ipſi in bellum proceſſerint: quod officium à quibuſdam aliis Epiſcopis qui Pares non ſunt debebatur: adeo Gallia in his conditionibus rem militarem æſtimavit magni. Sic Pares Galliæ dignitate Ducum & Comitum fuerunt ornati, ut miniſtrent judicentque ex jure ſummo Regis, ei in jure ſedenti adſint, in ſacris & coronatione miniſtrent, conſulantque in negotiis quæ Regi communicare cum ipſis placuerit. Pares propterea dicti ſunt, non quod Regi, ſed quod inter ſe pares ſint, ut luculenter oſtendit decretum contra Comitem Flandriæ in Parlamentum factum

ineunte

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

eunte Novembr. MCCXCV. Nam quod
dignitatem Parium, omnino ſunt pa-
s, neque uni amplius juris in ſuffragiis
rendis dicendaque ſententia eſt quam
teri: etſi laicis quædam prærogativæ
nt præterquam Eccleſiaſticis. Alios ve-
Principes ea dignitate ornarunt Re-
es, non tantum neceſſarios, ſed etiam
ienos qui de Repub. bene merebantur,
copter prærogativas Parium. Ac Paria-
um quidem alii ad vitam & perſonales
nt; alii ad ſolos mares hæredes perti-
ent, alii ad omnes etiam mulieres: hæ
ercipiunt Pariatus, in judiciis ſedent, &
ententiam dicunt, vocantur in jus, ut
lii Pares, convenienter cum lege civili,
uia dignitaté juriſdictione conjunctam
btinent. Singularis eſt & ſolennis ci-
andi Pares Galliæ ratio, narrata in de-
retis Hugonis Ruſſii ad diem XII Maii
CCCXLI, Matthæi Guinhardi ad diem
II Iulii M CCC LXII, & aliis quampluri-
mis. Duobus Regis diplomatibus opus
eſt: uno Rex in jus accerſit Parem; altero
d magnum aliquem virum ſcripto, puta
magiſtrum libellorum ſupplicum, conſi-
iarium Parlamenti, præfectum, Sene-
ſcallum, aut vicarios eorum. Imperator
huic ut prius ſcriptum aut ipſi Pari aut
domicilio ipſius offerat: quod ſi abeſt,
jubetur ad Officiales ipſius perferre. ſi
captivus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

captivus eſt, citari non debet: non enim citatus fuit Catalauniorum Epiſcopus in cauſa Roberti Comitis Flandriæ 1315, ut ex decreto conſtat. Quicunque diploma Regis Pari exhibet, honeſtum debet habere comitatum ex Regis & conſilii ſententia, ut gravitatem habeat exhibitio. Hæc autem accipienda ſunt, ſi quando honor, caput, dignitaſve Parium agitur, aut ſi quando in Parlamento provocaverit à judice quem non poſſit rejicere, & cujus nomine multetur tanquam rei male judicatæ: in aliis vero cauſis diverſa eſt ratio, ut decreto fuit declaratum de Duce Burgundiæ die ſexto Auguſti M CCC XC & in cauſa Simonis Marcheti decimo nono Iulii eodem anno. Forma jurisjurandi quod in Parlamento Lutetiæ dant, exprimitur in jurejurando Noviodunenſis Epiſcopi præſtito die XXVI Ianuarii MDII, ſe in judiciis bona fide lites dirempturos, ubi in Parlamento erunt, ſine perſonarum acceptione; arcana Parlamenti non revelaturos; ei tanquam ſuo judici de honore, vita, & dignitate ipſorum honorem habituros: etſi Parlamentum in judiciis ipſorum convenientem Parium aliorum numerum habere neceſſe eſt. Parium privilegium, ne jure experiantur niſi in Parlamento, declaratum fuit in cauſa Lingonenſis Epiſcopi,

ſcopi,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

opi, decreto facto die XVIII Februarii
CCCXXXIV; item pro Comite Arteſia-
o XIII Ianuarii MCCCXXXV; quod lo-
um habet cum agitur de agris reverſis &
ceptis evictione feudi. Paribus laicis jus
ngulare eſt habendi conventus ma-
nos, ad quos à præfectis ipſorum pro-
ocatur, & à conventibus ad Parlamen-
um. Hic autem obſervandum eſt, non
ſſe in regno alium juris conventum,
uam Regum aut eorum quibus Rex ſpe-
iatim conceſſerit: alioqui abſurda eſſet
aicorum Parium ab Eccleſiaſticis diffe-
entia. Nam profecto non eſt ex Pariatu
æc prærogativa: ſi eſſet, æque ad Eccle-
iaſticos pertineret: ſed hoc laicis Pari-
us conceſſerunt Reges. Præter has o-
mnium Parium prærogativas ea dignita-
e ſunt (quia præcipua ſunt Parlamenti
membra) ut communes omnes honores,
mmunitates, & privilegia habeant quæ
habent præſides illius & conſiliarii.

9. *De tribus Galliæ Ordinibus.*

Claudius Seſellius. Sunt in Galliis tres
præcipui ordines, Nobilitas, Populus,
Vulgus. Hi ſinguli, pro ſua quiſque con-
ditione, ſuas habent leges ac inſtituta,
quibus utuntur, & adeo commode ſunt
invicem aggregati, ut ægre facultatem
habeant, alii alios opprimendi, aut etiam
adver-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

adverſus Regem conjurandi. De Eccleſiaſticorum ordine poſtea ſum dicturus. Nobilitas igitur Galliæ, ſive Equeſtris ordo, maximis fruitur commoditatibus ac privilegiis, eoque fit, ut magno quodam affectu Regem complectantur, & vitam quoque pro ipſius ac patriæ ſalute profundant. Nec enim ullum pendunt tributum, & armatis licet ipſis eſſe quocunque loco, & multa habent vitæ præſidia, ſic ut non ſit opus, illiberalem aut quæſtuariam aliquam artem exercere. Hoc enim noſtris moribus minime illis conceditur, niſi forte domi maneant, ac rei familiari ſtudeant. Sed ſi Regem ſectari velint, habent quo ſe honeſte alant. Plurima enim ſunt domus & aulæ regiæ miniſteria, quæ ſolis nobilibus attribuuntur, qui ſinguli, partem aliquam anni, in iis procurandis conſumunt, & reliquum tempus vacuum habent ac liberum rebus privatis atque domeſticis adminiſtrandis. Hi omnes annuum accipiunt à Rege ſtipendium, & ampliora ſperandi magnas habent occaſiones. Principes autem viri, ac majoris dignitatis proceres, quoniam & ipſi Regis beneficentiam experiuntur, ac partem Reipublicæ procurant, Nobilibus, qui ſunt re familiari minus lauta, victum & alia ſæpe communicant. Deinde, Reges perpetuum alunt &

amplif-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

ampliſſimum equitatum, exercendæ & alendæ cauſa nobilitatis: ac in tanto equitatus numero, plurimæ ſunt præfecturæ, quæ in illos diſtribuuntur: eaque ratio non minus pacis quam belli tempore durat. Majoris quidem loci Nobiles, pro ſua quiſque conditione ac virtute, præficiuntur equitibus: ex reliquis autem alii ſunt legati, alii ſigniferi, alii equites cataphracti, alii ſagittarii, & qui per ætatem non poſſunt ferre arma, reliquis famulantur, & cum nullum intercedit bellum, licet ipſis manere domi, ſuique ſtipendii partem non mediocrem parſimonia conſervare. Ad hæc nemo credat, quam multæ ſint per Galliam præfecturæ, ut ſic dicam, urbanæ, quæ ſoli nobilitati committuntur. nam alii provinciis, alii civitatibus, alii oppidis, alii finibus, alii caſtellis & arcibus, alii vicis præficiuntur: ut interim nihil dicam de majoribus illis muneribus, quæ Principibus tantum tribui ſolent, cujuſmodi ſunt, qui noſtra lingua dicuntur *Conneſtablii, Mareſcalli, Ammiralii*, & id genus alii. Sed & annuam pecuniam, velut honorarium quoddam, Reges liberalitate quadam elargiri ſolent in multos nobiles, qui nulli ſunt addicti miniſterio: hi appellantur noſtra lingua *Penſionarii*. Alter ordo ſuas etiam habet commoditates non exiguas.

Ad

Ad hunc pertinent mercatores, qui eo faciunt majorem quæſtum, quod tuto ipſis per Galliam proficiſci ac negotiari licet, tum, quod Nobiles & mercaturam nullam exercent, & ſplendide fere ac ſumptuoſe veſtiuntur. Huic etiam ordini conveniunt ac fere tribuuntur Quæſturæ & rationes nummariæ, item Præturæ, & quicquid ad Iuriſdictionem pertinet, qua ſane in re plurimum eſt honoris ac emolumenti. Sunt enim in Gallia Iuris adminiſtri, Iudices, Advocati cauſarum, Procuratores, Scribæ, & id genus alii, multo plures mea quidem ſentẽtia, quam in reliquis omnibus orbis Chriſtiani provinciis: quod peropportune illis accidit, qui relicta mercatura, his rebus operam navare volunt. In tertio genere eſt Vulgus & promiſcua hominum multitudo, qui & agros colunt, & omnis generis artificia tractant. Vt autem hi vel nimia utantur libertate, vel admodum ſint divites, vel in armis etiam exercitati, non eſt conſultum. Nam quia conditionem ſervitutis oderunt omnes, & natura ſuas fortunas amplificare ſtudent, facile fit, ut arma capiant & potentiores opprimant: quod & in Galliis & aliis in locis non ſemel accidiſſe conſtat. Vt autem ejuſmodi ſint ordines, ac velut gradus in omni Republica, neceſſe eſt: quemadmodum in cor-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

corpore humano videmus infirmiora & ignobiliora membra ſubminiſtrare dignioribus. Neque tamen eſt, quod hi ſuum ſtatum deplorent ac indigne ferant, quoniam & jus communicatur ipſis æquabiliter, & quam à majoribus acceperunt, ea utuntur libertate, & multi etiam Reipublicæ miniſteriis adhibentur, & ſola virtute ac induſtria & aſſiduitate poſſunt ad ſecundum ordinem emergere; quod ſecundo non licet, ut ad primum videlicet evadat, niſi Regis beneficio ſingulari, quod ille ſolet iis impertiri, qui aut jam fecerunt, aut pro Republica videntur poſſe aliquid facere egregie. Eſt præterea ordo Eccleſiaſticus, nulli non communis, qui modo animum huc adjiciat. & pro Galliæ conſuetudine non raro accidit, ut etiam homines plebeii, virtute ac eruditione præſtantes, ampliſſimos in eo genere conſequantur honores, Cardinalatum aliquando, vel Pontificatum etiam. quæ ſane res ad virtutem ac literarum ſtudia homines inflammare poteſt. Quare ad Reipublicæ utilitatem ſemper exiſtimavi pertinere, ut mos ille ſervetur, conferendi Sacerdotia & Eccleſiarum facultates iis, qui ſuæ diligentiæ ac literaturæ documentum aliquod egregium dediſſent. Niſi enim ita fiat, potiſſima pars earum facultatum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

erit in poteſtate Principum ac Epiſcoporum, qui ſuis deinde familiaribus atque ſervulis ea diſtribuunt: reliqui autem qui Romæ & apud Regem nullos habent amicos atque ſolicitatores, fruſtra laborem omnem ſumunt. Neque tamen hoc ita velim accipi, quaſi in ea ſanctione & lege, quam Pragmaticam noſtri vocant, nihil ſit vitii. non enim hoc mihi ſumo diſputandum; ſed quod publice mihi profuturum eſſe videtur, expono. Vellem equidem inveniri poſſe aliquam in eo rationem, quæ & Reipublicæ Galliæ & Romanæ quoque Curiæ ſit non incommoda: ſed plura de eo non ſum dicturus in hoc loco.

10. *De Politico regimine in ſingulis civitatibus.*

Sunt & in ſingulis civitatibus ſui magiſtratus urbici; qui quidem aliter atque aliter, pro conſuetudine locorum appellantur, ſed munus fere uniuſmodi eſt. Pariſiis appellantur *Prevoſts des merchands*; Toloſæ *Capitoux*; Burdegalæ & in pluribus urbibus *Iurats:* Neraci & in aliis oppidis Guiennæ & Languedociæ, *Conſuls*; Pictavii, Rupellæ, Caleti & alibi, *Maires:* pluribus quoque locis *Eſchevins:* qui ſinguli à ſenatu urbico eliguntur, alibi in unum,

unum, alibi in duos, nonnuſquam & in tres annos. Horum munus eſt politiam urbis curare, minora munia delegare: mechanicorum magiſteria conſenſu ſuo firmare: de criminibus quæ noctu perpetrantur cognoſcere; etiam interdum de iis quæ interdiu fiunt: cæterum intra limites politicos; nam de civilibus non eſt ipſorum cognoſcere, niſi in illis urbibus, quæ ſummum & infimum judicium à Rege conceſſum habent per privilegium ſpeciale. Mechanici præſtant hiſce juramentum: iidem & pretium ponunt annonæ & frugibus, atque adeo famulorum mercedi. Denique fabricæ rationem habent. Præterea in majoribus civitatibus, uti Pariſiis, Lugduni, Toloſæ, Rotomagi, Pictavii, Andegavi, Aureliæ, Niortii, Auxerræ, & aliis oppidis ubi regia fora celebrantur, inſtituti ſunt judices quidam qui mercimoniorũ curam gerunt: Quales ſunt Lugduni quidem, *le Conſervateur & garde des foires* à Ludovico XI creatus; in reliquis autem *les Iuges de la Bource*, ſive *Iuges Conſuls* ab Henrico II, Carolo IX, & Henrico III. Qui judicant de controverſiis inter Regios miniſtros & inſtitores qui fora frequentant: cognoſcunt de debitis fori; coërcent debitores, eorumque viduas, & procuratores, tam pignorum captione, quam carcere: bre-

 viter

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

viter ferunt ſententiam de controverſiis omnibus quæ inter mercatores emergunt, ſive ratione mercium, cambii, ſive aſſecurationis & ſimilium. Nec datur appellatio ab eorum ſententia niſi ſumma excedat quingentas libras; idque gratis.

VI. DE SVMMIS OFFICIIS Galliæ.

1. *De Conneſtabili, & Mareſchallis, magiſtroque Baliſtariorum Galliæ.*

IOannes Tilius. Ante Hugonem Capetum Regem tantiſper dum fuit præfectus palatio, Comes ſtabuli (qui vulgo Conneſtabilis) præfectus erat hippocomiæ, ut vox Latina docet. Itaque ſignificabat Comes ſtabuli eum qui præerat ſtabulo, id eſt, equili principis. Mareſchalli vero erant hippocomi, compoſita voce ex ſermone inferioris Germaniæ, ubi *Mar* equum ſignificat, *Schal* vero Servum aut Officialem. Sed poſtquam præfectus palatio abrogatus eſt, tertia Regum familia Officiales inſtituit in rem militarem, unum

Conne-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Conneſtabilem, & alios minores Mareſchallos. Quædam tempora ab Hugone Capeto fuerunt, quibus Gallia caruit Conneſtabili: interea vero Reges ſingulari mandato vicarios inſtituebant qui imperarent copiis. Arturi Britanni literæ amplitudinem dignitatis iſtius exprimunt, docentes ipſum Principem eſſe in tota re militari ſecundum à Rege, & ex antiquo uſu cuſtodiendum ipſi tradi regalem gladium fiduciaria lege, cujus rei ipſe liberam fidem dat. Exſtat in Rationario reſcriptum pervetus, quo dicitur Conneſtabilis ſuperior omnibus qui ſunt in exercitu, præterquam Rege, ſi interfuerit, Ducibus, Baronibus, Comitibus, Equitibus, armigeris, ſtipendiariis, ſive equo ſive pedites militent, quacunq; tandem conditione ſint, omneiſque illi ex officio obſequi. Ei ſubſunt Mareſchalli, diſtinctamque procurationem habent, ut milites, Duces, Comites, Barones, Equites, armigeros, eorumque copias excipiant: neque luſtrare poſſunt, neq; aciem inſtruere niſi ex autoritate Conneſtabilis, neque in exercitu quicquam proclamare ſine conſenſu Regis aut Conneſtabilis, ad quem militiæ imperium pertinet. Quoties procedunt caſtra, Conneſtabilis ſtationes ſingulas eligit, traditque Regi & aliis militiæ incumbentibus pro

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

conditione ipſorum, & in acie præire debet caſtris, ſequens veſtigia magiſtri baliſtariorum: Mareſchalli vero Regem, ſi in copiis eſt, comitari debent. Neque prætoriana, neque acies aliæ procedunt, niſi ex mandato conſilioque Conneſtabilis, cui mandata eſt cura legatos & exploratores quocunque opus fuerit mittendi propter exercitum, itemque corycæos & equites quoties neceſſe eſt. Conneſtabilis ex ſingulis Regis ſtipendiariis penſionem diei unius pro jure ſuo habet; quod jus, ſi placuerit, cum primum accepti ſunt aut ſtipendia prima numerantur, poteſt accipere, itemque ab iis qui ſtipendia non faciunt Regi, ſed compenſationem, reſtitutionemque pecuniæ habent, aut aliud aliquid. Cum primum ſignis productis pergere cœperunt caſtra, hoc jus adConneſtabilem pertinet, in ſtipendiarios, & omnes, qui ſumptus, ſalaria, aut reſtitutionem à Rege habent; eaque à quæſtore ærarii bellici penes ſe accipit; nempe quantum quiſque in diem unum à Rege habiturus eſt; etiam à ſtipendiariis illis equitibus peditibuſque qui magiſtro & ſcribæ baliſtariorum accenſi ſunt, ad quos unius quoque diei ſtipendium pertinet. Atque hæc priſcorum temporum ratio. Verum Rex Philippus Valeſius pronuntiavit immunes à jure iſto

ſto Principes agnatos eorumque dome-
ſticos ſumptibus eorum militantes, etiam
pedites. Diu obtinuit jam, etſi non ſem-
per, ut hoc officium in regno ſummum
haberetur. Conneſtabilis, ſummus pin-
cerna, admiſſionalis, & cancellarius Gal-
liæ ex decreto facto MCCXXIV regnante
Ludovvico VIII, hanc prærogativam ha-
bent, ut in judiciis Parium aſſideant Pa-
ribus. Mareſchalli Galliæ bini tantum fue-
runt ad Franciſcum uſque primum, abs
quo numerus eorum auctus eſt. Nullus
Conneſtabilis jusjurandum Parlamento
præſtare legitur, niſi Ludovvicus Luxem-
burgicus Comes S. Pauli XII Octobris
MCCCCLXV. Primus autem cujus pro-
curationis literæ in Parlamento fuerunt
promulgatæ, eſt Arturus Britannus Ri-
chemontenſis Comes. In Mareſchallis au-
tem alii fidem dederunt in Parlamento,
& accepti ſunt ſexto nonoque Iunii, de-
cimo & duodecimo Septemb. MCCCCIX,
Domini Caſtilionis & Inſulæ Adamicæ.
Præter jusjurandum exercendi officii ni-
hil Conneſtabili aut Mareſchallis cum
Parlamento commune eſt, cum ipſorum
adminiſtratio ſit militaris: ſed juriſdi-
ctionis ſuæ auctori dant fidem, quam à
Vaſſallis debitam Regibus accipere non
eſt Parlamenti. Magiſtri Baliſtariorum
pervetus officium eſt: ſic enim ante S. Lu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

dovvici tempora dicebatur, quia inter pedites ſummi erant baliſtarii: eique ſucceſſit Præfectus peditatui. Conneſtabiles & Mareſchalli ſuos præfectos habent, quibus bello & pace eſt capitalis juriſdictio: quæ plurimum variis de cauſis amplificata eſt negligentibus aut abſentibus Prætoribus & Seneſchallis, quibus ſuum caput ſeorſim tribuemus. Mareſchallis propter officia ipſorum neque acceſſus, neque ſuffragium in Parlamento eſt, neque per fora excelſa ſedes.

Vincentius Lupanus. Criminum militarium apud Conneſtabilem cognitio & perſecutio ad eum pertinet; emanſorum & eorum qui abſque honeſta aut cauſaria miſſione diſceſſerint, & ad diem commeatus non venerint, exploratorum, proditorum, transfugarum, deſertorum, prædæ manubiarumque, redemtionum, ſtationis relictæ, denique actionum perſonalium judicio milites inter ſe litigantes audit: cui pro inſigni eſt gladius liliatus.

Idem. Tribunis ea poteſtas eſt in milites, quæ Magiſtris equitum: quorum ſunt partes, caſtris locum eligere, (unde à nonnullis Magiſtri caſtrorum dicti) ac milites in officio continere, in quos vitæ & necis poteſtatem habent: quod munus eis mandant, quos vulgo Prevoſtos

Mare-

Mareſchallorum vocant. Similes his pro-
e fuere Irenarchæ quorundam judicio,
Aureliano, Martiano, Iuſtiniano emen-
dandis moribus & diſciplinæ publicæ
præfecti: quibus regio edicto commea-
tuum caſtrenſium cura eſt, eiſque pre-
tium ſtatuunt, & abſque provocatione
manſores, apolidas, aœcos, per laſci-
viam aliquid agentes, mulierum ſtupra-
tores, ferarum conſectores capitali pœna
afficere licet. denique ad eos omnium
criminum militarium coërtio pertinet.
Latrunculatores Latine appellaveris.

2. De *Ammiralio Galliæ.*

Ioannes Tilius. Ex quo regnum par-
titionibus minutum, & Reges in ditio-
nes anguſtiores contracti ſunt, eo quod
potentes Vaſſalli feudos ſummo cum im-
perio (ſi fidem exceperis) obtinebant.
(Rex enim Angliæ tenebat Ducatus
Nortmanniæ & Aquitaniæ, Britanniæ
ſuus Dux erat, & Flandriæ, Toloſæ, Pro-
vinciæque Comites.) Reges Galliæ diu
nullum imperium in mare habuerunt: ac
propterea non fuit opus Amiraliis niſi
cum expeditionem in terram ſanctam
ſuſceperunt; quo tempore mercenariis
Genuenſibus, Hiſpanis, aliiſve finitimis
peritis rei navalis uſi ſunt, ut curam de-
vectionis ſuſciperent, nullo conſtituto in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

eam rem officio; eoque pacto in unica expeditione Admiralios plures habuerunt. Sed poſtquam dominium regni ad utrumque mare denuo propagatum eſt, diverſi in hoc regno Amiralii facta ſunt, nempe Galliæ & Britanniæ: interdum vero unus officium utrumque geſſit. In Provincia autem Norbonenſi Seneſchallus maximus ſive gubernator æque maris ac terræ adminiſtrandæ mandatum habet. Officium Amiralii videtur fiduciarium eſſe, tanquam feudus in vitam datus. Amiralius ex officio neque locum in editioribus ſedibus, neque ſuffragium, aut acceſſum in Parlamentum habet.

Vincentius Lupanus. Francis Hamiralus; qui totius rei maritimæ diſceptationem omniumque criminum cognitionem ſibi vendicat: nautas & mercatores litigantes audit: ad ipſiuſque curam pertinet edere quos ſuæ juriſdictioni præeſſe aut vices ſuas gerere velit: ipſiuſque eſt decima prædæ manubiarumque: denique in ſua verba adigit navium triremiumque præfectos: fidem publicam dat; & cum hoſtibus aliquot dierum inducias paciſci poteſt, ut tuto piſcari liceat. cui pro inſigni eſt anchora atque corniculum, ut quidam exiſtimant.

Qui plura de hoc officio ſcire deſiderat, conſulat librum Domini de Popelli-
niere

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

nière qui inſcribitur *l'Amiral de France*, excuſum Pariſiis anno 1584.

3. *De Magno Magiſtro Galliæ.*

Ioannes Tilius. Hoc officium olim cum duæ priores familiæ eſſent, dicebatur Comitis palatii; deinde Seneſchalli Galliæ, cum regnare cœpiſſet familia tertia. Poſtea edicto Philippi Pulchri Regis mẽſe Martio milleſimi trecenteſimi noni, pecunia quam Rex habebat penes ſe, huic officio debita ex fide Regi data ab Antiſtitibus, tradita eſt tenuioribus nobilium filiabus, ut commodius elocari poſſent. Magnus magiſter prætorii Francici non dat Parlamento fidem, etſi juriſdictionem habet; ſed eam fert acceptam Regi. Regnante Carolo V cognovit magiſter magnus de lite inter Duces Burgundum & Borbonium orta propter ædes quaſdam Meloduni ſitas, cum Rex ibidem eſſet, eaſque ſententia adjudicavit Borbonio viceſimo nono Decẽbris milleſimi trecenteſimi ſexageſimi ſeptimi. Septimo Martii MCCCLXXXIX, in cauſa Ioannis Caulitti judicatum eſt, magiſtris prætorii Regis extra regiam & præter res ad officium ipſorum pertinentes non eſſe juris dicendi facultatem. Ab ipſis ad Parlamentum provocatur. Primi Magiſtri prætoriani officium vetus eſt, quod tenebat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

tenebat Ioannes Iambenſis temporibus Philippi Valeſii Regis. Primarii domeſtici Regis de nocte in ſummi magiſtri cuſtodia excubant, qui ex conſtitutionibus S. Ludowici, Philippi Pulchri & Philippi Longi Regum ſtationem in prætorio habet. Hic denas libras, & fidelitatis jusjurandum ab antiſtitibus ſingulis, qui recens promovebantur, exigebat.

4. *De Archimagiro Franciæ.*

I. Tilius. Huic ſumma fuit inſpectio in omnes culinæ regalis adminiſtros. Guilhelmus Harcortenſis erat Archimagirus Philippi Pulchri Regis M CC XII; Ioannes Caſtilionæus Philippi Valeſii; Ioannes Dampetranus Dominus S. Deſyderii, Caroli VI Regis. Atque hic filius erat Alexiæ filiæ Domini Auſemontenſis, qui magiſter Mareſchallus Galliæ nominabatur, & Mariam Barrenſem duxerat: quod propterea dicimus, ut viros potentiſſimos demonſtremus officium hoc honori habuiſſe. Sed quia officium hoc antiquatum eſt, ejuſque emolumenta recepta à Rege, nihil pluribus opus eſt. Gallice dicebatur, *le grand Queux de France.*

5. *De Maximo à poculis ſeu Pincerna Galliæ.*

Ioannes Tilius. Summus à poculis dat Regi fidem propter juriſdictionem quæ officio conjuncta eſt. Aderat, & ſententiam dicebat in curia Parium Galliæ judiciiſque eorum. Singulare jus taxandi & pendendi piſces habebat Lutetiæ in tura domus ſuæ, ut Parlamentum decreto judicavit ineunte Novembri milleſimi ducenteſimi nonageſimi ſecundi. Centenos ſolidos ex inſtitutione regia ab unoquoque antiſtite recens promoto percipiebat, cum fidem daret Regi; ut multis decretis dictum eſt: & ratione officii præſes alter erat in Pariſienſi rationario: cujus rei habetur edictum à Rege Carolo ſexto latum ſeptimo Ianuarii milleſimi quadringenteſimi. Gallice, *grand Bouteiller ou Eſchanſon de France.*

6. *De maximo Franciæ Artocopo.*

Ioannes Tilius. Maximi Franciæ Artocopi officium pervetus inſpectionem habet in officia omnia ad prætorianum panem pertinentia, prout accenſentur ipſi. Hi panem curant, & menſalia linteamina.

teamina. Maximus Regis artocopus de pane cognoſcit & judicat, qui à piſtoribus urbis ſuburbiorumque Pariſienſium pro Rege & officiis ipſius conficitur: ut ſecundum Montmorencium decreto fuit judicatum ultimo Decembr. milleſimi trecenteſimi trigeſimi tertii. Item permiſſum eſt huic ut à propolis piſtoribuſque ſingulis Pariſienſibus denarium quotannis exigat, quod jus ipſius ex conſuetudine profectum dicitur quam ipſe & anteceſſores ipſius habuerint. Præterea huic attribuitur ad jus ſuum dicendum actuarius unus & procurator in foro ipſius, aut intra palatium, ut ipſe & anteceſſores habuerant: mandatumque ut à judiciis quæ ipſe fecerit de cauſis ad cognitionem ipſius pertinentibus, ad eos provocetur ad quos ante fuerat provocatum. Permiſſum quoque ut ſi qui recens in opificium illud poſtularent recipi, eos acciperet, atque ad eam rem binos aut ternos homines peritos conſtitueret qui ſpecimen operis acciperent ad ipſum aut officiales ipſius perferendum: verumtamen hac ſpecie neque fas ipſi fore ut decretis à Parlamentis in piſtores factis ratione ulla præjudicet, neque piſtoribus, ut pacto ullo conventicula, monopolia, aut alia ejuſmodi mala exerceant. Is Gallice dicitur *Grand Panetier de France.*

. *De ſummo Hippocomo Galliæ: qui Gallice dicitur*, le grand Eſcuier de France.

Ioannes Tilius. Hoc officium non eſt
etus admodum. In recenſione dome-
icorum Philippi III, Pulchri, & Longi
egum non fit illius mentio; ſed tantum
ippocomorum quatuor: binos ſemper
futuros aulæ; unum ad corporis mini-
erium, alterum ad curationem ſtabuli,
ui cum priore commiſſus eſt. Qui au-
em ad curationem ſtabuli inſtituuntur,
equeunt ex aula diſcedere niſi exorata à
ræfectis prætorio venia: ſi contra fece-
nt, officii privatione ab eis mulctari
oſſunt. Qui miniſtrant corpori, à Re-
e ſolum commeatum petunt. Sic appa-
et non fuiſſe tunc temporis ſummum
ippocomum: nam hic in hippocomos,
liaque hippocomię officia inſpectionem
abet, in quibus numerantur agaſones &
eterinarii, etiamque veterinariorum
maximus, qui à Rege Carolo VII die
uinto Septembris milleſimi trecenteſi-
ni octuageſimi (ut relatum eſt in char-
ophylacium & fori Pariſienſis acta) jura
habuit quamplurima in actis conſcripta
atione officii: inter cætera, neminem
calcarium, galearum, ephippiorum, aut
aliorum

aliorum inſtrumentorum huc ſpectantium opificem aut veterinarium Lutetiæ fore; niſi jus opificii redemerit à Rege: quod jus ex auctoritate Regis à primo hoc veterinario venditur. Hujus autem proprium munus eſt, ut equos tantum vectarios calceet, non autem alios. Subſunt hippocomo maximo Patres patrati & fæciales armorum.

8. *De ſummo venatore, & accipitrario Galliæ.*

Ioannes Tilius. Etſi Reges Galliæ inprimis poſt omnem memoriam fuerunt ad venationem attentiſſimi, hæc duo tamen officia non ſunt vetuſta: nam horum Philippo tertio, Pulchro, & Longo Regibus nulla fit mentio; ſed tantum venatorum, accipitrariorum, ſaltuariorum, aucupum, perdices & lupos indagantium, ſagittariorum, & rerum omnium ad venationem aucupiumque pertinentium. Guilhelmus Gamachius (cujus culpa Rex Carolus VI à venatione ſæpe aberraverat) officio abdicatus venatoris ſummi, & Ludowicus Aochinus ſuffectus eſt: cujus dimiſſionis nomine litigatum eſt inter ipſos decimo ſeptimo Ianuarii milleſimi trecenteſimi decimi quarti. Poſtea Gamachius magiſter ſummus & inſpe-

inſpector aquarum ſylvarumque factus eſt, & ſubſtitutus in locum ejus Iohannes Cohelinus.

9. *De maximo præfecto Cubiculi Franciæ, Gall.* le grand Chambrier.

Ioannes Tilius. Hoc unum eſt è quatuor maximis Galliæ officiis, quæ ſubſcribebant & probabant Regum diplomata, Parium judiciis aderant, & ferebant in eis ſuffragia. Magnus hic præpoſitus curam habet Regis veſtium & ſupellectilis ejus: quamobrem neceſſe eſt officium hoc eſſe antiquiſſimum, & quidem ſummis Hippocomis & admiſſionalibus antiquius. forte autem propter eorum præſtantiam qui præpoſiti erant cubiculo, fuit inſtitutum, cum nollent Reges tantos viros in miniſteriis illis occupari, ut admiſſionalibus hæc cura committeretur. Ac propterea plerunque apud Latinos cubicularius magnum admiſſionalem ſonat: quod argumento eſt, unicum in principio officium exſtitiſſe; præpoſitum vero cubiculo honoris cauſa, juris & emolumenti permanſiſſe, quamvis miniſterio careat. Nomina quæ iſtis tribuuntur hæc ſunt, primus nobilis cubicularius & veſtiſpex, ſive magiſter

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

veſtiarii. Hujus præpoſiti officium à Rege eſt fiduciarium, cujus fiducia in vitam permanet. Qui primus eam ex gente Borbonia tenuit, fuit Ludowicus primus Borboniorum Dux, dono Philippi Pulchri Regis: ſequentes Duces Borbonii non hæreditario, ſed in vitam permittentibus Regibus habuerunt. quam illa ſtirps continenter habuit donec Carolus II Dux Borboniorum obiiſſet, cum rex Franciſcus I viceſimo ſexto Septembris milleſimi quingenteſimi vigeſimi ſeptimi, officium Carolo Duci Aurelianenſi filio ſuo minimo tribuit. Quo mortuo in Octobri 1545, hoc officium abolens adjunxit domui regiæ feuda, dominia, ditiones, cenſus, proventus, & juriſdictiones ad hoc officium pertinentes.

10. *De ſummo Cubiculario Franciæ, vulgo* grand Chambellan de France.

Ioannes Tilius. Magni cubicularii eſt (prout in domeſticorum Philippi III, Pulchri, & Longi Regum recenſione narratur) jacere ad pedes Regis cum abeſt Regina. Atque ex eo factum eſt, quod cum Rex inſidet ſolio, magnus cubicularius ad pedes ſitus eſt: qui locus habetur honoratus valde. Servat geritque ſigillum

ſigillum arcanum Regis, aut eo abſente primus aut antiquiſſimus alter cubicularius. Quia cubicularius ſummus, aut eo abſente primi ſenioreſque ſervant ſigillum Regis, immunes ſunt (ut à ſecretis ſervus) à ſolvenda obſignatione diplomatum, prout declaratur edicto Caroli VI Regis decimo ſexto Ianuarii 1386. Cum autem juriſdictione officia hæc careant; non tenentur clientelæ jure, ſed tantum debent jusjurandum Regi. Fuit jamdiu primus Regis cubicularius, ut Caroli V Regis fuit Buræus Riveriæ Dominus: quod officium cum dignitate ſummi cubicularii obtinuit Guiſius.

II. *De ſummo Magiſtro, quæſitore & reformatore generali aquarum ſylvarumque Galliæ.*

Ioannes Tilius. Ex edicto Philippi Valeſii Regis, facto Lutetiæ M CCC XXXVIII, Ioannis Regis, XXI Octobris M CCC LXIII, & Caroli VI, IX Febr. M CCC LXXXVII, conſtat officium hoc nondum fuiſſe eo tempore inſtitutum, etſi à principibus fiebant aquarum ſylvarumque magiſtri. ultimo Caroli Regis anno Caſtilionæus cubicularius ejus ſolummodo præfectus erat ſaltibus regiis: duo autem alii regionibus Campaniæ, Briæ, Franciæ & Picardiæ;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

cardiæ; duo item Nortmanniæ: duo Ollonenſibus & Turonenſibus: unus denique in agris Navarreni Regis in Francia & Nortmannia. Itaque cum de hoc magiſterio lis in Parlamento orta eſt inter Comitem Tancarvillanum, Baronem Yovianum, & Dominum Gravillanum undevigeſimo Novembris & quarto Ianuari M CCCC XV, generalis procurator Regis confirmavit neque officium illud eſſe, neque neceſſarium videri. Verumtamen decimo octavo Maii MCCCCXXVIII, Carolus Riveriæ Dominus in locum Guilhelmi Calmontenſis Guitriani Domini (quem Rex Carolus VII à munere hoc avocaverat) à Parlamento acceptus eſt, & Riveriano mortuo Chriſtophorus Harcortenſis; poſt hunc officium tenuit Ludowicus Vallenſis Caſtilionis Dominus, conjuncta facultate proſpiciendi vacantibus officiis ad aquarum ſaltuumque curationem pertinentibus: quam facultatem recepit Ludowicus XI octavo Iulii M CCCC LXXXIII, & revocationem curavit in Parlamento promulgari. Summus hic magiſter Parlamento obnoxius, ratione ſui officii ſedit in ſubſelliis, atque ibi ſedit Wertius ſecundo Iunii milleſimi quingenteſimi vigeſimi quinti, in decreto quodam pronuntiando.

12. De

12. *De Gubernatoribus provinciarum pro Rege & vicariis generalibus.*

Ioannes Tilius. Gubernatores & vicarii generales Regis, præfecti provinciis, priſcorum Ducum & officiorum vices gerunt. Hi autem vitium cauſa ſunt inſtituti, ut Provincias ſibi commiſſas in pace & tranquillitate ſervent, eas defendant armis cum à ſeditioſis popularibus, tum ab hoſtibus exteris; eas ac munitiones earum bene curatas & inſtructas teneant rebus ad defenſionem neceſſariis, judiceſque earum vi armata (cum opus erit) adjuvent: nam etiam facultas eorum à judicum facultate diſtincta & diſparata eſt; & quamvis fidem ſoli Regi præſtent, debet tamen eorum facultas à Parlamento conventus & Provinciæ cui præſunt accipi, legi, promulgari, & in acta referri. Nam quæcunque ſit hujus officii amplitudo, præſtantia, atque auctoritas, ea tamen lege admittitur ut nihil contra Parlamenti aut conventus ordinarii autoritatem conetur efficere. Etſi in multorum vicariorum codicillis habentur hæc verba: *Vt puniant & puniri curent omnes maleficos turbantes quietem Provinciæ, effractores & tranſ-*

greſſores inſtitutorum mandatorumque: quod ita accipiendum eſt; per ordinarios judices facturos, ſi rei erunt incolæ; ſin autem milites erunt ſive extranei, per extraordinarios. Itaque ſic ſtatuimus, viribus quidem plenam auctoritatem ipſis, ſed ſine juriſdictione eſſe; quam ſi arrogaverint, minime ſuprema futura eſt: nam ab ipſis ad Parlamenta provocatur. Ad hoc demonſtrandum, non eſſe gubernatoribus juriſdictionem ſummam: hoc unum ſatis eſt, honorum codicillos à Parlamento ac conventu Provinciæ auctoritatem accipere: quod argumentum non mediocriter fidem ipſorum liberat, ut judices ſinant agere & fidem præſtare: nam profecto in reis damnandis minimum eſt delectationis, ut ex officio facias. Propterea laudandum eſt illud caput receptum in codicillis honorariis, ut gubernatores Parlamentum certoſve homines ex eo, aut aliis oppidorum corporibus collegiiſque cogant, qui utilitati conſulant. Hæc officia contra finitimos potius quam contra populares fuiſſe inſtituta conſtat, cum populares in pace, jure, viribus & autoritate facile contineri poſſint. Quamobrem gubernatores aut vicarii generales limitaneis tantum regionibus præerant: ut finitimum hoſtem obſervarent, & pro officio

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

cuſtodirent terminos, intus vero officia ordinaria, ſatis erat. cumque per fumum gubernatores quidam intra regnum fuiſſent inſtituti, eos ſuſtulit Rex Franciſcus I. VI Maii MDXLVI, vetans, ne qui generales ipſius vicarii dicerentur, prætérquam gubernatores Nortmanniæ, Britanniæ, Aquitanniæ, Linguæ Occitanæ, Provinciæ, Delphinatus, Burgundiæ, Campaniæ, Briæ, Picardiæ, inſulæ Franciciæ, Breſſiæ, Sabaudiæ, & Pedemontanorum, quæ tres poſtremæ Provinciæ tum parebant Regi. Poſtea vero in provinciis interioribus gubernatores facti ſunt; quod fuiſſe opus, oſtendit admiſſa illa quæ ſupervenit religio, cum diviſionis tempore omnes provinciæ ſint limitaneæ, bello civili periculoſiſſimo & damnoſiſſimo eas infeſtante, ut ab experientia cognoſcunt & vident omnes.

13. *De conſilio privato Regis.*

Ioannes Tilius. Hoc conſilium ſtrictum, ſecretum, aut privatum, deinde magnum dictum eſt: ſed memoria noſtra recepit privati nomẽ, ut diſcernatur à conſilio magno, quod Rex Carolus VIII inſtituit, ut interſit Cancellarius Galliæ, & certæ juris adminiſtrationi conſulat ex ſuffragiorum numero: poſtea vero quædam cauſæ ad conſilium hoc

fuerunt ablegatæ, aut in genere, aut per tranſlativa diplomata, aut ſingularibus literis judicandæ. Vt autem pateat qui olim viri in conſilium privatum reciperentur, edicto facto M CCC XVI, à rectore Philippo Longo hi nominantur ad privatum conſilium pertinentes: nempe Comites, Valeſius, Eboracenſis, Marchianus; Ludowicus & Ioannes Claromontani (qui poſtea dicti ſunt Borbonii) & Robertus Arteſius, Principes cognationis regiæ: Comites Sancti Pauli, & Sabaudiæ, Delphinus Viennenſis, Comes Burgundiæ, Dominus Marcollienſis, Conneſtabilis Galliæ, Noyeranus & Sallianus Dominus, Guilhelmus Harcortenſis Dominus Reinelli, Matthæus Trianus pater, duo Mareſchalli Galliæ, Herpinus Guerius, Archiepiſcopus Rotomagenſis, & S. Malonis Epiſcopus & Cancellarius Galliæ. Idem Philippus Longus Iulio M CCC XIX, mandavit in dies jus dici ab hoc conſilio: & ſingulis menſibus ubicunque futurus eſſet, cœtum haberi privati conſilii; in quo omnes poſtulationes de venia exoranda per menſem factæ inſpicerentur, & conſilium de iis ſtatueret: ſimiliter de familia Regis, Reginæ, filiorumque, & de ærario ad conſilium unoquoque menſe referretur, ad corrigendum ea quæ eſſent opus. Idem

Februa-

Februario MCCCXX, mandavit ad juſtam rerum in conſilio actarum cognitionem librum confici diarium, in quem res in eo conſilio geſtę monimentis dignę ſemper referrentur: cujus libri cuſtodiam habuit Petrus Barrerianus ſcriba à ſecretis Regis, cui juſſit ſingula à præſentibus dictari, aut ab uno libellorum ſupplicum magiſtro ſi adeſſet, aut ab aliis, ut rerum quotidie in conſilio tranſactarum exſtarent documenta; & diſerte inſeri eorum nomina qui eo die interfuiſſent conſilio. Atque ne quid eorum quæ in conſilio conſtituta eſſent, differretur, aut oblivione ſepeliretur, & infectum maneret, juſſit Barrerianum, aut quiſquis diarii cuſtos futurus eſſet, ſingulis hebdomadis pro negotiorum multitudine venientem bis aut ter commemorare negotia conſiliariis, ut ea deciderent prout ex uſu forę videretur. Edicto Philippi Pulchri Regis cautum eſt, ne à judiciis, decretis aut ſententiis à Parlamento ſolo aut conſilio privato & Parlamento latis (quod conſilium, tanquam Rex, appellat ſuum) nemini liceat provocare. etſi horum conſiliorum munera fuerunt ſemper inter ſe diſtincta: cum hoc conſilium ſpectet negotia publica ad univerſam regni conſtitutionem pertinentia, ut Regi de iis conſulat: & quicunque ad conſilium illud adhiben-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

hibentur, non ex officio, ſed ex delegatione interſunt huic conſilio. Quando judices partibus inter ſe contendentibus non potuerunt ſatisfacere propter conditionem perſonarum cauſarumq;, nonnunquam placuit Regibus eas controverſias à conſilio privato & Parlamento ſimul judicari: cui cœtui aut deciſioni Reges interfuerunt. Exſtant judicia eodem tempore facta à conſilio privato ſolum: in quo ſi quando aguntur cauſæ ad jus civile pertinentes, ſolent conſiliarii (qui in eo conſeſſu pauci ſunt tenentes & periti judiciorum) à Parlamento conſilium petere. Ex hac conſilii utriuſque congregatione ortum eſt, quod qui à conſilio privato ſunt, aditum & jus deliberationis in Parlamento habuerunt: quod ante non habuerant, niſi præſente Rege, qui honorem quibus vult & autoritatem tribuit. Rex Henricus II Februario M D LVI declaravit edicto, acceſſum & ſententiæ dictionem in Parlamento, cum ad conſilia, tum etiam ad lites, hominibus privati ſui conſilii liberam eſſe: ſed expoſtulante contra Parlamento, ſingulari diplomate dictum eſt, ad eos tantum qui judices fuerint, acceſſum hunc dictionemque ſententiæ pertinere. Hactenus Reges Ludowicus XI, Carolus VIII, Ludowicus XII, & Franciſcus I, donec ab

Hiſpa-

Hiſpania revertiſſet, privatum ſuum conſilium in tres ordines diviſerunt: primum ad rem militarem & negotia publica, alterum ad ærarium, tertium ad jus dicendum; quorum ordinum cuique homines inerant lectiſſimi ad officium perfungendum & defendendum idonei. Conſilium privatum anno MDXXV de integro fuit adunatum, itaque confuſa negotia: nam periti ærarii, imperiti ſunt juris & Reipublicæ, & multi conſilio interfuerunt qui ea de cauſa numerus in cōſilio erant.

Bodinus. Antea quidem Curia Pariſiorum hujus imperii Senatus erat, ſed cum litibus judicandis occupari placuiſſet, nec facile ab urbe diſtrahi poſſet, Reges conſilium illud, quod quia res magnas ſub Carolo VII tractabat Magnum dictum eſt, inſtituerunt. cum autem rurſus litibus extra ordinem diſceptandis lege Caroli VIII implicaretur, ac multo magis Ludovico XII Rege, qui Curiam XX judicum conſtituit, Franciſcus major Rex Conſilium illud magnum ab arcanis Imperii ſummovit; cum aliud conſilium ſelectorum Principum & amicorum ſibi comparaviſſet, quod familiare latinis, noſtris hominibus privatum dicitur. Mortuo Franciſco, Henricus filius aliud quoque Conſilium quæſivit, quod quia paucorum hominum eſſet, anguſtum ſive

ſtrictum

ſtrictum appellarunt. Poſtremo cum familiare ſeu privatum illud conſilium Senatorum multitudine redundare videretur: Henricus tertius aliud conſilium inſtituit, quod quia de Reipub. ſtatu non de litibus conſulendum eſſet, conſilium Status placuit appellari. Præterea neceſſe fuit, cubicularium conſilium haberi, in quo Rex à cubili exſurgens, ea quæ in Senatu decreta ſunt, juberet aut vetaret. illic Principum litteræ reſerantur, legationes referuntur, mandata explicantur. Omitto conſilium Tribunorum ærarii quod ab Henrico II inſtitutum eſt, ac rationum magiſtris ſenſim ereptum.

14. *De Equitibus regii ordinis, & Statu Equitum.*

Ioan. Tilius. Principes etiam ampliſſimi cum ipſi tum ipſorum poſteri ordinem Equeſtrem obeunt, quia ſignum eſt aculeuſque ad ſtrenue agendum, & rei bellicæ, virtuti atque honori incumbendum. Reges ultro demittunt majeſtatem ſuam, ut ſtrenuorum & potentiſſimorum ſubditorum ſuorum collegium & velut fraternam neceſſitudinem ineant, virtutis laudem incertis fortunæ commodis anteponentes: & tum ipſi ad idem vinculum Principes ſuos exteroſque ad-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

vocant, tum ab illis amicitiæ ergo advocantur ipſi. Vt autem fiant Equites, eligunt ſtrenuiſſimum aliquem è ſuis Equitem cujus manu accipiant inſignia. Ita rex Franciſcus I factus eſt ducis Bayardi manu. Rex Ioannes inſtituit ordinem Equitum virginis Mariæ: cujus ordinis præcipuam ſedem fundavit in domo nobili S. Ovanii ad Dionyſianum (quæ palatium Clichianum olim dicebatur) menſe Octobri M CCC LII, quam domum donavit omnibus publicatis bonis & ſportulis futuris; adjecitque ſtellam & figuram S. Virginis, quam illi Equites geſtarent. Secunda familia Andium quæ regnum Siciliæ tenuit, Ioanne Ioviano teſte, ſignum ordinis equeſtris in brachio habuit creſcentem lunam argenteam. Hi Equites ſocii eſſe omnis fortunæ periculorumque inter ſe tenebantur, amici certi, adjutoreſque in omnem neceſſitatem, neque armis poterat alter alterum infeſtare. Ludowicus Francus Dux Aurelianenſis, frater Caroli VI Regis, inſigne ſui ordinis habuit hyſtricem. Bonus Dux Philippus Burgundiæ ann. M CCCC-XXIX, primum inſtituit ordinem velleris aurei, quem ſervavit Carolus V Cæſar & filius ejus Hiſpaniarum Rex. Ludowicus XI Rex ordinem inſtituit S. Michaëlis, qui adhuc in Gallia durat, à ſtirpe

Aure-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Aurelianenſi (quæ regnum percepit) conſervatus; cujus inſtitutio & leges mandatæ ſunt typis. In iis autem legibus habetur una, ut ſinguli Equites quotidie miſſam audiant: quo nomine junior Dux Saxoniæ confeſſionem Auguſtanam amplexus, ordinem ſibi ab Henrico II Rege oblatum recuſavit, & laudata eſt ipſius excuſatio. Maximam ſuo ordini exiſtimationem compararunt Reges Galliæ, quod Principibus tantum aut viris rei militaris peritia celeberrimis, ac non omnibus eum communem eſſe voluerunt. Cum Reges Galliæ, filii, aut fratres fiebant Equites, ſolennitates plurimæ obſervabantur; ubi Reges inſidebant coronati, & publicum omnibus epulum exhibebant. Ante hos ordines inſtitutos, docet Ionvillanus in S. Ludowici vita, Regem illum, cum Alphonſus frater Pictonum Comes, & Druidenſis Comes equeſtrem ordinem acciperent, ſolenne epulum habuiſſe Salmurii, tam magnifico apparatu quam videri unquam potuerit, rebus omnibus opibuſque circumfluentibus. Atque hæc una eſt ex cauſis quatuor, quibus pro conſuetudine ſubditis regalis dominii Vaſſalliſque indicitur penſitatio: ex quo apparet fuiſſe in ſolennitate hac ſumptus aliquos ex uſu & conſuetudine. Priſci autem Franci (qui

formu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

rmulas & ceremonias in rebus pluri-
is obſervabant, ut lex Salica teſtatur)
nſtituendis Equitibus multas adhibue-
unt, ut prius vigilarent diu, balneiſque
aliis rebus uterentur: quibus doce-
ant, qui ordinem hunc ſuſcipiunt, eos
orde animoque mundo & honeſtis con-
itionibus venire oportere, virtutis cauſa
mnes labores & difficultates ſtrenue
erferre, prudentia in ſermone & operi-
us uti, inprimis vero fidem veritatem-
ue colere: quarum ceremoniarum uſus
emoria noſtra perſtat in Anglia, qui vi-
os ejuſmodi vocant balneorum Equites.
ntequam ordines Equitum à Rege Ca-
olo VII fuiſſent in regno diſpoſiti, duo
rant Equitum genera: vexillarius, qui
aſſallos ſuos habebat elato vexillo; &
accalaureus, qui ſub alieno vexillo pro-
edebat. Fiebant olim Equites ante irru-
tiones & prœlia: quæ conſuetudo ideo
btinebat, quod eos hac re animatos of-
cium magis facturos cogitarent, & ſi
orerentur equeſtrem honorem habi-
uros. Equeſtris dignitas juſtam nobili-
atem à patre arguit. Literæ Equeſtris or-
inis nobilitatem confirmant, & ab
gnobilitate vindicant.

Vincentius Lupanus. Præclarum illum
orem ut proceres torque aureo inſi-
nirentur, à Romanis ad Francos tradu-
xit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

xit Ludowicus XI, cum Calendis Auguſti, anno milleſimo quadringenteſimo nono & ſexageſimo, Ambaſiæ ordinem divi Michaëlis inſtitueret. Initio vero fuit cohors quædam triginta ſex regni procerum, inculpatorum equitum, dicta à divo Michaële ſocietatis præſide, cujus ipſe Rex κορυφαῖος eſt: quibus mos eſt geſtandi quotidie conchyliatum torquem ducentorum aureorum: quem donare, vendere, oppignorare fas non eſt. Qui porro huic ſodalitio nomina dant, in verba Principis adiguntur: quo neminem moveri conſtat, niſi hæreſeos aut proditionis reum peractum, aut ſignorum deſertorem. Quando vero agebatur de aliquo in demortui locum eligendo, non ſuffragiis, ſed tabulis (*ballotas* Veneti vocant à verbo Græco βάλλειν) electio fiebat: quæ obſignatæ in pelvim conjiciebantur: quibus à Cancellario numeratis, qui plures tuliſſet, in collegium cooptabatur, hac verborum formula à Principe prolata: *Te Ordo fratris* (ita enim viciſſim ſeſe appellant) *& ſodalis loco habet, eaque ratione te torque hoc donat. Faxit Deus eum diutius geſtes.* deinde in perpetui amoris teſtimonium, ſingulos exoſculatur, iſque mos fuit in collegium ſodales allegendi. Itaque ſuus eſt huic ordini Cancellarius, Theſaurarius,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

ius, (ut vocant) Caduceator, (cui à divo
Michaële nomen) & Scriba qui equitum
præclare geſta literis & memoriæ perpe-
tuæ mandaret. Moris vero Regibus, mu-
tuus hoc etiam in externos Principes con-
ferre, in honoris & benevolentiæ indi-
cium: qui, ſi eorum hoſtes velint ſe pro-
fiteri, per internuntios illis torquem re-
mittunt, ut omni ſacramenti religione
ſoluti, alteri Principi ſtrenuam operam
navent.

Thuan. lib. LXVIII. ad annum 1579.
Apud nos Rex, quo erat ingenio, vetera
faſtidiens & novarum rerum ſemper cu-
pidus, obſoleſcente conchyliato ordine,
ob communicatum promiſcue indignis
hominibus jam à multo tempore hunc
præcipuum nobilitati & militaribus me-
ritis honorem debitum, novum Equi-
tum collegium à ſe inſtitutum ac nomine
S. Spiritus nuncupatum ſolemni luſtra-
tione celebravit. Centenario numero ab-
ſolutum collegium, in eo comprehenſis
Rege Ordinis principe, IV Cardinalibus,
IV Antiſtitibus Eccleſiaſticis, magno E-
leemoſynario, Cancellario, præfecto cæ-
remoniarum, magno Theſaurario, Gra-
phiario, Feciali, Oſtiario. Commenda-
torum nomine dicti Equites, quod ab ini-
tio conſtituiſſetRex ex opimioribus cœ-
nobiis detractis ampliſſimis vectigalibus

Commendas ad Hiſpanienſium exemplum creare, conſilio ante quadriennium à Cardinali Lotharingo, ſtatim atque in regnum venit, ſumto, qui ea ſpe id conſilii Regi dederat, ſicuti jactabatur, ut cum opimiora regni, quæ vocant, beneficia regum liberalitate poſſideret, ea veluti familiæ ſuæ propria per Commendas faceret, idque illi ante mortem à ſacro ordine & ab amicis per literas exprobratum fuerat, poſtea eo mortuo Rex apud Pontificem crebro per Oratores ſuos egit, ut cœnobiorum bona Commendis illis authoritate ſua interpoſita attribui pateretur: nam eum ordinem ad Religionis Catholicæ Apoſtolicæ Romanæ amplificationem & Sectarii veneni exſtirpationem inſtitutum eſſe; idque Equitum præcipuum jusjurandum eſſe; quod cum reclamante ſacro ordine impetrare non potuiſſet, nomen nihilominus manſit, & Equites S. Spiritus commendatores ſtatutis de eo ordine Decembri proximo promulgatis appellati ſunt; ut ex eo, quid Regi ab initio conſilii fuerit, poſteris conſtet, videantque ac caveant, qui poſt nos erunt, ne, quod ab ipſo tunc fruſtra tentatum eſt, ſub ſucceſſoribus exitum aliquando ſortiatur.

15. *De*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

15. *De Præfecto prætorio Regis ſive Rege Ribaldorum.*

Joann. Tilius. In domeſticis Regum conſtitutionibus, fit mentio regis Ribaldorum, officii domeſtici, quem ſemper oportebat ſtare extra portam prætorii, ſic autem appellatur, quia jam tum homines perditi Ribaldi, ut Ribaldæ mulieres puellæque perditæ vocabantur. Regis nomen ſuperiori aut judici tribuitur: quemadmodum magnus cubicularius rex mercatorum dicitur, & baliſtariis aliiſque ſui ſunt reges. Iſtius regis officium fuit, ut de criminibus in comitatu Regis extra prætorium commiſſis judicium faceret: nam quæ intus fiebant, de iis proceres & alii magiſtrii prætorii cognoſcebant. Huic regi ſervi aut adminiſtri erant ad vires & functionem juſtam, quibus non erat jus ferendi virgas in prætorio & juriſdictione eorum qui præerant libellis ſupplicibus prætorii: hi enim ſedebant olim ad portam prætorii ut poſtulata & querimonias exterorum audirent. Quod autem in decreto Pentecoſtes MCCLXX ſcribitur Poincartus præfectus Ribaldorum, hoc de vicario intelligendum eſt Ribaldorum Regis: nam poſt multos annos XXII Februarii 1383, in decreto ſecundo Ioannis qui Pulcher Ioannes dicebatur,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

cebatur, primus in hoc officio eſſe Rex Ribaldorum dicitur, qui poſtea mutato nomine, regnante Carolo VI, præfectus prætorio Regis legitur appellatus. Hujus ſubſunt juriſdictioni puellæ meritoriæ ſequentes aulam, quæ toto menſe Majo tenentur cubiculum ipſius inſtruere. Hujus adminiſtri tunicas geſtant Phrygionicas, inſignitas gladio. Hanc dignitatem diu obtinuerunt nobiles viri inſignibus familiis & officiis celebres, quorum auctoritas familias Principum, Procerum, & aliorum Regis aulam ſequentium continebat, ut vitam bene inſtituerent, ac non fraudarent hoſpites: quam ad rem viri boni etſi ſtudium & diligentiam maximam in puniendis improbis & licentioſis homiminibus conſumpſerunt, non potuerunt tamen aut ita ſunt auſi proſpicere ut faciebant illi: nam corrupti mores graviorem remediis adhibendis auctoritatem quam antea poſtularunt. A ſententiis præfecti hujus in civilibus cauſis ad Parlamentũ appellatur, ut ex ordinariis illius ſcripturis apparet.

Hic hodie dicitur *Prevoſt de l'hoſtel du Roy.*

Vincentius Lupanus. Quanam ratione & tempore tranſlata ſit omnis poteſtas ab Oeconomis regiis & Ribaldorum Rege in Iudicem Prætorianum, non reperi,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

peri, tametſi hunc magiſtratum gerentes ea de re ſim percunctatus diligentiſſime. Itaque ab hoc judice, perpetuo aulæ aſſecla, in civili controverſia olim ad Curias ſupremas, nunc autem ad conſilium aulicum (Magnum noſtri vocant) provocatio eſt, in capitali vero minime. Habet quoque Legatos duos, & apparitorum ſtipatorumque magnam catervam: quibus ſagum perinde ac ſpiculatoribus regiis contextum eſt bracteis argenteis. Præterea ad ipſius curam nunc pertinet, ut in aulico comitatu panis, vinum, caro, avena, & fœnum ad alendos equos juſto pretio veneant.

Præter hunc ſunt & alii præfecti prætoriis Comitis Stabuli & Mareſcallorum, quos vulgo vocant *Trevoſts provinciaux des Conneſtables & Mareſchaux de France* & quos Chappuzæus ab antiquis Latrunculatores putat appellatos; qui & capiendi & judicandi habent poteſtatem perſonas non exemtas, ob crimina adverſus conſtitutiones Regni, de armis illicitis, conventiculis, violentia, latrocinio, raptu, monetæ adulterio & ſimilibus atrocibus criminibus: In quibus cauſis ab ipſis appellare non licet, niſi extra ordinem; modo judicium abſolvant intra binos menſes & numero ad minimum ſeptem.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

16. *De Officiis Domeſticis Regis Reginarumque, item filiorum & filiarum ipſorum.*

Vincentius Lupanus. Archippocomus, ſeu malis, Hipparchus, primariæ eſt auctoritatis apud Regem: cujus ſunt partes, Regi equum aſcenſuro, vel ex eo deſcenſuro, auxiliatricem manum præbere, eique enſem & balteum liliatos præferre, ut olim ſcutum (quod nominis nomenclatura oſtendit:) idque in magnifico apparatu fieri ſolitum eſt: Atque edicto regio ad eum cura pertinet collocandorum per ſtathmos & manſiones curſorum veredariorum Ludovici XI inſtituto. (quorum primum inventorem Cyrum dicunt. poſtas appellant, quaſi in certis locis poſitos equos.) ſoletque id munus ei mandari quem vocant Contrarotulatorem poſtarum. necnon caduceatoribus (quos in verba legitima Principis adigere ſolet) curſoribus & hippocomis (voce etiam à Iuſtiniano uſurpata) præeſt (unde Magni nomen habet) qui veluti fiduciariam ab eo curam habent regii equitii ſive hippotrophii (Haraſum vocant) cum tamen ejus fidei inprimis & equi & arma commiſſa ſint.

Idem. Cubiculariorum apud nos non

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

num genus: honeſtius tamen quod Proceribus conſtat, Nobiles cameræ hodie, olim Chambellani dicti: quibus calceandi & amiciendi Principis cura eſt, & Recta jus in aula regia. Menſam Chambellanorum etiam nunc vulgus appellat. Ex eorum numero ſe fuiſſe ſcribit Philippus Cominius Argentonus. Reliquorum non poſtremus gradus eſt dignitatis, famulos cameræ vocant (tanti ſemper æſtimatum fuit Regi in cubiculo miniſtrare) quorum prope infinitus numerus. nam quidam tantum nomenclaturam habent.

Priores illi Gallis *Gentils hommes de la Chambre du Roy*, poſteriores *Valets de Chambre* dicuntur.

Idem. Nihil plane ſibi reliqui fecerunt Reges Franci, ut ſe ſumptis inſignibus regiis auguſtiores facerent. additi enim ſunt è nobilitate Francica, honoratioris comitatus & cuſtodiæ cauſa, centum machærophori anteambulones, qui Regi adeſſent: hiſque ſuus præfectus datus. Primo itaque centum à Regibus inſtituti: unde adhuc nomen ſervant. verum poſtea centenariæ illi turmæ centum alii adſcripti, addito quoque Præfecto. tamen propter numeri integritatem appellandique compendium, centum etiam hodie dicuntur: qui pro inſigni haſtam gerunt, quam beccum Falconis vocitant noſtrates,

tes, antiqua Gallica etiam voce, quæ roſtrum ſignificat.

Idem. Reges Franci adverſus hominum vim & injuriam, præter jam à me dictam cuſtodiam, domi armatis hominibus, hiſque fidiſſimis ſe munierunt. Thyrophylacas appellant, quod ad palatii portam perpetuo ſtationem agant: quibus, ut à doryphoris dignoſcantur, ſaga ſunt clavibus prætexta, eademque arma geſtant: & his ſuus Præfectus eſt. Capitaneum portæ vocant (quod hiſce ad limina cuſtodibus præeſt) quem tu Archithyrophylacem appellare potes.

Ioann. Tilius. Domeſticorum privilegia jam à nobis ſubjicientur. Quinque bullæ Clementis VI Papæ datæ duodecimo calendas Maii, anno Pontificatus IX, MCCCX, quæ habentur in chartophylacio Regis camerata arca, cui intus inſcribitur, *Bullæ Papales quamplurimæ.* Harum prima diſpenſatio eſt, Capellanos & Clericos commenſales Regum Reginarumq; Galliæ, etiam religioſos, officium dicere & celebrare poſſe ex uſu Pariſienſi: nec teneri aliter dicere, niſi diebus multis reſederint in loco ſui beneficii qui uſum alterum habeat. Secunda eſt, Clericos Capellanoſque ſacellorum Regum Reginarumque, & alios domeſticos ac familiares Clericos non teneri, niſi videatur

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

deatur ipſis, delegationes ex delegatione & mandato ſedis Romanæ accipere. Tertia, non poſſe Capellanos & Clericos Regum Reginarumve propter communicationem aut participationem aliquam cum excommunicatis vel immorigeris graviore excommunicatione aut interdictis puniri, niſi criminis ipſius ſint participes propter quod ſontes fuerint excommunicati. Quarta, Capellanos & Clericos Regum Reginarumque agentes in eorum miniſterio, poſſe magnos fructus ſuorum beneficiorum percipere, & diſpenſari dum in hoc miniſterio ſunt, ne in beneficii locis reſideant. Quinta executoria, Capellanos & Clericos Regum Reginarumq; magnis beneficiorum ſuorum fructibus uti, quamvis in priore loco non reſideant ubi ſolebant reſidere. Immunitas à Rege Carolo VI attributa officiis domeſticis Regum maximorumque filiorum Delphinorum, cum approbatione anno MCCCCXI, in chartophylacio, loculo *Subſidia*. Immunitas ab indictionibus ſubſidiariis omnibus, attributa domeſticis Regum officiis de prædiorum ſuorum fructibus. Decretis Parlamenti ſub diem Martini factis MCCCXVIII omnes domeſtici Regis adminiſtri pronuntiantur immunes ab omnibus commeatuum vectigalibus, quos ad neceſſi-

tatem & uſum ſuum apportari curant, Edictum Regis factum III Decembris MCCCCVIII, ut qui adminiſtri viginti annos aut amplius miniſtraverint, vacantes à miniſterio ſtipendia tamen habeant. Declaratio Franciſci Regis, domeſtica matris ſuæ officia iiſdem, atque ſua, uti privilegiis; facta penultimo Septembris MDXXV. Immunitas ab evocata & ſub evocata militia conceſſa à Rege Officialibus Reginæ Navarrenæ. Declaratio ejuſdem, Officiales domeſticos & commenſales ſuos ab omnibus tributis, indictionibus, penſitationibus, etiamque canone in quinquaginta peditum millia præſtando immunes eſſe.

Ioann. Tilius. Domeſticis conſtitutionibus Philippi tertii, Pulchri & Longi Regum magnus eleemoſynarius confeſſionariuſque Regis habuerunt quiſque in Regis prætorio cubiculum: quo in prætorio quatuor tantum habebantur habitationes, præter eas quibus majeſtas regia utebatur. In cauſa hujus habitationis fuit, quod Regibus interdiu & noctu placuit adeſſe maxime proxime eos qui animis ipſorum propter repentinos caſus miniſtrarent: quamobrem duo hæc officia pro muneris ratione ſummo in pretio olim habebantur, cum ejus bene perfuncti utilitas tam ad Remp. ex eo quam

x alio ullo perveniret. Iurabat magnus leemoſynarius ſe nihil niſi juſtum, miſericors, & ſine fumo petiturum à Rege: t habetur in edicto Philippi Pulchri Reis facto in Vincennarum ſaltu, deſinente anuario MCCXC. Edicto Philippi Longi cto Biturigibus x Nov. MCCCXVIII, proeribus ſingulis interdicitur ne Regem, um miſſam audit, interpellent, præterquam Confeſſario; qui cum Rege de iis ebus ſolum poteſt agere quæ ad conſcientiam & ſalutem animæ pertinent, bſoluta Miſſa, antequam Rex diſcedat b oratorio ſuo, de beneficiis in alios onferendis, ac non de altero argumento: ſimiliterque magnus eleemoſynarius oſt Miſſam in oratorio de eleemoſynis Regem compellandi jus habet, quia Rex miſſæ tempore in orationem & meditationem cœleſtem incumbit. Altero edicto Philippi Longi rectoris facto ad S. Germanum Layanum Iunio MCCCXVI, dicitur confeſſarius jus habere imperandi ut codicilli beneficiorum exarentur; ſimiliterq; eleemoſynarum codicilli eleemoſynarius, ut poſtea ſubſcripti obſignentur.

17. *De Cancellario.*

Vincentius Lupanus. Cancellarii ea eſt apud Regem authoritas ut eum ſoleat in rebus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

rebus omnibus ad Rempublicam pertinentibus veluti Apollinem conſulere: unumque illud apud nos virtutis eſt præmium. Hujus noſtri ſunt partes, dare operam diligenter, ne quod reſcriptum, edictum, decretum, contra jus Reipublicæ impetretur: quod ſi præſenſerit, tranſverſa linea circunducere vel conſcindere: cancellare vocant: unde illi Cancellarii nomen eſt: tametſi Latinum non ſit, quemadmodum nec cancellandi, licet hujus nominis frequens ſit uſus Iuriſperitis, ipſique Vlpiano, Paulo, & Scævolæ. Cancellarium quoque Livius Gallicus, Paulus Æmilius, Iuris præfectum appellat, aliquando Iuriſconſultum. Apud Venetos Cancellarius ſecretioribus notis apud Senatum præeſt, ſed non tantæ auctoritatis. hic enim unicus eſt (ut ita dicam) βασιλέως ὀφθαλμὸς καὶ οὖς, atque morum legumque regimen, & Principis in re judiciaria & iis quæ ad regnum conſtituendum pertinent Legatus, aulicique conſilii facile primus: cui mos eſt, ſignum illud ſanctius apud ſe habere, quo diplomata cera ſignat: in quo Principis imago imprimitur. Solet vero in Cancellariatus interregno à Rege Procancellarius creari, qui Cancellarii munia obeat. Cuſtodem ſigillorum appellant, quod illi Rex ſigilli, quo publica

monu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

monumenta ſignat, atque omnium rerum ſummam credat. Denique ad tantum honorem gradatim aſcenditur. vidimus enim aliquot, qui cum ſumma cum laude in advocatorum ſubſelliis verſati eſſent, ad fiſci cognitionem pervenire, qui primus eſt honorum gradus, deinde vel libellis præfici, vel in primo conſeſſu Curiæ Pariſienſis Præſides creari, poſtremo ad ſummam togatorum magiſtratuum dignationem conſcendere.

Thuan. lib. VI. Lege Regni non niſi ad mortem damnatis aut alioquin peractis & convictis reis magiſtratus ille adimi non poteſt.

Bothreus lib. XII. Procancellarius ubi renunciatus eſt, annulum Regis (ſigilla vocant) penes ſe habet, jus dicit, reſcripta expungit, &c, unde nomen, ubi minus æqua ſunt, cancellat: ſolius nominis ſplendorum retinet Cancellarius, ſolutus omnibus negotiis.

18. *De magiſtris Requeſtarum.*

Vinc. Lupanus. Si quis diligentius conſideraverit Præfectorum libellorum auctoritatem, eos reperiet ſummo apud nos in honore fuiſſe, atque facile primum locum poſt Cancellarium obtinuiſſe in re judicia-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

judiciaria. moſque primum fuit porri-gendi libellos Regibus, cum jura reddebant: deinde cum variis negotiis diſtricti eſſent (ut fere propagatis regni finibus curæ augeſcunt) factum ut ſemel menſe poſtulationibus vacarent cum prudentum conſilio, quorum maximum numerum habebant. quod ſi leviores viderentur, eis ſubſcriberent: ſin graviores, de eis ad juriſperitos referrent qui ibi aderant. Demum divitiæ animos luxumque auxere: & eo tempore Rex rem totam judiciariam Cancellarii fidei permiſit, qui, exoriente tot cauſarum multitudine, aliena opera cœpit indigere, (ut ſemper animus hominum in diverſa tractus, minime ſuum officium facit) duoq; creati, qui non, ut nunc, magiſtri libellorum dicerentur: quibus à Principis aula abeſſe nõ liceret, & Cancellarii aſſeſſores eſſent. Poſtea ſancitum à Philippo, ut in Curia quinque adeſſent, nempe tres ſacerdotes, & laici (ut vocant) duo: quibus una Curiæ claſſis conſtabat. deinde auctus uno numerus: quo etiam tempore Magiſtri Requeſtarum dicti ſunt. Poſtremo duo additi: quibus omnibus jus eſt cenſendi & ſedendi in primo tribunali Curiæ, proximo loco poſt Præſides, eiſque officiorum cognitio attributa, & earum controverſiarum quæ ab iis intenduntur qui

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

n comitatu Principis officio funguntur:
quibus ad curiam provocatio eſt. Hoc
nagiſterio libellorum Franciſci Regis li-
eralitate donatus eſt Gulielmus Budæus
Galliæ ornamentum. ex cujus verbis po-
ius quam meis malo lectorem intellige-
e, quænam ſint ipſorum partes. Colle-
ium (inquit in epiſtola quadam ad Deſi-
erium Eraſmum) Octovirorum eſt,
uorum functio atque opera latiſſime in
Republica patet. ſiquidem in præſtan-
iſſima fere quaque parte magiſtratuum,
ocum primarium ac numerum obtinet
ic magiſtratus: in quem beneficio Prin-
ipis adoptatus ſum. Primum in magno
rincipis conſilio, in Curia centenaria,
tque in omnibus denique Curiis ſum-
mis quæ cauſarum ultimam diſceptatio-
nem habent, ſedendi honeſtiſſimo loco,
& ſecundum Præſides, jus habet, niſi ſi
Princeps aut Pontifices adſint. ſententiæ
tiam dicendæ locum antiquiorem obti-
net omnibus Conſiliariis. Magnum au-
tem Conſilium vocatur Curia aulæ co-
mes: quam, velut cohortem quandam
Juriſconſultorum, aſſeclam Regiæ &
Prætorii dicere poſſis, cujus coryphæus
eſt Cancellarius, ὁ νομοφύλαξ. Hujus
tamen Octoviratus præcipuæ & antiquiſ-
ſimæ partes ſunt, ut Principi præſto ſint
Collegæ è cubiculo prodeunti poſtulatio-
nibuſ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

nibuſque ſupplicum vacaturo: cujus officii vices in orbem binis & ſæpe ſingulis cedunt, cum alioqui ordinariam ſeſſionem habeamus in illa æqui & boni (ut ita dicam) officina, quam Cancellariam noſtri vocant: in qua locus dicatus eſt diſceptandis reſcriptis principalibus, quæ ex bono ipſo æquoque poſtulari ſolent adverſus juris ſummi exactique ſeveritatem. quibus reſcriptis accedunt preces eorum ſupplices qui in legem Corneliam de ſicariis quidpiam admiſerunt, aut alias capitalem rem adverſus leges auſi ſunt: quibus veniam regiis verbis dare ſolemus, pœnam ſuppliciter deprecantibus, ſiquidem venia ac miſericordia digni eſſe videantur: Regias autem venias dare poſſumus & bini & ſinguli, ſi ſingulos noſtrum ſedere contigerit: quod quotidianæ eſt functionis in hac urbe & ad aulam in ædibus Cancellarii.

19. *De Parlamentis regni.*

Vincent. Lupanus. Primum Reges Franci, ut omnium ſibi animos conciliarent, jus dicere ſolebant, & orbos liberos, viduas, tenuiores à potentiorum injuria liberare: quod ſæpe Carolum VIII feciſſe legimus. Poſtea Reges à juriſdictione abſtinuere: & Pipinus proceres dijudicandis controverſiis convenire ſtatuit

uit nullo certo aut tempore, aut loco, nunc ad natalem divæ Virginis, nunc alio tempore, idque conventuum modo. Poſt quotannis iſtiuſmodi judicum concilium cogebatur. Deinde, cauſarum creſcente multitudine, bina Parlamenta haberi cœpta ſingulis annis. Poſtremo à Rege Philippo Pulchro vel (ut Gaguinus ſcribit) Huttino hujus filio, Curia quæ vaga fuerat, Lutetiæ Pariſiorum domicilio locum accepit, quam Regiam Clodoveus ſibi delegerat. tum quoque baſilica extructa ab Engerrano Marignio, ſummo fiſci Præfecto, & Longævillæ Comite, in inſula fluminis Sequanæ, ubi judicum illæ claſſes coguntur. Ac Parlamentum illud ſupernorum Iudicum collegium dictum: cui nomen à verbo Francico *Parler*, ut huic à παραλαλεῖν derivatio eſt. Atque anno milleſimo trecenteſimo ſecundo (in annorum tamen numero variatio eſt) Parlamentum Lutetiæ & Toloſæ inſtitutum, ut quidam exiſtimant. Curiæ ſupremæ tanta eſt apud Francos auctoritas, ut prope Senatus Romani ſpeciem habeat, Regeſque bellum ſuſcepturi auctorem fieri Curiam velint, & in ejus acta referri omnia ad Rempublicam pertinentia: apud quam edicta recitantur, quorum nulla ratio prius habetur, quam in ſupremo illo conſeſſu promulgata ſint. Atque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

in Curia ſumma in verba Principis adiguntur Magiſter equitum, maris Præfectus, Tribuni militum, provinciolarum Præfecti, & Iuridici, codicillique magiſtratus recitantur, aſſenſu cognitoris regii. Quinetiam judicandis privatorum cauſis ipſa nullis legum formulis adſtricta eſt, ſed ex æquo & bono judicare ſolent ipſius Curiæ conſcripti: Curia quoque inquirendis criminibus & judicandis præeſt, eique ſtandum quod ab ipſa definitum fuerit: cujus ſententiæ Areſta dicuntur, à quibus ad Principem moribus noſtris non provocatur, ſed regio edicto licet erroris ſpecie Areſtum in diſquiſitionem revocare. Primiſque temporibus unicum fuit ſupremum tribunal, ex variis hominum generibus coactum, duodecim Franciæ primoribus, regni proceribus, antiſtitibus, Iuriſperitis. ipſi tamen antiſtites Curia pulſi, ut ſacris vacarent, præter Divorum Dionyſii & Germani Abbates. Creſcente porro cauſarum multitudine collegium illud in varias claſſes vel decurias diviſum eſt; In prima claſſe conſtitutione primum Philippi, & multis annis poſtea Caroli Septimi, quindecim laici (ut vocant) & totidem ſacerdotes fuere, non numeratis quatuor Præſidibus, veluti prohedris & moderatoribus: quibus in rogandis ſententiis à Conſiliariis

ſiliariis aſſurgi conſuevit, atque ab omnibus, cum Curiam ingrediuntur præeuntibus apparitoribus aut ea egrediuntur. Iſque honor apud nos non niſi jam longo uſu forenſi exercitatis mandari ſolet gratuita Principis munificentia. Itaque ipſe Curiæ decurio cum jus dicit, nemini præterquam Regi honore ſedendi cedit. Secunda inquiſitionum decuria ſacerdotibus quotuor & viginti, & ſexdecim vulgo laicis vocatis conſtat, quæ in tertiam ſubdiviſa eſt à Carolo Septimo: quarum cuique additi Præſides duo. Quarta à Franciſco Rege conſcripta (novam appellant) atque quinta, quam Domanii claſſem dixere, quod ad eam provocatione cauſæ canonariæ devolvantur. Sexta eſt libellorum Magiſtrorum, quæ ante ampliatum numerum tertiam ſedem ſibi vendicabat: de qua jam à me pluribus. Septima Recuperatorum palatinorum, qui cauſas judicant miniſtrorum regiorum, conſiliariorum, advocatorum, cognitorum, ſodalitiorum aliquot, Pontificum, Curiæque apparitorum: à qua, atque à ſexta, ad primas illas ſummæ juriſdictionis claſſes provocatur. Fuit vero tempus quo Curia centenarium numerum non expleret, additis duodecim Franciæ primis & octo libellorum præfectis; at Franciſus Rex nume-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

rum auxit adſcriptis hiſce majorum gentium Conſiliariis, primo viginti, deinde duobus & triginta, & in eas (ut diximus) decurias diviſis. Franciſco vita functo Henricus illam Conſiliariorum turbam ad numerum priſtinum redegit, atque ut viam præcluderet per gratiam & præmia tantam dignitatem ambientibus, non niſi probatos & doctrina & moribus, quique trigeſimum annum attigiſſent, in Curiam cooptari ſtudioſe cavit, non ſine antiquorum exemplo. Demum ſolenne eſt XIX Calend. Septembris juſtitium indicere, Principis diplomate, quod pridie Idus Novembris remitti ſolet: quo die cauſarum patroni & cognitores in verba Curiæ adiguntur. ne quod vero tempus periret à juriſdictione, atque ad provocationum illam colluviem exhauriendam quæ ad Curias devolvuntur, ſancitum, ut partim ſupremæ Curiæ Præſides aliquot, adhibitis tredecim Conſiliariis, octo vocatis laicis, & quinque ſacerdotibus, controverſiis civilibus & maxime capitalibus dijudicandis præeſſent, partim conventus juridici agerentur in urbe regio reſcripto deſignata. Magnos dies appellant, conſtantque ſupremarum Curiarum Conſiliariis, à quibus provocatio non eſt: hique cauſas Principis edicto ad certam ſummam definitas judicant, &

Præfectu-

Præfecturarum regio diplomate comprehenſarum. Denique omnibus Conſiliariis ſententiam dicendi jus eſt (opinari vocant, ab opinionum diſquiſitione) cum à Præſide ſententias rogantur. quod ſi utrinque calculi æquales ſint, duo ad alias claſſes dimittuntur qui ſuam cujuſque ſententiam tueantur: ſin minor ab una parte eſt numerus cenſentium, numerantur ſententiæ (ut eſt in proverbio) & non ponderantur, majorque pars interdum meliorem vincit. Cumque olim agebatur de aliquo in demortui locum cooptando collegarum reliquorum ſuffragiis, præſente Cancellario, Principi laudabatur qui in alterius locum ſubſtitueretur, & plerunque inviti ad tantum munus vocabantur: verum noviſſimis temporibus factum eſt, ut divitiarum, non hominum, ſit hic magiſtratus. Huic porro magiſtratuum ordini, veteri Francorum lege, negotiatione eſt interdictum, vetitumque, ne ea enuncient quæ communi conſenſu inter ſe ſanxerint. atque illis prohibitum quicquam à litigantibus accipere, aut Curia abnoctare. Sunt vero cauſarum genera quæ primo judicio apud ſupremas Curias agitentur; nempe Regaliorum, & duodecim Franciæ Primorum; atque à Iuridicis ad eas provocatio eſt, pœnamque temerariæ provocationis ſanctiones

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

regiæ jubent eſſe ſexaginta librarum Pariſienſium, (ita vulgo appellant) ſoletque Curia adverſus provocatorem perperam provocantem, mulctam irrogare: unde ſuus illi eſt mulctarum coactor. At, quoniam jam à me dictum eſt criminum cognitionem ad Curias haſce pertinere, non abs re fuerit ſcribere, diviſam eſſe à reliquis claſſibus decuriam quæ rei capitali præeſt. (Tornellam appellant, id eſt turriculam) in qua ſedent alternis vicibus ſolo trimeſtri, cum Præſide uno aut altero, exceptis ſacerdotibus Caroli ſeptimi edicto, quibus Pontificii Canones criminum cognitione interdicunt. Porro quatuor ſunt Amanuenſes Curiæ, ſcribę tres, (graphiarios vocant) præter immenſum illum gregem qui Curiæ eſt ab actis, & apparitorum ſive viatorum catervam. Itaque cum Curia Pariſienſis, tam longe propagatis finibus imperii, cauſis dijudicandis non ſufficeret, addita Parlamenta alia, iiſque ſuus cuique limes datus. Ea ſunt, Toloſanum, Gratianopolitanum, Aquenſe, Burdegalenſe, Divionenſe, Rotomagenſe: & quod ab unoquoque definitum fuerit, eandem habet auctoritatem, quam Pythagoras apud ſuos. Omnium latiſſimos fines habet Pariſienſe, æqualis tamen cum aliis dignitatis. Curiam Toloſanam inſtitutam volunt à Phi-

lippo Pulchro anno MCCCXX, & poſtea à Carolo VII renovatam. Quod ad Gratianopolitanam attinet, Vmbertum Delphinatium Principem conſtat concilium Iuriſperitorum habuiſſe qui populis jura redderent. Deinde collegio illi Iuriſconſultorum (ut fere variant hominum conſilia) Parlamenti nomen inditum. Divionenſem inſtituit Philippus Burgundiæ Dux, cui à morum integritate Boni cognomen fuit. Normanni, ut haberent qui domi jus redderet, à morte Rolonis eorum Ducis, conventum juridicum Rotomagi inſtituêre: quæ Normanniæ metropolis eſt. Scacarium pro Statario vocabant, quem per veris & autumni tempus cogi oportebat: cui ſimilis noſtris temporibus Alenconii fuit, vivente Margarita Franciſci Regis ſorore. Verum Georgii Ambaſiani Archiepiſcopi Rotomagenſis apud Ludovicum XII auctoritate & gratia, conventus ille indicticius, perpetuus eſſe cœpit: nihilque ab eo Rege prætermiſſum quod ad Burdegalenſis Parlamenti ornamentum & dignitatem pertineret: cujus ipſe conditor fuit. Non deſunt tamen qui hujus Carolum VII auctorem ſcribant. Aquenſem idem inſtituit, cum prius à Comitibus Provinciæ conſilii nomen nacta eſſet.

Thuan. lib. XIII. Cum ab ipſo initio &

Philippi Valeſii temporibus anno Chriſti cIↃ CCC XLIV (ſic enim res habet, ut ex archivis cameræ criminalis patet quod fruſtra in annalibus noſtris, diverſa falſo tradentibus, requiras) Parlamentum, uti vocant, quod ad id uſq; tempus ambulatorium fuerat, Lutetiæ Statarium eſſet conſtitutum, certus etiam Senatorum numerus definitus eſt, qui à III Eid. Novembris uſque VII Eid. Septembr. nulla intermiſſione jus dicerent. Ii erant centum viri, III videlicet præſides, VI libellorum ſupplicum magiſtri, majoris Cameræ conſiliarii, clerici XV, totidem laici: Claſſis inquiſitoriæ Conſiliarii, ſive, ut vulgo vocabantur, terræ conſuetudinariæ auditores, XXIV Clerici, XVII Laici; item domeſticorum regiorum cauſis judicandis delegati conſiliarii, quinque Clerici, III Laici, à quibus ad Senatum provocatio erat; quibus omnibus additi XII Franciæ Pares numerum explebant. Is numerus poſtea cumulatus XX Senatoribus ſub Franciſco I, & VIII libellorum ſupplicum magiſtris. Cum igitur ampliſſimi ordinis toto anno Ius dicentis, major videretur eſſe auctoritas & potentia, quam ut aulici, qui ex ſuo arbitrio omnia pendere volunt, eam ferre poſſent, Cardinalis Lotharingus homo rerum novarum ſtudioſus quorumdam im-

impulſu Henrico II R. author fuit, ut cum annui judices hactenus fuiſſent, deinceps ſemeſtres eſſent, ut interquieſcendi conceſſo ſpatio in vicem ſuccedentes magis aſſidui in jure dicundo eſſent. Conſtitutum eodem edicto, ut cum ſalaria quædam antea à litigantibus, quod minus honeſtum videbatur, acciperent, iis ademtis ſtipendia, quæ prius admodum exilia erant, à Rege augerentur. Verum ut in Præſidialium tribunalium creatione, ſic & in ſemeſtrium, ita edictum illud vocabant, ordinatione, auctus eſt Iudicum numerus pretio ab iis accepto, quæ præcipua edicti cauſa fuit. Ita rei honeſtiſſimæ, uti jactabant, à turpiſſima nundinatione ductum initium. Quo & factum eſt, ut per diviſionem illam minuto univerſo numero, præcipitatum ſit tempus, quo claſſium inquiſitoriarum conſiliarii antea non niſi longo in jure dicundo uſu confirmati, majorem cameram ingrediebantur; ſicque novitiis plerumque & inexercitatis ad ſupremam Cameram promotis non tam reſtituta ordinis ampliſſimi dignitas & diſciplina, quod unum operæ precium ex nova illa inſtitutione ſperabatur, quam mutilata & ſoluta eſt. Quod cum ſero animadverſum eſſet & ſtipendiis auctis ærarium regium ſupra modum gravaretur, tandem

 placuit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

placuit ut Semeſtrium abolita creatione, judices rurſus annui jus dicerent & ad exonerandum ærarium minutis ſtipendiis, honorarium, uti prius, à litigantibus acciperent. Quod magnam rurſus mutationem & confuſionem peperit, cum ſuperfluo judicum exundante numero, novi illi qui in ſummam Cameram feſtinato curſu ingreſſi fuerant, rurſus ad claſſes inquiſitorias quaſi averſis veſtigiis retracti ſunt. Cœpit nova illa ordinatio ſemeſtris Senatus ſexto Non. Quintiles anni milleſimi quingenteſimi quinquageſimi quarti: eodemque menſe ad VI Nonar. anno tertio poſt deſiit.

Idem lib. XXIV. Anno cIↄ Iↄ LIX Kal. Ian. Franciſco II R. lex promulgata, qua ut Iudices ſpectatæ integritatis & eruditionis in ſupremis Regni curiis & inferioribus ſubſelliis conſtituerentur, edicebatur, ut in poſterum penes ipſos judices jus eſſet, cum aliquis in demortui locum ſufficiendus eſſet, tres probitate & juris ſcientia conſpicuos nominandi, ex quibus quem vellet Rex deligeret. Id ſancte ac ſalutariter decretum Franciſci Olivarii ſuaſu, ac multoties poſtea repetitum, quominus locum habuerit, aulicorum ambitione & avaritia effectum eſt, qui emolumentum ex muneribus publicis ac dignitatibus pretio irreligioſe æſtima-

tis

tis & turpiter divenditis captantes, ad augendum, ſicuti jactabant, principis ærarium, pravis edictis judicum numerum in immenſum multiplicarunt; & ita clariſſimus ordo, quem honorificum ſervari, ad omnes regni ordines in officio continendos, Reipub. intererat, paulatim cœpit vileſcere, gliſcente ſordium veneno, quo indigni homines nullis meritis, ſed opum fiducia aut aulicorum beneficio ad eos honores provecti facile ſe corrumpi paſſi ſunt.

Parlamento Pariſienſi ſubſunt hæ Provinciæ; Inſula Franciæ, Belſia utraque, Secalaunia, Bituriges, Arverni, Lugdunenſis, Forenſis, Bellojocenſis, Pictavienſis, Andina, Angelomenſis, Cœnomanenſis, Bryenſis provinciæ; cum Picardia, Campania, Turonibus, Nivernio, Borbonia, Matiſconenſi tractu. Quibus continentur quinque Archiepiſcopatus, Remenſis, Senonenſis, Lugdunenſis, Bituricenſis & Turonenſis: Epiſcopatus XXIV, Laudunenſis, Cabilonenſis in Campania, Sueſſionenſis, Bononienſis, Ambianenſis, Noviodunenſis, Silvanectenſis, Bellovacenſis, Pariſienſis, Carnutenſis, Aurelianenſis, Nivernenſis, Antiſſiodorenſis, Meldenſis, Pictavienſis, Malleacenſis, Lucionenſis, Angoliſmenſis, Andegavenſis, Cenomanenſis,

Claro-

Claromontanus, S. Flori, Lingonenſis, Matiſconenſis.

Parlamento Tholoſano (quod inſtitutum volunt à Philippo Pulchro anno cIↄcccII) ſubſunt hæ provinciæ; Lingua-Occitana ſuperior & inferior, utrumque Vivareſium, Velaunorum, Gabalorum, Albigenſium, Ruthenorum provinciæ; Laureacenſis, Quercetana, Fuxenſis regiones; & pars Vaſconiæ. Quibus comprehenduntur, Archiepiſcopatus III, Narbonenſis, Auxitanus, & Tholoſanus: XXVIII Epiſcopatus, Nemauſenſis, Vſetienſis, Lodevenſis, S. Pontii Tomerianus, Alectenſis, Montis Peſſulanus, Biterrenſis, Agathenſis, Carcaſſonenſis, Mindenſis, Caſtrenſis, Albigenſis, Anicenſis, Rutenenſis, Vabricenſis, Cadurcenſis, Apanienſis, Mirapicenſis, S. Papuli, Montis-Albani, Vaurenſis, Rivenſis, Lomberienſis, Convenacenſis, Conſeranenſis, Tarbenſis, Lectorenſis, Albenſis.

Parlamento Rotomagenſi (à Ludovico XII inſtituto anno 1499) ſubeſt Normannia: comprehenditque; Archiepiſcopatum Rotomagenſem; Epiſcopatus ſex, Abrincenſem, Ebroicenſem, Baiocenſem, Sagienſem, Conſtantienſem, Lexovienſem.

Parlamento Burdigalenſi (quod alii à Carolo VII. anno cIↄ cccc XLIV; alii à Ludo-

Ludovico XI, anno CIↃ CCCC LXII inſtitutum volunt) ſubſunt Vaſconiæ pars, ſuperior & inferior Biſcaia, Sanctones, Petricorii & Lemovices. Continenturque Archiepiſcopatus Burdigalenſis; Epiſcopatus Bajonenſis, Aquenſis, Baſatenſis, Adurenſis, Santonenſis, Petracorienſis, Sarlatenſis, Aginnenſis, Lemovicenſis, Condomenſis, Tullenſis.

Parlamentum Britannicum. *Thuan. lib.* XIII. ad annum CIↃ IↃ LIV. Hoc anno lex de Senatu in Armorica provincia conſtituendo à Rege facta in Pariſienſi curia IV Non. Maii promulgatur, ſic ordinata curia, ut in duas claſſes diſtributa, quatuor præſidibus, XXXII Conſiliariis, II ſcribis, II fiſci advocatis, & cognitore Regio conſtaret. Cautum item ut præſides II atque in iis Senatus princeps & XVI conſiliarii, atque ex advocatis unus extra provinciam legerentur; cautum & ut alternatim jus dicerent, menſibus quidem Auguſto, Septemb. Octob. & Novembr. ad Condale Redonum; Februario vero, Martio, & Aprili Condivicini in Nannetibus, reliquo tempore provinciales VII conſiliarii judicia exercerent. Id commodo provinciæ in ſpeciem datum.

Subſunt huic Epiſcopatus, Briocenſis, Maclovienſis, S. Pauli Legionenſis, Nannetenſis, Venetenſis, Triconenſis, Curoſopi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

roſopitenſis, Dolenſis & Redonenſis.

Parlamento Burgundiæ (quod in urbe Divionenſi celebratur) à Ludovico X inſtituto anno 1476 ſubſunt Epiſcopatu Eduenſis vel Auguſtodunenſis, & Cabilonenſis ſuper Ararim.

Parlamento Gratianopolitano, (quod ſecundum *Benedictum* inſtitutum fuit anno CIↃ CCCC LIII,) ſubeſt Delphinatus: compleċtiturque Archiepiſcopatus duos Ebrodunenſem & Viennenſem: Epiſcopatus Valentinum & Dienſem, qui conjuncti ſunt; Gratianopolitanum, S. Pauli trium Caſtellorum, atque Vvapienſem.

Parlamentum Aquenſe, inſtitutum fuit à Ludovico XII. anno 1501. cui ſubeſt Provincia. comprehendit Archiepiſcopatus duos Aquenſem & Arelatenſem: Epiſcopatus XI, Dinienſem, Graſſenſem, Glandevenſem, Senetenſem, Vencienſem, Aptenſem, Reienſem, Forojulienſem, Siſtavicenſem, Maſſilienſem, Tolonenſem.

Sunt præterea alia tria Parlamenta minoris dignationis: Beneargii, quod ſub ſe compleċtitur Epiſcopatus Leſcar, & Oleron. Et S. Pauli, quod ſub ſe continet inferiorem Navarram.

Metenſe compleċtitur Epiſcopatus, Metenſem, Tulenſem & Virodunenſem;

&

& oppida Vic, Moienvic, Marſal, Clermont, Gorze, Iamets & Stenay; itemque oppida & dominia ſita in Balivatu Epiſcopatus Metenſis; non parochias communes dependentes ab Electionibus Langres & Chaumont in Baſſigny, exceptis iis quæ pertinent ad Parlamentum Pariſienſe. Id inſtitutum fuit à Ludovico XIII anno cIↃ IↃCXXXIII menſe Ianuario. Conſtat primo præſide, cujus ſtipendium annuum ſex mille libr. Sex aliis præſidibus, quorum ſtipendium tria millio librum. Sex clericis & quadraginta laicis conſiliariis, quorum ſtipendium mille quingentæ libræ Turon. Procuratore Generali, cujus ſtipendium tria millia librarum. Duobus advocatis generalibus regiis, quatuor ſubſtitutis procuratoris generalis, quorum ſtipendium ſexcentæ libræ. Graphiario civili, cujus ſtipendium mille ſexcentæ libræ. Secretario curiæ, Graphiario criminali, ſtipend. 500 libræ. & aliis miniſtris. Et cætera ad modum Parlamenti Pariſienſis.

Præter hæc Parlamenta ſunt quāplurimæ in variis provinciis curiæ prꝗſidiales.

Thuan. lib. XIX. Anno cIↃ IↃ LVII Lex in Senatu recitata & in ejus commentarios relata, qua Rex in cunctis prꝗſidialibus curiis, quas ante ſexennium in ſingulis provinciis inſtituerat, præſidem creat,

creat, & curiis illis ſine appellatione
de prædiis aliiſque rebus immobilibus
quarum reditus annuus haud amplius 1
Francicis æſtimaretur, de mobilibus uſ
que ad cIↃ Francicos attribuit, jam tum
ſpecie æquitatis patefacta ad publicorum
munerum nundinationes peſſimo exemplo via & communicata honeſtiorum titulorum inferioribus magiſtratibus dignitate.

20. *De Procuratore generali & duobus Advocatis regiis.*

Vincentius Lupanus. Conſtat hoc Triumvirorũ collegium Advocatis duobus & Cognitore uno: quo ſubſcribente criminum perſecutio & animadverſio fit, conſtitutiones, edicta & diplomata promulgantur, & in Curiæ acta referuntur: adhæc ut Tribuni Romani interceſſionem, & ut Augures obnuntiationem habet, & in unaquaque Præfectura Procognitorem. Subſtitutum vocant. Hanc vero advocationem regiam gentes regias vulgo appellant. Nam mos eſt apud nos gentis appellatione multitudinem vel collegium ſignificare, ut gentes juſtitiæ, gentes eccleſiæ, gentes libellorum palatinorum, cum recuperatores illi palatini nominantur, & gentes tenentes Curiam Parlamenti, quod ſæpius edicta Principum continent.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

21. *De Magno Conſilio.*

Vincent. Lupan. Poſt Curias inſtitutas Reges Franci conſilium hoc aulicum ambulatorium atque aulæ aſſeclam coëgerunt, quod Magnum ab auctoritate vocarunt: cujus caput eſt Cancellarius: quod initio menſtruum fuit: ad idque referre ſolebat Rex de rerum ſumma. Verum quum Carolus VIII cognoſceret Cancellario tantum otii non eſſe, ut implicare ſe poſſet pluribus negotiis, edicto ſtatuit ut cum Cancellario & libellorum Magiſtris ſeptem & decem Conſiliarii crearentur laici (ut appellant) & ſacerdotes. Poſtremo Ludovicus XII Antiſtitem unum adſcripſit, & Conſiliarios duos, & Secretarios totidem: quorum unus Actuarii vice fungeretur. His auctoritas ea ſumma data, quæ ſupremis Curiis: quos ſemeſtri tantum alternis vicibus conſilio adeſſe oportet. Diſceſſuris vero domum ſtipendia à Rege præſtantur multo majora, quam Curiarum conſiliariis quę ſupremam cauſarum diſceptationem habent: quibus non licet conſilium hoc aulicum ingredi, nec hiſce viciſſim Curias. In ſumma à prætoriano judice ad Curiam hanc provocatio eſt in cauſis civilibus: ad quam Principis diplomate & legibus cauſæ multæ mandari ſolent, &

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

maxime quoties inter duo ſuprema tribunalia de ſuæ juriſdictionis finibus eſ controverſia, vel aliquis adverſarii apud eas gratiam reformidat: atque Franciſci edicto Præfecturarum Eccleſiaſticarum jura controverſa huic judicum decuriæ attributa. Suus quoque Præſes datus Vido Bræleus, vir variæ & lectionis & doctrinæ, adhuc Cognitor & Advocatus regius. Cogitur vero conſilium hoc hora ſeptima, & à prandio tertia: at decima & quinta dimitti ſolet.

22. *De Quatuor Theſaurariis Franciæ.*

Vincentius Lupanus. Sunt apud nos quatuor, quibus Canonis adminiſtrandi & diligenter inſpiciendi cura eſſe debet: quorum etiam cenſuræ quicquid ad Canonem pertinet, ſubjicitur. Nam poſſeſſiones, prædia, ædes ad fiſcum pertinentes circumire quiſque intra ſuæ præfecturæ terminos debet, eaſque ſartas tectas conſervare: ſi quid refectione indiget, curatores operum adhibere, augendis fiſci proventibus omni cura & ſtudio incumbere; nec non olim de univerſi Canonis, præterquam regaliorum, litibus cognoſcebant. Verum nunc in ipſa Iudicum canonariorum (cameram theſauri

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

ſauri appellant) claſſe ſedendi primo ac honeſtiſſimo loco, & ſententias dicendi illis jus eſt, præſuntque ſuſceptoribus, (quod humile & turpiſſimum genus quæſtus exiſtimatum eſt à Romanis) qui magna diligentia undequaque conquiſitas pecunias & loculis obſignatas, ad Tribunos ærarios deferendas curabant: qui inde eas numerabant illi cui univerſi Canonis ſuſcipiendi non ſolum cura, ſed procuratio commiſſa eſt. Campſorem Theſauri appellant. Propterea non deſunt qui hunc Comitem ſacri patrimonii appellant. Is vero referri in gazophylacium jubebat, id eſt, omnem illam pecuniam apud Theſaurarium Epargnæ deponebat. Vtrumque vero Arcarium appellabis Latine, voce à Iuſtiniano & Scævola uſurpata. At alii Theſaurarium illum Epargnæ, Comitem ſacrarum largitionum cenſent nominandum. Id tamen doctorum judicio relinquendum exiſtimo. Denique Franciſcus Rex univerſæ gazæ curam ab illo ad hunc transferri voluit, eamque Lutetiæ in arce Luparæ recondi edicto ſtatuit: ad quam cuſtodiendam ex ſtipatoribus Regiis duo excubarent.

23. *De Camera Theſauri.*

Vincent. Lupan. Præfectorum fiſci mu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

nus olim fuiſſe diximus lites Canonarias dijudicandi: poſtea tamen cum auctis finibus Imperii negotiorum multitudine præpediti à jure dicundo avocarentur, Iuriſconſultus unus adhibitus eſt, qui eorum nomine vicariam litigantibus operam præſtaret, eique ea cauſa tres deinde adſcripti, ut cuique præfecto fiſci ſuus Subpræfectus eſſet: qui poſtea Magiſtratus creati, ac, mutato nomine, Conſiliarii theſauri vocati ſunt. Sed hoc per manus traditum mihi narravit Carolus Furnerius, amicus meus ſummus, & hujuſce judicum decuriæ conſiliarius. Conſtat hanc judicum Canonariorum claſſem poſt exactos Anglos à Carolo VII inſtitutam, vel (ut alii malunt) tantum renovatam. Cameram noſtrates appellant, ea loquendi forma qua ſupremarum Curiarum claſſes Cameræ vocatæ ſunt. Itaque, ut à nobis jam dictum eſt, quatuor primum creati Conſiliarii: verum unum huic numero allegere à Republica viſum eſt, qui colophonem adderet, ſi forte ad ſententiarum æquilibrium deveniſſent. Regnante Franciſco tres adſcripti huic magiſtratuum collegio, nuncque legitimus eorum numerus eſt octonarius: à quibus ad quintam Curiæ claſſem (quam Domanii cameram vocant) provocatio eſt. Suus eſt hiſce Octoviris canonariis

appa-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

apparitor, & cognitor, & advocatus regius: quibus in cauſam deſcendentibus, ob non præſtitum obſequium, clientelaribus prædiis, nec non adeſpotis manum injicere licet.

24. *De quatuor Generalibus Franciæ.*

Vincent. Lupan. Solenne eſt Regibus Francis quotannis breviarium totius regni conficere. (Statum generalem appellant.) in quo edicit Princeps, quid de canone, oblatione, atque indictione, omni denique regio proventu fieri velit, num tributa augeri, & decimas à ſacerdotibus indici velit. Si bellum imminet, quam pecuniam in diverſos ſumptus erogari cupiat, in lautia, militum ſtipendia, (quæ omnia pro arbitrio augeri vel minui jubet) & quam etiam pecuniarum ſummam in alimenta miniſterii aulici impendi cupiat: quando omnia hoc loco cõmemorari non poſſunt. Eodem exemplo à Quæſtoribus & Tribunis ærariis (id eſt, à quatuor generalibus) diligenter conjecta ad coactores oblationales & indictionales mitti ſolent, ut vectigal ſtipendiarium colligant, & apud Arcarium deponant.

Thuan. lib. XII. Anno cIↄ Iↄ LIII.

P 3 III Eid.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

III Eid. Febr. Quæſtores ærarii IV ſeu Theſaurarii, qui patrimonii regii, quod vulgo Domanium vocant, curam gerebant; ac totidem indictionum ac oblationum præfecti, vulgo generales dicti; cum hucuſque ſeparata munia habuiſſent, & dilapidato fere per oppignerationes regio patrimonio, illorum eſſet inane nomen; utrorumque nomina & functiones confuſæ ſunt, aucto numero, & coactoribus primariis, qui XVI erant, æquato; inde ingens pecunia corraſa, nec aliud præterea operæ pretium fuit; patefacta interim porta ad immodicum illum, qui poſtea crevit, & maxime hodie quæſturam regni gravat, numerum publicorum munerum.

Idem. Denique lege lata duplicatus eſt coactorum fiſcalium numerus, atque ſancitum ut, cum annum munere defuncti eſſent, inſequenti rationes ad ærarium referrent, nec ad munus gerendum admitterentur, donec reſiduum exſolviſſent; ita per multiplicatos ærarii rationales ſenſim imminuto ipſo ærario.

Notandum. In Gallia cenſeri XXI Generalitates, *Paris*, *Amiens*, *Chaalons*, *Rouen*, *Caen*, *Nantes*, *Poictiers*, *Tours*, *Bourges*, *Lyon*, *Dyon*, *Rion*, *Grenoble*, *Aix*, *Toulouſe*, *Montpellier*, *Bourdeaux*, *Orleans*, *Limoges*, *Moulins*, *Soiſſons*.

25. De

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

25. *De generalibus Iuſtitiæ Auxiliorum.*

Vincent. Lupanus. Prolatis finibus imperii, auctis vectigalibus, & creſcente indies magis magiſque litium multitudine, (quibus dijudicandis tot Præfecti & Curiarum ſupremarum conſiliarii pares eſſe non poterant) MCCCLXXX à partu illibatæ virginis Quadrumviros, vitæ ſanctimonia & integritate conſpicuos Epiſcopos, & Hetæriarchas creari placuit: quibus ſumma oblationalium atque inditionalium cauſarum cognitio, juriſdictio, & criminum perſecutio eſſet. Generales juſtitiæ auxiliorum belli tempore ea cauſa vocabant, quod tunc quotannis Collecta à popularibus non ſolvebatur: auxiliorumq; nomine continebatur octava aut quarta vini heminatim, aut viceſima cuppatim divenditi, reliquarumque mercium quæ à ſolidariis aut minutariis negotiatoribus væneunt. Serpentibus porro in infinitum litibus, hiſce Quadrumviris tres Conſiliarii adſcripti ſunt, additis Duumviris, Cognitore, & Advocato regio: atque procedente ſenſim tempore, quidam Epiſcopus Lemovicenſis veluti Prohedrus creatus eſt, qui hujuſce ſupremæ Curiæ gubernaculis præ-

eſſet, Præſeſque vocabatur. In ejus autem demortui locum ſucceſſere aliquot Epiſcopi, (jam enim tum turpe non erat Epiſcopis tractare Rempublicam) manſitque per aliquot annos Octovirorum collegium: cui, ut Parlamentariis Curiis, poteſtas facta eſt lites abſque ulla provocatione dijudicandi, temerariæque provocationis pœna adjecta eſt XXV librarum Pariſienſium. Additi apparitores maſtigophori & ſcribæ, qui publicis archivis præeſſent. Ipſis tamen Epiſcopis ad ſacra facienda, ut par erat, ablegatis, Iuriſconſultus creatus eſt eorum loco qui hujuſce curiæ habenas regeret, ſecundusque Præſes vocaretur. Deinde fiſci inopia (nam tum creandis magiſtratibus operam dare ſolent Francorum Reges) à Franciſco Rege allecti quinque novem primis: expletuſq; eſt numerus quatuordecim virorum præter alterum regium Advocatum, ut quam proxime poſſent, ad ſupremæ Curiæ dignitatem accederent. Poſtremo hoc Rege huic oblationalium atque indictionalium judicum decuriæ altera claſſis eſt adſcripta. Sed omiſeram, paulo poſt hujuſce Curiæ inſtitutionem alteras primum Rotomagi, deinde Montiſpeſſuli factas, apud quas Normanni & Occitani jura peterent, & quæ æqualis eſſent cum Pariſienſi dignitatis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

26. *De Camera Computorum.*

Lupanus. Quemadmodum omnes exercituum duces rationes Romæ referebant ad ærarium, ita apud nos qui pecuniam Principis tractant, accepti & expenſi rationem omnem hiſce rationum Præfectis diſpungendam atq; expungendam præbere ſolent: quod noſtrates dicunt tradere examinandum & claudendum computum. Apud eos quoque diplomata allophylorum, & juſtis nuptiis non procreatorum, & indigenarum jure nondum donatorum (vulgo noſtrates dicunt, qui non habent literam legitimationis aut naturalitatis) ſubſcribente regio Procuratore recitantur, promulgantur, & in acta publica referuntur, ipſis rationum Præfectis auctoribus: atque fundorum clientelarum nomine beneficiarios Principis, fidem & obſequium præſtantes, aſſenſu Procuratoris regii in fidem accipiunt, ea conditione tamen, ut tempore moribus ſtatuto catalogum vel (ſi mavis) breviarium rerum clientelarium porrigant. Itaque non ſolum Lutetiæ, ſed Divioni, Montiſpeſſuli, & Nannetibus rationum Præfecti à Regibus ſunt creati: apud quos Normani, & qui interiorem Galliam tenent, Burgundi, Occitani, & Britones rationũ libellos ſubducant, diſ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

pungant atque purgent: ſed quo tempore ſint inſtituti, nunquam potui ſcire, licet id ſim expiſcatus diligentiſſime.

Chappuzæus ſcribit ſeptem eſſe in Gallia Cameras computorum, Lutetiæ, Divioni, in Britannia, Montiſpeſſuli, in Delphinatu, Provincia, atque Normannia. Cameræ autem Pariſienſi hoc præter cæteras juris aſſcribit, quod de donativis Principum tam ordinariis quam extraordinariis cognoſcat, & nonnumquam illa inducat per hæc verba; *c'eſt trop donné, ceſte partie ſoit rayée.*

27. *De Balivis & Seneſchallis.*

Vincent. Lupan. Franci utuntur jure partim moribus conſtituto vel introducto (ut Iulianus Iuriſconſultus appellat) partim legitimo, ſcriptum vocant. hinc illa provinciolarum diviſio, in juridiciales, & eas quæ jure in mores recepto utuntur, hoc eſt, jure civili Romano vel conſuetudinario adminiſtrantur. Apud eos quoque judicum quatuor ſunt decuriæ. Vna eſt infimorum. Majores appellant, à verbo Germanico *Meyer* (quod Præfectum ſignificare ex Beati Rhenani ſententia dicimus:) Latinitatis ſtudioſi Demagogos vel populi Magiſtros, ut olim Dictator Romæ, dicebatur. Altera eſt habentium merum imperium, ut ſunt

judi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

judices Caſtellani: his enim verbis nobis utendum fuit. Tertia eſt ad ſupremas Curias convenientium, de quibus hoc loco. Quarta ſupremorum tribunalium. Sed ut ad rem veniamus, mihi ſemper dubium fuit Balivine & Seneſchalli inter paludatos an inter togatos ſint numerandi, quod ſine diſcrimine apud Francos hoc magiſtratu funguntur viri militares & togati: de quibus, ut de pleriſque noſtris rebus, in tanta præſertim ſcriptorum inopia, nihil certi afferri poſſe puto: licet non deſint qui ſcribant, eorum primas partes fuiſſe, ut evocatos ad bella ducerent, eo maxime tempore quo nondum ſtipendia perſolverentur militibus: cujus rei apud nos veſtigia ſuperſunt, cum ſcilicet regio edicto evocatio fit. Hi Philippi Pulchri conſtitutione aliquid per vicarios agere prohibebãtur (niſi morbo aut juſta occaſione impediti) vel aliquod munus accipere quod vel ad eduliũ vel uſum ejus pertineret. Itaque Carolus VII poſt Anglos Francia pulſos edicto ſanxit, cum ageretur de Iuridico in locum demortui eligendo, ſuffragiis Patroni, & Cognitoris regii, Iuriſperitorum, prius tamen juratorum Principi, ederetur vir frugi, cui magiſtratus committeretur, quem extra ſuæ præfecturæ terminos habitare leges non ſinebant. Olim vero moris erat Iu-
ridicis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

ridicis Subjuridicos ſibi eligere, ſed u
variant humana, ipſis poſtea Regis libit
Subpræfecti dari: qui diſquiſitis ſententii
eligebantur, eoſque Docturæ vel Subdo
cturæ inſignibus ornatos oportebat: hiſ
que, ut Iuridicis, annui loco ſtatum &
præſcriptum fuit ſtipendium ex Principi
fiſco, ut abſque ulla ſordium labe jus di.
cerent, præter judicandi ſportulariam
mercedem, (vocant δικαστικὸν alii.) ſic
que Severus ſuis aſſeſſoribus ſalaria con.
ſtituit. quin etiam Francorum legibus il-
lis minime licet mercaturam exercere.
Philippi Pulchri & Caroli V conſtitutio-
nibus prohibitum eſt aliquem ſuæ pa-
triæ Iuridicum fieri. Quarundam vero
cauſarum propria & peculiaris cognitio
Iuridicis eſt, nempe canonis regii locan-
di, evocationis, clientes regios in fidem
admittendi, nobilium lites dijudicandi,
illiſque tutores & curatores dandi: ad
eoſque pertinent lites ædium ſacrarum
Regis liberalitate & munificentia dota-
tarum, ut ſartæ tectæ conſerventur: tum
ſi de cujuſvis reſcripti regii viribus aga-
tur. Ad hæc quædam crimina ſuo jure
ſibi vendicant, quæ privilegiaria vulgo
appellant: veluti ſi publica fides violetur,
de vi armata diſceptetur, aliquod læſæ
majeſtatis crimen admiſſum ſit: ab hiſ-
que ad ſuprema tribunalia provocatur:
apud

apud quæ ipſi in verba legitima Principis ſacramento adiguntur, neque ante moribus noſtris ſtipendia perſolvuntur magiſtratus ineuntibus.

28. *De Electis.*

Lupanus. Cum Regibus noſtris ex Canone ad alendum comitatum, ad tumultuarios belli eventus, pecuniæ belli nervi non ſuppeterent, Collectam à popularibus exigi placuit: quæ non ut hodie quotannis pendebatur, ſed de Panceltii ſententia ad alendos exercitus imponebatur: ipſaque pecunia collecta in arcis recondebatur per Diœceſes vel Epiſcopatus, ſelectiſque viris (qui ad id muneris trium Ordinum conſenſu deligebantur, vocabanturq; Electi, ſervato etiam nunc nomine) cuſtodienda tradebatur: ac per Diœceſes certus militum numerus dicebatur, qui inviti nomen militiæ darent, eaque pecunia alerentur. Poſtea tamen Rege Carolo VII in publico totius Galliæ conſeſſu decies octies centena millia librarum Gallicarum colligi placuit quotannis, unde militare vectigal ſolveretur mille ſeptingentis equitibus & peditum quinque millibus, ut primo libro à me dictum eſt. Refert Philippus Cominius Carolum VIII Collectæ nomine tantum duodecies centena millia librarum ad alendos

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

alendos exercitus in panegyrico Turonum conventu poſtulaſſe: Poſteaquam in immenſum militare hoc vectigal creviſſe, nemo non novit. Verum ſelecti illi militaris vectigalis cuſtodes, retento adhuc nomine, Magiſtratus creati ſunt, illiſque primum hujuſce tantum militaris tributi, poſtea indictionalium atque oblationalium cauſarum regio edicto cognitio attributa. Adhæc æditiuis vel ſacrarum ædium curatoribus, per parœcias ſeu mavis curias, viritim pro modo cenſus, ut olim à Cenſoribus Romanis, æqualiter certiſque penſionibus indictionem deſcribi mandant, remiſſionem tributi indictionalis petentes audiunt, publica oblationalia locant conducere volentibus, una cum fidejuſſore idoneo nexum corporis & pignorum ineuntibus. ab his demum ad ſupremos vectigalium judices, de quibus jam diximus, provocare licet.

Thuanus lib. XIX. Anno milleſimo quingenteſimo quinquageſimo ſeptimo Coactores etiam novi ſingulis diœceſibus creati, qui id tributi, quod quinquagies mille peditum ſtipendio exſolvendo penditur, tum decimas è Sacerdotiorum fructibus in ærarium conferri ſolitas, itemque extraordinarii vectigalis quodcunque genus exigerent, lege apud

ratio-

rationum regiarum præpoſitos & Curiam illam quæ de tributis & indictionibus jus dicit, perlata prid. Non. Iul.

VII.
DE OPVLENTIA ET potentia Regni Galliæ.

REgni hujus opulentiam atque potentiam primum æſtimare licet ex illius ſitu; cujus reſpectu hæc obſervanda.

1. Iacere veluti in meditullio totius Chriſtiani Orbis, ideoque aptiſſimum eſſe ad uniendas & disjungendas, prout libuerit, vires reliquorum Principum Chriſtianorum, qui ipſi ab omnibus mundi plagis finitimi ſunt.

2. Ab utroque latere habere maria, quæ ipſi facilitatem conferunt merces cum quibuſvis gentibus nullo negotio commutandi, itemque vires vicinorum labefectandi. Verum licet tantam opportuninatem navigandi habeant Galli, tamen neque numero navium neque robore, multo minus navalium ſociorum copia finitimas provincias aut ſuperant aut æquant. hocque potiſſimum ſemper Politices peritiſſimis viris Galliæ deeſſe viſum

viſum fuit, navium copia & navalium rerum peritia.

3. Regnum ab omni pene plaga aut à natura aut ab induſtria munitiſſimum eſſe; quippe ab Italia Alpibus, ab Hiſpania Pyrenæis montibus defenditur; ab Anglia mari; à Germania maximis fluviis qui maxime parent munitiſſimis urbibus aut caſtellis tegitur.

4. Totum regnum omnibus ſui partibus conjunctum & veluti compactum eſſe; nec ut alia fere diſiectis membris aut ſeparatis luxatum.

5. Cum initium ſumat ad mare Septentionale à gradu fere quinquageſimo, & deſinat in gradum quadrageſimum ſecundum, qua mare mediterraneum attingit, tam varia & multiplici frui aëris temperie ut omnibus omnis generis frugibus & tolerandis atq; maturandis idonea ſit tellus: nam qua mediterraneum mare attingit nullum fructuum genus recuſat, quod fert Italia; & qua mare Septentrionale aut Britannicum, vix vini ferax eſt.

Secundo, ex immenſo oppidorum vicorumque numero; in quo edendo plurimi nimium prodigi fuerunt; ſed ſi certa ſequi volumus, cum anno cIↃ IↃ LIV ab Henrico II Rege tributum XXXI libell. Turonenſ. in ſingulas parœcias indictum

fuiſſet,

fuiſſet, numerus extitit XXIV mill. Iↄ CCC-XXVII. præter Burgundiones ac Pictones. ut refert Bodinus; qui inſuper teſtatur, à ſummo Parlamenti Præſide è rationibus publicis relatum, numerum parœciarum XXVIII millib. minorem eſſe, ſi urbes pagis æquentur. Et tamen auctor Gallicus de Regnis & Rebuſp. orbis, ratione ſingularum diœceſium inita ſupra XL mill. enumerat tam parœciarum, quam Campanilium. Vt ut ſit; nullum regnum quod tot urbibus muro cinctis, tot municipiis, tot pagis abundat quam Gallicum; licet inteſtina bella non pauca oppida aut funditus deleverint, aut penitus corruperint.

Tertio, licet Bodinus exploratum ſcribat, deſerta & occulta loca, ſi aquas & vias adjungas, duas Galliæ trientes auferre; tamen conſtat nullam pene Galliæ partem ita ſterilem eſſe quin debito cultu fruges cultoribus ſuis reddat.

Quarto, ex abundantiſſima frugum atque adeo rerum omnium quæ ad vitam neceſſariæ ſunt copia; in qua hæc conſideranda.

1. Galliam nullius rei indigam eſſe, qua incolis aut ad victum aut ad veſtitum opus eſt, ideoque nullius alterius regni aut reipubl., ſi luxuria abeſſet, commercio indigere.

2. Vicinas fere provincias & regna,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

his aut illis rebus egere, atque ab illa neceſſario petere; eamque ſufficienter & ſuis & alienis eaſdẽ ſubminiſtrare poſſe.

3. Ideoque neque ipſam commeatus inopia umquam laborare, etiam cum maximos exercitus alit; & per commercia magnam auri atque argenti vim vicinis ſubducere.

Quinto, ex multitudine & opportunitate fluviorum qui navigia patiuntur; atque horum quidem pars illam cingit, ut Moſella, Araris, Rhodanuſque; pars mediam ſecant, ſicut Somma, Sequana, Ligeris, Garumna. Quorum Rhodanus quidem in mare Mediterraneum, reliqui fluvii in Oceanum Septentrionalem ſeſe evolvunt. Porro in hæc majora flumina influunt partim ex Regni extremitatibus, partim ex illius meditullio, tot alia flumina, ut totum regnum ſupra modum commerciis aptum reddant: facillime enim hiſce mediis & provinciæ inter ſe, & cum exteris, merces ſuas communicant. In ſolo Ducatu Andegavenſi numerantur flumina XL. tã magna quam parva. Vnde Catharina Medicæa regina Franciæ ſolita erat dicere, in regno ſuo plura navigabilia flumina eſſe quam in reliqua Europa. Quæ hyperbole à rei veritate non multum abludit. His accedit quod Ligeris longior eſt curſus quam

omnium

omnium fluviorum Europæ, ſi Danubium exceperis, ut ſcribit *Maſſon*. Oritur enim in Velaunis, & per mediam Galliam, planicie & bonitate agrorum felix, longiſſimo curſu in Armoricum Oceanum evolvitur;& à Rodumna (vulgo *Roanne*) ad oſtium uſque ſupra centum & ſexaginta leucis navigatur.

Sexto obſervat Boterus;quamvis Franciæ non deſint multi bonique portus, meliores tamen civitates non ad mare ſed in locis mediterraneis ſitas eſſe; indeque jure colligi, ipſarum amplitudinem non extrinſecus advenire ſed quaſi domeſticam eſſe.

Septimo, ex præſtantia & copia vini quod in plerìſq; provinciis naſcitur, quorum nonnullum optimis aliarum provinciarumEuropæ vel comparari vel præferri poteſt. Incredibile autem eſt (inquit Bodinus) quantum vini Gallia in Angliam atque Belgium effundat, cujus rei argumentum majus habeo nullum, quam quod unus Lauda mercatorCameracenſis anno cIↄ Iↄ LXXVIII triginta millia modiorum vini terreſtri itinere in Belgium exportari curaverit,tametſi aditus arduos & multis locis ab hoſtibus occluſos videret. Quantus autem doliorum numerus in Angliam & Belgium evehatur, vix dici poteſt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Octavo, ex opulentia indigenarum, quæ in quibuſdam urbibus maxima, in oppido Pariſiorum pene incredibilis eſt.

Nono, ex auri argentique abundantia, & ejuſdem in argentea ſupellectile perfectione: nam argenti Pariſienſis bonitas omnium laudatiſſima putatur, quippe quadrageſima ſexta tantum pars æris adjuncta eſt; argento optimo Hiſpanico fere trigeſima ſexta, ut inquit *Bodinus*. Qui hæc legerit, inde forte ſuſpicetur Galliam metallis abundare. id quo pacto ſe habeat, è Thuano licet audire. Ad Pyrenæos (inquit lib. CXXIX) & in principatu Fuxenſi argenti venæ & auri ramenta per Aurigeram inde dictam ſcatere memorantur, & Carcaſſonæ argenti; in Cemenis montibus & Gabalis plumbi & ſtanni, Armoniaci in Vivarienſi pago plumbi, in Arvernis ferri laudabiles ſunt fodinæ, & nuper ad Martini fanum in agro Lugdunenſi aurum & argentum magna copia erutum, ſed laboris improbi & plerumque periculoſi aſſiduitatem, parcimoniam & victus tenuitatem, quæ in operariis requiritur, terræ Francicæ abundantia ſubminiſtrare minime poteſt, in qua homines lautius vivere aſſueti, quantum ad opus tanti ſumtus opus eſt, ſibi parcere nequeunt, &c.

Atque ex his quidem opulentiam æſtimare

mare licet, ex ſequentibus potentiam; & quidem Primo, ex ingenti incolarum numero, qui ſub Carolo IX cenſu inito, viginti myriadas ſuperaſſe ſcribitur; licet poſt illa per crudeliſſima bella civilia & mutuas lanienas multum imminutum crediderim.

Secundo ex longe maximo numero munitiſſimorum oppidorum & caſtellorum tam ad limites regni quam in ipſo meditullio.

Tertio, ex militum & præſertim cataphractorum equitum copia; nam pedeſtris Gallorum militia minus laudatur; ideoque Reges fere peregrinis ſtipendiariis uſi ſunt.

Quartò, ex tormentorum bellicorum ingenti numero, de quibus obſervat Gallicus author, ea longe commodiſſima mole eſſe, & fere æqualia, ita ut globorum varietate nihil opus ſit. Sunt autem fere modica, & raro longiora pedibus decem, ſine vehiculo.

Quinto, ex numeroſæ nobilitatis obſequio erga principem, & ſingulari in præliis virtute, & gloriæ immenſa cupiditate.

Sexto, ex plebis in oneribus publicis ferendis patientia; unde Ludovicum undecimum regnandi peritiſſimum (ut refert Lupanus) dicere ſæpe ſolitum acce-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

pimus, cum immenſas Regni Francici opes oſtentaret, ſe pratum longe optimum & graminoſum habere, quod quoties fæniſecio opus eſſet, ſecaretur; Atque Maximilianus Imperator (quem à pecuniæ inopia poco-dinarium nuncupatum Italico vocabulo audivi) dicere conſueverat, Regi Francorum chryſomallas eſſe oves, innuens, pitharchicos Francos nullum tributi à Rege impoſiti onus recuſare.

Boterus regni Francici vires explicat hoc modo.

Regnum Franciæ tantam habet commeatuum copiam, ut qualemcunq; exercitum in campis nutrire ſuſtentareque poſſit: commeatus enim propter fluminum commoditatem, facillime ex uno loco in alium conduci poſſunt. Quando Carolus V ex Provincia, & deinde ex Campania ingreſſus eſt Franciam, ſuſtinebat ea plus CL militum millia, ultra Præſidiarios. regnante Carolo IX & noſtris temporibus fuerunt in eo regno XX equitum, & XXX peditum extraneorum, XV equitum, & C peditum indigenarum aut naturalium millia, nec tamen regnum caritate laboravit. Sunt deinde in Francia quatuor Magnetes, qui foris ad ſe pertrahunt

trahunt pecuniam: Frumenta, quæ inde in Hiſpaniam & Portugalliam vehuntur: vinum, quod in Flandriam & Angliam, & ad maris Balthici accolas mittitur: ſal, quo toti regno & regionibus vicinis proſpicitur: Provincia quoque ſal coquit in mari Mediterraneo, idque conficit Santonia ad Brovagium, ubi Solis virtus generandi, faciendi & coquendi ſal ex aqua marina ceſſare, nec ultra Septentrionem verſus tranſire apparet. Ex aqua maris dico, quia ulterius reperitur ſal ex aqua fontium, ut in Lotharingia: & ex fontibus & mineris in diverſis locis Poloniæ, Angliæ, Germaniæ. ex mineris quoque effoſſum fuit in Suecia, quãvis nunc ceſſet. Tribus dictis mineris additur quarta, Cannabis & Telæ, quæ quanti cenſus ſint, vix credi queat. Is autem de eo judicium facere poterit, qui ſcit quanta ejus copia inſtruendis claſſibus Vlyſipponenſibus & Hiſpalenſibus evehatur, & quantum in vela & funes, qui ex cannabi conficiuntur, inſumatur. Sunt ibi quoque glaſtum, crocus, aliæque res minoris momenti, quæ quamvis ſingulæ res ſupra dictas non æquent, aut rebus ſupra dictis pares non ſint, omnes tamen ſimul junctæ ad bonam (& quæ regnum ditare poſſint) ſummam aſcendunt. Propter has omnium bonorum divitias, dicebat Lu-

dovicus XI, Franciam pratum florens eſſe, quod ipſe metebat, quoties lubebat. Maximilianus Imperator ſolebat dicere, regem Franciæ eſſe paſtorem ovium cum velleribus aureis, quas tondebat quoties ei opus eſſet. Certum profecto eſt, Reges Franciæ adeo potentes fuiſſe, ut ſi ingenio & prudentia, quantum viribus facultatibuſque, valuiſſent, in ipſorum arbitrio res Europæ ſitæ fuiſſent. Sed raro accidit, ut vires comitem habeant prudentiam: eamque ob rem finxerunt Poëtæ Herculem furioſum: Ludovicus Arioſtus Rolandum fatuum, Virgilius Daretem inſolentem canunt. Græci autem Barbaros dixerunt omnes populos, qui doctrina & artibus carerent. Homerus Achillem iracundum, Martem incautum, ipſumque reti Vulcani conſtringi canit. Quæ res enim plus metuenda, aut quæ potentia magis horrenda eſſe poſſet, quam regni, quod intra ſuos limites abunde paſcit xv hominum myriadas, tantumque adhuc commeatuum habet, quantum ad paſcendum ſuſtentandumque magnum exercitum opus eſt? Abundantia enim populi & cõmeatuum ſunt maximæ cujuſcunque regni vires. Romani tribum ruſticam maximi fecere ob hominum frequentiam, & alimentorum copiam. Quod ad reditus attinet, Ludovicus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

vicus XII percipiebat ex regno Franciæ myriadem & ſemiſſem. Franciſcus I pervenit ad tres myriades, Henricus II ad ſex, Carolus IX ad ſeptem. Henricus II Carolum Imperatorem ſuperare volens, ſumenſque ab unoquoque pecunias fœneraticias ad 16 per centum, reliquit filios obligatos ære alieno ad 30 myriades aureorum, nec mercatores ei quadrantem credidiſſent. Vnde Carolus IX & Henricus III ejus filii, magis tamen hic quam ille, non ſolum populum, ſed & Clerum gravare maximis impoſitionibus coacti fuere: unde videri poteſt, divitias Principis non æſtimari debere à magnitudine redituum, ſed à bono regimine. Franciſcus enim I minoribus reditibus geſſit majora bella, reliquitq; fidem apud mercatores, & paratam pecuniam filio. E contrario Henricus longe minora bella geſſit, reliquitque regno debita & calamitatem. Dictis reditibus aluere Reges prædeceſſores MD lancearios & MMMMD ſagittarios, quamvis nomine fuerint quatuor lancearum, & ſex ſagittariorum millia, perpetua ſtipendia merentium. Hic equitatus nervus inter Chriſtianos pro unico aut ſolo habendus eſt. Vna lancea trahebat ſecum ſagittarium & ſemi, & ex conſequenti una turma lancearum, aliam turmam ſagittariorum, quæ ſolo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

ſigno diſtincta erat. Eorum enim ſignum, vulgo Guidon dicebatur: unus enim capitaneus ambabus præerat. Conficiebant itaque centum lanceæ CCL ſagittarios, præter ipſas lanceas. Impendebatur in hanc militiam una myrias & trecenta aureorum millia annuatim. Lancea enim recipiebat CCL aureos, ſagittarius LXXX, ſignifer CCC, legatus CCCCLXXX, capitaneus DCCCXX. Hanc militiam ad perfectionem reduxit Carolus VII, qui determinavit numerum, ſtabilivit ſtipendium, in ordinem redegit eam exercitiis, diſpoſuitque eam in locis limitaneis, ſub capitaneis, vicariis, ſigniferis, vexillariis. Diviſit quoque eam militiam in cataphractos & ſagittarios: adjunxit ei ſcutiferos, deſignatores diverſoriorum, diribitores, ſolutores, commiſſarios, ejuſque militiæ curam commiſit Conneſtabili, Mareſchallis, & præcipuis regni dynaſtis. Non multum utebantur peditatu domeſtico, præ metu tumultuum & rebellionum. Carolus VIII cognoſcens quam neceſſarius eſſet peditatus, inſtruit phalangem quinquies mille peditum Francicorum: eum numerum Franciſcus I ad 50 millia auxit; ſed ea inſtitutio in fumum abiit, propter malum regimen. Ludovicus XI ut pro libitu populum Franciæ tondere, imo excoriare poſſet, eum inermem reddi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

eddidit, conduxitque ſtipendio Helve-
ios. quam rem imitati ſunt ipſius ſuc-
eſſores Franciſcus & Henricus, uſique
unt magno Germanorum numero: ſed
allit ſe ipſum, qui ſuum populum imbel-
em fore ſperat, ſi milites extraneos in
uam ditionem introducit. Vſu enim ar-
norum & periculorum belli, paratur au-
lacia: uſus & experientia autem in ſuo
egno militibus & populo communis
rit, fientque illi pugnaces, ſi ſe milites
ſſe profitentur: hos defendendi neceſſi-
as bellatores faciet. Sicut enim conver-
ſatio cum bonis facit bonos, ita & fre-
quentatio militum facit homines pugna-
ces. Sunt præterea multa negotia, quæ
extraneis committi non poſſunt, quia
non habent locorum notitiam. Multa
quoque eiſdem ob negotii pondus credi
non debent. Quare neceſſe eſt, ut populi
in quorum patria diu manet bellum, par-
tim per neceſſitatem, aut ſuam, aut Prin-
cipis, partim propter uſum & experien-
tiam rerum belli, quæ ipſis quotidie ac-
cidunt, fiant bellatores, ſicut Franciæ ac-
cidit, quę facta pace cum Hiſpanis (quam-
vis Helvetii & Germani abiviſſent) re-
manſit plena militibus Francis, qui in ea
omnia ſurſum deorſum volverunt. Quod
ad munitiones attinet, non alia eſt regio,
in qua earum major numerus ſit: quod
ex

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

ex pluribus cauſis fit. Vna eſt, quod cũ
regnum in plura dominia & Principatu
diviſum erat, nempe Burgundiam, Br
tanniam, Andegavenſem Ducatum, No
manniam, unuſquiſque ſuos fines mun
verit. 2. Crevit numerus munitionu
bellis Anglorum, qui magnæ Franci
parti imperarunt. 3. Situs & natura lo
corum fortificationi oportunorum, ne
minus 4. diligentia & aptitudo popul
ad has res, reddit faciliorem locorun
munitionem. Non alia natio eſt magi
induſtrioſa in muniendo, & quæ labor
& ſumptibus minus parcat: nec Franci
minus fortis eſt intus, quam in extremi
finibus: Bellovacum, Trece, Aurelia,
Andegavum, Biturigum civitas, qua
vernacule Bourges dicitur, Limogia, San-
Florum, Carcaſſona, Sueſſionum, non
cedunt fortitudine Caleto, Peronæ, Nar-
bonæ, & aliis locis limitaneis. Aptaque
eſt unaquæque hujus regni pars, ut reli-
quo regno pro limite ſit.

VIII. DE

VIII.

DE RE MONETARIA ET computandi ratione.

B*Odinus.* In hoc quidem Imperio auri & argenti numiſmata uſque ad Philippi Belli ætatem puriſſima fuerunt. primus hic imidiam æris partem miſcuit argento anno cIↄ ccc:) ac tametſi poſt aliquan- o priſtinæ bonitati reſtituta fuiſſet, cen- eſimo tamen ac vigeſimo poſt anno ar- entei nummi vix tertiam argenti par- em habuerunt. Carolus VII Rex ineun- e imperio, tametſi rebus afflictis, numiſ- nata argenti optimi, ut populi gratiam niret, cudi juſſit. Sed extremis fere Im- erii temporibus argenteos nummos la- befactavit, cum deteriores quam Philip- pus Bellus cudi juſſiſſet. Deinceps enim rgentea numiſmata minui cœperunt, non tantum materiæ bonitate, ſed etiam pondere ipſo; quos enim ſolidos Franciſ- cus I Rex cudi mandavit, non tantum ſuperioribus leviores, verum etiam mul- o deteriores fuiſſe videmus; quippe qui duas amplius partes æris haberent, ter- ia pars non tota ex argento conſtabat. Deteriorem tamen ſolidum cudit Hen-

ricus

ricus filius: deterrimum Carolus IX, fe
licet dimidia fere parte leviorem quan
avus: admiſtis etiam duabus æris parti
bus, ut argenti tertia tãtum pars reſtare
Idem. Aureus Conſtantini ſolidus, qua
lis eſt Anglorum Angelicus, majoribu
noſtris uſitatiſſimus, paulatim pondere
minutus eſt; ac ſemper minuitur Præfe-
ctorum monetalium furtis ac rapinis
quem enim *aureum veterem* appellamus
drachmam pendit. idem Carolo quint
Rege duobus ſcrupulis minutus eſt. eju
enim ponderis ſunt Franci aurei tum
equites tum pedites; eadem tamen boni
tate qua veteres ejuſdem ponderis cuſ
ſunt Ridæi Burgundiones. hinc ad Caro
li VIII regis imperium aureus tribu
ſcrupulis antiquo levior, & ceratii do
drante deterior paulatim cuſus eſt. ac ta
metſi Franciſcus major, pondere ac bo-
nitate meliores ſignari voluiſſet, nunc
tamen leviores ſcrupulo & ceratii ſemiſ-
ſe deteriores feriuntur.

Thuan. lib. VI. ad annum CIↃIↃL. Cum
uſque adeo graſſata eſſet adulteratorum
monetæ licentia, & vix ullus nummus
juſto pondere reperiretur, lata lex plebi
initio & privatis quibuſque gravis, sed
qua publicæ Regni utilitati optime con-
ſultũ eſt ut ſi quid in nummis juſto pon-
deri deeſſet pro adulterinis reputarentur.

Idem

Idem lib. VIII. ad annum cIↄ Iↄ LI. Cum ad Regem allatum eſſet, pravo more invaluiſſe, ut in contractibus rerum pretia aureis æſtimarentur, ſicque aurum omne ex Gallia occultis externorum negotiatorum artibus ſenſim exportaretur: decretum ut pretia in poſterum non niſi libris Francicis æſtimarentur. Id pro tempore ſumme utile, poſtea mutavit; aurei & argentei nummi, cujus pondus & quantitas ſpectari debet, valore per librarum, quæ arbitrariæ ſunt, multiplicationem in immenſum pretium excreſcente.

Idem lib. XII. ad annum cIↄ Iↄ LIII. Fabrica monetaria Lutetiæ inſtituta eſt à Guilielmo Marillaco, in qua aurei argenteique nummi elegantiſſima forma cudebantur, ita ut fraus quæ in decurtandis aliis à plagiariis impune admittebatur, in iis facile deprehendi poſſet. Sed poſtea intermiſſa quod in ea plus formæ quam ponderis & æſtimationis ratio habita eſſet.

*Idem lib.*LXIV.ad annum cIↄ Iↄ LXXVII. Edictum ut certa aureæ contra argenteam monetam proportio eſſet, & abolito librarum Francicarum hactenus recepto uſu, deinceps in contractibus & venditionibus res omnes aureis æſtimarentur; & cum aureis jam ad quinque, alibi etiam

etiam ad ſex libras aſcendiſſet, primum ad LXVI ſolid. deinde ad LX revocatus eſt.

Idem lib. CXXIX. ad annum cIↃ IↃC II. Imprudenter pernicioſa in re monetaria mutatio facta eſt, abrogato ſalutari in commercio & contractibus per aureos computandi uſu, qui ab anno cIↃ IↃLXXVII feliciter uſurpatus fuerat, augendi per libras quæ imaginariæ ſunt, auri & argenti pretium, & mercium ac rerum omnium caritatem invehendi præciſa per eum occaſione. nam per hæc licentioſa bella cum Collybiſtarum flagitio nihil inauſum eſſet, hac ſola ratione effectum eſt, ut nihil in jactatione nummorum peccatum ſit, cum in media pace ante illud edictum anni cIↃ IↃ LXXVII eo res deveniſſent, ut cum aureus ad ſex libras uſque excreviſſet, & cæteri nummi tam exteri, quam nomine regio cuſi aurei & argentei eadem proportione valorem ſuum exceſſiſſent, in bonis nemo ſciret quid haberet. Itaque re in deliberationem in aula Regis deducta, ubi ex tribus curiis primarii, item ex monetaria & urbis ordinibus, peritiores ad multam noctem ſententiam dixerunt, magno conſenſu ac paucis diſſentientibus, coram ipſis aulæ proceribus convenerat ut nihil in uſu recepto innovaretur. Vicit tamen experimenti tam diverſis tempori-

bus

bus probati fidem & auctoritatem impatiens repulſæ animus, qui quod ſemel voluerat, non obtinere, ad injuriam referebat. Igitur conditum edictum Moncelli menſe Septembri, & in Curiam allatum, ſemel atque iterum poſt unam atque alteram juſſionem rejectum, & rationes refutati edicti ſcripto breviter cõprehenſas, Iacobus Aug. Thuanus cum Antonio Seguierio & aliquot Senatoribus (nam alii præſides morbo attinebantur) è veſtigio ad Regem pertulit; quæ ſtomachoſe exceptæ, & ſeorſim à Senatus delegatis, quod numquam antea fuerat factum, lectę ſunt, & de plano reſponſum, edictum adverſus rationes ſcripto cõprehenſas præponderare debere, ac proinde velle, ut ſine ulteriore mora promulgaretur. Igitur promulgatio, poſt enixum Regis mandatum ſæpius repetitum, & rationes ſcripto expoſitas, propter quas Curia edictum huc uſque inhibuerat, ſicuti in actis continetur, tandem facta XVI Kalend. Octobres. Idem in Rationalium & Vectigalium curiis factum. Majore plauſu apud judices monetarios res acta, qui ſoli ab initio edictum probaverant. Ei quæſitus color, quod libra omiſſa, quæ tertiam tantum partem tunc aurei faciebat, luxui & profuſioni per aureos computandi uſus portam aperuiſſet, quaſi non potius à mo-

rum cenſura & ſumtuariis legibus huic malo remedium quærendum fuerit. Sed experimento poſtea compertum, quod anno cIↃ IↃ LXXVII ad ſiſtendum in nummis per libras pretii incrementum decretum fuerat, prudentiſſime factum fuiſſe, eoque abrogato, incommodum idem, quod antea, invaluiſſe, quod tandem nummi aurei augendi, & per illud incrementum mercium pretium, præcipue externarũ, pariter augendi neceſſitatem impoſuit, ſicuti ſuo loco, ſi eo uſque progredi Deus conceſſerit, plenius dicetur.

IX.
REGNI REDITVS QVIbus rebus conſtent.

1. *Patrimonium regium, vulgo* le Domaine.

D*V Haillan.* Patrimonium regni eſt maxime legitimus & certiſſimus Regum reditus; eo Reges Galliæ longo tempore contenti fuerunt: ſunt autem in Gallia, terræ & dominia coronæ annexa, cenſus, annui reditus, quos principes impoſuerunt terris ab ipſis in Nobiles aut alios collatis,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

ſive ad certum tempus, ſive in perpetuum: Quintæ & Requintæ, ut vocant, & alia jura dominica, quæ debentur ab illis, qui ea in feudum tenent, & aut quotannis ſolvuntur, aut cum tenens mutatur ſive per mortem, ſive aliam ob cauſam. Item tributa & vectigalia, impoſitiones, portoria eorum quæ aut invehuntur aut evehuntur: dinumeratio ſive profeſſio rerum beneficialium ſive clientelarium: adeſpota (*eſpaues*) caduca bona (*aubaines*) peregrinorum aut ſpuriorum, niſi aut illi jus civitatis, aut hi legitimationis obtinuerint: aut alioqui defectu hæredis vacantia; manus mortuæ, (ut vocant;) quæ duplices, aut Eccleſiaſticæ aut plebeiæ ſive adſcripticiorum: Nemora, ſylvæ cæduæ, glandium aut amygdalarum proventus, paſcua, aquæ, rivi, fluvii & quæ in trajectu illorum ſolvuntur. Decima omnium metallorum, mineralium & aliorum quæ per totum Regnum terræ venis continentur. Itidem regalia quæ Rex poſſidet in Archiepiſcopatibus & Epiſcopatibus Regni: id eſt jura perfruendi bonis & prædiis Antiſtitum, donec qui in demortui locum ſuffectus eſt, præeunte Cancellario, jurejurando fidem Regi obſtrinxerit.

Patrimonium autem hoc ſacrum eſt, & non tam Regis quam Regni; itaque

per ſe alienari non poteſt, niſi in duobus caſibus: per aſſignationem, qua minoribus Regum filiis, certa dominia & terræ aſſignantur in Apennagium, cum conditione, ut maribus deficientibus ad coronam redeant: per venditionem pro parata pecunia, neceſſitate id exigente & decreto Parlamenti præeunte. Verum hodie quoque donatur, & nonnumquam pro rebus inutilibus venditur. Sunt qui putent alienari non poſſe ſine conſenſu ordinum Regni, idque tempore belli, cum hoſtes Regnum ſunt ingreſſi.

Bodinus. Dominium autem rerumpublicarum Principis non eſſe, Reges noſtri agnoſcunt & confitentur. Nam Carolus VII R. prædiorum publicorum oppignorationem fieri noluit, niſi ſenatus id procuratore fiſci roganta decreviſſet, ut in actis Curiæ Pariſiorum videmus.

Idem. Franciſcus II R. ineunte imperio magiſtratibus & procuratoribus ſuis mandavit, ut publica prædia à poſſeſſoribus privatis vindicarentur; quo edicto graviter conqueſtus eſt, publicas opes ſic afflictas eſſe, ut quæ prædia publica, juraque prædiatoria reſtarent, vix oneribus prædiorum ſubeundis ſufficerent: ſed his temporibus querendi habent poſteri, quam ille, cauſam graviorem, quum nihil amplius quod diſtrahi poſſit reſtare videatur.

Thuan.

Thuan. lib. LXIII. Henricus tertius in comitiis Blæſenſibus propoſuit, decreviſſe ſe C aureorum millia ex regio patrimonio in perpetuum alienare; ſed Æmarus, Burdigalenſis Præſes, Ordinum nomine reſpondit, nullo caſu alienari à Rege patrimonium Coronæ poſſe, quippe cujus Rex tantum ſit uſufructuarius, proprietate penes Regnum manente; quam nullo tempore alienatam, ne quidem extrema neceſſitate cogente, cum Ioannes R. apud Anglos captivus eſſet, meminerunt homines. Quippe fulcrum & columen regni illud eſſe, quod ſacrum inviolabile & proinde inalienabile majores ſemper exiſtimaverint.

2. *Tributa*, Tailles, Taillon. les Crues.

Du Haillan. Patrimonium ſequuntur tributa (vulgo Tailles.) Quæ quo primum tempore in Gallia ſint inſtituta, incertum eſt: & ſuperioribus temporibus non niſi extra ordinem & belli tempore imponebantur. Carolus autem VII ordinariam fecit hanc exactionem, ut militibus ſufficeret. Tributa autem hæc non niſi à tertio ordine id eſt plebeiis hominibus ſolvuntur, præterquam in urbibus & villis quæ immunes ſunt. Tributa autem hæc

 diſtin-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

diſtinguuntur in Perſonalia & Realia; quorum tantum in Provincia & Languedocia uſus eſt; & mixta, quæ hodie maxime in uſu, quæ domiciliis imponuntur, habita ratione omnium bonorum quæ à tributis addicto ubicunque poſſidentur.

Exemti à tributis ſunt primum Eccleſiaſtici, modo eccleſiaſtice agant, id eſt, nullam mercaturam aut aliquod munus agricolarum aut aliud vocatione ſua indignum exerceant. Secundo Nobiles. Qui ſunt duplicis generis, ex origine aut per accidens. quales ſunt miniſtri aut familiares Regis, Reginarum, filiorum & filiarum Regis, fratrum & ſororum: modo non exerceant mercaturam; quibus tamen fructus & proventus terræ venundare licet. præterea milites, eorumque Tribuni, legati, ſigniferi, aliique miniſtri militares; monetarii; Secretarii regii; Rectores univerſitatum, præfecti collegiorum, ſcribæ, pedelli, ſtudioſi, medici, præſides, conſiliarii, advocati, procuratores, graphiarii, apparitores, aliique Officiales.

Tributi additamentum (*taillon* vulgo) ab Henrico II anno 1549 adjectum, ut militaribus copiis melius proſpiceretur, & ruſtici ab eorum deprædationibus eſſent immunes: quæ tum extra ordinem

inſtitu-

inſtituta, lapſu temporis non minus quam ipſa tributa in perpetuum obtinuerunt. His acceſſerunt *les Crues* ſive additamenta tributorum, cum vetera tributa nequaquam militum ſtipendiis ſufficerent.

Vt autem pateat quantum Rex quotannis ex hiſce tributis percipiat, non abs re fuerit hic addere è libro qui inſcribitur *les Eſtats, Empires, Royaumes & principautez du monde par le S. D. T. V. Y.* &c. Compendium è Breviculo tributorum anni 1609 omnium ſummarum quæ exactæ fuerunt è tributis & additamentis, & Officialium ſtipendiis; ſecundum ordinem ſingularum Generalitatum:

E generalitate Pariſiorum:	
pro tributis	lib. 769000
pro ſtipendiis Officialium	147000
E generalitate Sueſſionum:	
pro principalibus tributis	362465
pro ſtipendiis Officialium	3624
Cabilonum, *Chalons:*	
pro tributis principalibus	473000
pro ſtipendiis Officialium	72000
Ambianum *Amyens:*	
pro univerſis tributis	263000
pro ſtipendiis Official.	36000
Rotomagi *Rouen:*	
pro univerſo tributo	1072000
pro ſtipendiis Official.	11000

Cadomi, *Caen :*	
pro tributo,	638280
pro ſtipend. Official.	9720
Aureliani *Orleans* :	
pro tributo,	537500
pro ſtipendiis official.	70500
Cæſaroduni, *Tours ;*	
pro tributo	919000
pro ſtipendiis official.	102000
Bourges :	
pro tributo	360740
pro ſtipend. official.	4960
Moulins :	
pro tributo	423993
pro ſtipend. official.	66406
Pictavii, *Poictiers :*	
pro tributo	670000
pro ſtipend. official.	75000
Rion :	
pro tributo	656000
pro ſtipend. official.	9000
Lugduni, *Lyon :*	
pro tributo	865000
pro ſtipendiis official.	45000
Burdegalæ, *Bourdeaux :*	
pro tributo	623036
pro ſtipend. official.	40663
Languedoc, Tholoſæ & Montpell.	
in univerſum,	751517
In Delphinatu :	
in univerſum,	77673

In

In Provincia, *Provence:*

in univerſum	86463
In Burgundia & Breſſia:	
pro tributo regio	168250
pro ſtipend. official.	9445
In Britannia:	
in univerſum	580460
In Lemovicibus:	
pro tributis & additament.	670000
pro ſtipend. official.	75000

3. *Auxilia vel ſubſidia, vulgo* Aydes.

Du Haillan. Subſidia primum Rege Ioanne in Anglia captivo per ſummam neceſſitatem impoſita, in comitiis Ordinum à Carolo Delphino convocatis: impoſitis duodecim denariis in ſingulas libras omnium rerum venalium, excepto ſale, vino, aliiſque potionibus: ſed poſtea perpetua ſunt effecta atque aucta per vigeſimam & octavam vino impoſitam, quod in ſolidum; & octavam atque quartam, uti in Normannia, quod particulatim venditur: & aliis mercibus per impoſitiones forenſes: ſali quoque quum in granariis ut vocant venditur. Quæ impoſitiones Salinariæ ſæpius in immenſum auctæ variis ſeditionibus cauſam præbuerunt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

4. *Gabella Salis.*

Du Haillan. Gabella ut vocant Salis, obſcuræ originis & ſuperioribus ſeculis non niſi extra ordinem conſtituta ; à Carolo quinto R. ordinaria facta anno 1369. Quæ primum exigua fuit. Sed Franciſcus I illam in immenſum auxit anno 1543, viginti quatuor lib. in ſingulos modios impoſitis.

Thuanus lib. v. *Hiſtor.* Sal in regia horrea certis locis diſpoſita reconditur, pœna capitis in illos ſancita qui aliunde quam in illis horreis emerint, ne vectigalibus, quæ gravia ſunt, fraus fiat: Franciſcus lege lata in ipſis Salinis vectigal capi voluit, aucto ſupra modum pretio, in eam rem paulo antequam moreretur plures præfectos ac miniſtros inſtituit.

Idem lib. vi. ad annum 1549. Pictones, Rupellani, & Alnetenſis Regio, Engoliſmenſes, Lemovices, Petrocorii & Santones miſſis è ſuo numero delegatis ad Henricum II. R. qui tunc in Ambianis erat, impetraverunt ut quæ à Franciſco parente de inferendo in publica horrea ſale conſtituta fuerant, quod ſeditionibus in illis regionibus exortis cauſam dederant, abrogarentur, & recepto more ſalis venalis vectigal triente ac beſſe definiretur.

Idem

Idem lib. XXII. ad ann. 1554. Lex durior in Senatu recitata VI Idus Ianuar. qua Pictones, Rupellani ac Circum-Inſulani, Engoliſmenſes, Lemovices, Petrocorii, Santones, & Aquitani qui vulgo dicuntur, ſalis vectigal, quod iis provinciis impoſitum erat, undecies centum nonaginta quatuor millibus Francicûm nummûm redimere compellantur.

Bodinus. Noſtra ætate in Salinis Pictonum modius ſalis, qui duobus aureis emi ſolebat Pariſiorum menſura, nunc viginti aureis emitur; vectigal tamen ſubditis duplo gravius quam ſalis pretium imperatur; quo fit ut qui longius à Salinis abſunt in Galliæ finibus ſalis modium centum amplius aureis emere cogantur. Aquitani tamen vectigal tantum ac tam grave ingenti mercede redemerunt ab Henrico II. R.

Maſſon. Sunt autem Salinæ Santonicæ inter omnes præcipui nominis, tantique proventus ut non ſolum Franciæ univerſæ, ſed etiam Hiſpaniæ &c. ſufficiant, ad eaſque infinitæ naves quotannis hujus commercii gratia accedant; unde non exilis pecunia redit ad Principem; qui vectigal ſalis hoc anno cIↃ IↃc VIII locat quatuor myriadibus librarum Turonenſium, & ſexcentis viginti uno millib. Francicis, ut ex ore conductoris audivi

&

& in contractu cum Rege facto legi.

5. Equipollent.

Du Haillan. Eſt tributum quoddam quo libertas ſalem emendi vendendique extra regia horrea à provincialibus redimitur; quod licet omnes indifferenter concernat, tamen ab iis ſolum exigitur qui tributis addicti ſunt.

Bodinus. Vectigal auxiliare, ſeu viceſimam rerum venalium, quæ nobis primum indicta fuit pro libertate Regis Ioannis, ad certam ſummam redigi neceſſe fuit, quam Æquipollentem appellant, ut in Septimania: & Salarium Vectigal in Arvernis.

6. *Vectigal vini.*

Du Haillan. Vectigal vini perantiquum eſt in Francia, & ſæpius mutavit. Carolus IX anno 1561 quinque ſolidos unicuique dolio impoſuit, minoribus vaſis ſecundum proportionem. Exigitur autem ab omni vino quod in oppida muris cincta & ſuburbia illorum importatur; ſive ut ibidem recondatur donec alio transferri poſſit, ſive ut exhauriatur. Tributum hoc ſolummodo deſtinatum erat redimendo patrimonio, ſubſidiis & gabellis regiis per ſummam neceſſitatem abalienatis aut oppignoratis. Neque quiſquam

quam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

quam ab hoc vectigali immunis, præterquam de vino in propria villa nato & quantum familiæ ſufficit.

7. *Portoria*, Traitte foraine.

Du Haillan. Mercibus è Regno exportandis vectigal primum impoſuit Carolus V. R. anno cIↃ CCC LXXVI, ſed ad tempus: quod deinde anno cIↃ CCC XCII continuatum. Carolus VII R. conſtitutionem edidit, qua quantum perſolveretur & à quibus exigeretur perſcriptum erat. Carolus VIII alteram edidit anno cIↃ CCCC LXXXVIII. Itemque Franciſcus I anno cIↃ IↃ XL & XLII certa pretia mercibus conſtituit, ſecundum quæ vectigal hoc ſolvendum erat. Eodem modo & de mercibus quæ importantur variis edictis cautum.

8. *Tributum ad* L. *mill. militum ſtipendia.*

Haillan. Tributum quoque impoſitum ad quinquaginta mill. peditum ſtipendia ſolvenda, à Franciſco I. Quod cum primum ab oppidanis tantum qui urbes mœnibus & foſſis cinctas aut illarum ſuburbia habitant, ſolveretur, poſtmodum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

modum etiam à paganis exigi cœpit, neque quiſquam ab hoc immunis eſt habitus.

Thuanus lib. XLII. Præter regium patrimonium & alia Regni vectigalia Carolus VII bellis civilibus diu jactatus princeps, cum provideret magnam potentiam haud diu ſine motibus ſtare poſſe, ſumma prudentia tributum peculiare ad alendum militem excogitavit, quod ad X cIↃ peditum ſtipendium ſatis eſſet, & aliud quod ordinariis cataphractorum equitum turmis deſtinatum eſt: & ita diu apud nos inter graviſſima bella quæ reges noſtri geſſere, militaris diſciplina viguit, Regibus honorifica nec populo gravis: donec per bella civilia, & eorum qui in gratia apud reges noſtros præter meritum floruerunt avaritiam, exhauſto ærario, antiqua illa vectigalia cum cæteris confuſa ſunt; quo factum ut diſciplina ſenſim labefactari, mores corrumpi, milites egere, plebs novis ſubinde imperatis vectigalibus gravari, & diſcurrente ad rapinas ſtipendii inopia milite, vexari cœperit.

9. *Decimæ.*

Haillan. Decimarum item exactio antiquiſſima eſt, quas Reges noſtri percipiunt non tantum ex bonis eccleſiaſticis

quæ

quæ ipſi fundarunt, quorumque ipſi ſunt patroni; ſed & ex omnibus ratione temporalium. Solvuntur autem in loco diœceſeos principali & ab omnibus qui habent reditus certos & ordinarios. Excipiuntur Xenotrophia & alia Eleemoſynaria.

10. *Thuan. lib.* III. In ingreſſu Regni pro venalibus militiis, immunitatibus, aliiſque regum benignitate conceſſis privilegiis, grandis pecunia corradi ſolet.

11. *Idem ibidem.* Cum lege Regni Sacerdotum collegia res ſoli & immobiles: ignobiles autem prædia nobilia & patronalia poſſidere prohibeantur: quadrageſimo quoque anno, ne ultra præſcriptio excurrat, eo nomine magna pecunia dependi ſolet.

Idem lib. VIII. Eodem tempore ſeptimani fundorum patronalium & nobilium quæ ab ignobilibus poſſidentur, poſſeſſionum item ſacerdotalium cauſa, C nummum Francicorum mill. pependerunt; cujus rei ratione ſingulis XL annis ab omnibus regni provinciis ingentes ſummas principibus noſtris exigere jus eſt.

10. *Officia publica venalia.*

Bodinus. Franciſcus I. Rex Præturas urbanas hujus imperii bifariam diviſit,

&

& utraſque proſcripſit, ac ſenſim cætera quoque venalia fuerunt.

Botereus lib. 11. In Gallia ab exceſſu Ludovici XII magiſtratus & præfecturæ forenſes ſub Franciſco I venales eſſe cæperunt. Receptum autem erat, ut niſi ejurantes magiſtratus & præfecturas à die procuratorii, quadrageſimum diem ſuperſtites exceſſiſſent, eorum fato caducæ fierent: valetudinarii ſeneſque metuentes ſuis exuviis ne in fiſcum caderent, mature nimium Ordinibus ſe ſubducebant: latum edictum pro nequitia temporum non damnandum, quo Rex perſoluto ſibi annuatim certo nummo, præfecturæ eorum fiſco non accreſcerent, ſed fas eſſet hæredibus ex illis pretium contrahere, non aliter quam ex prædiis vel alia quacunque re hæreditaria fieri ſolet, edixit. Edictum ab illo, qui colligendis nummis illis pręfectus fuit, nomen ſortitur, *la paulette* vulgo.

*Thuan.lib.*LIX. Henricus III in ipſo Regni ingreſſu cõſtituit dignitatibus primariis & præfecturis militaribus immodicum pretium, quo eas à dignis & qui virtutis ac fidei ergo illas à Regibus meruerant, mercaretur, atque in indignos transferret.

*Idem lib.*CXXXII, *ad annum* 1604. Extremo demum anno, Rhonii Marchione authore

authore, perniciosiſſimi inſtituti res invaluit, qua officia, quæ fere apud nos innumera ſunt, tam judicialia quam quæſtoria, per omnia exæquata ſunt, & turpiſſima nundinatione æque propudioſe proſtare juſſa, annua penſitatione, quæ à Pauleto nomen ſumſit, juxta taxationem de ſingulis factam impoſita. qua exſoluta quadraginta dies conſtitutionibus regiis præfinitos expectare minime opus eſt, ut illa ad ſucceſſorem per ejurationem tranſeat; ſed hæredibus ſervantur ut de iis tanquam de re patrimoniali atque adeo hæreditaria arbitrio ſuo ſtatuant. quod non ſolum dictu fœdum, ſed eventu ſumme detrimentoſum Regi & Regno fuit, atque adeo familiis ſingulis, aucto in immenſum & ſupra ſpem fidemque pretio, ut illud tota patrimonia plerumque vincat, eaque re fiat, ut ſi plures ſint liberi, nemo unus ea retinere poſſit, ſicque decus paternum & avitum quo ſe familiæ tuentur per incrementum illud amittatur. His accedit quod aperta ſemel ad pecuniam via nullus virtuti locus relinquitur. Sed authoritatis regiæ præcipuum in ea re diſcrimen verſabatur, quæ beneficentia ſua per has nundinationes omnino exuitur: adde quod officia illa innumera ad antiquum numerum contrahendi, quod ſemper inter Ordinum

 poſtula-

poſtulata prçcipuum fuit, & utilitate quæ numero crevit, ſublata, priſtinam dignitatem reſtituendi facultas in poſterum adimitur. Adutiſus hæc. A Rhonio objiciebatur, dignitates, honores, officia jam non Regis beneficium eſſe, ſed aulicis prenſationibus ad conciliandos amicos aut explendam profuſionem in prædam cedere. nec ferre publicam egeſtatem, ut de contrahendo Officialium numero inpræſentiarum ratio ineatur; itaque potius eſſe ut quod ſingulorũ avaritia aut prenſatio rapiebat, id ærario, quod univerſi regni onera ſuſtinet, ſupplendo impendatur. Et ita Regi, qui ære ad donandum cogebatur, ære offenſam veritus recuſabat, ut ſe ab hac moleſtia liberaret, expedire viſum.

Solvendi erant annuatim quatuor denarii pro una quaque libra pretii pro ipſo officio perſoluti. Et Rex quotannis percipiebat quatuordecies centum millia librarum ſupra quam ante perceperat.

Anno cIↃ IↃc xiv. Regni ordines poſtularunt à Rege, ut venalitas officiorum & præſertim Edictum de annua penſitatione quam vocant *la Paulette* abrogaretur; multa ultro citroque agitata; aliis venalitatem officiorum damnantibus, aliis excuſantibus: etiam media à quibuſdam propoſita quibus officia intra certum

certum tempus ſine diſpendio Regii æra-
rii redimerentur. Verum cum à Deputa-
tis plebeii ordinis, præter alias difficulta-
tes etiam impoſſibile videretur, ducentas
myriades librarum, quibus ad redemtio-
nem officiorum opus erat, Regi compa-
rare; alia rurſus media propoſita: & in-
primis ut officia omnia poſt mortem præ-
ſentium ſine ullo pretio gratis à Rege
conferrentur: utque ærario Regio, cui
quotannis quindecies centena millia li-
brarum hoc facto deceſſura erant, ſubve-
niretur, triginta ſolidi in ſingulis ſalis mo-
dios imponerentur in iis provinciis in
quibus ſalariũ vectigal ſolvitur, in exem-
tis vero quod illis æquipolleat: idque ad
decennium; quo tempore per ſuppreſſio-
nem multorum officiorum, expenſæ re-
gii ærarii in tantum levari poſſe ſperen-
tur, ut damnum acceptum ſentire am-
plius non poſſet. Hæc à Clero & Nobi-
litate in hunc modum propoſita cum Re-
gi probarentur, deputati plebeii ordinis
interceſſerunt, & graviſſimum vectigal,
quod in plebem potiſſimum erat incubi-
turum, deprecati, aliam viam propoſue-
runt, ut penſiones abrogarentur, atque
ita expenſæ ærarii diminuerentur. Quod
cum Nobilitati rurſus grave videretur;
tandem à Rege decretum, ut officiorum
abrogatio & venalitas eorumdem, atque

adeo annua penſitatio, ad annum 1618 prorogaretur, nihilque interea innovaretur. Hic exitus illius moliminis fuit.

Anno 1617 Rex conventum ſpectabilium ex tribus Regni ordinibus convocavit; qui cum Rotomagi conveniſſent, inter alia Regi authores fuerunt; officia regiæ familiæ deinceps neque venundanda neque reſignanda fore: aliaque in eundem modum: penſitationes annuas penitus abolendas, & in ſumma venalitatem omnium officiorum revocandam. Sed multa in contrarium objecta à miniſtris Regis: inprimis, Henricum IV R. graviſſimas cauſas habuiſſe penſitationes illas annuas conſtituendi; myriadem librarum quotannis ærario Regni acceſſiſſe, quum ante perparum ex Caducis, ut vocant, patribus perciperetur. Nihilo tamen minus Rex per Edictum penſitationes annuas revocavit, venalitate officiorum ſecundum antiquum morem ad tempus prorogata, donec alia via ærarii inopiæ ſubveniretur. Hæc Calend. Ianuar. anni 1618 acta.

Sed cum multi graviſſimas querelas ad Regem detuliſſent, Rex dictum hoc rurſus revocavit anno 1621; & penſitationes annuas ad novennium prorogavit, ea conditione, ut quotannis ſexageſimam antiqui pretii officiorum venalium

lium

lium ſolverent, & quindenam intra certum tempus Regi mutuo darent. id menſe Februar. conſtitutum: verum cum ne ſic quidem officialibus eſſet ſatisfactum, Rex menſe Martio ejuſdem anni, quindenam illam ad trigeſimam in majoribus magiſtratibus, in minoribus ad vigeſimam reduxit. Hoc edictum quum finem accepiſſet anno 1630, ad aliud novennium à Rege fuit propagatum, ea conditione ut officiales ſolverent quartam partem precii pro officio perſoluti, ſecundum taxationem factam anno 1605.

X.

ÆRARII REGII OPES aut anguſtia & utriuſque cauſæ.

T*Huanus lib.* 11. Franciſcus I moriens, ære alieno omni exſoluto, cccc aureorum millia & quartam Regni vectigalium partem nondum coactam reliquit.

Bodinus. Franciſco I moriente decies ſepties centena aureorum noſtrorum millia in ærario publico reſtabant, præter trimeſtria tributa, quorum dies jam venerat; nec ulli Reſpub. tunc obærata fuit præterquam Helvetiis & argentariis

Lugdunenſibus ut in officio contine-rentur.

Idem. Franciſco I perſuaſum à Turnonio Cardinali, ut creditur, ut pecunias moderato fœnore acciperet, ac Lugduni ſtatis nundinarum temporibus uſuras ſolveret: ita futurum ut Italorum ac Germanorum opes brevi cogeret, hoſtibus eriperet. Accurrunt Itali & Germani mercatores, Gallorum etiam quamplurimi; ita paucos poſt annos quam mortuus eſt Franciſcus, ſors D aureorum millia ſuperabat; quæ ex ærario tum referto perſolvi potuiſſet. Secuta eſt calamitoſiſſima Henrici II dominatio, qui brevi exhauſto Patris ærario, uſuras centeſimas, poſt etiam ſeſquicenteſimas, tandem ducenteſimas pactus eſt. Cum vero pecunia fœnori non ſufficeret, uſurarum uſuras creditoribus promiſit.

Thuanus lib. VIII. ad annum cIↃ IↃ LI. Extremo hoc anno ad Fontem Bellaqueum de Principum aliorumque procerum ſententia decretum eſt, ut è patrimonio regio agri uſque ad vicies centies cIↃ Francicarum librarum annui reditus fiduciaria venditione alienarentur.

Idem lib. XII, ad annum cIↃ IↃ LIII. Quæſtores ærarii quatuor ſeu Theſaurarii, qui patrimonii regii, quod vulgo Domanium vocant, curam gerebant; toti-dem

dem indictionum & oblationum præfecti, vulgo generales dicti: cum huc uſque ſeparata munia habuiſſent, & dilapidato fere per oppignorationes patrimonio regio, illorum eſſet inane nomen, utrorumque nomina & functiones confuſæ ſunt, aucto numero, & coactoribus primariis, qui XVI erant, æquato: inde ingens pecunia corraſa, nec aliud præterea operæ precium fuit, patefacta interim porta ad immodicum illum, qui poſtea crevit & maxime omnium hodie quæſturam Regni gravat, munerum publicorum numerum. Duplicatus & coactorum Fiſcalium numerus: per multiplicatos ærarii Rationales ſenſim imminuto ipſo ærario.

Bodinus. Cum antea Imperio Gallorum longe lateque patente una Logiſtarum curia ſufficeret, nunc ſeptem curias habemus; & cum antea Philippi IV edicto quinque viri in rationali curia Pariſiorum cenſerentur, nunc ducentos conſcriptos videmus.

Idem. Tantus eſt quæſtorum & publicanorum numerus, tanta logiſtarum multitudo, ut dimidia pars tributorum ac vectigalium ſtipendiis ac ſalariis accepto feratur, ut in privatis Septimaniæ comitiis, quibus affui, compertum memini: quamobrem rogationem ad Princi-

pem ferre placuit de quæſtoribus abrogandis; qua quidem ratione Principem in Septimaniæ provincia tributorum ac vectigalium trientem lucrifacturum argumentis neceſſariis demonſtratū; triens autem fere 218750 libr. Turonenſes æquabat. Vigeſimo poſt anno cum Blæſis Galliæ conventus haberentur, Maximinus Lulerius, Pariſienſium mercatorum præfectus & rationum publicarum Præſes, palam in comitio dixit, vix ac ne vix quidem pecuniæ publicæ ex aſſe in ærarium Principis inferri quadrantem; incredibile id quidem videri, verum tamen eſſe, homo rationum publicarum peritiſſimus contendebat.

Idem. Vectigalium tres omnino Iudices & quęſtorem unum Generalem olim extitiſſe, ex actis publicis anni 1372 conſtat; his vero temporibus quibus Imperium magna ſui parte acciſum eſt, trecenti fere numerantur, quæſtores vero 34.

Idem. De rebus omnibus abſurdiſſimis, nulla mihi abſurdior viſa eſt, quam tot ærarii tribunos, tot quæſtores, quot in Gallia videmus, tantis pecuniis quęſturas à Principe mercari.

Idem. Vix Franciſcus primus annis XXXII quibus imperavit tantum largitus eſt, quantum illo mortuo Henricus filius duobus annis effudit.

Thua-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Thuanus lib. xx. ad annum cIↃ IↃ-LVIII. Rex Henricos II in Comitiis expoſuit, Patrimonium omne regium oppignoratum, & nova tributa inventa, nec tamen opes bello gerendo ſufficere. Carolus Lotharingus ejus juſſu à plebe delegatos ſevocat, & oſtendit, in belli ſumtus neceſſarios opus eſſe tricies centenis aureorum millibus: Eccleſiaſticorum ordinem gratuito præter decimas, decies centena aureorum millia Regi obtuliſſe, reliquum eſſe ut plebeius ordo vicies centena millia dependat. Quod & impetratum fuit.

Bodinus. Moriente Henrico II R. Reſpublica ære alieno graviſſime oppreſſa jacebat, certe quidem ex rationibus publicis fere XLII milliones debuiſſe conſtat. alibi dicit: quadraginta tres milliones quadringenta octuaginta tria millia octingenta & triginta novem lib. Turonenſ.

FRANCISCO II R.

Thuanus. lib. XXIII. ad annum cIↃ-IↃ LIX. Revocatæ omnes patrimonii regii alienationes perperam & in fraudem factæ, licet penſionis aut alterius cujuſvis donationis etiam remuneratoriæ titulo firmatæ: à qua lege poſſeſſiones eæ exceptæ quæ Regum filiabus penſionis lo-

co aut in dotem datæ ſunt; exceptæ & eæ quæ Helionoræ Philippi amitæ. Sed juxta gravis & æquitatis pleni edicti gratiam minuit, quod cum eo regii ſanguinis principes ac proceres bene de ſuperioribus Regibus meriti beneficio olim accepto privarentur, poſtea tamen eodem plerique minoris dignitatis nulla alia de cauſa excepti ſunt, quam quod Guiſianorum favore ſublevarentur.

Idem ibidem. Ex cunctis regni Provinciis ad novum Regem confluebant, qui debita, qui remunerationes, beneficia importunis flagitationibus exigebant; quibus cum ſatisfieri non poſſet, ut eorum petitiones unica reſponſione expungerentur, præfracti juxta ac inhumani conſilii authores fuerunt Guiſiani, ut patibulo erecto, edictum proponeretur, quo omnes cujuſcunque conditionis eſſent, qui quacunque de cauſa vel debiti vel remunerationis aut beneficii à Rege impetrandi in comitatu eſſent, intra XXIV horas aula excederent; ni parerent, ignominioſe patibulo ſuffigerentur.

Idem lib. XXV. Ex Hoſpitalii oratione ad Senatum Pariſienſem: Scire omnes, ita grande æs alienum à Franciſco & Henrico Regibus contractum, ut illud vix per decennium regiæ pecuniæ, ſi eo cunctæ referantur, exſolvere queant.

Spe-

Specioſam quidem & opulentam à Patre & Avo hæreditatem accepiſſe; ſed ita damnoſam, ita domeſticis diſcordiis perturbatam, ut cuncta reputantibus plus inde incommodi quam emolumenti ad ipſum redeat; nam profuſis belli ſumtibus ac Regni neceſſitatibus largitionibuſque tantum effuſum eſſe, ut quod ad exteros emanare nolit, quadragies decies centena millia librarum & amplius in credito ſint. His addi debere annuas Nobilium penſiones, Magiſtratuum militumq; ſtipendia multis abhinc annis non perſoluta: quo fiat ut plerique aut rerum ignari aut iniqui, dum privatas ſpes publicis neceſſitatibus anteponunt, potentiorum fraude interverſas Regis pecunias clamitent, modumque impenſis ab his exigant; ſed tantum abeſſe ut eorum aut votis aut querelis ſatisfieri poſſit, ut contra, quo egeſtati plebis ſubveniretur, è re viſum fuerat, pleraque vectigalia omnino abolere, reliqua magnam partem imminuere. quin & exſtinctum ɪ cIↄ peditum tributum, quod urbes pendebant.

Idem ibidem. Ex Oratione Cardinalis Lotharingi. Onera Regni vicies quinque centenis millibus librarum regia vectigalia excedere.

CARO-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

CAROLO IX. REGE.

Idem lib. XXVII. ad annum cIↄ Iↄ LX. *ex oratione Cancellarii Hoſpitalii:* ærarium Regis, x annorum aſſiduis bellis & aliis neceſſitatibus adeo exhauſtum eſſe, ut nihil ei à patre ac fratre præter plorare relictum videatur.

Idem ibidem; ad annum cIↄ Iↄ LXI. Anni hujus initio, quo populus tributis levaretur, de ſumtibus minuendis in Regis conſiſtorio actum eſt, & decretum, ut nobiles cubicularii & alii familiæ regię domeſtici ſtipendiorum dimidia parte contenti eſſent, penſionum etiam tertia parte detracta, exceptis iis, quæ externis hominibus tam in regno quam extra regnum quaſi pro alimentis liberalitate Regum perſolvuntur. Inde occaſione oblata porrectus Navarro libellus, cujus ſumma erat, ſumtus qui pacis tempore in exterorum ſtipédia & penſiones fiunt, regno graveis & omnino inutiles eſſe, &c.

Idem lib. XXVIII. ad annum cIↄ Iↄ LXI. Sacer ordo ut tempeſtati imminenti præverteret & opum invidiam amoliretur, regi ultro IV. decimas quotannis in ſexennium pendendas bene conſultus obtulit, ſicque pacatos pro tempore aulæ proceres & in poſterum ęquiores habuit.

Idem

Idem lib. xxxv. ad annum cIↃIↃLXIII. Menſe Maio edictum de bonis ſoli eccleſiaſticis ad Reipub. ſarciendas neceſſitates in perpetuum alienandis conditum fuit, multum fremente ſacro ordine, qui privilegia ſua & immunitates eo imminui ajebat, & res ſacras quavis de cauſa niſi interveniente Pontificis authoritate ac ſine decreto diſtrahi non poſſe aſſerebat. & cum ſuperiore anno Octobri menſe & Iunio hujus, ccc librarum millia, non convocato aut monito ſacro ordine, ex eo vectigali annuo, quod decimarum nomine Regi ab eo penditur, à Rege aut ejus procuratoribus, Præfecto mercatorum & ædilibus urbis, pro tricies centenis & ſexcentis librarum millibus cum perpetuo redhibendi pacto, oppignorata eſſent, eo edicto, ut emtores invitarétur, eorum ſecuritati duris & inuſitatis conditionibus proſpectum erat, denegata omni contra eos & eorum ſucceſſores actione. pœna item addita ignominioſæ ejurationis adverſus judices, qui quenquam contra hujuſmodi rerum emtores agentem admiſerint; mandabaturque judicibus, ut libellos ea de re factos in judicio lacerari juberent, & agentes à limine judicii nulla mora interpoſita, de plano repellerent, & in litis ſumtus & acceſſiones quamvis inauditos condemnarent;

irro-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

irrogata etiam legis mulcta. Quod edictum poſtea XVI Kal. Iun. in Senatu coram Rege in lectiſternio ſedente, audito ac poſtulante fiſci cognitore, promulgatum fuit.

Thuanus lib. XXXVI, ad annum cIↄIↄ LXIV. Initio hujus anni apud nos regio diplomate Eccleſiaſticis facultas conceſſa eſt, bona ſuperiore anno alienata redimendi; id juſtis eorum querelis datum, qui vili admodum pretio illa veniiſſe ajebant: nec tamen res citra controverſiam tranſacta eſt: nam nobilitas & plebeius ordo porrecto Regi ſupplici libello ac publice edito interceſſerunt, & gravem ea de re querelam inſtituerunt, fidem Regis appellantes, & auctoritatis regiæ intereſſe contendentes, ut quod fide publica proter neceſſitatem publicam veniit, penes emptores ademta omni repetitionis ſpe remaneret. Sed vicit ſacri ordinis favor, permiſſumque ei ut aliis bonis, quæ minus utilia viderentur, juſto precio divenditis, bona illa potius ſibi erepta quam publica auctoritate diſtracta redimerent; eaque de re diploma in Senatu recitatum eſt VII Kalend. Februar.

Idem. lib. XLIV, ad annum cIↄ Iↄ LXVIII. Cum allatum eſſet à Pontifice diploma, quo diſtrahendi ex ſacro patrimonia

monia ad I. cIↄ aureorum annui reditus facultas fiebat, cauſa addita, ut bello ſectariis illato illi aut plane delerentur, aut ad Eccleſiæ Romanæ obedientiam reducerentur; variæ dictæ ſunt in Regis conſiſtorio ſententiæ; & quia edicta ante facta illa ſugillabantur, & expreſſiores de hæreticis exterminandis cauſæ adjungebantur, nonnullis regiis conſiliariis, Hoſpitalio illius ſententiæ authore, diplomatis publicatio minus opportuna viſa eſt, quod illa appareret bellum jam à longo tempore apparatum, fœderiſque illius ſacri, quod tam ſtudioſe hactenus celaſſent, hæc perſpicua indicatio eſſet. itaque placuit, ut novum diploma à Pontifice impetraretur; interea iſtius uſus eſſet ad præſentem neceſſitatem.

Idem lib. LI. ad annum cIↄ Iↄ LXXII. *Ex Morvillerii oratione.* Bellum quippe inexhauſtus pecuniæ gurges eſt, cui explendo non aurei Perſarum montes, non utræque Indiæ ſufficiant. Quam ab hujus nervi penuria res tuæ laborent, non ignoras. Conſumto patrimonio regio, oppignoratis vectigalibus, agris paſſim per bella vaſtatis, urbibus & oppidis direptis, aut obſidionibus deſtructis, cum ærarium deficeret, nihil ſibi ad nova onera imponenda reliquum fecit exactorum avaritia aut redemtorum audacia: quod hominum

num externum fere genus Galliæ tuæ fatale eſt. Plebs à milite tranſeunte quotidie in agris infeſtatur: adhæc tributis immodicis oppreſſa languet, ut vix reſpirare ipſi liceat. A nobilitate, quæ vitam & cum vita opes pro Gallici nominis decore ac regni ſalute auſpiciis tuis profundit, quid expectare debeas ſatis noſti. Supereſt Ordo ſacer, qui variis ac multiplicibus angariis gravatus, ut nihil aliud dicam, & tamen cum venia dicam, ſe ſub tributo eſſe conqueritur. nec me latet, quid redemtores illi, quos dixi, nuper commenti ſunt, qui accepta aliqua bonorum Eccleſiaſticorum per octennium & anni quadrantem portione, pro qua penſionem fundi dominis eandem, quam ex ipſa re percipiunt, quotannis depenſuri ſunt, magnum inde emolumentum ac prope incredibile lucrum tibi pollicentur. *Et poſt pauca*: Hoc etiam tibi perpendendum eſt, quam gravi ære alieno urgearis. Multum Germanis equitibus qui tibi bellis ultimis militarunt, multum Ioanni Caſimiro debes. Ducenties centena millia librarum Helvetii à te repoſcunt: quingenties centena millia Proteſtantes Germanis ſuis debent, pro quibus ſponſor intervenisti. quæ ſi omnes ſummæ colligantur, ad quadringenties centena millia aureorum excurrunt. adde onera Regni,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

quibus ſuſtinendis vix ordinaria vectigalia ſufficiunt.

HENRICO III. R.

Idem lib. LXI. ad annum cIↄ Iↄ LXXV. Cum per delegatos Rex à Pariſienſibus cc librarum millia mutuo peteret ad IV menſium ſtipendium Helvetiis deſtinatũ, immane quam omnium animi commoti ſunt; demumque apparuit, in populoſiſſima & opulentiſſima hactenus credita urbe verba pluris, quam pecuniam conſtare. nam poſt longam & exquiſito verborum ornatu agitatam deliberationem, tandẽ ſupplex libellus invidioſe perſcriptus eſt, ampliſſimi ordinis, curiarum rationalium ac vectigalium, eccleſiaſticorum & ceterorum civium Pariſienſium nomine, & ad Regem menſe Decẽbri perlatus, quo miſerabilis non ſolum urbis, ſed univerſi Regni, cujus in urbe veluti matrice ſalus publica vertebatur, ſtatus, & plebis tot bellis & oneribus tandiu vexatæ & exhauſtæ calamitas, oculis ſubjiciebatur. nam XV abhinc annis per bella civilia trigeſies ſexies centena millia librarum ab urbe ex univerſi Regni opibus ſubminiſtrata eſſe, & duplo fere majorem ſummam à Sacro ordine. *Et poſt pauca:* nec rei pecuniariæ adminiſtrationem & diſpenſationem vi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

tio ſuo carere; quippe cum conſter, plerosque avare in ea verſari, & inutilibus ſumtibus ac largitionibus ante triennium, cum Rupella obſideretur, & res ubique in arcto eſſent, nongenta millia aureorum, anno ſequenti ſeptingenta, & ita deinceps; hoc vero, vix ſex menſium ſpatio amplius CCC aureorum CIↃ abſumta eſſe; præterea in penſiones & ſupervacuas ejuſmodi res quotannis plus CC aureorum CIↃ impendi, eoque onere non mediocriter ærarium gravari, quod exhauſtum plebis miſeræ ſpoliis atque adeo ſanguine ſarciatur neceſſe eſt. ad hæc cottidie nova tributa ab exteris excogitata in publicam perniciem invehi, quorum non Franci, ſicuti Regni legibus cautum eſt, ſed exteri ipſi vere Regni hirudines ac vomicæ ſint redemtores. Interea plebe ad extremam inopiam redacta commercium ubique ob exactiones immodicas intermitti, & ſingulorum inopia fieri ut reſpublica egeat. *Et poſt pauca:* Commodum tum accidit, ut Ludovicus Gonzaga Nivernii Dux opimas ditiones extra Regnum in Flandria, nec non Carolus Halvinus Pienna illuſtri familia ex Pleumoſiis oriundus, avitum patrimonium, quod in illis locis poſſidebant, grandi pecunia divenderent; quam uterque Regi officioſe commodavit, ac-

ceptis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

ceptis in Armorica ex fundis regiis pignoris loco amplis vectigalibus.

Idem lib. LXII. ad annum cIↃIↃLXXVI. Caſimirus petierat ut ingentes ſummæ, quæ ad quadragies centena millia aureorum excurrebant, pro ſtipendiariis Germanis, qui in Gallia bellis ultimis militaverant, perſolverentur. Convenit: ut pro ingenti illa ſumma ſeptingenta millia aureorum præſenti pecunia numerarentur, de reſiduo oppignoratis gemmis caveretur.

Idem lib. LXIII. ad annum cIↃ IↃLXXVI. Gemmæ à Bellevreo in manus Frederici ſeptemviri tunc temporis adhuc ſuperſtitis conſignatæ. miſſus & eodem tempore à Rege & Franciſco fratre Vidus Faber Pibracius ad Carolum Lotharingiæ Ducem ſororium, qui ab eo utriuſque verbis peteret, id quod & impetravit, ut præter prædes, quos Rex Germanis daturus erat, ipſe Caſimiro fidejuſſor eſſet, caveretque, IↃ aureorum millia certis penſionibus ſtatiſque temporibus Francofurti numeratum iri.

Ibidem. Epiſcopus Pariſienſis ad Pontificem R. Legatus miſſus, ut L aureorum millia annui reditus è ſacro patrimonio alienandi facultatem Regi impetraret.

Ibidem. ad annum cIↃ IↃ LXXVII.

Rex in Comitiis Blæſenſibus expoſuit: decreviſſe ſe centum aureorum annuorum millia ex regio patrimonio in perpetuum alienare: id ut accedente Ordinum authoritate fiat, expetere. Æmarus Burdigalenſis præſes Ordinum nomine reſpondit, & nullo caſu alienari à Rege patrimonium Coronæ poſſe, multis verbis diſſeruit.

Idem lib. LXVIII. ad annum CIↃ IↃLXXIX. Ordinis Eccleſiaſtici delegati deliberare cœperunt de decimarum præſtatione & contractibus cum urbe Pariſienſi anno CIↃIↃLXI Piſſiaci, & ſexennio poſt Lutetiæ factis; tandemque præter ſpem & Regis votum initis rationibus ſic ſtatuunt, abunde ſe contractibus memoratis ſatisfeciſſe, neque amplius illis teneri; inſtrumentoque proteſtationis Eid. Octobribus facto, illud III Eid. Decembr. præfecto mercatorum & urbis decurionibus per apparitorem publicum ſignificandum curant. qua re evulgata, immane quantum commoti ſunt omnium animi, paſſim frementium, ſacrum ordinem, qui cæteris bonæ conſcientiæ, fidei, & caritatis laude prælucere debet, inſigni perfidiæ & inhumanitatis exemplo ſe non ſolum traducere, ſed viduas, pupillos, tot egenos & pauperes, quorum univerſam ſubſtantiam ærarium urbis

hauſit,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

hauſit, quaſi uno ictu jugulare;quid nunc dicturos Proteſtanteis? æs illud omne, quod cccc aureorum annuorum cIↄ ſummam excedat, ad bellum contra ſectarios gerendum, auctoribus, incentoribus & veluti ſponſoribus Præſulibus contractum eſſe.nunc bellum ab iis ipſis, poſtquam neceſſitas ejus perſequendi iis, qui minus volebant, impoſita eſt, quam temere ſuſceptum, tam turpiter deſeri. quæ dum dicerentur, plebs ubique, quaſi hoſtis ad portas eſſet, diſcurſare, tabernas claudere, quidam etiam arma poſcere. cumque res propior ſeditioni videretur, Præfectus mercatorum (is tunc erat Claudius Daubræus) cum decurionibus in Senatum venit; reque expoſita, ſtatim ampliſſimus Ordo convocatis jam die ad. veſperaſcente cunctis claſſibus, & perorante Auguſtino Thuano Cognitoris regii nomine, S. C. condit, quo Epiſcopi, qui extra territorium juriſdictioni Curiæ ſubjecti eſſent, in hoſpitiis ſuis ſiſterentur. (jam illi omnes peracto conventu Meloduno in urbem redierant.) qui intra territorium erant, urbe excedere vetantur; cunctique, ut ſe judicio ſiſtant, & ad Cognitoris regii poſtulata reſpondeant, citantur. Hæc extemporali ſeveritate ad placandam plebem, ne periculum commune neglexiſſe videretur, tunc à

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Senatu decreta. De quibus cum quereretur ſacer ordo, quaſi indigne à Senatu habitus, Rex partes ſuas interpoſuit, & adactis delegatis ad continuandam in decennium proximum decimarum præſtationem, querelis & impendenti ſeditioni remedium pro tempore attulit. Ita perniciosiſſimus longe motus ſtatim natus, & eo, quo dixi, temperamento ſedatus, non tamen omnino extinctus eſt, renovata poſtea ante tempus à ſacro ordine proteſtatione, ſicuti ſuo loco dicemus.

Idem lib. LXXIV, ad annum CIↃ IↃLXXXI. Interea Rex quaſi omni cura ſolutus & tantum voluptatibus intentus nullum inſanis ſumtibus modum faciebat; quibus cum ærarium quamvis multiplicatis toties regni vectigalibus non ſufficeret, ad exoticas artes & pernicioſa Italorum & hujuſmodi hominum in plebe excarnificanda ingenioſorum commenta converſus, cottidie novos magiſtratus, nova officia, nova tributa excogitabat, conditis ea de re Edictis, quorum publicationi ſemper intercedebat Senatus. itaque IV Non. Quintiles ipſe in Senatum venit, & XXVII edicta fiſcalia uno die promulgavit, unoque ex iis XX conſiliarios creavit. quare odium jam ante de publica adminiſtratione conceptum non mediocriter auctum eſt, fremente

mente paſſim ob onera immodica plebe, & prudentiſſimis quibuſque intra ſe tacite indignantibus. qui cum viderent, illis Edictis cunctos Ordines in regno perverti, & ingentem ex iis pecuniam conflatam luxu & in pravos uſus diſperdi; turpiſſimam omnium rerum nundinationem, etiam præfecturarum, peſſimo exemplo inſtitui; augeri in dies vectigalia; ærarium minui; regium faſtigium labefactari; provectis ad honores adoleſcentulis, omnia gratiæ fœdiſſimis obſequiis quæſitæ, nihil virtuti dari: de Rege Regiſque rebus non poterant non male ominari. Inter hæc prima cogitatio fuit de maritandis Ioüſa & Valeta. & cum Ioüſa cum Margarita Helionori Cabotii Carnii Comitis filia & hærede principali ſponſalia prius contraxiſſet, animis cum gratia creſcentibus, pactis renunciat, & Rege annitente nuptiis illis quanquam perhonorificis ſibi ac valde locupletibus repudiatis, cum Margarita Aloiſiæ Regis uxoris ſorore matrimonio conjungitur, exorato per Henricum Memmium illuc per diſpoſitos equos à Rege miſſum Carolo Lotharingiæ Duce; nam parens Nicolaus ante quadriennium jam deceſſerat, ut in nuptias conſentiret: Nuptiæ dein Lutetiæ, quanquam in ſumma plebis egeſtate, pluſquam regali pompa celebra-

tæ; nam prima dicta dos à Rege nuptæ quamvis externæ CCC aureorum cIↄ, quales Regum filiæ habere ſolent, totidem marito erogata. quod per ſe invidioſum cum eſſet, longe invidiam illam & omnem fidem ſuperavit apparatus nuptialis, qui duodecies centenis aureorum millibus in haſtiludia, equeſtres choreas, nocturna ſpectacula, naumachias, donativa, nullo modo facto conſtitit. *Et poſt pauca.* Cum vero Chriſtierna Reginæ ſoror nondum nubilem ætatem attigiſſet, tantum ſponſalia inter eam & Valetam contracta; interea præſenti pecunia, quamvis nuptiis in idoneum tempus dilatis, dos Valetæ numerata, ac præterea donativum, &, nequid eſſet quod alter alteri invidere poſſet, feſtinata emptione Eſpernonium in Carnutibus Navarræ ditionis oppidum comparatum, edictumq; conditum, quo eiſdem conditionibus & pari ſecundum Ioüſam prærogativa Valeta Dux Eſpernonii creatur, &c.

Idem lib. LXXV, ad annum cIↄ Iↄ-LXXXII. *Ex oratione Reginaldi Belnenſis Archiepiſcopi & Patriarchæ Bituricenſis Aquitaniæ primatis.* Deplorata ſacri Ordinis veluti in prædam expoſiti calamitate, novum decimæ nuper imperatæ onus & ſolidariam ejus exactionem deprecatur; alioqui fore dicit, ut contractui

cum

cum Rege & Pariſienſi civitate inito pro grandi illo vectigali annuo ſatisfieri non poſſit, & curiones greges ſuos & curam paſtoralem deſerere cogerentur.

Ex reſponſo Regis : Sacri Ordinis ſibi præcipuam curam, ſicuti antea ſemper fuerit, porro fore, & ad eorum poſtulata brevi ſe reſponſurum dixit. Itaque quinto poſt die admiſſis delegatis, cum de ærarii anguſtia & Regni neceſſitatibus multa præfatus, eo anno ſibi neceſſariam decimæ exactionem oſtenderet, & in poſterum melius de benignitate ſua eos ſperare juſſiſſet; ad Concilium ſe, cum Senatu, cujus præcipua de ea re cognitio ſit, acturum recepit. *Et poſt pauca :* Dimiſſi delegati, Rege nullas excuſationes admittente, quominus decima eo anno exigeretur. quæ tamen, cùm ſumptibus extraordinariis minime ſuffectura eſſet, inventæ & aliæ rei numariæ expediendæ rationes, edictaque paſſim ad Senatum & Rationalium ac Vectigalium curias miſſa, & juſſionibus repetitis tandem eo anno promulgata ſunt, magno plebis & omnium Ordinum fremitu ac detrimento. Nam Regi, qui privatis affectibus ſtuderet, & inde bello Belgico, quamvis invito ſe à fratre ſuſcepto, nec non expeditione, Reginæ parentis inſtigatu pro Luſitano regno temere & tumultuoſe pa-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

rata, gravaretur, nihil ſatis eſſe poterat, unde tot ſumptibus ſatisfieret.

Idem lib. LXXVIII, ad annum cIↃ IↃLXXXIII. Rex apud nos fratris caſu anxius, cum ad privata deſideria explenda & alienam inſaniam luendam ſibi pecunia opus eſſe intelligeret, in eam ſolam curam incumbebat, ut per licita & illicita rem numariam explicaret. quare miſſa complura ad Senatum edicta, quamvis ſæpius repetitis juſſionibus hactenus rejecta fuerant. tandem ne victus videretur, pravo ſed ſibi jam familiari more in Senatum venit, & in Iuſtitiæ lectiſternio ſedens, coram procerum aulicorum cætu & univerſis claſſibus convocatis quædam præfatus, cetera per Cancellarium ſuum explicari voluit. Is erat Renatus Biragus Cardinalis, nec multum eloquens, & juris noſtri pariter & antiqui parum ſciens, de cetero vir bonus & ſub alio principe numquam ſervilis ſententiæ auctor; qui longam orationem habuit; cujus ſumma fuit, ut edictorum iniquitati neceſſitatem prætexeret; eam hujuſmodi eſſe dictitans, ut à cunctis ubique conſpiceretur. quæ verba huc illuc jactato corpore circumſpiciens cum ſubinde repeteret, riſum aſtantibus movit. nam aderant in comitatu Regis gratioſi plerique aulici, qui favore immodico freti, cum nullum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

nullum ſive rapacitate ſive profundendi libidine ad exhauriendum ærarium modum facerent, per neceſſitatem illam intelligi putabantur. Ita promulgata uno die, qui in Nonas Martias incidit, XI fiſcalia edicta. quorum illud graviſſimum juxta ac fœdiſſimum fuit, quod ratione honorarii, quod ſenatoribus pro cauſis, de quibus ad Senatum referunt, publica conſignatione pendi ſolet, inſtitutum eſt, XVIII ſolidis pro ſingulis aureis exactis.

Idem lib. LXXXII. ad annum CIↃ-IↃ LXXXV. A ſacro ordine petitum: ne bona Eccleſiaſtica ullo caſu in poſterum alienentur; à præſtatione annua CCCC-XXXIII & amplius millium aureorum, ad quæ Pariſienſis civitas ordinis ſacri vectigalia ſibi oppignorata contendit, quando ultimo contractui ſatisfecerint, deinceps liberentur. Hæc pluribus verbis adjecta, exemplorum auctoritate & exquiſitis Patrum ac Conciliorum teſtimoniis amplificata, & inſolita libertate coram magno cætu pronuntiata, Rex indigniſſime tulit: ſed cum revocata ſemel contra votum pacificatione vim majeſtati regiæ afferri paſſus eſſet, reſtabat, ut verborum contumelias ac ludibria eadem patientia diſſimularet. Itaque pro tempore dimiſſus cætus, &, cum ſe excuſaſſet, quo minus per turbas juſtis eo-

rum

rum poſtulatis ſatisfaceret, tempus ad amplius reſponſum popoſcit, interimque monuit, non ſine verborum acerbitate, & aliquo offenſionis ſenſu, ut belli tam neceſſarii, &, ipſis flagitantibus, decreti ſumptuum immenſorum, rationem habere vellent.

Idem lib. LXXXV, ad annum cIↃ IↃLXXXVI. Immanibus ſumptibus in belli tot locis gerendi neceſſitatem & uſitatas profuſiones cum ærarium non ſufficeret, novæ per edicta fiſcalia excogitatæ ab hirudinibus aulicis pecuniæ corradendæ rationes; quas ampliſſimus Ordo repetitis ſæpe juſſionibus ſemper recuſavit; at Rex, qui vinci nollet, pravo more jam aliquoties uſurpato tandem ipſe in Senatum venit, & XVI Kalend. Quintilis, regia poteſtate, non rogatis Senatorum ſententiis, XXVII edicta magno omnium Ordinum fremitu promulgavit.

Ibidem. Princeps alias profuſus ac damnoſus, nulla in re, habita ejus ad alias impenſas domeſticas ratione, damnoſior fuit: quippe qui præter ſumptus in canes venaticos & accipitres, qui in regia familia & aliorum principum ſemper magni & ordinarii ſunt, in catellos parandos alendoſque plus C aureorum CIↃ quotannis abſumeret, fœminis & hominibus ad id ſtipendio magno conductis,

qui

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

qui aulam cum omni illo comitatu ubique ſequebantur. Præterea magnos ſumptus in ſimias & pſittacos ac ejuſmodi exotica animalia faciebat, quorum immanem copiam habebat, & faſtidio plerumque capiebatur, &c.

Idem lib. XCII, ad annum CIƆ IƆLXXXVIII. *Ex oratione Montholonii Cancellarii.* Ære alieno immani ærarium oppreſſum, omne patrimonium regium diſtractum & oppignoratum, telonia ac cætera vectigalia & tributa magnam partem jam non amplius in Regis poteſtate eſſe: niſi de publico hæc jactura ſarciatur, nundinationibus, quæ his malis cauſam dederunt, curſum ſiſti, onera regni ſuſtineri, aut denique fidem publicam liberari non poſſe.

Idem lib. XCIII, ad annum CIƆ IƆLXXXVIII. Vno edicto bis decies centena ſexaginta ſexies aureorum millia ex ordinariis tributis & novis impoſitis remiſſa ſunt. *Et poſt pauca:* Guiſius victoriæ à Rege extortæ (ſic enim emiſſarii jactabant) inſiſtens, ab Ordinibus ad exonerandum ærarium decerni curavit, ut Theſaurariorum generalium per edicta fiſcalia multiplicatorum tribunalia aboleren-tur, & ipſi ad antiquum numerum redigerentur, hoc eſt, duo tantum in unaquaque diœceſi relinquerentur. nam

decem

decem in ſingulis erant; attributa etiam contentioſa in certis cauſis juriſdictione; qua re regium ærarium ultra modum gravabatur. nec ſolum de Theſaurariis, ſed aliis etiam quæſtoribus toto regno eadem licentia multiplicatis actum.

HENRICO IV. R.

Idem lib. CXIII. ad annum cIↄ Iↄ XCV. Rex mentis æger, & amiſſum tempus inutili in Sequanos expeditione & Lugdunenſi pompa mærens, nova edicta fiſcalia cogendæ ad inopinata pecuniæ condidit, & poſt multas juſſiones in Senatu promulgari juſſit.

Idem lib. CXV. ad annum cIↄ Iↄ XCVI. Tot edictis, pactionibus ac contractibus ad res pacificandas cum principibus, proceribus, civitatibus ac locorum præfectis, qui à regiis partibus defecerant, initis, plus ſexageſies centena millia aureorum depenſa conſtat; quæ miſeræ plebi per bella mirum in modum vexatæ, & levamentum quærenti impoſita, & præter ordinaria tributa ab ea immaniter exacta, non ſolum ipſam plebem ſed honeſtiores familias, quorum poſſeſſiones ac vectigalia plebe ſpoliata ad nihilum redacta ſunt, pene exhauſerunt; bellique religionis cauſa & ad populum levandum in ſpeciem ſuſcepti is exitus fuit, ut civi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

civilium motuum impietate religio ubique oppreſſa, obliterata ac pedibus calcata ſit; & plebs non ſolum in agro, ſed per urbes ac civitates, ac honeſtiores etiam familiæ, ad extremam inopiam ſint redactæ; principes vero, proceres, ac nobilitas licentiæ aſſueta & ſupra vires profuſa, grandi ſe ære alieno merſerit, ut nunc in media pace tantum Dei beneficium exoſi arma depoſita ultro requirant, & ad privatas ruinas ſarciendas opus ſibi civili bello eſſe exiſtiment.

Idem lib. CXVII. ad annum cIↃ IↃXCVI. *In Comitiis*. Rogatur Rex, ut rationum ſuarum calculum ad populi levamentum inire velit; initaque ratione totius exhauſti diuturnis bellis regni vectigalia ad nonagies octies centena circiter aureorum millia æſtimantur. ex quibus quinquagies centena aureorum millia Regi ad alendam familiam, belli ſumtus, aliaque dignitatis regiæ ſuſtinenda onera attribuuntur. cætera ad magiſtratuum aliorumque regiorum toto regno miniſtrorum honoraria, vectigalia immania à Regibus obligata, æs alienum diſſolvendum deſtinantur, certis legibus ac conditionibus, quibus fraudibus ad expilandum ærarium admitti ſolitis aliquod remedium allatum putabatur.

Idem lib. CXXXII, ad ann. cIↃ IↃC IV.

Exeunte

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Exeunte Septembri Curia de repetundis, quæ contra ærarii toto regno quæſtores ab anno cIↄ Iↄc I jus dixerat, grandi pecunia exoluta revocata eſt, evulgato joculario dicterio, quæſtorum ærarii univerſitatem pratum eſſe floriferum, quod, ſi non anniverſario fœniſecio, at ſingulis decenniis aut plerumque citius, ſuccreſcente ſemper nova herba, tondetur.

Idem lib. CXXXXIV. ad annum cIↄ Iↄc V. Rex inter hæc rebus domeſticis ordinandis intentus, de grandi ære alieno, quod à Pariſienſi tribunali, &c, ut vulgo loquimur, à Mercatorum præfecto & urbis ædilibus debetur, diſſolvendo, à Rhonio perſuaſus ſerio cogitabat. Ex ſacro patrimonio oppignorato partim vectigalia illa annua privatis ſolvuntur, partim ex regiis teloniis, & capitali tributo. quæ ſi aut luerentur, aut amplius, ſi quid vitii per aulicorum avaritiam in iis peccatum eſſet, diſcuteretur, magnum inde Regi regnoque levamentum afferri, procul dubio erat. itaque jam pridem ad id delegati erant Iac. Auguſtus Thuanus Pariſienſis Senatus, & Sofredus Calignonus Gratianopolitani præſides, &c. qui in Rationalium camera convenirent, & excuſſis ejus archivis, vectigalium illorum prima initia, & ſi quid vitio factum eſſet, diligenter annotarent: quod per totum

trien-

triennium factum, nemine tunc fremente. Sed poſtquam ex Conſiſtorio principis novi delegati negotio præpoſiti ſunt, quaſi Regis conſilium eſſet, non ſolum origines inſtitutorum vectigalium excutere, ſed ob vitia quædam in quibuſdam admiſſa, admodum univerſa cum privatorum detrimento cõtrahere, tunc murmura paſſim audiri & per orbem coitiones fieri, &c. Res indeciſa manſit, procedentibus ex vetere inſtituto per ſingulos anni quadrantes vectigalibus.

Rex cum ærarium ſuum duarum myriadum & ſexies centenorum mill. aureorum ſeu coronatorum annuo reditu augere ſatageret; redemtionem uſurarum collegio ædilium Pariſienſi conſtitutarum ſibi propoſuerat, & in illum finem aliquos deputaverat qui negotium illud ſerio examinarent. verum res non modo difficilis, ſed pene impoſſibilis fuit judicata: nam ab anno cIↃ IↃ LXXXVII uſuræ admodum negligenter ſolutæ fuerant; ita ut non paucis quindecim, pleriſque duodecim annorum uſuræ deberentur. itaque res in præſens omiſſa.

Boterew lib. XIV. ad annum cIↃ IↃC. VII. In Gallia, ut ſciant poſteri, genus eſt hominum, quorum parentes nec de nomine noti umquam fuerunt: ubi uncinis manibus ad publicum regiumque ærarium

rium acceſſere, repente fiunt aurei; toto ſe Pactolo proluunt, menſa, veſte, famulitio, palatiis vel ſummos dynaſtas ſuperant; quam recte, plures dubitant; quam impune, ſciunt omnes. terrentur tamen trieterico Edicto, ſed quaſi fulmine bruto; ubi enim de ingenti præda vectigal tantillum perſolverunt, quaſi omnibus flagitiis abſoluti ſint, ad peculatum audentius & audacius ſe adjiciunt. Ad comprimendam ſpongiam hoc anno delegati juridici, revera ad vindicanda publica latrocinia, inexorati; jamque nimiæ opes poſſidentibus exitio erant; res erat in expedito, cum, qui ſacrum aurum contrectarunt, conſortio facto ad univerſorum redemtionem, ulciſcendi ſeveritatem irritam, auroque ſe liberos faciunt.

LVDOVICO XIII. R.

Ioan. Baptiſt. le Grain. ad annum cIↄIↄc xv. *A Parlamento Pariſienſi Regi ſuggeſtum: artic.* xxvi. Diſſipatio & profuſio ærarii tui poſt deceſſum prædeceſſoris tui incredibilis eſt. Ipſo quippe regnante cum reditus Regni nequaquam tanti eſſent, quanti ſunt hodie, (quemadmodum facile probari poterit ſi neceſſe fuerit:) & quotannis ingentes ſummæ ſolverentur quæ poſt obitum illius pluribus Principibus & Rebuſp. exteris pendi deſie-

deſierunt: præterea plurimum expenderetur in magnifica ædificia, quæ immani ſumptu molitus eſt; atque alia hujuſcemodi: ita ut expenſa tum illam quæ hodie fit tres ad minimum myriades librarum quotannis excederet: tamen ſingulis annis duæ myriades librarum in ſecretum ærarium recondebantur: ita ut poſt diſceſſum illius, quotannis quinque myriades ſuperare debuerint & potuerint, & quadriennio jam proxime elapſo viginti myriades coacervari ad redemptionem regii Patrimonii & aliorum debitorum perſolutionem. Quin etiam Rege decedēte tam in Baſtilia quam apud Theſaurarium (quem vocant *de l'eſpargne*) quatuordecim myriades librarum fuiſſe dicuntur, quarum hodie vix tres ſuperant. Et, ut M. T. dilapidationem ærarii ſui facilius percipiat, quum expenſa te minore longe minor eſſe debuerit, & quoad perſonam tuam revera longe parcior fuerit, tamen longe plus in expenſi tabulas relatum deprehenditur, quam ſub Parente tuo defuncto. Demonſtratio evidens eſt. Nam anno cIↄ Iↄc x licet multa extra ordinem expenſa fuerint in Reginæ coronationem, pompam funebrem Regis defuncti, bellum Iuliacenſe, coronationem M. T.; tamen longe minus expenſum fuit, quam anno cIↄ Iↄc xi.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Penſiones quoque anni cIↄ Iↄc x fuere 1.823.540. librarum: anni vero cIↄIↄcxi 4.100.456. Expenſa familiaris quæ anno cIↄ Iↄc x fuerat 1. 130. 600, anno cIↄ Iↄc xi, 1. 600.000. libras ſuperavit.

Notandum: circa ſummam quæ in ærario Regis ſuperfuerit Henrico IV decedente, authores plurimum variare. Nam ut de Hiſtoricis taceam, ſummi inter aulicos & qui hiſce rebus præfuerunt, non eodem modo hanc ſummam explicant. Ianninus quippe, qui poſt Rhonium Ærario Regio præfuit, negat ullo anno ſub Henrico IV. R. ſupra 800.000. libr. in Baſtiliam fuiſſe illatum: Rhonium autem ærario præfuiſſe ad finem uſque belli Iuliacenſis: nec, cum munere ſuo decederet, ſucceſſori ſuo tradidiſſe in parata pecunia ſupra 3. 500. 000. libras. Denique theſauro in Baſtilia recondito, in ſumma licet neceſſitate, non ante manus injectas, quam quum poſtremæ turbæ in regno ortæ eſſent, & maxime in ſumtus itineris Pictavienſis.

Marchio Effiatenſis, qui anno cIↄ-Iↄ c xxvi ærario Regis fuit adhibitus, (ut poſtea dicetur,) dicit; In Baſtilia poſt deceſſum Regis Henr. IV non fuiſſe inventas niſi quinque myriadas, & aliquot mill. librarum, & circiter duas myriadas inter manus Theſaurarii. Et tamen in

manda-

mandatis Schombergii Com. continetur, Henrico IV decedente XIII myriades ſuperaſſe.

Eodem anno, in comitiis Ordinum regni, à Iannino Præſide exhibita eſt ratio generalis ærarii regii; patuitque, anno cIↃ IↃ C XIV in tabulas expenſi relata viginti & unam myriadas & quingenta millia librarum; cum in accepti tabulas tantum venerint ſeptendecim myriades & octingenta millia librarum; pręterea in ipſis provinciis accipi & expendi 18. 100. 000. librar.

A Deputatis autem Ordinum Regni inter alia Regi fuit ſuggeſtum; quotannis in penſiones Magnatum pene ſex myriadas librarum profundi: videri vero indignum, ut Rex obſequium & fidelitatem ſuorum quaſi mercari cogatur, & illud à priſca Gallorum erga Principes ſuos benevolentia & obedientia perquam alienum videri.

Le Grain. lib. VIII. ad annum cIↃ IↃ C-XVI. Vectigal quinquaginta ſolidorum in ſingulos modios ſalis, quod ſub Henrico IV viguerat, & poſt illius diſceſſum à Regina matre ad levamen plebis ſublatum fuerat, repoſitum. Præterea quadraginta ſolidi in ſingula quintalia ſalis per diſtrictum Lugdunenſis diœceſeos impoſita.

Idem ibidem. ad eundem annum. *E Regis declaratione ſuper captivitate Principis Condæi.* Non tantum ipſi reliquimus præfecturam Provinciæ Bituricenſis, ſed & omnia loca munita & patrimonium regium ingenti pretio redemimus, ut ipſi illa reſtitueremus: adeoque partim in donativa & honoraria, partim in ſtipendia militum quibus uſus erat, tam immanes ſummas impendimus, ut expenſæ illius belli & Pacificationis ſequutæ ad viginti librarum myriades aſcendant.

Ibid. ad annum cIↄ Iↄc xvII. In mandatis & inſtructione Comitis Schombergii ad Germaniæ Principes ablegati, hæc fere inerant, quæ ærarium regium tangunt.

Henrico IV R. decedente quinque librarum myriades fuiſſe reconditas in Baſtilia; alias ſeptem aut octo penes Theſaurarium principalem, quas ſtipendiis militum deſtinaverat. Verum alendum fuiſſe aliquandiu exercitum ab ipſo conſcriptum, & ſumtus in coronatione Reginæ factos perſolvendos, quibus & funus Regis acceſſerit, ita ut ſtatim quam plurimum iſti ſummæ decederet.

Magnates in officio continendos fuiſſe profuſis admodum largitionibus, præſidiariorumq; numerum augendum. Solum

lum augmentum largitionum ſeu penſionum annuatim tres myriades librarum excedere.

Equitum celerum turmas & legiones hodie depoſcere 3. 300. 000. librar. cum anno cIↄ Iↄ c x illorum ſtipendiis 1. 500. 000. ſuffecerint.

Præterea vectigali ſalario imminuto aut remiſſo, ſingulis annis 2. 050. 000. libras minus fuiſſe acceptas.

Largitionum ratio ſuperioribus annis hæc fuit: Princeps Condæanus ſexennio proxime elapſo accepit 3. *665. 990*.libr.

Comes Sueſſionenſis, filius & vidua, ſimiliter 1. 500. 000.

Princeps Contii, una cum conjuge, 1400000. lib.

Dux Guiſæ fere 1.700.000.

Dux Nivernius 1. 600.000.

Dux Longævillæ. 1.200. 000.

Dux Meduanæ pater & filius ſupra 2.000.000.

Dux Vindocinus 600.000.

Dux Eſpernonius 700.000.

Dux Bullionius 1.000.000.

Omnes Franciæ Mareſcalli, quorum numerus jam duplo auctior eſt, quadruplo plus capiunt quam ſolent, penſionibus ſingulorum augmento viginti quatuor millium libr. adjecto; ita ut ſinguli ſexennio nuper elapſo præter ſolitum ac-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

ceperint 144.000. librar., & octo numero, quo fere fuerunt 1.152.000. librar.

Ex quibus porro colligere facile ſit, quam indignis modis ærarium Regis, ipſo minore, exhauſtum ſit, cum hæc fere ad ſeptendecim myriades aſcendant; & tamen nihil hic dictum ſit de ordinariis horum Principum & Officialium ſtipendiis, nihil de præſidiariorum multiplicatione, nihil de donis & honorariis eorumdem cauſa in amicos & familiares illorum collatis; quæ quamplurima fuerunt; nihil denique de ſumtibus in bella civilia exhauſtis, quæ jam ter exarſerunt, & ærarium regium ſupra viginti myriadibus ſpoliarunt. Cæterum de Marchione Anchorano illiuſque conjuge (inquit author) verbum nullum, licet certum ſit, illos longe plus quam ſuperiores omnes hauſiſſe.

Ex Actis publicis. Anno cIↃ IↃcxxI, III Aprilis. Rex in Senatum venit, & convocatis omnibus claſſibus, ſedens in Iuſtitiæ lectiſternio promulgavit edictũ, in quo de neceſſitatibus Regni, & ærarii regii inopia, pauca præfatus, ita infit. Iudicavimus, non poſſe commodius neceſſitatibus regni & ærarii inopiæ ſubveniri, quam alienando partem noſtrorum vectigalium, quemadmodum prædeceſ-

ſores

ſores noſtri fecerunt in ſimili occaſione, & neceſſitate minus urgente. Quapropter ſignificamus, poſt deliberationem habitam in conſiſtorio noſtro, cui interſuerunt aliqui Principum agnatorum, & alii Principes & officiales Coronæ noſtræ, aliique magnates & viri ſpectabiles; ex eorum conſilio & proprio noſtro motu, plenaria potentia & authoritate regia, ediximus, declaravimus & ordinavimus, edicimus, declaramus & ordinamus; ut per perſonas rite inſtructas & per nos deputatas, vendantur & alienentur Præfecto mercatorum & decurionibus civitatis noſtræ Pariſienſis, ad quadringenta millia librarum annui & perpetui reditus, quorum principalis ſumma aſcendit ad ſex myriades & quadringenta millia librarum, ſumenda & habenda è vectigalibus noſtris & granariis ſalis, quæ dependent è generali redemtione vectigalium Regni. quæ ab hoc tempore declaramus affectata ſpecialiter ad ſolvendum in perpetuum dictum annuum cenſum: idque ſupra venditiones & conſtitutiones à prædeceſſoribus noſtris factas de iiſdem vectigalibus. Atque harum quadringentarum millium librarum annui reditus venditiones & conſtitutiones volumus & intelligimus faciendas & ordinandas per dictos Præfectum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

mercatorum & decuriones civitatis noſtræ Pariſienſis, omnibus & ſingulis habitatoribus dictæ civitatis, & aliis noſtris ſubditis qui ſponte ſua eadem acquirere volent; qui omnes & ſinguli ad emtionem hanc admittentur, modo ſolvant tres quartas ejuſdem pretii partes in parata pecunia, & reliquam quartam partem in debitis quæ à nobis rite debentur: ita ut pretium ejuſmodi venditionum & cõſtitutionum recipiatur à quæſtore eorumdem vectigalium, & ab eodem transſcribatur Theſaurario ærarii noſtri, aut illius ſubdelegatis.

Hoc edictum promulgatum & perlatum fuit cum duobus aliis; quorum primo conſtituebatur Graphiarius in ſingulis Electorum conſeſſibus, cum poteſtate percipiendi quatuor denarios pro unaquaq; libra omnium impoſitionum tam ordinariarum quam extraordinariarum, pro verificatione & obſignatione codicillorum dictorum Electorum: altero autem attribuebantur omnibus Graphiariis Electionum ſex denarii de unaquaque libra omnium tributorum quæ imponentur & percipientur à ſubditis qui tributis addicti ſunt.

Porro ex tribus hiſce edictis judicabatur ad minimum decem myriades librarum ad regium ærarium perventuras,

quæ

quæ bello adverſus reformatæ religionis ſubditos gerendo deſtinabantur.

Eodem anno, Sacri ordinis delegati à Rege per legatos rogati ut ærario ipſius ſubvenirent, myriadem aureorum obtulerunt; ea conditione ut in obſidionem Rupellæ impenderentur, & non in alium finem.

Anno cIↃ IↃc xxii menſe Martio, ut ærarii inopiæ & Regni neceſſitatibus ſubveniretur, aliquot nova officia edicto inſtituta; puta duorum conſiliariorum in ſingulis curiis præſidialibus; aliquot quæſtorum qui decimas colligant in ſingulis provinciis; & ſimilium: eorumdemque ſtipendia aucta.

Inter ærarii regii hirudines ſemper primum locum obtinere à pleriſque crediti ſunt quæſtores & coactores, atque alii ejuſdem conditionis Officiales. itaque præter communes omnium pene ordinum contra illos querelas, variis temporibus alii atque alii Regi media ſuggeſſerunt, quibus illos tanquam ſpongias exprimeret. Præſertim autem anno 1623 quidam Bourgoinus artium & dolorum, qui quæſtoribus familiares ſunt, nō ignarus, propoſuit, decem myriadas librarum quinque menſium ſpatio in fiſcum poſtliminio poſſe revocari, ſi diligenter in actiones & rationes illorum inquiratur.

Anno

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Anno cIↄ Iↄc xxIII, remoto à ſuprema quæſtura Regii ærarii Comite Schombergio, in illius locum ſurrogatus fuit Marchio Vetusvilla: verum quum gratia, qua apud Regem valebat, ſuperbe abuti videretur, & Aulicis penſiones ſuas arroſiſſet; primum in odium aulicorum & aliorum incurrit, & mordacibus ſcriptis fuit petitus. in quibus ſuperbia illius & ſordes, ſoceri autem illius, qui ærario Regis ſecreto præfectus erat, peculatus & furta exagitabantur. Inter alia ipſi objectum, quod è ſubſidio, quod Rex quotannis Hollandis mittit, quadraginta millia aureorum intervertiſſet: quod una cum ſocero ſuo ſexcenta millia aureorum brevi tempore ærario regio ſubduxiſſet: denique & malæ illius artes, quibus Regem ſolus poſſidere ſatagebat, detectæ. quibus factum, ut gratia Regis excideret, & loco motus Amboſiam captivus abduceretur.

Veterevilla amoto gravis quoq; tempeſtas in reliquos quæſtores & coactores vectigalium incubuit; & tribunal inquiſitorium in illos inſtitutum, quod vocant Cameram Iuſtitiæ: verum quæſtoribus aliquot captis, nonnulliſque tam abſentibus quam præſentibus condemnatis, pleriſque autem latitantibus, ab amicis & affinibus illorum Edictum impetratum fuit, quo Rex plenariam præteritorum

veniam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

veniam certis conditionibus indulget; quarum præcipua erat, ut certa pecuniæ ſumma fiſco perſolvenda ſingulis imperaretur. Atque ita ſpongias haſce denuo expreſſit.

E libello autem ſupplici, quem Iunius quæſtor equitum celerum Regi obtulit, conſtat; Quæſtores & coactores aliquot, ut judicii ſeveritatem declinarent, ultro culpam faſſos fuiſſe, & mulctæ nomine obtuliſſe ſeptem myriadas librarum, certa proportione à ſingulis pendendarum.

Ferunt ex hac Quæſtorum mulcta ad fiſcum perveniſſe decem myriades & octingenta millia librarum.

Ex Apologia quam Vetusvilla ſcripſit ad Regni Cancellar. Gloriatur, ſe in ærario, cum munere ſuo abdicaretur, reliquiſſe quadringenta millia librarum, omnibus ſumtibus illius anni expunctis.

Cum jam ærarium Regium ſummis anguſtiis laboraret, & bellis civilibus atque aliis immanibus ſumtibus penitus exhauſtum eſſet, Rex Conventum ſpectabilium ex omnibus Regni ordinibus indixit anno cIɔ Iɔc xxvi, initio menſis Decembris: In quo ſigilli regii cuſtos hæc propoſuit. Bellum, quod tribus annis, cIɔ Iɔc xx, xxi, & xxii guſtum eſt, immanes ſummas exhauſit. Nam expenſa nonnullis annis aſcendit ad qua-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

draginta myriades librarum; quæ deſumtæ ſunt ex ſubſidiis extraordinariis, & regnum gravarunt ingentibus expenſis, & incredibilem imminutionum annuorum redituum attulerunt. Poſt Montiſpeſſulani receptionem, quum jam nos bellis omnibus defunctos ſperaremus, recidivam paſſi ſumus per varias conſpirationes contra hanc Rempub. tam intra quam extra Regnum. Vicini noſtri magnas copias alebant ad limites Campaniæ & Picardiæ, parati ad dictas provincias invadendas; quæ cum ex certiſſimis indiciis Rex cognoviſſet, magnas item copias conſcribere & duplicem exercitum alere coactus fuit. Quinetiam inteſtinæ ſeditiones ad alendas copias in Languedocia, Guyenna & Pictavienſi provincia adegerunt; præter claſſem circa Rupellam, cujus hic fuit ſucceſſus ut omnes hodieque de illo lætentur. Præterea confæderatis Rhætis ſubſidia miſſa, aliiſque ad eundem modum. Quæ copiæ & expenſæ in illas neceſſario factæ non modo ærarium omne exhauſerunt, ſed & æs alienum Regi conciliarunt, quod quinquaginta myriades librarũ excedit, &c. *Et poſt pauca*. Ordinarii regni reditus nõ ſuperant ſedecim librarum myriades, & tamen expenſa ſuperioribus annis triginta ſex aut quadraginta myriades ſuperavit.

Munia

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Munia Comitis Stabuli & Ammiralii plane extincta, quæ quotannis (præter alia incommoda) quadringenta millia librarum poſcebant.

Eodem tempore Deputati à Curia Rationalium miſſi; qui hæc ad Regem detulerunt: In adminiſtratione ærarii regii graviter plurimis modis peccari, & rationes quæ à Quæſtoribus redduntur ita involvi & obnubilari, ut rei veritas ægre percipi poſſit: immanes enim ſummas veluti abſorberi ſub titulo paratæ pecuniæ ipſi Regi numeratæ, in cujus fraudulentas ſubreptiones inquiri vix ac ne vix quidem poſſit: multum quoque reditibus regni ſubduci ab illis, qui ante tempus tributorũ & vectigalium trimeſtres ſummas repræſentant, &, quum lucrum penes illos ſit, ſi quid damni inopinato inciderit, in Regis ætarium redundare faciunt; quod ipſos tolerare æquum eſſet, qui periculo ſuo emolumentum inde expectant.

Denique ad ipſum conventum Spectabilium, Marchio d'Effiat, qui tum ærario principis cum ampliſſima poteſtate præerat, hæc protulit, è quibus anguſtiæ ærarii digito demonſtrantur.

1. Superioribus annis aut belli inopinatis ſumtibus, aut ſubſidiis quæ confœderatis & vicinis ſubmiſſa ſunt, rerum expen-

expenſarum calculum imaginarium ut plurimum quinque aut ſex myriadibus librarum ſuperaſſe. *Vt hoc intelligatur, notandum è Bodino.* Perſapienter (inquit ille) Franciſcus primus ſingulos provinciarum quæſtores generales duo breviaria publicarum cujuſque provinciæ pecuniarum prid. Calend. Ianuar. ad ærarii ſanctioris præfectum mittere juſſit: alterum quidem rerum anni proxime præcedentis: alterum conjecturale anni ſequentis: ut præfectus ærarii ex omnibus breviariis duo conficiat, breviſſimis capitibus ſummam accepti & expenſi rationem complectentia: ut principi ſenatuique plane exploratum ſit, quantæ facultatis, quantaque ærarii ſit inopia, ut commodius Reipub. caveatur, ac donationibus immenſis occurratur. Cujus rei quanta ſit utilitas, argumento eſſe poteſt, quod anno cIↄ Iↄ LXXII ex breviario conjecturali, quod ad tribunos ærarii allatum eſt, æſtimatio fiebat, partium caducarum ſummam fore 1750000 libr. Turon. at ſequenti anno intellectum eſt, 2450000 rationibus publicis accepta lata fuiſſe, cujus ſummæ vix ſexta pars publicis utilitatibus ceſſerat.

2. Regem Henricum IV. tenuiſſe modum, ut expenſi rationes longe infra accepti conſiſterent, & omnibus ordinariis

atque

atque extraordinariis ſumtibus expun-ctis, quod reliquum erat, in ſecretiorem theſaurum reconderet; ex quo natus ſit quinque myriadum & aliquot centenorum mill. librarum; qui ipſo decedente in Baſtilia reconditus erat theſaurus; præter duas myriadas in ærario ſummi quæſtoris reliquas. poſt diſceſſum vero illius, eos qui ærario præfuerunt, ſatis exiſtimaſſe ſi pro temporum neceſſitate expenſi & accepti ratio æquaretur: verum cum præter ſpem quotannis expenſi tres quatuorve myriadas accepti rationes ſuperaſſent, tandem ſacro illi depoſito manum admovere coactos fuiſſe, & ita utcunque ærarii inopiæ ad annum uſque cIↃ IↃc XIII ſuccurriſſe.

3. Poſtilla ut neceſſitatibus ſubveniretur, primum ſequenti demum anno accipienda in præſentis anni rationes intuliſſe, dein varia edicta fiſcalia atque alia ex aliis ſubſidia quærere coactos, & deniq; quæſtoribus & vectigalium redemtoribus ita ſe obnoxios reddidiſſe, ut digna juxta atque indigna ab iis pati cogerentur, & omnis in futurum rationes rite ab ipſis exigendi facultas præcideretur.

4. Patrimonium regium in totum eſſe oppignoratum. Ex talleis, quæ ſingulis annis aſcendunt pæne ad novendecim myriades librarum, ad ærarium Regis

pervenire ſolummodo ſex myriadas, atque has tranſire per manus viginti & duorum millium collectorum, qui illas ducunt ad CLX quæſtores tallearum; & hi rurſus viginti & uni quæſtoribus generalibus annumerant, antequam ad ærarium Principis perveniant. Vectigalia quidem quotannis redimi ſeptem myriadibus & quadringentis mill. libr. (deductis ſumtibus publicanorum, qui ſunt circiter duæ myriades:) verum harum jam ſex myriades & trecenta mill. libr. alienata, ita ut ad ærarium Regis tantum undecies centena millia libr. perveniant, quæ hoc & ſuperiore anno converſa fuerint ad ſolutionem uſurarum quæ communitati Pariſienſi debentur.

5. Se, cum menſe Iunio hujus anni ſummæ quæſturæ admoveretur, non modo nihil in ærario inveniſſe, ſed reliqua hujus anni trimeſtria atque adeo prima anni ſequentis per anticipationem jam exhauſta cognoviſſe: cum interim immanes ſummæ quamplurimis ſolvendæ incumberent. Nam milites qui ubique in præſidiis erant importune flagitabant ſolutionem ſtipendiorum quæ ipſis annis cIↄ Iↄc XXV & XXVI debebantur: exercitus præterea ſtipendia ipſis ſuperioribus illis annis debita repoſcebant. præſidiariis autem pro duobus illis annis

debe-

debebantur quinque myriades librarum: & licet quibuſdam nonnihil ſolutum fuerat, erant tamen alii quibus triginta menſium ſtipendia deberentur, exercitibus autem tam in Italia quam Rhætia & Francia, (quorum numerus ad nonaginta millia peditum, & ſex millia equitum aſcendit,) pro octo menſium ſtipendiis ſedecim myriades librarum debebantur. ita ut utrique militum ordini duæ & viginti myriades ſolvendæ reſtarent. donativa quoque integro biennio inſoluta erant; quæ faciunt circiter tres myriades. penſiones inſuper & ſtipendia Officialium coronæ, & aliorum, quæ requirunt ſupra duas myriadas. præter duodecies centena millia librarum Reginæ Angliæ dotis nomine debita; & ſexies centena mill. Dominis Ordinibus fœderati Belgii.

6. Rebus tam arctis, & ærario ita exhauſto, ſe nihilo ſecius ſolviſſe decies & quatuor centena millia libr. pro donativis; duodecies centena millia librar. Daniæ Regi; quingenta millia librarum Sabaudiæ Duci; duas myriades in parata pecunia miſiſſe ultra Alpes; præter duas myriades & trecenta millia librarum, quæ militaribus copiis quæ ex Italia redierunt & aliis impenſæ ſunt. Et poſtquam alias ingentes ſummas à ſe perſolutas minutatim enumeraſſet, (quas hic brevitatis &

tædii evitandi gratia prætereo,) concludit: omnes has expenſas à ſe ſolutas parata pecunia, quæ fœnore ſumta ſit, cujuſque uſuræ adſcendant ad myriadem librarum annuatim.

E quibus omnibus facile judicari poteſt, quanta tum anguſtia Regis ærarium laboraverit. quare anno cIↄ Iↄc xxvii ſupra viginti edicta fiſcalia uno tempore promulgata fuerunt, ut neceſſitatibus regni, & belli quod imminebat ſumtibus, ſubveniretur: quorum aliis aliquot nova officia inſtituta, aliis alia populo impoſita & imperata ſunt. Quare Regno neceſſario pace opus eſt, ut immanes hæ ærarii neceſſitates reſtaurari poſſint.

Anno cIↄ Iↄc xxviii. Regis exercitu in obſidione Rupellæ hærente, conventus Eccleſiaſticorum habitus fuit, primo Pictavii, dein Fontenaii, & ſubſidium à Clero Franciæ poſtulatum; qui reſpondit, Regem jam ab anno cIↄ Iↄc xxii à Clero accepiſſe tres milliones & ſexcenta millia librarum, ad Rupellæ obſidionem: & rurſus in eundem finem anno cIↄ Iↄc xxvi quindecies centena millia librarum. quibus exactionibus licet opes eccleſiaſticæ admodum afflictæ fuerint: nihilominus ſe alios tres milliones addituros.

XI.

DE COMITIIS ORDINUM Regni.

Comitiorum publicorum uſus in Francia perantiquus eſt. Quorum hic finis eſt, ut Rex cum populis imperio ſuo ſubjectis quaſi in familiare colloquium deſcendere videatur, & de Repub. in commune conſulat, nec non privatorum querelas atque res, ut vere habent, citra fucum intelligat, quod per ſuorum fraudes ac dolos plerumque non licet. Convocandi autem ordines Regni non eadem ſemper fuit ratio. Olim enim Rex voluntatem ſuam per literas Patibus Franciæ ſignificabat, qui deinde Ordines ſuæ provinciæ adunabant, & eorum Delegatos ſecum ad conventum generalem adducebant. Sed hæc ratio jam diu mutata eſt, hodieque literæ ad Balivos & Seneſcallos diriguntur. Balivi autem & Seneſcalli, acceptis regiis mandatis, in ſuis quique diœceſibus particularia mandata per Officiales ſuos dirigunt, ad Nobiles omnes qui feuda aut terras poſſident in ipſorum diſtrictu, itemque Eccleſiaſticos homines qui ibidem beneficia obtinent, &

 omnia

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

omnia oppida, municipia, pagos & parochias;&, ut omnes, quibus querelæ aliquæ inſtituendæ, in urbe principali conveniant, rogant, ibidem provinciæ illius nomine duos pluresve delegatos electuri, qui Comitiis publicis ipſorum nomine interſint.

Vbi autem die præfixo, in præcipua urbe Balivatus frequentes convenere, primo præleguntur alta voce per Graphiarium literæ Regiæ, (quas vocant patentes;) dein ſecundum indiculum ſinguli vocati nominatim citantur, & abſentes notantur; tum poſt gravem exhortationem, à Balivo aut Seneſcallo factam, à præſentibus exigitur juramentum, quo promittunt, ſe nominaturos & electuros ex ſuis quinq; ordinibus homines notæ probitatis, & Regis atque Reipublicæ commodis addictos, qui ad comitia publica delegentur, & loco à Rege conſtituto, querelas & poſtulata Conprovincialium ſuorum fideliter exponant.

Tum ſinguli ordines in ſingula atria & loca ſibi deſtinata ſecedunt, & poſt deliberationem deputatos ſuos eligunt, jusjurandum ab iiſdem exigunt, & rationem ineunt eorum de quibus queri neceſſe exiſtimant, aut quæ æquum putant à Rege poſtulare. Quia autem ob tertii ordi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

ordinis ingentem multitudinem difficile, imo impoſſibile eſt, ut omnes una de capitibus proponendis deliberent, ex omni numero plerumque decem aut duodecim maxime ſpectabiles & notæ probitatis eliguntur, qui ex omnibus, quæ ſcripto ab aliis allata aut ſuggeſta ſunt, maxime neceſſaria ſeligant, & eiſdem codicillum ſuum inſtruant.

Notandum autem, in urbe Pariſiorum, utpote principali totius Regni, hunc ordinem ſervari, ut mandata dirigantur primo ad tribunos ſingularum tribuum, qui ſunt ſedecim, (*quaterniers* vocant:) in eum finem, ut è ſuis quique tribubus decem maxime ſpectabiles cives ad conventum mittant, partim cives, partim ſenatorii ordinis aut Curiales. Particulatim autem ad conventum illum vocatur Epiſcopus Pariſienſis, quaſi civis Pariſienſis, cum uno atque altero è ſingulis communitatibus eccleſiaſticis, ut S. Victoris. S. Marcelli, Carthuſianorum, Bernardinorum & aliorum; ſolis Mendicantibus exceptis, qui in hoc negotio pro mortuis habentur: præterea omnes civitatis conſiliarii numero viginti ſex; & ſedecim viri, qui ſimul convocantur, una cũ decurionibus artium mechanicarum: in eum finem, ut ſinguli ſeparatim deliberent de iis quæ ipſorum artem aut com-

mercia contingunt. Cæterum, ad eundem modum à paucis ad id ſpecialiter electis & ſacramento adactis, omnium querelarum & poſtulatorum indiculus conficitur. Vt autem omnibus libere querelas ſuas aut poſtulata exponere liceat, omnibus dominicis & feſtis è ſuggeſtu plebi obnunciatur: & in Vrbis curia ciſta in hunc finem locatur, in quam cuivis ſcriptum injicere licet, aut in manus Deputatorum conſignare.

Denique in omnibus Ballivatibus & diœceſibus, poſtquam indiculus rite confectus fuerit, & conſignatus, delegatis ad Comitia publica perferendus traditur, cum idonea agendi & in publicum conſulendi authoritate. Atque hæc de convocatione ordinum dicta ſufficiant.

Vbi autem jam tempus comitiorum habendorum à Rege præſcriptum advenerit, pridie illius diei aut ante, prout Regi placuerit, per publicum præconem in omnibus triviis urbis quæ conventui deſtinata eſt promulgatur & diverſis locis affigitur edictum, quo ſingulorum Ordinum Deputati locis ſibi deſtinatis ſeparatim convenire jubentur.

Locis porro ſuis quique convenientes, primum numerum Deputatorum ineunt, & catalogum eorumdem ſecundum antiquum provinciarum ordinem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

concinnant, per aliquem ſpeciatim ad id mutuo conſenſu electum, ſine ullo præjudicio ordinis, prærogativæ aut futuræ actionis.

Catalogo concinnato, & ſingulorum delegationibus & poteſtate rite excuſſa, præſes eligitur, qui in unaquaque ordinum claſſe actiones moderetur: atque hic in plebeii ordinis claſſe fere ſolet eſſe Præfectus mercatorum, non quod jure ſuo id ipſi competat, ſed quod electione ipſi deferatur: quæ cautio inſeritur actis, ad præjudicium futurum vitandum. Præſide conſtituto, communibus item ſuffragiis eligitur primum Graphiarius ſive Secretarius, & deinceps duo Euangeliſtæ; qui juramentum Præſidi præſtant, ſe probe munere ſuo defuncturos, & præcipue ſe ſecretum minime proditturos. Deinceps, omnibus quæ ante acta fuerunt ad pleniorem confirmationem relectis, Delegatos ex omnibus Balivatibus & Diœceſibus in duodecim claſſes ſecundum antiquum præfecturarum modum repartiuntur, ne confuſio oriatur, & è tam prolixa omnium ſuffragiorum collectione nimia mora conventui objiciatur.

Prima claſſis conſtat è Deputatis civitatis Pariſienſis; quibus adjuncti ſunt Deputati ex Balivatibus præfecturæ inſulæ Francicæ, puta Veromanduis, Sylvane-

ctenſibus, Valeſiis, Claromontanis, Bellovacis, & Ducatuum & Ballivatuum Nemoroſii, Mirabelli, Drocenſis.

Secunda claſſis complectitur Burgundiam, Ducatum & primum patriciatum Franciæ; in qua cenſentur Balivatus Divionis, Auguſtoduni, Auſciorum, Montis-Cabiloni, Matiſconis, & Autiſſiodori.

Tertia claſſis continet Normanniam; cujus Balivatus ſunt Rotomagus, Cadomum, Drocæ, Conſtantinum, & Giſortium.

Quarta claſſis eſt Guyenna; cui præter Balivatus, qui parlamento Burdegalenſi ſubſunt, in comitiis Blæſenſibus adjuncti fuerunt Deputati Balivatus & Seneſcalliæ Pictavienſis, licet proxime præcedentibus comitiis per proviſionem, ut vocant, Aurelianenſi præfecturæ fuiſſent attributi.

Quinta claſſis Britannia per ſe.

Sexta claſſis Campania, comprehendens Balivatus Trecenſem, Melodunenſem, Caumontenſem, Victoriacum, Caſtellum Theodorici, Provinium, Sezannam, & Agendicum Senonum cum ſuis appendicibus.

Septima claſſis Languedocia, complectens Tholoſam, Carcaſſonam, Nemauſum, Podium, Laureacum.

Octava claſſis Picardia, complectens

Am-

Ambianum, Pontivium, Bononiam, Peronam, Royam, Montem Deſiderii, & Caletum.

Nona Aurelianum, continens oppidum Aurelianenſe, Blæſas, Turones, Andigavenſes, Cænomanos, Bituriges, Carnutes, Perchiam, Nivernium, *Gien*, Montargyrium, Stampas, Lodunum, & Encoliſmam.

Decima Lugdunenſis provincia, ad quam pertinent Lugdunum, Arvernia, Borbonia, Forenſes, Bellojoci, Marchia utraque, &c.

Vndecima Delphinatum continet.

DuodecimaProvinciam cum ſuis diœceſibus.

Atque hic quidem ordo claſſium, & præfecturarum combinatio à Rege decreta fuerat anno cIↄ Iↄ LXXVI. Hæc è libello anno cIↄ Iↄc XV impreſſo deſumſimus; cum tamen ex actis tertii ordinis eodem anno impreſſis appareat paſſim, Præfecturarum claſſes hoc ordine ſententiam rogatas fuiſſe.

Lutetia Pariſiorum & Inſulæ Franciæ.
Burgundia.
Normannia.
Guyenna.
Britannia.
Campania.

Lan-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Languedocia.
Picardia.
Delphinatus.
Provincia.
Lugdunum.
Aurelianum.

Vt autem omnium querelarum & poſtulatorum indiculus ſive codicillus conficiatur, (*cartier* vocant Gallicè,) primum ſingulæ claſſes ſingulatim conveniunt, & ex omnibus ſuorum Balivatuum libellis unum conficiunt, qui præfecturæ Codicillus appellatur. Omnibus autem rite paratis, antequam Comitia inchoentur, die dominico aut alioqui feſto, ſolemnes proceſſiones, orationes & jejunia celebrantur, præeunte Rege, & omnibus omnium ordinum delegatis ipſum comitantibus. Dein die ipſo Comitiis deſtinato in unum locum per præconem convocantur. Hic Rex in Theatro editiori conſidet: ad dextram & ſiniſtram habens Reginam & liberos aut fratres: dein porro ad dextram ſcamno tranſverſo inſident Agnati Regis & alii principes Patricii: ad ſiniſtram ſimili ſcamno inſident Epiſcopi Patricii, & Cardinales qui neque principes ſunt neque patricii: ad pedes regis ſedet magnus Regni Camerarius, & ante ipſum Comes ſtabuli cum nudo gladio erecto,

item-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

itemque Cancellarius: in ipſo aditu Theatri ſedent quatuor Secretarii Status; & paulo longius ſub ipſo Theatro, Deputati trium Ordinum, locis à magiſtro cæremoniarum ipſis deſignatis: denique Conſiliarii conſiſtorii regii in aliis ſedilibus juxta ſedent: cingente conventum ingenti hominum corona.

Facto ſilentio Rex pauca præfatur, cætera per Cancellarium ſuum exponit, & Deputatis deniq; conveniendi & in commune conſulendi facit poteſtatem: tum à ſingulis trium Ordinum Deputatis gratiæ Regi aguntur, atque ita cœtus dimittitur. Deinceps poſtero die ſinguli Ordines ſeparatim conveniunt in locis deſtinatis; & querelas & poſtulata præfecturarum in unum libellum contrahunt: & de propoſitis capitibus primum ſeparatim inter ſe conferunt; (loquor jam de tertii ordinis conventu;) deinde ſecundum claſſium ordinem, quem diximus, ſuffragia ineunt; & capitula ſecundum rei dignitatem certo ordine digerunt; exordio facto à rebus ſacris & eccleſiaſticis; & ita porro. Quid multa? ex omnibus omnium Diœceſium libellis tantum tres conficiuntur, à ſingulis Ordinibus ſinguli. Nonnumquam & Ordines per Deputatos inter ſe conferunt. Libellis rite paratis, ab Ordinibus ſingulis, ſinguli ora-

tores

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

tores eliguntur, qui petita à Rege venia gravamina regni coram ipſo explicent. Quapropter conventu rurſus facto, & Rege ad ſuperiorem modum conſidente, primum orator Eccleſiaſtici ordinis de geniculis orationem ſuam orditur, & Rege jubente ſtans nudo capite proſequitur; dein orator Nobilitatis ad eundem modum; verum plebeii ordinis orator genubus flexis orationem ſuam orditur atque abſolvit. Oratore Eccleſiaſtici ordinis perorante, illius ordinis reliqui primo quidem aſſurgunt, & nudo capite conſiſtunt, donec à Rege conſidere & capita tegere jubeantur. Nobilium eadem eſt ratio. Verum plebis oratore dicente, reliqui illius ordinis neque conſidere neque capita tegere jubentur. Atque ita totus actus concluditur.

Solent Reges hæc ordinum comitia in rebus arctis aut neceſſitatibus Regni urgentibus convocare interdum per ſe ſola; interdum non tam generalia comitia quam ſelectos ex omnibus ordinibus ſpeciatim, quos Notabiles vulgo vocant, & conventum Notabilium; interdum & utroſque ſimul. Ita Rex Henricus II, menſe Ianuar. anni cIↄ Iↄ LVIII, non modo trium Ordinum delegatos, ſed & deputatos ex omnibus Regni Parlamentis, in unum adunavit. Vnde Thuanus lib. XX

Hiſto-

Hiſtoriar.refert, Ioannem Sant-Andreanum Pariſienſis ac cæterarum regni curiarum, quarum delegati aderant, nomine in genua procumbentem Regi gratias egiſſe, quod ex magiſtratibus, qui vice regia jus dicunt, quartum ordinem conſtituerit, & ad cæteros tres regni ordines adjunxerit. Sed ſucceſſor illius Franciſcus II. tantum trium ordinum delegatos Aureliam convocavit anno cIↃ IↃ LX. Hujus vero ſucceſſor Carolus IX anno cIↃ IↃ LXVI Molinium in Bojis accivit ex cunctis Regni Curiis primarios viros, ut querimoniis univerſæ Galliæ, quas Rex biennali luſtratione per totum Regnum collegerat, ſatisfieret, & ex eorum ſententia graſſantibus malis opportuna remedia adhiberentur. Rurſus ab Henrico III R. anno cIↃ IↃ LXXVI Blæſis comitia trium ordinum habita: de quibus Thuanus lib. LXIII. Vbi Rex Blæſas venit, ſpatio ordinum delegatis ad mandata ſua inſpicienda & inter ſe comparanda conceſſo, poſt altercationes inter eos ſubortas de ordinis in ſeſſionibus prærogativa, ac poſtea in Regio Conſiſtorio deciſas, ſingulis loca certa, quibus convenirent, aſſignantur. Sacer ordo in Sancti Salvatoris æde, Nobilitas in urbis Palatio, plebeius ordo in publicis ædibus, III Non. Decembr. primum convenerunt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

runt. Dein poſt ſupplicationes per urbem publice celebratas, & jejunia indicta, ut res bene ac feliciter verteret, VIII Eid. ejuſdem menſis factum Comitiorum initium loco ad id in arce parato. Rex in ſublimi loco ſub uraniſco ſedebat: ad dextram infra ipſum Regina parens, & rurſus inferius Carolus Cardinalis Borbonius, Franciſcus & Carolus Borbonii fratres, Ludovicus Borbonius Monpenſeriæ Dux, & Franciſus Delfinus princeps F., Philippus Emanuel Lotharingus, Mercurii Dux, Aloiſiæ Reginæ frater, Carolus Lotharingus Meduanæ Dux, Guiſii qui aberat frater, & à tergo eorum Iacobus Cruſſolius Vticenſium Dux. ad lævam ſedebat Regina uxor, & paulo infra eam Carolus Scarſius Lingonum, Gabriel Genenſis Laoduni, Nicolaus Bellovaci Epiſcopi & Franciæ Pares. in imo pegmate erat Renatus Biragus Cancellarius. tranſtris infra diſpoſitis ad dextram ſacri Ordinis Delegati, ad lævam Nobilitas, & infra plebeius Ordo ſedebat. Tum Rex orditur, oratione à Ioanne Morvillerio, ut creditur, compoſita; qua de cauſa convenerint, cunctis ex Regiis mandatis conſtare; & ita exiſtimare, ipſos plene à provinciis ſuis inſtructos huc acceſſiſſe, &c. Perorantem Regem excepit Renatus Biragus Cancellarius. Tum à trium Ordinum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

numDelegatis actæ Regi gratiæ, & fidam pro ſe quiſque operam pollicitus eſt; ac ſe curatoros, ut regni voto, quantum eniti poſſent, reſponderetur. Ita facto Comitiis initio, cum omnes in officio manſuros Rex confideret, poſtridie occulti fœderis diverſos, quam putaverat, affectus ſenſit. nam plebeio Ordine præeunte, à Delegatis decretum eſt, ut Rex ante omnia rogaretur, Iudices daret, qui de iis, quæ ab Ordinibus conjunctim aut ſeparatim proponerentur, adhibito uno ex ſingulis Ordinibus in unaquaque præfectura, cognoſcerent, liceretque illis contra judices datos, ſi qui ſuſpecti eſſent, apud Regem ſupplicare. quod vero ab illis Iudicibus una cum Delegatis Ordinum decerneretur, firmum ratumque eſſet, & legis vigorem obtineret. Quare Rex aliquantum ut par erat animo perculſus, triduo poſt multo magis commotus eſt, cum Petrus Spinacus Archiepiſcopus Lugdunenſis, ſacri Ordinis in comitiis illis præſes, injectum ſub menſam, ad quam deliberaturus ſedebat, breviculum retulit; quo monebantur, ut à Rege impetrarent, quod concordibus Ordinum ſuffragiis decerneretur, id ratum eſſet; in quo diſſiderent, id à Rege, ex Reginæ Parentis, Regii ſanguinis Principum, & Franciæ Parium, & XII Ordi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

num Delegatorum ſententia, decideretur. Quod cum à Rege, miſſis è ſuo Ordine, coram Regina parente & Andino petiiſſet, temperate à Rege reſponſum fuit, quamprimum poſtulata Ordinum ad ſe allata eſſent, ad ea ſe ex conſiliariorum ſuorum ſententia reſponſurum, & conſiliariorum nomina editurum; præterea benigne XII ex unoquoque Ordine delegatos auditurum, ac ſuper eorum petitionibus ea decreturum, quæ ſingulis ac univerſis ſatisfacere deberent. Quod ad ultimum poſtulatum, ut, de quo concordibus ordinum votis conveniſſet, id Rex ratum haberet, omnino ſe facturum pernegavit; quippe qui neſciret quid illi à ſe petituri eſſent. *Et poſt aliqua:* Dum coacervandis poſtulatis incumbitur, ſinguli ordines ante Regem eodem in illa Arcis aula ad id inſtructa convenerunt XVI Kalend. Februar. & pro ſacro ordine archiepiſcopus Lugdunenſis homo vehementi eloquentia orationem habuit; pro nobilitate Claudius Bellofremontius Seneſcæus: pro plebeio ordine Petrus Verſorius celeberrimus cauſarum in foro Pariſienſi patronus. Summa orationum fuit, ut Regem ad religionem Catholicam Apoſtolicam Romanam, omni alia rejecta & interdicta, conſtituendam, &c. hortarentur. Ad quæ Rex paucis reſpondit,

&

& ſibi pergratum dixit, quod univerſi in iis, quæ ad religionem & verum Dei cultum ſpectarent, tam pia conſenſione convenirent. de cetero ſe curaturum, ut ad poſtulata & querelas, re cum conſiliariis ſuis communicata, abunde & juxta ipſorum votum ſatisfaceret. porro jubere ne quis ante peracta comitia & niſi accepto à Rege commeatu inde diſcederet. Demum príd. Non. Febr. in Comitiis conſtitutum fuit, ut poſtulatorum collectio ab amanuenſi & duobus aſſeſſoribus ſubſcripta à tertii ordinis præſide cum uno ex unaquaque prȩfectura delegato ad Regem perferretur, coram ſacro ordine & nobilitate; Regique Ordinum nomine ſupplicaretur, ut quamprimum de iis decerneret, minime petita ad præſens diſcedendi copia, ne inde occaſio delegatos re infecta dimittendi arriperetur. Miſſi ad Navarram & Condæum legati: quorum reſponſa cum in Comitiis relata eſſent, tandem placuit, ut, quando per delegatos officio ſuo defuncti eſſent, nec mandatum de ea re ullum haberent, amplius in eo negotio ne pergeretur; eoque magis quod poſt Regi oblata poſtulata, quod jam ante v Eid. Febr. factum fuerat, mandata ſua exſpiraſſe, neque ullas agendi ſuas partes eſſe dicerent. Oblatis autem illis, à Guilielmo Avanſonio Ebrodunenſi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Archiepiſcopo & Ludovico Angeneo Maintenonio relatum ad plebeium ordinem fuerat, de XII è numero ſuo eligendis, quos Rex, cum de poſtulatis decerneret, in conſilium adhibere dignaretur. Sed Bodino maxime tertii ordinis nomine obnitente, tandem commune ſuffragiorum votum fuit, ne ulli Delegati, qui cum regiis conſiliariis de poſtulatis decernerent, ab Ordinibus deligerentur. quod Rex, jam contrarium perſuaſus, iniquiſſime tulit. *Et poſt pauca :* Rex Delegatis Ordinum in regiam evocatis, propria voce ſignificat, cupere ſe, ut juxta ſupplicem libellum initio Comitiorum oblatum Delegati ex Ordinum numero poſtulatis decidendis interſint, qui ipſum de cauſis ac rationibus eorum, cum opus eſſet, plenius edoceant; eaque in re Ordinibus lubenter gratificari velle, quanquam ſuperioribus Comitiis nuſquam id uſurpatum fuerit. In alia actione cum ab aliis Ordinibus diceretur, poſtulatis ſemel Regi oblatis nullas Ordinum partes eſſe, quippe extinctis mandatis, audacter reſpondit Bodinus, in perduellionis crimen ipſos incurrere, qui poteſtatẽ agendi vel propria confeſſione non habeant, tamen quotidie conventicula celebrent; Verum ſe aliter cenſere, & licere adhuc Regi ſupplicare: Nam ut admittente Rege ad

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

ge ad comitia Delegatos, actioni initium factum eſt, ita non niſi eodem dimittente finem imponi poſſe.

Paulo prolixius hæc è Thuani Hiſtoria aſſcripſimus, ut Comitiorum ordo & authoritas plenius conſtaret: & inprimis ut (quod ab authore libelli anno cIↃIↃcxv evulgati tanquam propriorum Comitiorum aſſeritur, Regem rogare ut quod concordibus Ordinum votis decretum fuerit, id à Rege ratum habeatur, & ſimilia) id demum hiſce comitiis pravo more uſurpatum, & à Rege tum indigne acceptum fuiſſe intelligatur.

Ab eodem Rege Henrico III rurſus anno cIↃ IↃ LXXXVIII Comitia trium Ordinum Blæſis habita. Thuan. lib. XCII. Iam VIIIber inierat, & magna Delegatorum pars Blæſas ad Comitia convenerat. Igitur Rex ut à Deo initium faceret, ſupplicationem ſolemnem indixit ad primam menſis Dominicam, &c. Proxima Dominica ad Franciſcanorum Rex cum Principibus ac Proceribus aulæ & Ordinum Delegatis convenit; ſumtiſque SS. Sacramentis, in ſequentem Dominicam Comitiorum initium rejecit. Comitiis factum initium XVII Kalend. IXbres in arcis Blæſenſis aula. Sedebat Rex in ſolio, &c. Guiſius, qui aderat, Magiſtri palatii munere fungebatur, infra Regem humili

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

ſella ſedens, cum prægrandi baculo aureis liliorum floribus diſtincto. Cætera eodem pene ordine acta.

Anno cIↃ IↃ xcvi, Rex Henricus IV conventum indixit à ſuperioribus paulum diverſum; de quo operæ precium erit Thuanum audire; qui libro cxvii de eo ita ſcribit. Rex parta pleriſque locis pace, ut res ex conſilio Principum, procerum & Regni Ordinum, quantum in præſentiarum licebat, ordinaret, delegatis ex præcipuis regni provinciis diem condixerat, qua in commune conſultarent. Graſſabatur tunc Luteti contagioſa lues; Et, quanquam inſolitum ad hunc diem haberetur, ut comitia regni extra Senatus Pariſienſis territorium haberentur, qui primariæ Regni curiæ prærogativa inſignitur; tamen Rex Rotomagum delegit, in quo conveniretur; quo xiii Kal. Novembr. venit, & urbem regali pompa ingreſſus eſt. Aliquot poſt diebus pridie Nonas Novembris principium Comitiis factum in S. Audoëni ædibus. Rex in majore aula ſolio erecto ſedebat. infra ipſum ad lævam Henricus Borbonius Monpenſerius Provinciæ præſes, Henricus Sabaudus Nemoroſii dux, Henricus Momorantius M. E., Ioannes Ludovicus Nogaretus Eſpernonii, & Albertus Gondius Radeſiarum duces; Iacobus Gobio

Mati-

Matignonus E.T. & Aquitaniæ per Gondæi abſentiam præſes. pone eos quatuorviri à ſecretis Epiſtolis. ex adverſo Alexander Medices Cardinalis Legatus, Petrus Gondius & Annas Scarſius Giurius Cardinales, Epiſcopi plerique. infra eos Curiarum regni præſides, Achilles Harlæus, Petrus Seguerius, Guilielmus Daffiſius Burdegalenſis, Petrus Faber Sanioranus Tholoſanæ; tum ex Rationalium & Vectigalium Curiis delegati, quæſtores & aliarum provinciarum juridici prętores ac civitatum decuriones. Rex brevi oratione uſus eſt, tum Philippus Huraltus Cancellarius cætera expoſuit. Poſtridie delegati in claſſes ita diſtributi, ut ſeorſim deliberarent, & poſtea in commune conferrent, confectumque poſtulatorum codicillum Regi porrigerent; qui tandem poſt maturam conſultationem confectus, & ab Henrico Borbonio, Monpenſerio, Petro Cardinali Gondio, Alberto Gondio Radeſiarum duce, Iacobo Gobione Matignono E.T., ineunte anno proximo ſubſcriptus eſt.

Anno cIↃ IↃc xIv Rex Ludovicus XIII Comitia trium Ordinum Regni habuit Lutetiæ Pariſiorum; qui menſe Octobri in Cœnobio Auguſtinianorũ locis ad id deſtinatis convenerunt. Die Dominica xxvI Octobr. ſupplicationes publicæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

celebratæ magna pompa. Poſtridie in aula Borbonia initium comitiis factum; rege in ſolio ſedente ſub uraniſco. Ad dextram erant Regina parens, ſoror regis, & Regina Margarita. Ad lævam frater Regis, & ſoror natu minor. Ad pedes ſedebat Meduanæ Dux, magnus Franciæ Camerarius; Comes Sueſſionenſis magnus Franciæ Magiſter inter regii ſanguinis Principes conſederat;itaq; Dux Fronſaci, & Comes S. Pauli magnum Magiſtrum repræſentans, cum baculo in manu tribus quatuorve paſſibus à Rege conſidebat. Ante Regem ad dextram ſedebant Princeps Condæus, & Sueſſionenſis, ſanguinis regii Principes; & paulo inferius in eodem tractu, Duces Guiſæ, Archiepiſcopus & Dux Remenſis & Dux Chevreuſæ fratres, Dux Ellebovii cognatus illorum, Duces Eſpernonii & Sullii. Ad ſiniſtram itidem Cardinales Perronius, Rupifocaldius, & Bonzius, è regione Principum ſanguinis: & paulo inferius Duces Ventadurii & Monbaſonii; Mareſcalli Franciæ Bullionius, Boiſdauphinius, Briſſacus, & Anchoranus. Cancellarius tribus quatuorve paſſibus à Rege ad lævam conſidebat. Quatuorviri à ſecretis epiſtolis ſub pegmate menſæ aſſidebant, tergo Regi obverſo. A tergo Regis ſtabant Souvreus pueritiæ quondam Re-

giæ

giæ Præfectus, & Tribuni corporis regii cuſtodum. Sub Theatro, & octo aut decem ab illo paſſibus, quamplurima ſcamna utrimque diſpoſita erant; in iiſque quæ ad dextram Regis erant ordo Eccleſiaſticus; quæ ad lævam Nobilitas; in cæteris tertii ordinis Delegati conſidebant. Quumque Conſiſtorii privati Senatores, & ſupplicum libellorum Magiſtri, inter Regem & trium Ordinum Delegatos medii, atque ita honoratiori loco conſediſſent: Delegati trium Ordinum graviter de eo queſti ſunt, neque enim in ullis comitiis generalibus umquam uſitatum fuiſſe ut quiſquam ſe inter Regem & ipſos interponeret. Verum reſpondebatur, conſiliarios hos tam neceſſarios eſſe Regi, in hac præſertim actione, ut ab eo longius divelli non poſſint. Ne tamen ipſo initio offenderetur, Clero & Nobilitati conceſſum ut unum atque alterum ſcamnum promoverent. Omnibus conſidentibus; Rex paucis, Cancellarius pluribus, conventum allocutus eſt: denique à trium ordinum delegatis ſuo ordine gratiæ Regi actæ. In conventu plebeii ordinis de conſidendi prærogativa inter claſſes certatum, ita ut Rex per edictum ordinem illarum conſtituere coactus ſit; qui talis fuit: Lutetiæ Pariſiorum & Inſulæ Franciæ, Burgundia, Normannia, Guyenna,

Britannia, Campania, Languedocia, Picardia, Delphinatus, Provincia, Lugdunenſis provincia, Aurelianum. XXIII Februar. anno cIↃ IↃC XV Comitiis hiſce finis impoſitus eſt.

Anno cIↃ IↃC XVII, Rex conventum Spectabilium indixit Rotomagi habendum; quorum quum plerique jam adveniſſent, Comitiis initium factum à Rege IV. Decemb. in magno atrio Archiepiſcopatus: ubi controverſia incidit inter Nobilitatis delegatos & Præſides curiarum ſupremarum ſuper conſidendi prærogativa; quam Rex ita moderatus eſt, ut neuter ordo alterum præceſſiſſe videri poſſet. Nono ejuſdem menſis actioni ipſi initium datum. Conventui interfuerunt, & ſequenti ordine conſederunt. Regis Frater præſidis nomine loco eminentiori atrii. A cujus tergo erant adoleſcentiæ illius præfectus Dominis *de Breve*, & Tribunus cuſtodum corporis illius. Ad lævam ſedis illius ſcamno nonnihil remoto inſidebant Cardinales Perronius & Rupifocaldius; Dux Monbazonius; Briſſacus E. T. Ante Principem ab utroque latere ſedilibus ad modum dimidiæ lunæ paulum incurvatis duodecim è nobilitate ſedebant; ſex ad dextram & ſex ad lævam. Sub his alia duo ſcamna locata erant alarum in modum. quorum illi quod ad

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

dextram Principis erat, inſidebant Ar-chiepiſcopus Auſcenſis, Narbonenſis, Arelatenſis, Rotomagenſis & Turonenſis; Epiſcopus Andegavenſis, Pariſienſis, Gratianopolitanus, Cabillonenſis, Pictavienſis & Antriguetanus; itemque D. Nicolai & Mottevilla, primi præſides curiæ Rationalium Lutetiæ & Rotomagi, & utriuſque illius curiæ procuratores generales. ſcamno autem quod ad lævam erat inſidebant, Verdunius primus Parlamenti Pariſienſis præſes; & ſub ipſo Seguerius tertius ejuſdem præſes; & poſt ipſum primi præſides Curiarum Tholoſanæ, Gratianopolitanæ, Divionenſis, Rotomagenſis, Aquenſis & Redonenſis; & ſub ipſis earumdem curiarum procuratores generales; deinceps Legatus civilis Vicecomitatus Pariſienſis, & Præfectus mercatorum ejuſdem urbis. Poſt hoc ſcamnum aliud minus locatum erat, cui inſidebant primi præſides Curiarum vectigalium Pariſienſis & Rotomagenſis, & earumdem procuratores generales. Intermedio loco ſedebat Graphiarius conſilii privati regis, & huic conventui eodem nomine ſpeciatim attributus. Deniqué huic conventui, præter Præſidem interfuerunt viri Spectabiles ſpeciatim à Rege evocati, omnino duo & quinquaginta.

Ad

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Ad eundem modum Rex Conventum Spectabilium regni aggregavit Lutetiæ Pariſiorum anno cIↄ Iↄ c xxvi menſe Decembri.

Atque ita videmus, Reges Galliæ interdum Comitia trium regni Ordinum indicere; interdum principales & notæ probitatis atque induſtriæ viros è variis provinciis evocare; ut cum iis de neceſſitatibus regni deliberent, & querelas atque poſtulata ſubditorum audiant: ita tamen ut nullam abſolutam illis attribuant decernendi poteſtatem.

XII.

Familia Regia.

CONNVBIVM ET LIBERI Henrici IV cognomine magni, Franciæ & Navarræ Regis.

VXor Maria de Medices, filia Franciſci magni Hetruriæ Ducis, & Ioannæ Auſtriacæ, natæ Reginæ Hungariæ & Bohemiæ; filiæ, ſororis, amitæ & cognatæ Imperatoris Germaniæ. E qua progenuit;

Ludovicum Iuſtum XIII ejus nominis, qui hodie in Gallia feliciter regnat.

N. Du-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

N. Ducem Aurelianenſem; qui natus eſt anno cIↃ IↃ c VII, & denatus anno cIↃ IↃc XI.

Gaſtonem Ioannem Baptiſtam, Ducem Aurelianenſem & Carnutenſem, Comitem Blæſenſem, &c. hic natus eſt anno cIↃ IↃc VIII. Duxit in uxorem Mariam unicam filiam & hæredem Henrici Ducis Montpenſerii anno cIↃ IↃc XXVI: quæ deceſſit anno cIↃ IↃc XXVII poſtquam illi unicam filiam peperiſſet.

Elizabetham: quæ nata fuit anno cIↃ IↃc II, & deſponſata Philippo tum Principi, nunc IV illius nominis Hiſpaniarum Regi, & nupta illi anno cIↃ IↃc XV: peperitque anno cIↃ IↃc XXIII Mariam Catharinam; quæ paulo poſt obiit; & poſt illa aliam item filiam.

Chriſtianam: quæ nata fuit anno cIↃ IↃc VI: deſponſata Victori Amedæo Principi Pedemontii, anno cIↃ IↃc XIX, menſ. Ian.; & menſe Feb. nupta.

Henriettam Mariam: quæ nata fuit anno cIↃ IↃc IX; deſponſata anno cIↃ IↃc XXIV Carolo tunc Principi, nunc Regi magnæ Britanniæ; nupta ann. cIↃIↃcXXV.

Liberi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Liberi naturales.

Ex Gabrielide Eſtræa Duciſſa de Beau-fort *& Marchioniſſa de* Monceaux.

1. *Cæſar*, Dux Vindocinus, Bello-fortius & Stampenſis, &c. natus anno cIↄ Iↄ XCIV. qui duxit in uxorem Franciſcam Lotharingam filiam unicam Philippi Emanuelis ducis Mercuriani, &c. anno cIↄ IↄC IX; è qua ſuſcepit

Ludovicum ducem Mercurii.

Franciſcum principem Martignes.

Iſabellam.

2. *Alexander* magnus, Franciæ Prior natus anno cIↄ Iↄ XCVIII.

3. *Catharina Henrietta*; quæ anno cIↄ IↄC XIX nupſit Carolo Lotharingo Duci Ellebovii; è quo matrimonio plures liberi nati, quorum primogenitus appellatur Comes de Harcourt.

Ex Henrietta de Balſac Marchioniſſa de Vernutil.

1. *Henricus* de Bourbon Epiſcopus Metenſis.

2. *Gabrielis*; quæ nupſit anno cIↄ IↄC XXII Bernardo Duci de la Valette, tertio-genito Ducis Eſpernonii; quæ decedens unicam filiam reliquit.

Ex

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Ex Iacoba de Bueil Comitiſſa de Moret.

Antonius de Bourbon Comes de Moret: hic periit in prælio prope Caſtelnaudary anno cIↄ Iↄc xxxII.

Ex Carlotta de Eſſars Domina de Romorantin.

Ioanna de Bourbon dicta de S. Mauro, Abbatiſſa Coadjutrix de Fontevraud.

Maria Henrietta de Bourbon dicta de S. Placida, Abbatiſſa Cellenſis.

Connubium Ludovici XIII.

Ludovicus XIII cognomine Iuſtus, natus anno cIↄ Iↄc I, xxvII Septembr. Coronatus Rhemis anno cIↄ Iↄc x. Duxit in uxorem Annam Auſtriacam primogenitam Philippi III Hiſpan. Regis. è qua nullos dum liberos progenuit.

*

Connubia & Liberi Principum Condæorum.

Ludovicus de Bourbon Princeps Condæus, Dux d'Anguyen, Marchio Contii, Comes Soiſſons, &c. natus anno cIↄ Iↄxxx. & poſt prœlium, bello civili ardente, occiſſus anno cIↄ Iↄ LXIX.

Duxerat in uxorem Eleonoram Royanam,

yanam, ex antiqua & Illuſtri familia in Picardia, anno cIↄ Iↄ LI: è qua ipſi nati;

Henricus I, Dux Condæus.

Carolus, qui infans obiit.

Franciſcus, Princeps Contii.

Carolus Cardinalis Borbonius & Ludovicus gemelli.

Catharina; *Margarita*; *Magdalena*. quæ infantes deceſſerunt.

Duxit in ſecundam uxorem Franciſcam Aurelianenſem, filiam Marchionis de Rethelin, & ſororem Ducis Longevillani; è qua ipſi nati;

Carolus; Comes de Soiſſons.

Ludovicus & *Benjamin*; qui ambo infantes obierunt.

Henricus I, Princeps Condæus, &c. natus anno cIↄ Iↄ LII, & denatus anno cIↄ Iↄ LXXXVIII. Duxit in uxorem primo Mariam Clivenſem, filiam Franciſci I Ducis Nivernii; è qua tantum nata ipſi filia Catharina; quæ cœlebs obiit. Secundo Carlottam Catharinam Tremolliam, filiam unicam Ludovici Domini Tremollii, Ducis Tovarſii, &c. E qua ipſi nati;

Henricus II, Princeps Cond.

Eleonora; quæ anno cIↄ Iↄc VI nupſit Philippo Principi Arauſionenſi; ex quo nullos liberos ſuſcepit; & obiit paulo poſt maritum.

Henri-

Henricus II, Princeps Condæus, &c. natus anno cIↃ IↃ LXXXVIII. Duxit in uxorem Carlottam-Margaritam filiam Henrici Ducis Momorancii, anno cIↃ-IↃc IX. è qua ipſi nati unus maſculus, & dein gemelli itidem mares; qui ſtatim poſt partum obierunt.

Ludovicus, Dux Anguianus, anno cIↃ IↃc XXI.

Anna, deſponſata Franciſco Lotharingo principi de Ioinville.

Connubia Principis Contii.

Franciſcus Ludovici Principis Condæi fil. natus anno cIↃ IↃ LVIII. denatus anno cIↃ IↃc XIV. Duxit in uxorem primo, anno cIↃ IↃ LXXXII, Ioannam de Coëſme; è qua nullos liberos ſuſtulit; ſecundo, anno cIↃ IↃc V, Margaritam Lotharingam filiam Henrici Ducis Guiſiæ; è qua genuit filiam Mariam; quæ infans obiit.

Connubia & liberi Comitum Sueſſionenſium.

Carolus Ludovici principis Condæi fil. natus anno cIↃ IↃ LXVI. denatus anno cIↃ IↃc XII. Duxit in uxorem anno cIↃ-IↃc I Annam de Montafe; è qua ipſi nati:

Ludovicus, Com. Sueſſionenſis.

Ludovica uxor Henrici Aurelianenſis, Ducis Longævillæ.

Maria; quæ nupſit Thomæ Sabaudo Marchioni de Buſce, &c. quartogenito Caroli Emanuelis Ducis Sabaudiæ, anno cIↄ Iↄc xxv.

Ludovicus II, Comes Sueſſionenſis. natus anno cIↄ Iↄc iv. de cujus connubio mihi nondum conſtat.

Genealogia Regis & Reginæ; è qua patet, quo gradu conſanguinitatis ſe invicem tangant.

Maximilianus & Maria Burgund.

Philippus.

1	Carolus V Imp.	Ferdinand. Imp.
2	Philippus II Hiſp. Rex.	Ioanna Duci Florentiæ nupta.
3	Philippus III Hiſp. R.	Maria uxor Henr. IV, G.R.
4	Anna.	Ludovicus XIII.

XIII. SYL-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

XIII.

SYLLOGE DVCVM ET Parium Franciæ, prout hodie cenſentur.

Vindocinum.

VIndocini Comitatus, in Ducatum & patriciatum converſus fuit à Franciſco I.R., anno cIↄIↄ XIV.

Guiſa.

Guiſæ Comitatus, in Ducatum & patriciarum mutatus fuit à Franciſco I. R., in gratiam Claudii Lotharingi, anno cIↄIↄ XXVII.

Montpenſerium.

Comitatus Montpenſerii, primum in Ducatum & patriciatum verſus fuit ab eodem Franciſco primo, anno 1538, in gratiam Ludovicæ Borboniæ, & filii illius primogeniti Ludovici principis *de la Roche-guyon.*

Ellebovium.

Marchionatus Ellebovii, in Ducatum & patriciatum mutatus fuit à Rege Hen-

rico III, anno cIↄ Iↄ LXXXI, in gratiam Caroli Lotharingi Comitis *de Harcourt.*

Nivernium.

Comitatus Nivernii, in Ducatum & patriciatum mutatus fuit, ut vult Tilius, anno 1459, ut alii, anno 1528, in gratiam Franciſci Olivenſis & Mariæ Labretanæ.

Aumalium.

Comitatus hic in Ducatum & patriciatum converſus fuit ab Henrico II, anno 1547, in gratiam Franciſci Lotharingi primogeniti Claudii Ducis Guiſæ.

Mercurium.

Principatus Mercurii, Ducatus & patriciatus eſt factus à Carolo IX, anno cIↄ Iↄ LXIX, in gratiam Nicolai Lotharingi Comitis Vaudemontii.

Montmorancium.

Baronia Montmorancia, Ducatus & patriciatus facta ab Henrico II, anno cIↄ Iↄ LI, in gratiam Annæ Momorancii Coneſtabilis Franc.

Ponthieure.

Comitatus Ponthieure, Ducatus & patriciatus factus eſt à Carolo IX, anno cIↄ Iↄ LXIX, in gratiam Sebaſtiani Luxenburgenſis.

Mayen-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Mayenne.

Marchionatus primum, in Ducatum & patriciatum verſus à Carolo IX, anno cIↃ IↃ XXXIII, in gratiam Caroli Lotharingi ſecundo-geniti Franciſci Ducis Guiſæ.

Piney.

Ducatus hic patriciatum adeptus eſt regnante Henrico III, anno cIↃIↃ LXXXI, in gratiam Franciſci Luxemburgenſis.

Aiguillon.

Baronia hæc in Ducatum & patriciatum mutata fuit ab Henrico IV, anno cIↃ IↃ XCIX, in gratiam Henrici Lotharingi primogeniti Caroli Ducis Meduanæ.

Rohan.

Vicecomitatus, in Ducatum & patriciatum verſus ab Henrico IV, anno cIↃ IↃC III, in gratiam Henrici de Rohan, Domini de Leon.

Ioyeuſe.

Vicecomitatus, in Ducatum & patriciatum verſus ab Henrico III, anno cIↃ IↃ LXXXII, in gratiam Annæ Vicecomitis Ioüſæ, qui ſororem Reginæ duxerat in uxorem.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Rethelois.

Comitatus hic in Ducatum & patriciatum mutatus fuit ab Henrico III, anno cIↄ Iↄ LXXXI, in gratiam Ludovici Gonzagæ & Henricæ Clivenſis.

Halvyn.

Marchionatus Magnelay, conſtans XVI aut XVII pagis, in Ducatum & patriciatum Halvyn mutatus fuit ab Henrico III, anno cIↄ Iↄ LXXXVI. Hæc dignitas per matrimonium devenit ad Comitem Candalæ.

Montbaſon.

Comitatus hic, Ducatus & patriciatus eſt factus ab Henrico III, anno cIↄ Iↄ LXXXVIII, in gratiam Ludovici Rohani Com.

Ventadour.

Ducatus hic patriciatum conſecutus eſt ab Henrico III, anno cIↄ Iↄ LXXXIX.

Thouars.

Ducatui acceſſit patriciatus beneficio Henrici IV, anno cIↄ Iↄ XCV, in gratiam Claudii Tremollii.

Eſpernon.

Baronia in Ducatum & patriciatum mutata ab Henrico III, ann. cIↄIↄLXXXI, in

in gratiam Ioannis Ludovici Nogareti *de la Valette.*

Raiz.

Comitatus hic in Ducatum & patriciatum fuit converſus ab Henrico III, anno cIↄIↄxcII, in gratiam Alberti Gondii.

Fronſac.

Marchionatus Fronſac in Ducatum & patriciatum inſtitutus fuit per Henricum IV, anno cIↄ Iↄc vIII, in gratiam Franciſci Aurelianenſis Com. S. Pauli.

Damoille.

Baronia Damoillæ in Ducatum & patriciatum converſa fuit à Ludovico XIII, anno cIↄ Iↄc x, in gratiam Caroli Momorancii Ammiralii Franciæ.

Vzez.

Ducatui huic patriciatus fuit conjunctus ſub Carolo IX, anno cIↄ Iↄ LXXII.

Beaufort.

Comitatus hic in Ducatum & patriciatum fuit converſus ab Henrico IV, anno cIↄ Iↄ xcvII, in gratiam Cæſaris filii ſui naturalis.

Biron.

Baronia Biron in Ducatum & patri-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

ciatum mutata fuit ab Henrico IV, anno cIↄ Iↄ xcviii, in gratiam Caroli Guntaldi, Mareſcalli Franc.

Sullii.

Baronia Sullii in Ducatum & patriciatum verſa ab Henrico IV, ann. cIↄ Iↄc vi, in gratiam Maximiliani Bethunii Marchionis Rhonii.

Chaſteauroux.

Marchionatus Chaſteauroux in Biturigum provincia, in Ducatum & patriciatum converſus fuit à Ludovico XIII, anno cIↄ Iↄc xvi, in gratiam Henrici Borbonii Principis Condæi.

Dunois.

Comitatus hic in Ducatum & patriciatum verſus fuit à Franciſco primo, in gratiam Franciſci Aurelianenſis.

Briſſac.

Comitatum in Ducatum & patriciatum vertit Ludovicus XIII, in gratiam Caroli Coſſæi Mareſcalli Franciæ.

Plures præterea Ducatus & patriciatus à Ludovico XIII inſtituti, quos brevitatis cauſa prætereo.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

XIV.

SYLLOGE ILLORVM QVI ſummis officiis in Regno & Aula ſub Ludovico XIII ſuperioribus annis præfuerunt.

Comites Stabuli.

Carolus d'Albert, Dux Luynes, Par Franciæ.

Franciſcus Bona, Dux d'Eſdiguieres, Par Franciæ.

Cancellarii & Sigilli privati Cuſtodes.

Guilielmus du Vair, primus præſes parlamenti Provinciæ, cuſtos ſigillorum, & Epiſcopus Lexovienſis.

Claudius Mangot, cuſtos Sigillorum.

Nicolaus Brulartus, dignitati Cancellarii poſtliminio reſtitutus.

Guilielmus du Vair, cuſtodiæ ſigilli reſtitutus.

Emericus de Vic, dominus d'Ermenoville, cuſtos ſigillorum.

Ludovicus le Ferre, dominus Caumartin, cuſtos ſigillorum.

Stephanus Aligrius, primo ſigillorum cuſtos, dein Cancellarius.

Michaël Marillacus, cuſtos ſigillorum.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Tribuni Equitum.

Concino Concini, Marchio d'Ancre.

Ægidius Dominus Souvreus, Marchio Courtenuau.

Antonius Dominus Roque-laure.

Ludovicus Dominus de la Chaſtre, Baro Maiſonfort.

Pontius de Lauzieres, Marchio Themines.

Franciſcus de la Grange, Dominus Montignii.

Nicolaus Hoſpitalius, Marchio Vitry.

Carolus Choiſellius, Dominus Praſlin.

Ioannes Franciſcus de la Guiche, D. S. Geran.

Honoratus d'Albert, Dominus de Cadenet, & poſtea Dux de Chaulne, & Par Franciæ.

Franciſcus d'Eſparnez, Marchio Albæterræ.

Carolus D. de Crequy, Dux Deſquirius, Par Franciæ.

Iacobus Nompar de Caumont, Marchio de la Force.

Gaſpar Collinius, dominus de Chaſtillon.

Franciſcus Dominus de Baſſompiere.

Henri-

Henricus Schombergius, Comes Nantoliæ.

Ioannes Baptiſta Ornanus, Marchio Moulant.

Timoleon Eſpinæus, Dominus S. Lucæ, & Comes Eſtelan.

Franciſcus Annibal d'Eſtree, Marchio de Cœuvre.

Ammiraltus.

Henricus II Dux Momorancius, Par Franciæ.

Magnus Magiſter.

Ludovicus Borbonius, Comes Sueſſionenſis.

Magni Camerarii.

Henricus Lotharingus, Dux Meduanæ, Par Franciæ.

Claudius Lotharingus, Dux de Chevreuſe, Par Franciæ.

Summi Hippocomi.

Cæſar Auguſtus Bellogardius, Marchio de Termes.

Rogerus Dux Bellogardii, Par Franciæ, poſt deceſſum fratris minoris natu dignitati reſtitutus.

Colonellus peditatus Gallici.

Bernardus Dux de la Valette, dictus Par Franciæ.

Magnus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Magnus bellicarum machinarum præfectus.

Maximilianus Bethunius, Marchio Roſnii.

Magni Accipitrarii.

Carolus Marchio Veterisvillæ.
Andreas de Vivonne, Baro de Chaſtaigneraye.
Carolus d'Albert, Dominus de Luynes.
Claudius Lotharingus, Dux de Chevreuſe, Par Franciæ.

Magnus Artocopus.

Franciſcus Coſſæus, Dux Briſſac, Par Franciæ.

Magnus Eleemoſynarius.

Franciſcus, Cardinalis Rupiſocaldius, & Epiſcopus Silvanectenſis.

XV.

CATALOGVS OMNIVM Equitum S. Spiritus, Anno cIɔ Iɔc xx.

REx, caput Ordinis.
Gaſton, unicus Regis Frater.

Agnati

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Agnati Regis.

Henricus Borbonius, princeps Condæus, Dux Anguianus, primus princeps regii ſanguinis, & primus Par Franciæ, Gubernator provinciæ Biturigum.

Ludovicus Borbonius, Comes Sueſſionenſis, Par & magnus Magiſter Franciæ, Gubernator Delphinatus.

Principes.

Franciſcus Aurelianenſis, Com. S. Pauli, Dux Fronſac, Par Franciæ, & Gubernator provinciæ & ducatus Aurelianenſis &c.

Carolus Lotharingus, Dux Guiſæ, Par Franciæ, Gubernator Provinciæ &c.

Henricus Lotharingus, Dux Meduanæ, magnus Franciæ Camerarius, &c.

Claudius Lotharingus, Dux Cherreuſe, Par Franciæ, Gubernator utriuſque Alverniæ.

Cæſar Vendocinus, Dux Vendocini, Beaufort, & Stampenſis, Par Franciæ, & Britanniæ Gubernator.

Carolus Valeſius, Dux Angoliſmenſis, Par Franciæ, Comes Alverniæ, &c.

Carolus Lotharingus, Dux *d'Elboeuf*, & Franciæ Par.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Duces & Pares Franciæ.

Henricus Dux Momorancii & d'Anville, Par & Ammiralius Franciæ, Gubernator Languedociæ.

Emanuel de Cruſſol, Dux d'Vzez, Par Franciæ, Princeps de Soyon, &c.

Annas de Levy, Dux Ventadour, Par Franciæ, & Vicarius Regis generalis in Languedocia.

Ioannes Ludovicus de Valetta, Dux d'Eſpernon, Par, & Tribunus generalis peditatus Gallici.

Henricus Gondius, Dux de Retz & Beaupré, Par Franciæ.

Hercules de Rohan, Dux de Montbazon, Par & magnus Franciæ Venator, &c.

Carolus d'Albert, Dux de Luynes, magnus Franciæ accipitrarius, &c.

Carolus Robertus de la Marck, Dux Bullionæus, Dominus Sedani, Famets & Raucour, &c.

Mareſcalli Franciæ, & majores Coronæ Franciæ adminiſtri.

Rogerus de Bellegarde Marchio de Sevre, primus nobilium Cubiculariorum, Gubernator Burgundiæ & Seguſianorum.

Carolus Coſſæus, Comes Briſſac, Mareſcallus Franc.

Antonius de Roquelaure, Dominus dicti loci, & Mareſcallus Franciæ.

Vrbanus de Luval, Dominus Boisdauphin, Marchio de Sable, Mareſcallus Franciæ.

Ludovicus de Chaſtre, Baro de Maiſontfort, Mareſcallus Franciæ.

Egidius de Souvre, Dominus dicti loci, Mareſcallus Franciæ, & Gubernator Turonenſis provinciæ.

Pontius de Lauzieres, Dominus Themines, Mareſcallus Franciæ, Gubernator Quercetaniæ.

Carolus de Choiſeul, Dominus Praſlin, Mareſcallus Franciæ.

Ioan. Franciſcus de la Guiche, Dominus S. Geran, Mareſcallus Franciæ, Borboniæ Præfectus.

Nicolaus Hoſpitalius, Marchio Vitry, Mareſcallus Franciæ, Briæ Præfectus.

Honoratus d'Albert, Mareſcallus Franciæ, & Picardiæ præfectus.

Equites ſecundum ordinem quo recepti fuerunt.

V. Creatio.

Carolus Pleſſeus, Dominus de Liancourt, Marchio Montfort, &c. Baro Galardon, Præfectus Pariſiorum.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

XII. Creatio.

Franciſus de la Magdaleine, Marchio Ragny, Gubernator Nivernii.

XIII. Creatio.

Iacobus Chabotius, Marchio Mirabelli, Burgundiæ Gubernator.

Ioannes de Bueil, Comes Sanſerræ, Magnus à poculis Regis.

Antonius Aumontius, Dominus Aumontii.

Claudius de Harville, Dominus Pallaiſeau.

Euſtacius de Conflans, Vicecomes d'Auchy, Gubernator S. Quintini.

Carolus de Neufville, Marchio Villetoy, Gubernator & Vicarius generalis in provincia Lugdunenſi Forenſi, &c.

XIV. Creatio.

Renatus de Rieux, Dom. Sourdiac, Marchio d'Oixant, Gubernator Breſti.

Carolus de Matignon, Comes Thorigny, Vicarius Regis Cadomi & Alenconii.

Antonius Vrſinus, Marchio Treſnel, Dominus de la Chapelle, &c.

XV. Creatio.

Ludovicus de Rohan, Com. Rochefort, Gubernator Comitatus & oppidi atque Caſtelli Nannetenſis.

Ioachi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Ioachimus de Bellengreville, D. de Neufville, Gubernator Meulantii, &c.

Martinus Bellayus, Princeps Ivetotii, March. Touarcey & Comequiers, &c.

Carolus de Crequy, Princeps *de Poix*, Com. de Saux, &c. Vicarius Generalis in Delphinatu.

Gilbertus Pilet, Dom. *de la Curee* & *de la Roche-turpin*, &c.

Philippus Bethunius, Baro *de Selles* & *Charault*.

Carolus Collineus, Marchio Collignii & Andelot, Vicarius generalis Regis per Campaniam.

Renatus du Bec, Dominus de Vardes, & Marchio de la Boſſe, Tiraſchiæ Præfectus.

Antonius Arnaldus de Pardaillan, Dominus Gondrin & Monteſpan. Vicarius generalis in Præfectura Guiennenſi.

Henricus de Schomberg, Comes de Nantevil, & Lemovicum Præfectus.

Franciſcus de Baſſompierre, Colonellus generalis Helvetiorum.

Henricus de Bourdeilles, Vicecomes & Baro dicti loci, & Marchio d'Archiac, Petrocoriorum Præfectus.

Ioannes Baptiſta d'Ornano, Marchio de Montlor, Colonellus generalis Corſorum, &c.

Timoleon d'Eſpinay, Dominus S.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Lucæ, Comes Eſtelan, Gubernator Brovagii, &c.

Renatus Potierius, Comes de Treſmes, Gubern. Cabillonii in Campania.

Henricus Baufremontius, Marchio Seneceii, Vicarius generalis in Præfectura Matiſconenſi, &c.

Philippus Emanuel Gondius, Comes Loignii, Triremium Galliæ Præfectus.

Carolus d'Angennes, Marchio Rambouillet & Piſanii.

Ludovicus Crevantius, Vicecomes Brigueil, & Marchio d'Humieres, &c.

Bertrandus de Vignolles, (*dit de la Hire,*) Baro ejuſdem loci, &c.

Antonius de Grammont, Comes de Guichen, & de Louigner, Gubernator Bajonæ, &c.

Franciſcus Nompar de Caumont, Comes de Lozum.

Leonor de la Magdaleine, Marchio Ragny, Præfectus regius in Comitatu Charolois, &c.

Melchior Mitte de Cheurieres, Marchio S. Chaumont, primus Baro Lugdunenſis provinciæ.

Ioannes de Varinieres, Dominus Blainville.

Leo d'Albert, Dominus Brente, Gubernator Baſtiliæ.

Nicolaus de Brichanteau, Marchio de Nangis.

Caro-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Carolus de Vinone, Baro de la Chaſtaigneraye & d'Amville.
Andreas de Cocheſilet, Comes de Vauvieux, & Baro de Vaucelas.
Gaſpar d'Auvet, Dominus de Mareſts, Præfectus Provinciæ Bellovacorum.
Lancelotus Croignet, Dominus Vaſſé, Baro de la Rochemabille.
Carolus de Rambures, oppidi & Caſtelli Dorlani Præfectus.
Antonius de Buade, Dominus de Frontenac, Baro de Paluau, &c.
Ioannes de Souvré, Marchio Courtenvault, Turonum Gubernator.
Franciſcus Hoſpitalius, Dominus du Hallier, Tribunus militum corporis regii cuſtodum.
Ludovicus de la Marck, Marchio Moſny.
Carolus, Marchio Vieuville, Tribunus militum Scotorum.
Ludovicus d'Alongny, Baro de Rochefort, Ballivus Biturigum, &c.
Cæſar Aug. de Bellogarde, Baro de Termes, *Grand Eſcuyer de France.*
Alexander de Rohan, Marchio de Marigny, frater ducis Monbazonii.
Franciſcus de Silly, Comes de la Roche-guyon, Marchio de Guiercheville, &c.

Antonius Hercules de Budos, Marchio de Portes, Gabalorum provinciæ Præfectus.

Franciſcus Comes de la Roche-foucault; Prince de Marſillac, Præfectus Pictavii.

Iacobus d'Eſtampes, Dominus de Vallanzay, &c.

XVI.

ILLVSTRIVM & NOBILIVM Galliæ familiarum, quæ ex Regio ſtemmate per lineam maſculinam, aut fœmininam deſcendunt, aut connubio cum regii ſanguinis Principibus conjunctæ fuere, aut alioquin clariores habentur.

Ex Commentariis Scævol. & Ludovici Sammarthanorum, & aliis.

A

A *Cigne*, ex hac familia ſunt Comites de *Grandbois*, & Barones de *Rochejagu*.

d'Albret, nobilis familia è Provincia originem ducens; ex qua fuit Dominus de Luynes, qui è Nobili in Ducem & Comitem Stabuli Franciæ à Rege fuit promotus, & fratres illius ad alias ſummas dignitates.

d'Albret,

d'Albret, antiquiſſima & potentiſſima familia in Guyenna, quæ pluries cum regio Francorum ſanguine fuit conjuncta. Et quidem primo, ann. clɔ ccc LXVIII, quo Arnoldus d'Albret duxit in uxorem Margaritam Borboniam. Secundo cum regina Navarrę Catharina Fuxenſi, quam duxit Ioannes d'Albret, è qua genitus Henricus II. R. Navarræ; ex illo autem Ioanna; quæ nupſit Antonio Borbonio, illique genuit Henricum Magnum Gall. Regem.

d'Alegre, antiqua & nobilis familia, jam ab anno clɔ cccc XCIII Borboniæ familiæ connubio juncta: ex eadem hodieque ſuperſunt Barones d'Alegre, & Domini de S. Iuſt.

d'Alogny, ex hac familia ſunt Barones de Rochefort, &c.

d'Amboiſe, familia Ducibus Britanniæ quondam connubio juncta. E qua fuerunt Vicecomites de Thoüars & Comites de Benon. Itemque Domini de Chaumont. Hodie ex illa ſunt Marchiones de Reſnel: & Domini de Buſſy.

d'Angennes, familia Dominorum de Ramboüillet, & poſtea Marchionum. ex ea item Domini de Maintenon & Barones de Meſlay: itemque Domini de Fargis; & Comites de Rochepot.

Anger, ex hac familia ſunt Domini

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

de Crapado, de la Riviere, & de la Chauveliere.

d'Anglure, familia Principum d'Amblize: itemque Baronum de Bourlaimont.

Argentré, ex hac familia ſunt in Britannia Domini de la Guiſcharderie, itemque Domini de la Boeſſerie.

Avaugour, ex hac nobiliſſima familia in Britannia Armorica, hodieque ſunt Domini du Bois de la Motte.

d'Aumont, familia Comitum de Chaſteau roux, è qua fuit Ioannes d'Aumont, Franciæ Mareſcallus: itemque Baronum de Chappes.

d'Auvet, ex hac familia eſt Dominus de Mareſts.

B.

Balſac, familia Dominorum d'Entraguez; itemque Baronum de Gié, & Comitum de Graville: itemque Domini de Montagu.

Barton, familia Vicecomitum de Monbas.

Baſſompiere, ex hac familia eſt Dominus de Baſſompiere, Franciæ Mareſcallus.

Batarnay, familia Comitum de Boucage & d'Anthon, quæ maſculis deficientibus, per filias tranſiit ad familias de Ioyeuſe, de la Chaſtre, & de la Valette.

Beau-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Beaufremont, familia Marchionum de Senecey.

La Baume, familia Comitum de Montrevel.

Beaumanoir, ex hac familia ſunt Marchiones de Lavardin, Comites de Beaufort, &c. Item Barones de Tucé, & de Milleſſe.

Du Bec, ex hac familia eſt Marchio de la Boſſe, &c.

Du Bellay, antiquitate & meritis nobiliſſima familia: è qua ſunt Domini de Yvetot, & Barones de la Flote.

Bellegarde, ex hac familia eſt Marchio de Seure, &c. item Baro de Termes.

Bellengreville, ex hac familia ſunt Domini de Neufville, &c.

Bethune, ex hac familia eſt Dux de Sully, Marchio de Roſny; item Comes d'Orval, & Baro de Selles.

de Bigars, ex hac familia ſunt Marchiones de Londe in Normannia.

Billy, ex hac familia ſunt Domini de Prunay.

Bourbon, Borbonia familia, quæ nunc regia, originem repetit à Roberto S. Ludovici filio quinto-genito, Comite Claromontano & Domino Borboniæ. huic ſucceſſit fil. Ludovicus primus Dux Borboniæ; huic fil. Petrus; huic Ludov. II, huic Ioannes I, huic Carolus I, Dux

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Borboniæ & Arverniæ. huic Ioannes II illi frater Petrus II. huic filia Suſanna quæ nupſit Carolo II cognato ſuo, & ſine liberis diſcedens maritum inſtituit hæredem; qui per ſe erat Comes Monpenſeriæ, & pronepos Ioannis I, Ducis Borboniæ: hoc, Carolo in expugnatione urbis Romæ ſine hærede maſculo occiſo, Ducatus Borboniæ Coronæ Francicæ fuit reunitus. Ex eadem familia ſunt Duces Vindocini, hoc ordine: Ludovicus I, Dux Borboniæ; hujus filius ſecundo genitus fuit Iacobus de Bourbon, Comes de la Marche & de Ponthieu; huic ſucceſſit filius Ioannes Comes de la Marche & Vendoſme; huic Ludovicus filius; huic filius Ioannes; huic filius Franciſcus Comes Vindocinus & S. Pauli; huic filius Carolus primus Dux Vindocinus; huic filius Antonius; qui duxit in uxorem Reginam Navarræ; &genuit Henricum IV, Regem Franc. & Navarræ. Ex eadem & Principes Condæi, hoc ordine: Antonii, Regis Navarræ per uxorem, frater fuit Ludovicus de Bourbon Princeps Condæus; huic ſucceſſit filius Henricus; huic itidem filius Henricus II, ab his quoque Comites Sueſſionenſes derivantur. Ex eadem eſt familia de Montpenſier, hoc ordine: Ioannes Vindocinus genuit Franciſcum, de quo ſupra,

pra, & Ludovicum Principem de la Roche-Surion; huic ſucceſſit filius Ludovicus Dux Montpenſier; huic filius Franciſcus; huic filius Henricus; qui unicam filiam reliquit; qui nupſit Duci Aurelianenſi, & unica relicta filia deceſſit.

Bourdeilles, ex hac familia eſt Vicecomes Bourdeilles, Marchio d'Archiac.

De Bretaigne, ex hac familia ſunt Comites de Vertus; Barones d'Avaugour, & Vicecomites de Guignen.

Brichanteau, ex hac familia ſunt Marchiones de Nangis.

De Broon, ex hac familia ſunt Domini de Fourneaux & d'Aligné; itemque Domini de Coſſeville.

Brulart, ex hac familia fuit Dominus de Sillery, Cancellarius Franciæ, quæ originem repetit à Baronibus de Gez & d'Agnez.

Brullon, ex hac nobili in Britannia familia eſt hodie Baro de la Muſſe.

De Budos, ex hac familia eſt Marchio de Portes.

Bucil, ex hac familia ſunt Comites Sancerrani, & Comites de Marans.

C.

Caſtelnau, ex hac familia ſunt Marchiones de Seſſac, &c. item Domini de Mauviſſiere; Barones de Ionville.

Chabanes, ex hac familia ſunt Marchiones de Curton, & Comites *de Rochefort*, itemque Comites *de Saignes*, item Domini *du Verger*, & *de S. Colombe*.

Chabot, Chabotiorum familiam plurimum illuſtravit Philippus Chabotius Ammiralius Franciæ. ex illa ſunt Marchiones *de Mirebeau*, & Marchiones *de Lugny*.

Chambes, ex hac familia ſunt Comites *de Montſoreau*.

Champaigne, ex hac familia ſunt Comites *de la Suſe*, Marchiones *de Villaines*.

Chaſtaigner, ex hac familia ſunt Domini *de la Roche-pozay*, item Domini *de S. George, de Rexe*, & *de Touffou*.

Chaſtre, ex hac familia ſunt Comites de Nançay & du Bouchage. Ex hac familia uxorem duxit Iacobus Thuanus; cujus primogenitus eſt Franciſcus Auguſtus Thuanus, Baro *de Meſlay*, itemque Baro de Maiſon-fort.

Choiſeul, ex hac familia fuit Dominus *de Praſlin*, Mareſcallus Franciæ.

Clermont d'Amboiſe, ex hac familia ſunt Marchiones *de Renel*, & Domini *de S. George*, itemque Marchio de Galerande.

Clermont Tallard, ex hac familia ſunt Domini *de Hauterive*: item *de Sugeres*,

item-

itemq; Barones *de Dampierre en Aunis.*

Cleves, Clivenſis familia. Cum Regia Franciæ familia conjuncta fuit per Mariam filiam primogenitam Philippi Auguſti R. Franc. Ex ea deſcendunt in Gallia Duces Nivernii; qui Ducatus per connubium Henricæ Clivenſis, cum Frederico Gonzaga, ad aliam familiam tranſiit.

Cochefilet, ex hac familia eſt Comes de Vauvieux; Baro de Vaucelas.

Colligny, hanc familiam maxime illuſtrarunt Gaſpar Dominus de Chaſtillon & d'Andelot, Franciæ Mareſcallus; & Gaſpar II, illius filius, Ammiralius Franciæ. Ex hac familia hodieque ſunt Comites de *Colligny*, Marchiones *d'Andelot*, Domini de *Chaſtillon.*

De Conflans, ex hac familia ſunt Vicecomites *d'Auchy.*

Coſſé, ex hac familia ſunt Comites *de Briſſac*, hodie Duces, & Marchiones *d'Aſsigny.*

Crequy, ex hac familia eſt Carolus Princeps de Poix, & Dux d'Eſdiguieres, &c. qui duxit unicam filiam Franciſci de Bonne Coneſtabilis Franciæ. Item Domini de Canaples & Crequy.

Crevant, ex hac familia ſunt Marchiones de Humieres; Vicecomites de Brigueil.

Cruſſol,

Cruſſol, ex hac familia ſunt Duces d'*Vzes*, Comites *de Cruſſol*, Baronis *de Levis & Florenſac*, &c. Marchiones *de S. Suplice*.

D.

Daillon. ex hac familia ſunt Comites *de Lude* & *de Pont Gibaud*. & Marchiones *d'Illiers*.

E.

Eſcars. ex hac familia ſunt Domini d'Eſcars.

Eſcoubleau. ex hac familia ſunt Marchiones *d'Alluyc*, & Comitis *de la Chapelle*; *Bellovin:* Domini de Iouy, Magny, Launay, &c.

Eſpanay. ex hac familia ſunt Barones *de Mollay*, Domini *de Broon* & *de Beaumont*. Itemque Domini *de S. Luc*.

d'Eſtampes. ex hac familia eſt Dominus de Vallanzay,

Eſtouteville. ex hac familia per fœminam deſcendunt Comites *de Creance*, & Barones *de Mirepoix*, &c.

d'Eſtrees. familia nobilis: è qua eſt Marchio de Cœuvres, Franciæ Mareſcallus.

F.

Fayette. Ex hac famillia ſunt Domini de *Saint Romain*.

Fay. ex hac familia ſunt Barones *de Senſac*: item Domini *de Gerlande*.

Foix, Fuxenſis familia nobiliſſima, maribus extinctis per connubia tranſiit ad Comites *de Gurſon*, & Comites *de Candale & Benauges*. Itemque ad Monluciorum familiam.

G.

Gaillard. ex hac familia ſunt Domini *Long jumeau*.

Gamaches. ex hac familia ſunt Vicecomites *de Remond*, Domini *de Iuſſy*, *de Quinquempoix*, & *de Chaſteaumeillan*.

Gillier. ex hac familia ſnnt Barones *de Puy-garreau*.

Glandeves. ex hac familia ſunt Barones de Cuies.

Gondy. eſt familia ex Italia originem repetens, nunc in Gallia illuſtris. Ex hac ſunt duces *de Raiz* & de *Beaupreau*. item Comites de *Belle-Iſle*, &c. itemque Comites de *Ioigny*.

Gouffier. ex hac familia cum Momorantiis per connubium juncta ſunt Duces *de Rovanois*; Comites de *Maulevrier*; Marchiones *de Boiſy*; Marchiones *de Bonivet*, Domini *de Eſpagny*.

Goulaine. ex hac familia ſunt hodie in Britannia Armorica Marchiones de Caulaine.

Grammont. ex hac familia eſt Comes de Guichen & de Louigner.

De

De la Grange. ex hac familia eſt Dominus *de Montigny.*

Groignet. ex hac familia eſt Baro de la Rochemabille.

Guiſclin, nobiliſſima familia in Britannia Armorica, ex hac hodieque ſunt Domini de la Roberie.

De la Guiche. ex hac familia eſt Dominus de S. Geran, M.E.

H.

Hacqueville. ex hac familia ſunt Domini de Oſambray.

d'Halvin. Ex hac familia ſunt Domini d'*Ovailly.* Item Domini de *Lully* & *de Fontaines.*

Harlay, ex hac familia ſunt Domini *de Chanvallon* & *de Ceſy.*

Harville, ex hac familia ſunt Domini *de Pallaiſeau.*

Hautemer, ex hac familia eſt Dominus de *Fervaques*, Comes *de Grancey*, &c.

Hay, ex hac familia ſunt in Britannia Domini de Netumieres.

Hoſpital, ex hac familia ſunt Marchiones *de Choiſy*, Barones *de Montigny:* Marchiones *de Vitry.*

Huraut, ex hac familia ſunt Comites de Chiverny, & Philippus Huraut, qui fuit Cancellarius Franciæ.

Ioyeuſe,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

I.

Joyeuſe, ex hac familia fuere duces *de Joyeuſe*: Comites *de Bouchage*, &c. Domini de *S.Didier*: Domini de *S. Sauveur.*

L.

Laval, ex hac familia ſunt Marchiones *de Neſle* : item Barones *de Lezay*: Marchiones *de Treves* : Domini *de la Faigne*: Dominus *de Boiſdauphin*, Comes *de Breſteau*: Marchio *de Sable*, &c.

De Lauzieres, ex hac familia eſt Dominus *Themines*, Mareſcallus Franciæ.

Levis, ex hac familia ſunt Duces de *Ventadour*: Comites de *Brion*: Comites de *Charlus*: Vicecomites de *Lugny.*

Longueval, familia Dominorum de Haraucourt.

Lotharingica familia cum regia Franciæ familia conjuncta fuit olim per Mariam Blæſenſem primogenitam Guidonis de Chaſtillon, Comitis Blæſenſis & Margaritæ Valeſiæ ſororis Philippi Valeſii Francorum Regis. Ex ducum autem Lotharingiæ familia potentiſſimæ Lotharingorum familiæ in Francia deſcendunt. I, Ducum Mercurianorum; quorum maſcula proſapia defecit in Philippo Emanuele; cujus unica filia & hæres nupſit Cæſari Vindocinio, &c. II, Duces Guiſæ, hoc ordine: Claudius minor natu filius

filius Renati II, Ducis Lotharingiæ, primus Guiſę Dux; huic ſucceſſit filius Franciſcus, qui in obſidione Aurelianenſi cæſus fuit; huic filius Carolus; huic filius Franciſcus II. III, Duces Meduanæ, hoc ordine: Carolus ſecundo genitus Franciſci I, Ducis Guiſæ: cui ſucceſſit filius Henricus; qui occiſus fuit in obſidione Montalbanenſi. IV, Duces Aumalii, hoc ordine; Claudii I, Ducis Guiſæ: huic ſucceſſit filius Carolus; cujus filia Anna nupſit Henrico Sabaudo Nemoroſii duci. V, Duces Ellebovii, hoc ordine: Renatus ſeptimus filius Claudii Ducis Guiſæ; huic ſucceſſit fil. Carolus; huic fil. Carolus ſecundus; qui duxit uxorem Henriettam filiam naturalem Henrici IV Galliarum Regis.

Luxemburgica familia toto orbe illuſtriſſima; ex eadem hodie in Gallia originem repetunt Duces Pinei & Pares Franciæ.

De Luſignan, ex hac familia ſunt Domini de Lanſac, & Marchiones de Balon.

M.

De la Magdeleine. ex hac familia eſt Marchio Ragny.

Maillé. ex hac familia ſunt Marchiones de Brezé; & de Milly.

De la Marck, nobiliſſima familia Ducum Bullionii & Dominorum Sedani, &c.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

&c. Sed quæ maſculis extinctis per connubium Carlottæ de la Marck ducatum illum intulit in familiam Turrianorum. Ex hac familia ſunt quoque Comites de Maulevrier, & Marchiones de Mauny ſive Moſny.

Marzeliere. ex hac familia ſunt hodie in Britannia Marchiones de la Marzeliere.

Matignon. ex hac familia eſt Comes de Thorigny.

S. Maure. ex hac familia ſunt Domini de Neſle.

Mitte de Cheurieres, familia Marchionum S. Chaumont qui primi Barones provinciæ Lugdunenſis.

De Monchy. ex hac familia ſunt Domini de *Moncaurel*. itemque Domini de *Hocquincourt*.

Monluc, familia rebus geſtis clara, ſed dubito an ulli mares ex illa ſuperſint.

Montmorencii, Montmorantiorum familia antiquiſſima & nobiliſſima; quorum progenitores primi Barones Franciæ fuerunt dicti. Ex illa ſunt: I. Duces de Montmorancy, qui exordium duxerunt ab Anna Monmorancio Comite Stabuli Franciæ. II. Marchiones de Thury. III. Comites de Luſſe & Domini de Bouteville.

De Mornay, agnomen nobiliſſimi

 viri,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

viri, Domini du Pleſſis, Marly, Baronis de la Foreſt ſur Seure.

N.

Neufville. ex hac familia eſt Marchio de Villeroy.

Nompar de Çaumont. ex hac familia ſunt Marchiones de la Force. item Comites de Lozun.

Nogaretius. familia, quæ ſplendorem ſuum repetit (ut teſtatur Thuanus lib. LXXIV Hiſtor.) à Guilielmo Nogaretio; qui Philippi Pulchri temporibus, pro libertate regni Galliæ, inſigni facinore Bonifacium Octavum Pontificem Romanum, Franciæ Regnum Pontificiæ majeſtatis beneficiarium aſſerentem, Anagniæ ope Sarræ Columnæ oppreſſit, circa annum Dom. CIↃ CCC III. Ex hac eſt Dux Eſpernonius. Vide *Valeta.*

O.

d'Orleans. Aurelianenſium Illuſtris in Gallia familia originem ducit à Ioanne filio naturali Ludovici Ducis Aurelianenſis. Hoc Ioanne natus fuit Franciſcus Comes Dunenſis & Longavillanus: huic ſucceſſit Franciſcus fil. primus Dux Longævillæ: illi frater Ludovicus I Dux Longævillæ; qui duxit in uxorem Ioannam

de

de Hoghbergh, filiam & hæredem Philippi Marchionis de Hoghbergh, Comitis Novi Caſtelli in Helvetia, Domini Rotelin, &c. è familia Badenſi in Germania; & per illam plurima Dominia acquiſivit. Ex his natus Claudius Aurelianenſis, Dux Longævillæ, & Comes Dunenſis & Novi-Caſtelli, &c. Et Ludovicus II. Dux Longævillæ. Itemque Franciſcus Marchio de Rotelin. Claudius cœlebs obiit; & ſucceſſit frater Ludovicus. huic filius Franciſcus; qui adoleſcens ſine liberis obiit anno 1551. huic cognatus è Franciſco Marchione Rotelin, Leonor Aurelianenſis, Dux Longævillæ & Eſtouteville, Marchio Rotelin, Comes Dunenſis, Neufchaſtel, Tancarville & Mongommery, &c. huic ſucceſſit Henricus I Aurelianenſis, Dux Longævillæ; qui obiit anno 1595. & ſucceſſit filius Henricus II. qui anno 1617 duxit in uxorem Ludovicam Borboniam primogenitam Comitis Sueſſionenſis. Ex eadem familia deſcenderunt Comites S. Pauli, Duces Fronſac, &c. quorum hæredes maſculi defecerunt in Helionoro Aurelianenſi, Duce Fronſac, &c. qui anno 1622 periit in obſidione Montiſpeſſulani. Ex eadem per lineam notham deſcendit Marchio Rotelin, Baro de Varanguebec, & Baro de Neaufle.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

P.

Pardaillan. ex hac familia eſt Dominus Gondriny & Monteſpany.

Pilet. ex hac familia eſt Dominus de la Curee & de la Roche-turpin.

Pleſsis Richelieu. ex hac familia ſunt Domini de Richelieu & du Chillou. Et Armandus Cardinalis de Richelieu.

Pleſsis. ex hac familia eſt Dominns de Liancourt, Marchio Monfort, &c.

Potier. ex Potieriorum familia eſt Comes de Treſmes.

Pontallier, familia Dominorum de *Flaigay.*

Pouſſard. ex hac familia ſunt Barones du Vigean, & Domini de Fors.

De Prie. Ex hac familia ſunt Domini de Prie; Marchiones de Toucy, & Barones de Montpopon.

R.

De Rieux. ex hac familia ſunt Marchiones de Acerac: & Comites de Largovet. Item Domini de Sourdeac, & Marchiones d'Oixant.

Rochechouart. ex hac familia ſunt Vicecomites de Rochechouart.

Rochefoucaud, nobiliſſima familia. è qua ſunt 1. Principes de Marcillac, & Comites de la Rochefoucaud. 2. Barones de Lan-

Langeac. 3. Domini de Chaumont. 4. Barones d'Arlet. 5. Barones de Montendre & Montguyon. 6. Domini de Salles.

Rohan. Rohana familia deſcendit ex Navarrea ſeu Labretana, hoc ordine: Ioanna Philippi III Reg. Navar. & Comitis Ebroicenſis è Ioanna Francica filia ultima, nupſit Ioanni II Vicecomiti de Rohan. ex iis natus Carolus Dominus de Guemené, &c. huic ſucceſſit filius Ludovicus I. huic Ludovicus II. huic Ludovicus III. & huic itidem IV, V, & VI. Ludovico autem huic VI plures liberi fuerunt: 1. Petrus de Rohan, Princeps de Guemené, Comes de Montauban, &c. qui filiam reliquit Annam: quæ nupſit cognato ſuo Ludovico de Rohan, Comiti de Rochefort. 2. Hercules de Rohan, Dux de Monbaſon, & Comes de Rochefort. cujus filius duxit in uxorem Annam, de qua diximus. Ex eadem familia eſt Dominus de Gie & du Verger in Andibus. Ex eadem deſcendunt duces de Rohan, hoc ordine: Petrus de Rohan, Dominus de Frontenay, minimus natu filius Petri de Rohan Domini de Gie, &c. Duxit in uxorem Annam Vicecomitiſſam de Rohan, filiam primogenitam Ioannis III Vicecomitis de Rohan. Ex his natus Renatus Vicecomes de Rohan, Princeps de Leon, &c

Comes de Porhoët. qui duxit in uxorem Iſabellam d'Albret, filiam Ioannis d'Albret & Catharinæ Fuxenſis Regis Navarræ. ex hoc connubio natus Renatus II Vicecomes de Rohan, &c. qui duxit in uxorem Catharinam de Partenay, Dominam de Soubiſe. ex his natus Henricus primus Dux de Rohan, Par Franciæ, Princeps Leon, Comes de Porhoët, (qui duxit in uxorem Margaritam Bethuniam, filiam majorem natu ducis Sully, &c.) & Benjamin de Rohan, Dominus Soubize.

Roncherolles. ex hac familia eſt Baro du Pont S. Pierre.

Rouville. ex hac familia ſunt Dom. de Rouville & Chaurgny, Com. de Clinchamp.

S.

De Saulx. nobilis familia; ex qua ſunt Comites de Tavanes, & Barones d'Arc-ſur-Til.

Savoye. Sabaudica familia. Cum Regia Franciæ conjuncta fuit per Bonam tertiogenitam, filiam Petri I Ducis Borbonii. E quo matrimonio in Francia deſcendit Ducum Nemoroſii familia, hoc ordine: Philippus tertiogenitus filius Philippi Ducis Sabaudiæ duxit in uxorem Carlottam Aurelianenſem, filiam Ludo-

Ludovici Ducis Longevillani. quibus natus Iacobus Sabaudus Dux Nemoroſii. qui duxit in uxorem Annam Ateſtinam, filiam Herculis II Ducis Ferrariæ. cui ſucceſſit filius Henricus. qui duxit in uxorem Annam Lotharingam, filiam Caroli Ducis Aumalii. Ex eadem per lineam naturalem deſcendunt Comites de Villars & Tende.

Sepeaux. ex hac familia fuerunt Duces de Beaupreau, & Comites de Chemillé; quorum poſtremus Guido reliquit filiam Ioannam; quæ nupſit Henrico Gondio Duci de Raiz.

De Silly. ex hac familia ſunt 1. Dux de la Roche-Guyon. 2. Comes de la Roche-pot, Baro de Montmirail.

Souvré. ex hac familia ſunt Marchiones de Courtenvau.

T.

La Tour. antiquiſſima familia. ex hac ſunt hodie Dux Bouillioneus, Princeps Sedani & Raucourt, Comes de Montfort, Vicecomes Turenniæ, &c, item Barones de Limueil.

De la Tour-Landry. familiæ nomen. è qua ſunt Comites de Chaſteau-roux, connubio juncti cum familia de Rohan.

Tournemine. quondam Barones de

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

la Hunaudaye: & poſtea Domini de la Guerche en Rays, &c. & anno 1572 Barones rurſus de Hunaudaye. ſed linea maſculina horum Baronum defecit anno 1609 in Renato Tournemine. Ex eadem familia ſunt Barones de Camrillon.

Tournon. ex hac familia ſunt Domini de Tournon, Comites de Rouſſillon.

La Tremouille. Tremolliorum familia conjuncta fuit connubio cum Borbonia familia per Mariam Dominam de Sully & Craon, quæ erat filia Ludovici de Sully, filii Ioannes de Sully & Margaritæ Borboniæ filiæ Ludovici primi Ducis Borbonii. Maria autem illa nupſit Guidoni de la Tremouille: è quibus natus Georgius: huic ſucceſſit Ludovicus I: huic Ludovicus II: qui duxit in uxorem Gabrielidem Borboniam, filiam Ludovici Comitis de Montpenſier; è qua ipſi natus filius Carolus; quo una cum patre cæſo in prælio Marignano, ſucceſſit nepos Franciſcus; qui duxit in uxorem Annam de Laval; quibus ſucceſſit filius Ludovicus III, primus Dux de Thouars; qui duxit in uxorem Ioannam Momorantiam, filiam Annæ Comitis Stabuli Franciæ; huic ſucceſſit filius Claudius; qui duxit in uxorem Carlottam de

Naſſau,

Naſſau, Principis Arauſionenſis filiam; huic ſucceſſit filius Henricus; qui duxit in uxorem Mariam Turriam, filiam Henrici Ducis Bullionii. Ex eadem familia ſunt: 1. Marchio de Royan, Comes d'Olonne, &c. 2. Marchio de Nowmonſtier, Vicecomes de Tours, &c.

Turpin. ex hac familia ſunt Comites de Criſſe & de Vihers, Barones de Montoiron & Mont reveau, Domini de la Grezille.

V.

La Valette. de qua familia diximus ſupra in *Nogaret.* ex hac familia eſt Dux d'Eſpernon, Par Franciæ. Comes de Candale & d'Eſtrac, Prince de Buch.

Valois. Valeſia familia regia. Linea illius maſculina defecit in Henrico tertio. Sed nomen refert filius naturalis Caroli IX Francorum Regis Carolus Valeſius, Dux Encoliſmæ, Comes Arverniæ & Ponthivii, &c. Qui duxit in uxorem Carlottam Momorantiam, & dotis nomine accepit Comitatum d'Alais in Languedocia. Ex illo connubio nati, Henricus Valeſius, Comes de Lauraguais: Ludovicus Valeſius, Comes d'Alais.

Varinieres. ex hac familia ſunt Domini de Blainville.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Le Veneur, ex hac familia ſunt Comites de Fillieres.

Vienne. ex hac familia fuerunt Dominus de Ruffey; item Baro & poſtea Comes de Commarrein.

Vieupont. ex hac familia ſunt Barones de Vieupont, & Domini d'Auzonville.

Vignolles. ex hac familia ſunt Barones de Vignolles.

Vivonne. ex hac familia ſunt Barones de la Chaſtaigneraye.

De Voluire. ex hac familia ſunt Marchiones de Ruffec.

d'Vrfé. ex hac familia fuerunt Marchiones d'Vrfé, & Comites du Pont de Veſle. itemque Comes de Chaſteauneuf.

Des Vrſins. nobiliſſima familia ex Italia originem repetens. ex qua hodie in Francia Dominus de la Chapelle, Marchio de Treſnel.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

XVII.

DE PRÆSVLIBVS GALLIÆ. Ex Ioſephi Scaligeri Noticia Galliæ, & aliis.

SVb Pariſienſi Parlamento ſunt Diœceſes xxx: & in his Archiepiſcopatus v, Epiſcopatus xxv.

Metropoles ſive Archiepiſcopatus V.

I. Remenſis. Dux & primus Par Franciæ. Secunda Belgica olim Durocortorum Remorum. Vulgo *Riems.*

II. Senonenſis. Agendicum Senonum. quarta Lugdunenſis. vulgo *Sens.*

III. Bituricenſis. Primas Aquitaniæ. Avaricum Biturigum Cuborum. Prima Aquitania. *Bourges* vulgo. In decreto Gratiani vocatur Patriarcha. Et aliquando legimus hunc titulum ipſos Bituricenſes præſules uſurpare. Sed Foro-Iulienſis Epiſcopus ipſe quoque vocatur Patriarcha, in vetuſtiſſimis annalibus Franciæ: *Paulinus, Patriarcha Foro-Iulienſis obiit.*

IV. Turonenſis. Tertia Lugdunenſis. *Tours.* Cæſarodunum Turonum.

V. Lugdunenſis. Lugdunum Seguſianorum. Prima Lugdunenſis. *Lion.* Hodie primatus Cleri Gallicani.

Epi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Epiſcopatus XXV.

Epiſcopatus VIII ſuffraganei R menſi Metropolitæ ſive Archiepiſcop

I. Landunenſis, Dux & Par Francia olim Laudunum Clavatum. vulgo *Lao*

II. Catalaunenſis Comes & Par Fran ciæ. vulgo *Chaalon.*

III. Sueſſonenſis, olim Auguſt Sueſſonum. vulgo *Saiſſons.*

IV. Morinenſis. Teroana Morin rum. Retinet nomen, quamvis deleta Carolo V Imper. Rom. Ejus Epiſcopa lis ſedes Bononiam tranſlata, ubi eſt na vale veteribus *Geſſoriacus* dictum.

V. Ambianenſis. Samarobrina Am bianorum. vulgo *Amiens.*

VI. Noviomagenſis. Comes & Pa Franciæ. *Noion.* Ptolomæo *Noviomagu Vadicaßium.*

VII. Silvanectenſis. Silvanectum vulgo *Senlis.*

VIII. Belovacenſis. Cæſaromagu Belovacorum. Comes & Par Franciæ vulgo *Beauvais.*

Epiſcopatus VII ſub Senonenſi.

IX. Pariſienſis. Lutetia Pariſiorum *Paris.* caput totius Regni Francorum.

X. Carnutenſis. Autricum Carnutum hodie *Chartres.*

XI. Aurelianenſis. Genabum Aure liano

lianorum. vulgo *Orleans.* Inepte vocant *Aurelium.* Temporibus Caii Cæſaris hæc urbs Carnutibus accenſebatur, & Aictrico parebat.

XII. Nivernenſis. Noviodunum Nivernenſium. vulgo *Nevers.*

XIII. Autiſſiodorenſis. Autiſſiodorum. vulgo *Auſſerre.*

XIV. Tricaſſenſis. Auguſtobona Tricaſſium. vulgo *Trois en Champagne.* vulgo Eccleſiaſtico *Treſſes*, corrupte, ut Noviomus pro Noviomagus.

XV. Meldenſis. Latinum Medorum. hodie *Meaux.*

Epiſcopatus IV ſub metropoli Burdegalenſi.

XVI. Pictavienſis. Auguſtoritum Pictonum. vulgo *Poitiers.*

XVII. Maleacenſis. Novus Epiſcopatus ex monaſterio, detractus ex Pictavienſi Diœceſi. vulgo *Maillezés.*

XVIII. Luxonenſis. *Luſſon.* Novus Epiſcopatus ex monaſterio, detractus ex Diœceſi Pictavienſi.

XIX. Enculiſmenſis. Auſonio *Eculiſma*; vulgo *Engouleſme.*

Epiſcopatus II ſub metropoli Turonenſi.

XX. Andegavenſis. vulgo *Angers*, Iuliomagus Andicavorum.

XXI. Cenomanenſis. *Le Mans.* veteribus,

teribus, Vindicum Aureliorum Ceno-
manorum.

Epiſcopatus II ſub Metropoli Bitu-
ricenſi.

XXII. Claromontenſis. *Clermont.* Au-
guſto-Nemetum Alvernorum. Sidoni-
ejus urbis Epiſcopo dicitur tantum Al-
vernum.

XXIII. Sancti Flori. *Sainct Flour.*
Novus Epiſcopatus delibatus ex Claro-
montenſi.

Epiſcopatus II ſub Metropoli Lugdu-
nenſi.

XXIV. Lingonenſis. *Langres.* Du-
& Par Franciæ. Andomatum Lin-
gonum.

XXV. Matiſconenſis. *Maſcon.* Mati-
ſco Eduorum.

Tribunal Tholoſanum amplißimum.

Inſtitutum à Rege Carolo VII. habe-
ſub ſe Diœceſes XXXI. In his Archiepi-
ſcopatus III, Epiſcopatus XXVIII.

Metropoles ſive Archiepiſcopatus III.

I. Narbonenſis. *Narbonne.* Narbo
Martius. Prima Narbonenſis, ſecunda
Viennenſis.

II. Auſcenſis. *Auch.* Auguſta Au-

ſcorum

ſcorum. Novem populi. Civitas Novempopulonia. Inepte vulgo Eccleſiaſtico *Auxitanus Archiepiſcopus*, pro *Auſciorum* aut *Auſcorum*.

III. Toloſanus. *Toloſe.* Nova metropolis, detracta metropoli Narbonenſi. Novem populi, à quibus nominata eſt, ſunt: Convenæ, Conſaranni, Bigerrones, Lactoratenſes, Vaſates, Oloronenſes, Laſcarienſes, Tarbelli, Atirenſes; nam Lapurdenſes comprehenduntur ſub Tarbellis.

Epiſcopatus XXVIII.

Epiſcopatus IX ſub Metropoli Narbonenſi.

I. Nemauſenſis. Nemauſus Volcarum Arecomicorum. *Niſmes.*

II. Vcetienſis. *Vſets.* Vcetienſium civitas.

III. Lutevenſis. Luteva. *Lodeue* vulgo.

IV. Sancti Pontii Tomeriarum. *Sainct Pont de Tomiers.*

V. Aletenſis. *Alet.* pro quo in decreto & decretalibus aliquando perperam editum eſt Arelatenſis.

VI. Magalonenſis. *Monpelier.* ab Inſula Magalone, ubi prius fuit ſedes Epiſcopalis, in Volcis Arecomicis.

VII. Bitierenſis. *Beſiers.* Bitieræ, aut Biteræ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Biteræ Septimanorum in Arecomicis.

VIII. Agathenſis. *Agde.* *ἀγαθῇ τύχῃ.* à Maſſilienſibus Græcis condita in Volcis Arecomicis.

IX. Carcaſſonenſis. *Carcaſſonne.* Carcaſſo Volcarum. Tectoſagum.

Epiſcopatus VII ſub Metropoli Bituricenſi.

X. Mimatenſis. *Mende.* Vicus Mimates Gabalorum vel Gabalitanorum. *Mende de Givauldan.* Nam ſyllabam *Ga* primam in vocibus, Galli mutant in *Gi.* Gabalitanum, *Givauldan.* Gabalum, *Gibet.* Garumna, *Gironde.*

XI. Caſtrenſis. *Caſtres.* Novus Epiſcopatus ex Albienſi à Ioanne XXII P. R. anno cIↃ CCC XXIX conſtitutus.

XII. Albigenſis. *Albi.* civitas Albigenſium. Epiſcopatus (inquit Chenu) qui inter cæteros Galliæ eſt opulentus, ex Abbatia ordinis S. Auguſtini à Bonifacio VIII anno cIↃ CC XCVII in ſtatum ſecularem fuit converſus.

XIII. Anicienſis. *le Piu en Velai.* civitas Velaunorum. hodie Podium Velaunorum vocant. Præclara urbs (inquit Chenu) à Gerbario jugo, quo Liger clarus amnis oritur, diſſita leucis ſex longioribus.

XIV. Rutenenſis. *Rodes.* Segodunum Rutenorum.

XV. Va-

XV. Vabrenſis. *Vabres*. Novus Epiſcopatus ex monaſterio, abſciſſus à Rutenenſi. Anno cIↃ CCC XX.

XVI. Cadurcenſis. *Caors*. Divona Cadurcorum.

Epiſcopatus VII novi ſub metropoli nova Toloſa ex monaſteriis, detracti de diverſis, partim ſinguli de ſingulis, partim ſinguli de pluribus.

XVII. Apamienſis. *Pamiers*. in Comitatu Fuxenſi.

XVIII. Mirapicenſis. *Mirepoix*. à Ioanne XXII P. R. inſtitutus, anno 1217.

XIX. Sancti Papuli. *S. Papoul*. ab eodem, eodem anno inſtitutus.

XX. Montalbanenſis. *Montaulban* ſive *S. Theodard de Montaulban*. ab eodem inſtitutus, cum ante ad Cadurcenſem pertineret.

XXI. Vaurenſis. *la Vour*. ad acutum amnem in diſtrictu Lauracenſi.

XXII. Rivenſis. *Rious*. Rivi. Rivenſe Monaſterium.

XXIII. Lombarienſis. *Lombes*. Lombarienſe Monaſterium. octo leucis diſtat à Toloſa, cis Garumnam.

Epiſcopatus IV ſub Metropoli Auſcorum.

XXIV. Convenenſis. *S. Bertrand de Comenge*. Lugdunum Convenarum, olim

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

ab exercitu Gunthranni R. dirutum, & ex ejus ruinis S. Bertrandi Fanum in Valle Capraria conſtructum.

XXV. Conſarannenſis: *S. Legier de Conſerans.* Civitas Conſarannorum.

XXVI. Tarbenſis. *Tarbe.* Tarba Bigerronum.

XXVII. Lactoratenſis. *Laictoure.* urbs eſt ad Ægircium flumen, vulgo *le Gers.*

Epiſcopatus unicus ſub Metropoli Viennenſi.

XXVIII. Vivarienſis. Caſtrum Vivario Albenſium, vel Elvenſium. *Viviers.* Apud Cæſarem hactenus omnes interpretati ſunt *Albigenſes*; At Albigenſes ſunt in Aquitania ad flumen Tarnim; Albienſes vel Elvienſes ad Rhodanum.

Gratianopolitanum Tribunal.

A Carolo VII inſtitutum, ſeptennio poſtquam Toloſanum inſtitutum. Vulgo Parlamentum Delphinatus. Habet diœceſes VII. In his Archiepiſcopatus II, Epiſcopatus V.

Metropoles ſeu Archiepiſcopatus.

I. Viennenſis. *Vienne.* Vienna Allobrogum. Prima Viennenſis.

II. Ebro-

II. Ebrodunenſis, *Ambrun.* Ebrodunum Alpium maritimarum. Quarta Viennenſis. Ebrodunum Caturigum. Aliud eſt Ebrodunum in finibus Helvetiorum, vulgo *Iverdun.*

Epiſcopatus III ſub Metropoli Viennenſi.

I. Valentinus. *Valence.* Valentia Segalaunorum, non autem Cavarum, ut eſt apud Plinium.

II. Dienſis. *Die.* Auguſta Dia Vocontiorum, in vet. inſcriptione. Hæ duæ diœceſes ab uno Epiſcopo reguntur, & tamen ſeparatæ ſunt, neque altera alterius jura uſurpat.

III. Gratianopolitanus. *Grainople.* à Gratiano Imp. ita dicta, cum ante *Cularo* vocaretur, ut in duabus egregiis inſcriptionibus legimus. Gratianopolis igitur eſt ſedes ampliſſimi Senatus Delphinatenſis ad flumen Iſaram ſita; cujus fluminis non ſemel meminit Plancus ad Ciceronem. Territorium illius urbis, vel potius ager ſuburbicarius, vocatur *Graiſivouldan* à vulgo Delphinatium, voce corrupta ex Gratianopolitano.

Epiſcopatus unus ſub Metropoli Arelatenſi.

IV. Tricaſtinenſis. *Sainct Antoni de Tricaſtin.* Auguſta Tricaſtinorum. Aliam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

civitatem ponit Ptolomæus, *Iulioma-gum Tricaſtinorum.*

Epiſcopatus unus ſub Metropoli A-quenſi.

v. Vapincenſis, *Gap.* Vapingum. Ter-ritorium dicitur *Gapenzois.*

Tribunal Burdigalenſe.

Inſtitutum primo à Carolo VII, an-nis IV poſt Toloſanum. Quum autem per populares factionis Anglicæ rebellaſſent Burdigalenſes, armis iterum à Carolo Burdigala recepta, mutilati ſunt privi-legiis ſuis & Tribunali; & à decuria Senatus Pariſienſis tandiu recti ſunt, do-nec Ludovicus XI iterum Tribunal re-ſtituit. Hinc factum, ut Senatus Burdi-galenſis, qui antea tempore Gratiano-politanum antecedebat, nunc poſterior ſit. Eſt quartus in ordine ſupremorum Senatuum Galliæ. Habetque ſub ſe Ar-chiepiſcopatum I, Epiſcopatus XI.

Metropolis vel Archiepiſcopatus.

Burdigalenſis. *Bourdeaux.* Burdi-gala Biturigum Viviſcorum. Secunda A-quitania.

Epiſcopatus IV *ſub Metropoli Auſcorum.*

I. Bajonenſis. *Bajonne.* Bajona La-purden-

purdenſium in Tarbellis. nam totus ille tractus Syrtium, quas *Landas* vocant, dicitur *Lapurdum* Sidonio; hodie *Labord.* in finibus Regni Franciæ verſus Hiſpaniam.

II. Aquenſis. *Aqs.* Aquæ Tarbellicæ, Aquæ Tarbellorum.

III. Vaſatenſis. *Baſats.* Coſſio Vaſatum.

IV. Adurenſis. *Aire.* Atyrenſium civitas; vel Aturenſium. à flumine Atyro vel Aturo.

Epiſcopatus VII *ſub Metropoli Burdigalenſi.*

V. Xantonenſis. *Saintogne.* Mediolanum Xantonum vel Santonum. urbs hodie *Saintes.*

VI. Petrocorienſis. *Perigeux.* Veſuna Petrocoriorum. Etiam hodie Vetus oppidum illius civitatis vocatur Veſuna, & turris vetuſtiſſimæ ſtructuræ.

VII. Sarlatenſis. *Sarlat.* Novus Epiſcopatus, detractus Petrocorienſi. nam Ioannes XXII P. R. Abbatiam Ordinis S. Benedicti in urbe Sarlatenſi ſitam in Epiſcopatum erexit anno 1317, ut in provincia Petrocorienſi duæ eſſent diœceſes fluminibus diſtinctæ, & ſic quod ultra flumina *de la Vezere* & *Dordoigne*, ab *Arche* uſque ad *Fleix* ſitum eſt, eſſet

novæ diœceſis Sarlatenſis, reliquum Petrocorienſis.

VIII. Aginnenſis. *Agen.* Aginnum Nitiobrigum. In Plinio enim legendum; *Nitiobriges Tarne amne diſcreti à Toloſanis.* Ad Garumnam fluvium.

IX. Condomenſis. *Condom.* Novus Epiſcopatus in pago Aginnenſi ultra Garumnam, ex Monaſterio, delibatus de Aginnenſi.

X. Lemovicenſis. *Limoges.* Ratiaſtum Lemovicum.

XI. Tutelenſis. *Tulle.* novus Epiſcopatus ex monaſterio, deminutus de Lemovicenſi. *Tulle* civitas ſita eſt in valle ſatis frugifera, & duobus fluviolis cincta, quibus nomen Currezia & Solana, antequam hæc in illam ſe infundat infra ejuſdem urbis muros. Epiſcopatus hic conſtitutus à Ioanne XXII, anno cIↃ CCC XVIII, pro diœceſi aſſignando parochias quæ in Epiſcopatu Lemovicenſi jure antiquo ab Abbatia dependebant.

Tribunal Aquenſe.

Inſtitutum à Ludovico XXII. Sub eo ſunt diœceſes XIII. In his Archiepiſcopatus II; Epiſcopatus XI.

Metro-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Metropoles ſive Archiepiſcopatus II.

I. Aquenſis. *Aix.* Aquæ Sextiæ Salyorum. Secunda Narbonenſis. Tertia Viennenſis. Sedes Parlamenti.

II. Arelatenſis. *Arles.* Arelate Salyorum. Arelate Sextanorum. Nova Metropolis, (inquit Scaliger;) neque mihi conſtat quando inſtituta; nam ante trecentos annos erat ſub Viennenſi Archiepiſcopatu. Sed alii notant, controverſiam de primatu inter Arelatenſem & Viennenſem Archiepiſcopos in Concilio Taurinenſi compoſitam; quod ad annum 445 & 450 referunt.

Epiſcopatus XI.

Epiſcopatus quinque ſub Metropoli Ebrodunenſi.

I. Dinienſis. *Dine.* Dinia Sentiorum, aut Ebroduntiorum.

II. Graſſenſis. *Graſſe.* diſtat tribus leucis ab Antipoli, unde ſedes Graſſam tranſlata eſt ob maris viciniam & quotidianas piratarum incurſiones.

III. Glandatenſis *Glandere.* Glannate.

IV. Sanitienſis: *Senas.* Sanitium Veſdantiorum in Alpibus maritimis.

v. Ventienſis: *Sainct Paul de Ven-ces*. Ventium Neruſiorum in Alpibus maritimis.

Nota. Epiſcopatus Graſſenſis & Ventienſis uniti fuerant bulla, xii Febr. cIↄ Iↄ xcii, in gratiam G. le Blanc Epiſcopi; verum Stephano Boucicaut poſtea intercedente, unionem irritam & contra Regni privilegia ſanxit Conſilium Regium Senatus conſulto, xxi Nov. cIↄ Iↄ ci.

Epiſcopatus iv ſub Metropoli Aquenſi.

vi. Aptenſis. *Apt*. Apta Iulia Vulgientium. in Gallia Narbonenſi.

vii. Reienſis. *Ries*. male apud Sidonium & alios Regienſis. Civitas Reienſium.

viii. Foroiulienſis. *Feriuls*. Forum Iulium, Octavanorum colonia, Pacenſis, Claſſica. Epiſcopus (inquit Chenu) eſt Dominus temporalis, & profano Dominii jure præeſt Civitati, & in urbe omnem habet juriſdictionem, exemta truncatione capitis & mutilatione membrorum.

ix. Ciſteronenſis. *Ciſteron*. Ciſtero. Segeſtoriorum civitas. Sita eſt urbs ad Druentiam rapidiſſimum flumen, in Provincia.

Epiſcopatus duo ſub nova Metropoli Arelatenſi.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

x. Maſſilienſis. *Marſeille*. urbs Græcorum Phocæenſium.

xi. Telonenſis, *Tolon*. Telonum.

Tribunal Divionenſe.

Inſtitutum à Ludovico XII. Sub eo duo ſunt Epiſcopatus. *Diviocaſtrum* vocatur in martyrologiis vetuſtiſſimis.

Epiſcopatus II *ſub Metropoli Lugdunenſi.*

i. Auguſtodunenſis. *Auſtun*. Auguſtodunum Eduorum.

ii. Cabillonenſis. *Challon ſur Saone.* ita ſcribi debet Gallice, non *Chaallon.* nam hoc eſt Catalaunum Caballinum, vel Caballionum Eduorum.

Tribunal Rotomagenſe.

Inſtitutum à Ludovico XII. ſub quo diœceſes vii. quarum Archieſcopatus i, Eſpicopatus vi.

Metropolis ſeu Archiepiſcopatus.

Rotomagenſis. *Rouen*. Rotomagus Venellocaſſium. Secunda Lugdunenſis. Sedes ampliſſimi Senatus Normanniæ.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Epiſcopatus VI *ſub Metropoli Rotomagenſi.*

I. Abrincantenſis. *Aurenches* vulgo. Ingena Abrincantorum.

II. Ebroicenſis. vulgo *Evreux*. Mediolanum Aulercorum Eburovicum.

III. Bajocenſis. *Bajeux*. vulgo Bajocaſſes veteribus.

IV. Sajenſis. vulgo *Saü*. Sajorum civitas. Incolæ (inquit Chenu) à Cæſare populi Seſuvii appellantur.

V. Conſtantienſis : *Contances*. Conſtantia. Conſtantia Caſtra, à Conſtantino Cæſare dicta, ut Papyrius Maſſonus exiſtimat.

VI. Lexovienſis. vulgo *Liſieus*. Vrbs cujus cives à Cæſare Lexovii appellantur.

Tribunal Redonenſe in Britonibus Aremoricis.

Inſtitutum ab Henrico II. Sub eo ſunt Diœceſes IX, omnes Epiſcopatus ſub Metropoli Turonenſi.

I. Briocenſis. vulgo *Sainct Brieu*. Briocenſis civitas, ſeu Briocopolis, à S. Brioco. inter duo flumina quæ Britones vulgo vocant *le Trieu* & *l'Argennon*. Ptolomæo Tritius & Argennus.

II. Ma-

II. Machlovienſis, vulgo *Sainct Malo.* Vrbs fere Oceano cincta eſt.

III. Leonenſis. vulgo *Sainct Paul de Leon.* Leonium oppidum Oſiſſimiorum. Eccleſia dedicata S. Paulo.

IV. Nannetenſis. vulgo *Nantes.* Condivienum Nannetum. Nannetes Britanniæ Armoricæ populi. Cæſari & aliis veteribus noti.

V. Venetenſis. vulgo *Vannes.* Veneti ſatis noti commentariis C. Cæſaris.

VI. Tricorienſis. vulgo *Triguier. Landtriguier.* Trecora (inquit Chenu) oppidum in minori Britannia, circa annum IↃC ſedes Epiſcopalis erat in civitate Leſobienſi ad mare, qua circa annum IↃCC à Danis & Saxonibus ſolo æquata, tranſlata ſedes ad peninſulam *Trecor* dictam.

VII. Curoſopitenſis. vulgo *Cornovaille.* Coriſopitum oppidum Curioſolitarum, uti à Cæſare appellantur.

VIII. Dolenſis. vulgo *Dol.* Hic Epiſcopus habet Ius Pallii; & ideo locum habet inter Archiepiſcopos. Dolenſis urbs (inquit Chenu) paludibus circumdata, & fere in ultima Britanniæ parte ſita. Epiſcopus Comitis titulo honoratur, ac per multos annos ſe pro Archiepiſcopo geſſit, hodieque in Comi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

tiis Ordinum Generalium Britanniæ primum locum inter Epiſcopos vendicat.

IX. Rhedonenſis. vulgo *Renes.* Condate Rhedonum. ſedes Parlamenti Britanniæ Armoricæ. ſita ſuper flumen Vigelaniam. vulgo *Vilaines.*

Atque hi quidem ſunt VIII ampliſſimi Senatus. (inquit *Scaliger.*) Sed accrevit ditioni Regis Franciæ Senatus ſupremus Benearnenſis, Chriſtianiſſimo Henrico Rege Navarræ capeſſente ſceptrum Regni Franciæ jure ſucceſſorio. Tamen Benearnenſis principatus ſemper ſeparatus fuit à ditione Francorum, & eodem jure fuit, quo regnum, quod eſt optimo maximo jure, id eſt, nulli ditioni ſubditum.

Benearnenſe Tribunal.

Ab Henrico Rege Navarræ, Chriſtianiſſimi Henrici IV avo materno inſtitutum in Caſtro Palo. Sub eo ſunt Diœceſes II. uterque Epiſcopatus ſub Metropoli Auſcorum.

I. Laſcarienſis. vulgo *Leſcar.* civitas Laſcarienſium.

II. Oloronenſis. vulgo *Oleron.* Oloronenſis civitas.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Tribunal Mediomatricis urbis.

Habet Diœceſes III, omnes ſub Metropoli Treverenſi.

I. Metenſis. vulgo *Metz*, Diviodunum Mediomatricum. olim ſedes regni Lotharingiæ.

II. Tullenſis, vulgo *Toul.* Tullum Leucorum. Epiſcopus, qui hodie præeſt, Comes Tullenſis & S. R. imperii Princeps appellatur à Chenu.

III. Virdunenſis. vulgo *Verdun.* Verodunum. urbs Belgicæ primæ peramœno ad Moſam ſitu. Comitatus titulo, qui penes Epiſcopum loci, clara. Igitur hodie (*Scaliger*) ſub ditione Chriſtianiſſimi Francorum Regis ſunt Diœceſes CXVI: in quibus CII Epiſcopatus, XIV Archiepiſcopatus.

Qui aliam Archiepiſcopatuum & Epiſcopatuum Galliæ enumerationem deſiderat, adeat Miræi Notitiam Epiſcopatuum & Ioannis Chenu Archiepiſcoporum & Epiſcoporum Chronologicam Hiſtoriam; qui ſuperioribus addit;

I. Bellicenſem Epiſcopum. vulgo *de Bellay.* qui in ducatu Sabaudiæ erat, & ſuffraganeus Epiſcopi Biſuntini in Burgundia; ſed ab anno 1601 juris Francici factus eſt, Breſcia per permutationem à Sabaudo accepta.

II. Bethle-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

11. Bethleemitanum. vulgo *de Bethleem.* in Nivernenſi ducatu (cui perpetuo unita eſt Eccleſia S. Mariæ Bethleemitanæ in ſuburbiis oppidi Clamecienſis, immediate ſubjecta Sedi Romanæ) fundatum à Guidone Comite Nivernenſis, anno cIↃ CC XXIII.

De perceptione fructuum Sede vacante, quam vocant Regaliam.

Duarenus lib. III, *de Sacris Eccleſiæ miniſteriis & Beneficiis.* Princeps, quandiu vacat Epiſcopalis ſedes, prædiorum omnium adminiſtrationem ſuſcipit, ipſisque arbitrio ſuo utitur ac fruitur: idque exiſtimant nonnulli ex clientelarum, ſeu, ut nunc loquimur, feudorum lege ortum eſſe. quod à vero non abhorret. Vt autem vacare deſinat Epiſcopalis ſedes, hæc requiruntur. 1. Novum Antiſtitem rite ac legitime creatum lectumve eſſe. 2. Vt Regis clientem jure-jurando in ipſius verba adactum eſſe, & literas regias, jurisjurandi hujus ſolemnis nomine, apud præfecturam ratiociniorum receptas perſcriptaſque eſſe. 3. Aliis quoque literis opus eſt, quibus præfecti ratiociniorum, regio fundorum Epiſcopalium diſ-

penſatori

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

penſatori mandent, ut novum Antiſtitem iis frui ſinat.

In haſce porro Eccleſias hoc jus Regaliorum Rex ſibi vindicat:

In tota provincia Senonenſi, excepta Diœceſi Antiſſiodorenſi; in qua Decanus & Capitulum dicuntur permutationem feciſſe cum Rege.

In tota provincia Rhemenſi, excepta Lemovicenſi, Cadurcenſi, Rhutenenſi, Albienſi, Mimatenſi.

In provincia Turonenſi, excepta Maclovienſi, Venetenſi, Trecorenſi, Coſiſopitenſi, Briocenſi, Rhedonenſi, Dolenſi.

In Archiepiſcopatu Burdigalenſi ſolum; non etiam in cæteris ejuſdem provinciæ.

In tota Normannia.

In provincia Auxitana & Arelatenſi, & per conſequens in tota Lingua Occitana Rex nihil habet.

Eccleſiæ ergo cadentes in Regaliam ſunt hæ:

Senonenſis,	Pariſienſis,
Carnotenſis,	Aurelianenſis,
Eduenſis,	Trecenſis,
Rhemenſis,	Morinenſis,
Catalaunenſis,	Tornacenſis,
Sueſſionenſis,	Belluacenſis,
Laudunenſis,	Ambranenſis,
Noviomenſis,	Silvanectenſis,

Bituri-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Bituricenſis, Claromontenſis,
Turonenſis, Cenomanenſis,
Alethenſis, Cabilonenſis,
Rotomagenſis, Abricenſis,
Conſtantienſis, Lexovienſis,
Bajocenſis, Sagienſis,
Ebroicenſis. *Hæc è Paſcaſio.*

Porro, uti ex eodem Paſcaſio obſervandum, Regaliarum emolumentum hodie percipitur à Clericis Sanctæ Capellæ, (ut vocant,) quam S. Ludovicus raro opere ſtruxit, & ſequentes reges plurimis honoribus & muneribus cumularunt.

Botereus lib. xv. Nulli rerum Gallicarum forenſiumque vel mediocriter perito dubium eſt, ratione directi Dominii, patronatus feudaliſque clientelæ jus antiquum eſſe Regibus, quod Regaliam vocant veteres, ab etymo rem ipſam ſignantes. Illud eſt, ut quandiu viduæ Eccleſiæ orbitatem Paſtorum lugent, Rex vice cuſtodiæ & depoſiti, caduca beneficia conferat. Nec id commenticio aut nupero uſu, cum in Lugdunenſi Concilio jus iſtud à Gregorio x ſancitum ſit. At cum vetuſtati fides abrogari non poſſet, ad Diœceſes quæ ſunt citra Ligerim, nonnulli coercitam Regaliam eſſe voluerunt; & ad noviſſima hæc tempora dubitatio illa animos occupavit, quæ tamen plurimis arreſtis ſublata eſt. Sed dubitandi

bitandi cauſa recens extitit, num ad Seguiſianos noviſſime regno additos jus iſtud porrigatur. Beleiſleus Epiſcopatus cum vacaret, Rex jure Regaliæ, poſſeſſoris obitu caducum Decanatum contulit; Pontifex itidem; Sodalitium vero flaminum ſortitionibus atque urna electionis de ſuo gremio unum aſſumſit. Inter Triumviros lis ardua. electus, pontificiuſq; contendebant, Regaliam regni veteribus terminis circumſcriptam, ad Seguiſianos non proferri. qui nuper acceſſiſſent cum priſcis ſuis legibus immunitatibuſque. Contra candidatus regius, partem illam Allobrogum regno ita coaluiſſe, ut diverſa & diſcriminata ab eo cenſeri non debeat: appendices induere naturam rei cui adjunguntur, &c. Poſt arduam eluctationem fori, dicentibus Doleo, Manguineo & Monterolio, etiam ad Seguiſianos, olim Allobrogicæ ditionis, jus Regaliæ porrigi, decretum fuit.

XVIII.

DE REDITIBVS ECcleſiaſticis.

THuanus *lib.* XXVIII. *Hiſtor. Comitiis ad Germani fanum, anno* CIↃ IↃ LXI. Multa & ſacro Ordini detrimentoſa propoſita. Vt ex ſacerdotiis: Si IↃ numarias libras

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

æquarint, quarta pars; ſi cIↄ, tertia; ſi III cIↄ librarum exceſſerint, dimidia pars decidatur, & ærario applicetur: qui XII cIↄ librarum annuos reditus percipiunt, his III cIↄ relinquantur, cætera Regi attribuantur. Cartuſianis item, Cœleſtinis, Mathurinis, Minimis ac Monialibus omnes reditus, qui ipſorum alimenti modum ſuperent, adimantur: item res ſoli omnes, exceptis præcipuis caſtellis ac ædibus, in quibus Epiſcopi & Canonicorum Collegia domicilia habeant, venundentur. Ex quibus ratione diligenter inita conſtabat, cxx librarum myriades confici poſſe; quarum tertia parte ſacerdotibus relicta & fœnori collocata, tantum emolumenti dominis, quantum ex fundis ſuis rediret; reliquæ ſummæ ad æs regni diſſolvendum impenderentur; ſicque aucto regio ærario tandem populus tributis, quibus ultra modum gravatur, in poſterum levaretur.

Bodinus. Caroli IX Regis juſſu cum cenſus ageretur bonorum Eccleſiaſticorum, in hoc imperio duodecim milliones annui reditus in cenſum relatos video, extra pecuniam & gratuitas oblationes. Id tamen parce ac tenuiter, ne ex vero cenſu invidia aut periculum Ordini Pontificio crearetur. Allemannus enim rationum publicarum Prætor, mihi curio-

curioſius omnia conquerenti narrabat, duos fere trientes agri Gallici ad ſacrum Ordinem poſſeſſione vel dominio pertinere. Incredibile id quidē mihi viſum eſt; tametſi non ignoro, quatuor eſſe ſupra centum Epiſcopos, duodecim Archiepiſcopos, quingentos & quadraginta octo Abbates, Curionum viginti ſeptem millia & quadringentos, ſi modo ſingulis urbibus & pagis ſinguli Curiones tribuantur; extra minores Archimandritas & cœnobia tenuium Monachorum vicatim mendicantium. Ac multo majores apud nos Eccleſiæ opes fuiſſent, niſi Ioannes XXII P. R. Nicolai Pontificis decretum antiquaſſet; quo licebat mendicantium Ordinibus prædia poſſidere, quæ uſu & fructu ad ſe pertinerent, nexu vero & mancipio ad Pontificem maximum.

Vt autem, quantus ſit numerus Eccleſiaſticorum in Gallia; aliquatenus æſtimari poſſit, notandum ex Ioanne Chenu, in ſola Diœceſi Bituricenſi eſſe

Abbatias Ordinis S. Benedicti 15.
Abbat. Ordinis Ciſtertienſis 14.
Abbat. Ord. S. Auguſtini 5.
Prioratus Ord. Grandimontani 5.
Conventus Eremitarum 5.
Prædicatorum 1.
Carmelitarum 3.
S. Franciſci 8.

Capucinorum 4.

Minimorum 3.

Archidiaconatus ad Collationem ipſius Archiepiſcopi 9.

Archipresbyteratus 20.

Parochias & Prioratus urbis Bituricenſis 20.

Archipresbyteratus ad collat. aliorum 53.

Prioratus 1013.

Botereus lib. XV. Hiſtor. *ad annum* cIↄ Iↄc VIII. Iam à biennio Rex Chriſtianiſſimus edictum indulſerat Clero Gallicano, ut intra quinquennium cenſus & fundos Eccleſiæ, ob penſitationes regiarum indictionum à quadrageſimo quarto anno diſtractos, ab emtoribus poſſeſſoribuſque, redhibito pretio, impenſiſque in rem neceſſario & utiliter verſis perſolutis, reciperent. Probavit magnum Conſilium ſanctionem, cautione adhibita, ne Eccleſiaſtici obtentu gratiæ edictalis, clam & ſemotis arbitris, apophoreta, &, ut Latio verbo noſtratem ſermonem adæquem, propinationes accipiant, edicti violatoribus inflicta mulcta quadrupli.

Quibus oneribus Eccleſiaſticus ordo prematur, in ſuperioribus abunde diximus, cum de Regio ærario ageretur.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

XIX.

SERIES ET CHRONOLOgia brevis Regum Galliæ.

DIviditur Ordo Regum Galliæ ſecundum tres familias. Quarum prima eſt *Merovingorum*, incipiens à Pharamundo vel(ut alii volunt) Waramundo, anno Chriſti 419. Secunda eſt *Carolinorum*, à Pipino Rege patre Caroli Magni, anno Chriſti 751. Tertia eſt *Capetorum*, ab Hugone Capeto, filio Hugonis Magni, Comitis Pariſienſis, Ducis & Coneſtabilis Franciæ, anno Chriſti 988.

Prima Claſſis Regum Galliæ.

I. Anno Chriſti 419 Pharamundus, Honorio & Theodoſio II imperantibus, regnat annos 11. fuit filius Marcomiri Ducis. Ioannes Tilius ſcribit, illum regnaſſe annos XX.

II. Anno Chriſti 430 Clodius ſive Clogio, cognomine Crinitus, & Comatus. regnat annos XVIII. Hic eſt Germanorum *Luitbeg* ſive *Luitbig*. (quaſi dicas *populi via*.) qui Francos ex antiqua Francia, quæ & Franconia trans Rhenum, in Gallias duxit.

III. Anno Chriſti 448 Meroveus, alias Merovingus. (à quo dicta eſt fa-

milia *Merovingorum.)* Ioannes Tilius ſcribit, proprie dictum fuiſſe *Mervvich.* regnavit ann. x. Hic vicit Attilam Regem Hunnorum in Campis Catalaunicis, in Campania, ut vult Ioannes Tilius, & non in Languedocia, ut alii memoriæ tradiderunt.

IV. Anno Chriſti 458 Childericus I, filius Merovei. Hic duxit in uxorem Baſinam conjugem Regis Thuringiæ; è qua ſuſtulit unum filium & duas filias. Regnavit annos XXIV, aut XXVI.

V. Anno Chriſti 484 Clodovæus magnus, F. Childerici; primus Rex Chriſtianus. Hic duxit in uxorem Clotildem filiam Chilperi ſororem Gundebaldi Regis Burgundionum. E qua ſuſtulit quatuor filios. Quorum primogenitus infans obiit; Childebertus fuit Rex Pariſiorum; Clodomirus Rex Aurelianenſium; Clotharius Sueſſionenſium. Clodovæus regnavit annos XXX. Suſtulerat quoque à concubina filium Theodoricum. Qui fuit Rex Auſtraſiæ; cujus Metropolis fuit Metz: & regnavit annos XXIII. Huic ſucceſſit fil. Teodebertus, annis XIV. Huic fil. Theobaldus, an. VII: & obiit ſine hærede.

VI. Anno Chriſti 514 Childebertus Clodovæi f. Regnavit annos XLVI, ſecundum Tilium; & nullos maſculos hæredes reliquit.

VII. An-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

VII. Anno Chriſti 560 Clotharius I, Clodovæi f. primo Rex Sueſſionenſium; dein totius Franciæ. Hic ſecundum Tilium regnavit annos L. Et è pluribus uxoribus & concubinis plures liberos ſuſcepit: quorum quatuor mares ipſi ſuperſtites fuerunt, & regnum inter ſe diviſerunt. Charibertus fuit Rex Pariſiorum: Guntrannus Aurelianenſium: Sigisbertus Auſtraſiæ: Chilpericus Sueſſionenſium.

VIII. Anno Chriſti 565 Charibertus, aliis Aribertus, Rex Pariſiorum; regnavit annis IX, & nullos liberos mares reliquit.

Guntrannus Rex Aurelianenſium, itidem ſine hæredibus obiit, poſtquam regnaſſet annos 33: anno Chriſti 593.

Sigisbertus Rex Auſtraſię, itidem obiit, poſtquam regnaſſet annos XIV, relicto filio Childeberto.

IX. Anno Chriſti 574 Chilpericus I, f. itidem Clotharii I, Rex Sueſſionenſium; qui plures quidem filios ſuſtulit, ſed unus tantum illi fuit ſuperſtes Clotharius.

Childebertus II, Rex Auſtraſiæ ex hæreditate paterna, quippe filius Sigisberti, &, teſtamento Avunculi Guntranni, Aurelianenſium: obiit poſtquam regnaſſet annos XVII. Et ſucceſſit filius Theodebertus II; qui regnavit annos XVII. Huic

ſucceſſit frater Theodebertus, primo Rex Aurelianenſium; & regnavit ann. 18.

x. Anno Chriſti 588 Clotharius II, Grandis dictus, rurſus totius Franciæ Rex: & regnavit annos XLIV. & obiit anno 630, ſecundum Tilium.

XI. Anno Chriſti 630, aut, ut alii, 632, Dagobertus I: cui quidam cognomen Magni tribuunt, regnavit annos 14.

XII. Anno Chriſti 646: ut Tilius, 644, Clodovæus II. Sed Tilius vocat primum, ſecundum vulgarem errorem. Qui toti Franciæ præfuit, præter Auſtraſiam, cui Pater nothum ſuum Sigisbertum prę-poſuerat. Regnavit Clodovæus annos 18: & reliquit tres filios, Clotharium, Childericum, & Theodoricum.

XIII. Anno Chriſti 663 Clotharius III, Rex Neuſtriæ & Burgundiæ. regnavit annos quinque, aut, ut alii, tantum tres. Ab hoc regni Gallici adminiſtratio & ſuprema authoritas penes Majores Domus ſive Præfectos Palatii eſſe cœpit, ſolo fere nomine Regibus relicto; de qua re vide Eghinartum in vita Caroli Magni.

XIV. Anno Chriſti 668 Childericus II, primum Rex Auſtraſiæ, dein totius Franciæ poſt obitum fratris. & regnavit XII annos, ſecundum Tilium: alii volunt, XIV.

XV. Anno Chriſti 680 Theodoricus

III, fil.

III, fil. Clodovæi, poſt fratris mortem totius Franciæ Rex: qui regnavit annos XVIII, ſecundum Tilium. Sub eo Pipinus Præfectus Palatii fuit per totam Franciam.

XVI. Anno Chriſti 694 Clodovæus II, Tilio; aliis III, f. Theodorici. regnavit annos 3. Pipino Præfecto Palatii.

XVII. Anno Chriſti 698 Childebertus III, Tilio, aliis II, cognomento Iuſtus, fil. Theodorici. regnavit annos XVII, ſecundum Tilium; alios, XVIII.

XVIII. Anno Chriſti 716 Dagobertus II, fil. Childeberti III. regnavit annos quatuor. Ipſo adhuc ſuperſtite per ſeditionem electus fuit in Regem frater illius Daniel, Clericus, & à ſuis dictus Chilpericus II. cujus Præfectus Palatii fuit Carolus Martellus.

XIX. Anno 720 Clotharius IV. (quem Carolus Martellus videri volebat filium Theodorici III.) & regnavit annos II.

XX. Anno 726 Theodoricus IV, filius Dagoberti II. regnavit annos XV, eodem Martello Præfecto Palatii.

XXI. Anno 741 Childericus III, Theodorici fil. Sub tutela Pipini & Carlomanni Præfectorum Palatii, regnavit annos VII. dein ſub Pipino ſolo annos duos: & poſtquam novem annos veluti

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

per ludibrium regnaſſet, anno 751 deſtitutus & tonſus fuit.

Alii Chilpericum II inter Reges numerant, atque ita numerum explent XXII.

Secunda Claßis Regum Franciæ.

XXIII. Anno 751 Pipinus cognomento Exiguus ſive Brevis, conſenſu nobilium & plebis, cum approbatione Zachariæ P. R. (ut volunt) regnum occupavit, & illud obtinuit annos 16, menſ. 4. Carlomanus minor natu illius filius, coronatus in oppido Sueſſionum, eam partem regni obtinuit quam patruus illius Carlomanus nomine Præfecti palatii obtinuerat. Sed cum anno 771 obiiſſet; frater illius major natu Carolus totum Regnum crevit.

XXIV. Anno Chriſti 768 Carolus cognomento Magnus Philippi fil. Regnavit annos 47, ſecundum Tilium; fuitque Imperator annos 14.

XXV. Anno Chriſti 814 Ludovicus I, cognomento Pius, Caroli fil. Rex & Imperator. regnavit annos XXV. E duabus uxoribus plures filios ſuſtulit. Primogenitus illius fuit Lotharius, poſt patrem Imperator Germanorum; qui & poſſedit partem Franciæ & Burgundiæ, adeoque Provinciam. Hic monaſticam vitam amplectens reliquit Ludovico majori

jori natu filio ſuo Imperium & Italiam, Lothario II Lotharingiæ regnum, Carolo regnum Burgundiæ & Provinciæ; quo defuncto ſine hæredibus, Ludovicus Provinciam, Lotharius Burgundiam crevit. Lotharius quoque ſine hæredibus maſculis deceſſit, & regnum illius patrui illius diviſerunt. Secundogenitus Ludovici Pii fuit Pipinus Italiæ Rex; qui patre adhuc ſuperſtite obiit, & reliquit duos filios, Pipinum Regem Aquitaniæ, & Carolum; qui ambo ab Patruo Carolo regno & Dominiis privati ſunt.

XXVI. Carolus II, Calvus dictus, tertiogenitus Ludovici Pii filius. poſt patris obitum per partitionem inter fratres accepit Regnum Franciæ. Regnavit poſt patris obitum 38 annos. objit anno 878.

XXVII. Anno 878 Ludovicus II, cognomento Balbus, Caroli Calvi filius, regnavit annos duos.

XXVIII. Anno 880 Ludovicus III, & Carolomannus, filii nothi Ludovici Balbi Regnum inter ſe diviſerunt. Carolomannus accepit Burgundiam & Aquitaniam; Ludovicus reliquas provincias. Hic obiit anno 884, & ſolus regnavit Carolomannus, qui non diu ſuperfuit.

XXIX. Anno 885 Carolus cognomine Craſſus, Germanorum Imperator. In regnum accerſitus fuit ut Normanno-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

rum invaſioni occurreret, qui poſtea tam regno quam imperio inutili factus Imperium Arnulpho Cognato ſuo ceſſit, anno 890; poſtquam in Gallia regnaſſet annos quinque.

XXX. 890 Odo, Comes Andegavenſis, licet non eſſet è genere Caroli Magni, per ſeditionem fuit coronatus. & poſtquam biennium toti Franciæ præfuiſſet, in Aquitaniam fuit concluſus. Obiit anno 899.

XXXI. Anno 892 Carolus III. cognomine Simplex, coronatus fuit Rhemis, ætatis anno XII. qui cum multis miſeriis conflictatus fuit. & obiit anno 929, poſtquam tantum XI annos ſui juris regnaſſet: ipſo enim ſuperſtite contra illum fuit coronatus Robertus frater Odonis Regis Franc. Quo cæſo in prælio Sueſſionenſi, anno 923, fuit Rex Franciæ coronatus Radulphus Gener Roberti illius Regis (ut ſcribit Tilius) & cognatus Regis Caroli. alii ſcribunt fuiſſe filium Richardi Ducis Burgundionum & fratrem Odonis; & regnaſſe annos 2.

XXXII. 929 Ludovicus IV, dictus Vltramarinus, fil. Caroli Simplicis: ab Hugone Magno Comite Pariſienſi ex Anglia in Regnum revocatus; & Laoduni coronatus: Hugo autem Palatii Præfectus Regem obnoxium tenuit, & nonnum-

numquam bello petivit, atque etiam captivum habuit. Obiit hic Rex anno 954, poſtquam 18 annos regnaſſet, ut ſcribit Tilius.

XXXIII. 954 Lotharius Ludovici F., Hugone annitente coronatus Rex. Hugo autem obiit anno 955: neque propterea Regis authoritas aucta fuit, filiis illius Regni negotium faceſſentibus. Anno 960 Hugoni Capeto munus Præfecti palatii conceſſit, & Pictavienſem provinciam; fratrem autem illius Othonem creavit ducem Burgundiæ. Deceſſit Rex anno 986, poſtquam 32 annos regnaſſet.

XXXIV Ludovicus V, Lotharii F, Patre adhuc ſuperſtite Rex coronatus. Patre defuncto vix annum ſuperfuit, veneno, ut creditur, extinctus ab iis qui Regno inhiabant.

Tertia Claſſis Regum Franciæ.

XXXV. Anno 988 Hugo cognomento Capetus coronatus fuit Rex Franciæ Novioduni. erat autem primogenitus Hugonis Magni, Com. Pariſiorum. Regnavit annos 9.

XXXVI. 997 Robertus filius Hugonis. Regnavit annos 24, ſecundum Tilium; obiitque anno 1030.

XXXVII. Anno 1030 Henricus I, Roberti filius. Regnavit annos 30.

XXXVIII. Anno 1061 Philippus I, Henrici filius, vivo patre coronatus anno 1059. regnavit annos 49; obiitque anno 1109.

XXXIX. Anno 1109 Ludovicus VI, cognomento Craſſus, Philippi filius, Aureliani coronatus. regnavit annos 28. obiit Pariſiis anno 1137.

XL. 1137 Ludovicus VII, dictus Iunior, vivo parente coronatus, unde illi agnomen: regnavit annos 43: obiit anno 1180.

XLI. Anno 1180 Philippus II, cognomine Auguſtus, Ludovici filius, patre ſuperſtite coronatus; regnavit annos 43: obiitque anno 1223.

XLII. Anno Chriſti 1224 Ludovicus VIII, Philippi II fil. Hic vivente patre in Regnum Angliæ à Baronibus fuerat vocatus contra Ioannem Angliæ Regem; ſed Ioanne defuncto & turbis ſedatis in Galliam fuit remiſſus. Regnavit annos 3, & menſes 4: Obiitque anno 1226.

XLIII. Anno Chriſti 1226 Ludovicus IX, cognomine Sanctus. Regnavit annos 44: Obiitque in Africa anno 1270.

XLIV. Anno Chriſti 1271 Philippus III, cognomine Audax, fil. S. Ludovici; coronatus per Epiſcopum Sueſſionenſem, Rhemenſi ſede vacante. regnavit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

vit annos XV; obiitque anno 1285. Ab hujus filio tertiogenito Carolo ſtemma Valeſiorum deducitur.

XLV. Anno Chriſti 1285 Philippus IV, cognomento Bellus, coronatus Rhemis. Hic duxit in uxorem Ioannam hæredem Regni Navarræ. Regnavit annos 28: obiitque anno 1314.

XLVI. Anno Chriſti 1315 Ludovicus X, cognomento Hutinus, Philippi Belli F. Coronatus fuerat Rex Navarræ anno 1307, & Franciæ anno 1315 Rhemis. Illius filia Ioanna nupſit Philippo Comiti Ebroicenſi; qui uxoris nomine factus eſt Rex Navarræ. Regnavit annum unum, menſes 4; obiitque anno 1316.

XLVII. Anno Chriſti 1316 Philippus V, cognomine Longus, filius Philippi Pulchri ſecundogenitus. Regnavit annos 5, obiitque anno 1321. Hujus filia major natu Ioanna nupſit Eudoni III Duci Burgundiæ, & in familiam illam intulit Comitatum Burgundiæ & Arteſiæ: ſed Comitatus illi per obitum nepotis illius Philippi redierunt ad Margaritam ſecundogenitam filiam ejuſdem Regis Philippi Longi; quæ nupta fuit Ludovico Comiti Flandriæ; è quo connubio nata eſt Margarita Flandrica, conjux Philippi Francici, Ducis Burgundiæ; atque uterque Comitatus deſcendit ad Domum

mum Burgundicam ſecundi Stemmatis, non ſine controverſia.

XLVIII. Anno Chriſti 1321 Carolus IV, cognomine Pulcher, frater Philippi Longi, coronatus Rhemis. Regnavit annos 6, & aliquot menſes; obiitque anno 1327.

XLIX. Anno Chriſti 1328 Philippus VI, cognomine Valeſius; Philippi Audacis è Carolo filio nepos. Coronatus Rhemis. Regnavit annos 22 & quinque menſes; obiitque anno 1350.

L. Anno Chriſti 1350 Ioannes Philippi Valeſii F., coronatus Rhemis. Hic in prœlio captus à Principe Walliæ captivus in Angliam fuit ductus. Regnavit annos 14: obiitque Londini anno 1364. Hujus filius ſecundogenitus factus fuit Rex Siciliæ & Neapolis. Philippus autem ejuſdem filius Dux Burgundiæ duxit Margaritam Flandricam, de qua ſupra diximus.

LI. Anno Chriſti 1364 Carolus V, cognomine Sapiens, Ioannis filius, coronatus Rhemis. Regnavit annos 16; obiitque anno 1380. Hic ſacras literas in linguam vernaculam Francicam verti curavit à Nicolao Oreſmio; & regnum, quod Angli pene totum occupaverant, recepit.

LII. Anno Chriſti 1380 Carolus VI,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Caroli V fil., coronatus Rhemis. Ejus filia ultima Catharina nupſit Henrico VI Regi Angliæ; quem Rex hæredem Regni inſtituit, filio Carolo exhæredato. ab eo tempore Reges Angliæ, Franciæ ſe quoque Reges ſcripſerunt, & lilia ſcuto ſuo admiſcuerunt. Regnavit Carolus annos 42; obiitque anno 1422.

LIII. Anno 1422 ſucceſſit Carolus VII, cognomine Victor; ſed primum fuit coronatus Rhemis, anno 1428. Regnavit annos 39; obiitque anno 1461.

LIV. Anno Chriſti 1461 Ludovicus XI, Caroli VII filius, coronatus Rhemis. Regnavit annos 22; obiitque anno 1483.

LV. Anno Chriſti 1484 Carolus VIII, cognomine Exiguus, Ludovici XI filius, coronatus Rhemis. Hic duxit in uxorem Annam hæredem Britanniæ, promiſſam Maximiliano Imperatori. Regnavit annos 14; obiitque anno 1497.

LVI. Anno Chriſti 1498 Ludovicus XII, ante Dux Aurelianenſis, Pater populi cognominatus. Sanguine proximus Carolo VIII. Quippe Carolus V Franc. R. filium habuit Ludovicum Ducem Aurelianenſem; qui duxit in uxorem Valentinam filiam Ioannis Galeatii Ducis Mediolanenſis; cui natus fuit Carolus Dux Aurelianenſis, pater hujus Ludo-

vici

vici XII. Porro Ludovicus hic divortio facto cum Ioanna fil. Ludovici XI, duxit Annam Britannicam viduam Caroli VIII; è qua nulli mares ſupervixere. Poſtremo duxit Mariam filiam Henrici VII Angl. Regis. Regnavit annos 17; obiitque anno 1514.

LVII. Anno Chriſti 1514 Franciſcus I, cognomento Valeſius, coronatus Rhemis; antea Dux Angoleſmenſis. Proximus agnatus Regis defuncti. Nam Carolus Pater Ludovici XII fratrem habuit Ioannem Aurelianenſem, Comitem Angoleſmenſem; qui 23 annos in Anglia obſes fuit; & filium habuit item Carolum; qui duxit in uxorem Ludovicam Sabaudam filiam Comitis Seguſianorum & poſtea Ducis Sabaudiæ; è qua ipſi natus Franciſcus hic. Qui varia fortuna regnavit annos 32. obiitque anno 1546. Princeps vel hoc nomine ab omnibus literatis laudandus, quod linguarum artiumque liberalium ſtudia expulſa barbarie reſtituit, & literatos ſingulari amore complexus fuit. Vxor illi fuit Claudia, Ludovici XII filia, Duciſſa Britanniæ.

LVIII. Anno Chriſti 1546 Henricus II, Franciſci filius, coronatus Rhemis anno 1547. Hic duxerat in uxorem Catharinam de Medices. è qua ipſi nati

quin-

quinque filii & totidem filiæ. Regnavit annos 12; obiitque anno 1559.

LIX. Anno Chriſti 1559 Franciſcus II, Henrici II fil. primogenitus, coronatus Rhemis. Hic duxit in uxorem Mariam Reginam Scotiæ; è qua nullos liberos ſuſtulit. Obiit ætatis ſuæ anno 23, poſtquam regnaſſet ſedecim menſes.

LX. Anno Chriſti 1560 Carolus IX, Henrici II filius, coronatus Rhemis. Hic duxit in uxorem Eliſabetham Auſtriacam, Maximiliani Imperat. filiam. è qua tantum unam filiam ſuſtulit. Regnavit annos 14; obiitque anno 1574.

LXI. Anno Chriſti 1574 Henricus III, Caroli IX frater, relicto Regno Poloniæ quod paulo ante adierat, in Galliam reverſus, coronatus fuit Rhemis anno 1575. Duxit in uxorem Aloiſiam Lotharingam Comitis Vaudemontii filiam: è qua nullos liberos ſuſcepit. Regnavit annos quindecim, menſes duos, cum variis miſeriis, & continuis pene bellis civilibus, & domeſticis ſeditionibus colluctatus; & tandem indignum in modum etiam à Pontifice Romano habitus ob Guiſii cædem, & ſacris prohibitus, à Monacho Dominicano Iacobo Clemente fuit occiſus anno 1589. Princeps raris ingenii & corporis dotibus ornatus, quas ignavo otio & per deſides volupta-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

luptates fere corrupit. In hac Valeſiorum familia defecit.

LXII. Anno Chriſti 1589 Henricus IV, cognomento Magnus, è Borbonio ſtemmate, & ante Navarræ Rex per matrem, hoc jure Regnum adiit:

Stemma Borboniorum ſecundum Tilium.

S. Ludovicus Franc. Rex.

1. Robertus fil. illius, Com. Clermont.

2. Ludovicus I Dux Borboniæ.

3. Iacobus Comes Marchæ, Coneſtabilis Franciæ.

4. Ioannes I, Com. Vindocinus.

5. Ludovicus Com. Vindocinus.

6. Ludovicus Vindocinus, Magnus Franciæ Magiſter.

7. Ioannes II, Com. Vindocin.

8. Franciſcus.

9. Carolus.

10. Antonius Rex Navarræ.

11. Henricus.

Alii tantum unum Ludovicum Vindocinum agnoſcunt; atque ita Henricus uno gradu propior fuerit S. Ludovico. Cæſo prædeceſſore ſuo ſtatim regnum adiit, ſed demum anno cIɔ Iɔ. XCIV Autrici Carnutum coronatus fuit. Poſt hydram ſeditionum feliciter ſublatam

tam feliciter & glorioſe regnavit; & anno cIↃ IↃC X immani ſcelere à Ravillaco confoſſus fuit. Princeps vere magnus.

TrIſtIa ſangVIneo LILIa rore MaDent.

XXIII. Anno 1610 Ludovicus XIII, cognomento Iuſtus, Henrici IV filius, Rhemis inauguratus, hodieque feliciter regnat.

XX.

DE ECCLESIÆ GALLICANÆ libertate.

THuan. lib. XCIII, *ad annum* cIↃ IↃ LXXXVIII. Speſſæus, vir profundæ eruditionis ac judicii, ad hæc imperterrita eloquentia præditus, continua oratione orditur, & libertates Eccleſiæ Gallicanę, quarum conſervandarum majores adeo ſtudioſi fuerant, non jura aut privilegia exorbitantia, ſed potius naturalia, ingenua ac communia jura eſſè dicit, quibus nulla Patrum definitione derogatum eſt Eccleſiæ Gallicanæ. Ea vero duobus præcipue capitibus concludi. priore, quod Pontificibus nullum jubendi aut ſtatuendi jus ſit de rebus, quæ ad civilem adminiſtrationem ſpectant, in ditionibus Regi Chriſtianiſſi-

ſtianiſſimo ſubjectis; & ſi quid jubeant ſtatuantve, eorum juſſis ac ſtatutis Regis ſubditi, etiamſi ſacris initiati ſint, parere non teneantur. altero, quod licet Galli Pontificem in rebus ſacris ſupremam diſpenſationem habere fateantur, tamen in Gallia numquam potentia abſoluta & infinita locum habuerit, ſed ea, quæ canonibus & priſcorum conciliorum in regno receptorum definitionibus quaſi intra terminos coërceatur. & in hoc maxime conſiſtere libertatem Eccleſiæ Gallicanæ.

Ex Defenſione Pariſienſis Curiæ, pro Libertate Eccleſiæ Galliæ, adverſus Romanam aulam, Ludovico XI *quondam oblata.* XI. Anno 1418 de ſententia & conſilio Antiſtitum & perſonarum Eccleſiaſticarum Regni ad tuendam Eccleſiæ libertatem facta fuit conſtitutio, qua reſervationes omnes & gratiæ Apoſtolicæ una cum exactionibus curiæ Romanæ interdictæ fuerunt.

XIV. Cum in Sacroſanctis Synodis Conſtantienſi & Baſilienſi multa decreta eſſent, tum veteribus Canonibus, tum iis de quibus jam diximus, conſtitutionibus Regis valde conſona: Carolus VII Rex, præſente Rege, qui tum Delphinus nominabatur, proceribus, etiam regii ſanguinis, antiſtitibus, collegiis, tum Eccle-

ſiaſticis

ſiaſticis tum ſcholaſticis, præſentibus, præterea auditis Oratoribus, tam Pontificis Romani, quam Sacroſanctæ Synodi univerſalis, tandem ea decreta accepit, & edicto ſuo confirmavit. quod vulgo pragmaticam ſanctionem appellamus. Geſtaque hæc ſunt in civitate Biturigum, anno 1438.

Vt hæc libertas illibata permaneret, decreta Concilii Tridentini hactenus in Gallia publica authoritate non fuerunt recepta, licet Pontifice Romano & pluribus Prælatis Galliç acriter annitentibus. Prodieruntque variis temporibus varii libelli, quibus Libertas hæc Eccleſiæ Gallicanæ aſſeritur; quos Lector curioſus conſulat. Nobis hæc obiter monuiſſe ſufficit.

FINIS.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 9